

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ»

Κοινωνικο-οικονομική κρίση και βίαιη εγκληματικότητα στο περιβάλλον
της πόλης. Η περίπτωση της ελληνικής πρωτεύουσας

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Στυλιανή Μάλλιου

Αθήνα, 2022

Τριμελής Επιτροπή

Χριστίνα Ζαραφωνίτου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Γρηγόριος Λάζος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Βασιλική Βλάχου, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Στυλιανή Δ. Μάλλιου, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς την συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων της συγγραφέως.

*Στους γονείς μου,
για την αγάπη και τη στήριξή τους*

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εγκληματολογία» στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, κατά το έτος 2022.

Η ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου εργασίας θα ήταν αδύνατη χωρίς την πολύτιμη καθοδήγηση και στήριξη της καθηγήτριας μου, κας Χριστίνας Ζαραφωνίτου, η οποία όλο αυτό το διάστημα στάθηκε στο πλευρό μου ως «Δασκάλα» και όχι απλώς ως Καθηγήτρια. Μέσα από την επιστημονική της γνώση, το ήθος και την αστείρευτη αγάπη της για την επιστήμη της Εγκληματολογίας, διδάχθηκα πως κάθε δυσκολία πρέπει να αντιμετωπίζεται ως πρόκληση, και όχι ως ματαίωση των όσων οραματιζόμαστε. Θα ήθελα, λοιπόν, πρωτίστως, να την ευχαριστήσω για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε καθόλη τη διάρκεια των σπουδών μου, και, δευτερευόντως, για τις ευκαιρίες που δίνει σ' εμάς, τους νέους επιστήμονες, να εντρυφήσουμε στο πεδίο της Εγκληματολογίας. Επιπλέον, θα ήθελα να την ευχαριστήσω διότι ως Επιστημονικά Υπεύθυνη του ερευνητικού έργου «Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί», χρηματοδοτούμενου από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.), μού παρείχε την άδεια χρήσης πρωτογενών δεδομένων, για τις ανάγκες της διπλωματικής μου εργασίας.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω τον Καθηγητή Εγκληματολογίας, Γρηγόριο Λάζο, και την Επίκουρη Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Βασιλική Βλάχου, για τις πολύτιμες παρατηρήσεις και την τιμητική παρουσία τους στην τριμελή επιτροπή.

Επιπλέον, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στη Διδάκτορα Εγκληματολογίας, Ελένη Κοντοπούλου, η συμβολή της οποίας υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική και καθοριστική καθόλη τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας, καθώς και στον Μεταδιδάκτορα Εφαρμοσμένης Στατιστικής, Δημήτριο Καλαμάρα, για την πολύτιμη βοήθειά του μέσα από τη στατιστική του ματιά.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στα αδέρφια μου (Άγγελο, Γιώργο και Αλέξανδρο), στις φίλες μου (Βιολέτα, Βιργινία, Δήμητρα, Έλενα, Κωνσταντίνα, Μαρία και Μαριάννα), και ιδίως στον Νίκο, τον σύντροφο και στήριγμά μου όλο αυτό το διάστημα.

Περιεχόμενα

Περίληψη	9
Εισαγωγή.....	11
Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΒΙΑΙΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΑΣΤΕΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	13
1. Εννοιολογική οριοθέτηση των υπο μελέτη φαινομένων	13
1.1 Η κοινωνικο-οικονομική κρίση	13
1.2 Η βίαη εγκληματικότητα	18
1.3 Το αστεακό περιβάλλον	26
2. Ανάλυση και σύνθεση της σχέσης κοινωνικο-οικονομικής κρίσης και βίαης εγκληματικότητας στη βάση της βιβλιογραφικής επισκόπησης.....	31
2.1 Μαρξιστικές προσεγγίσεις	32
2.2 Θεωρίες ανομίας και έντασης.....	35
2.2.1 Η θεωρία της ανομίας του E. Durkheim	35
2.2.2 Η θεωρία της έντασης του R. Merton.....	38
2.2.3 Κλασικές ανομικές θεωρίες	41
2.2.4 Η γενική θεωρία της έντασης.....	44
2.3 Η κοινωνική αποδιοργάνωση.....	46
2.4 Προσεγγίσεις της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας	50
2.4.1 Η Γαλλο-βελγική χαρτογραφική Σχολή	51
2.4.2 Η Σχολή του Σικάγο.....	52
2.4.3 Η θεωρία των καθημερινών δραστηριοτήτων	55
2.4.4 Η προσέγγιση της ορθολογικής επιλογής και η οικονομική θεωρία του εγκλήματος.....	57
2.4.5 Η προσέγγιση των «σπασμένων παραθύρων».....	59
3. Συμπεράσματα	61
Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΒΙΑΙΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ, Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ	66
1. Η συσχέτιση των κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων με την εγκληματικότητα σε εμπειρικό επίπεδο.....	66
1.1 Η εξέταση των οικονομικών δεικτών στις έρευνες συσχέτισης της οικονομικής κρίσης με την εγκληματικότητα.....	67

1.2	Η εξέταση των εγκλημάτων στις έρευνες συσχέτισης της οικονομικής κρίσης με την εγκληματικότητα	70
2.	Η διεθνής εμπειρία στη διερεύνηση της σχέσης κοινωνικο-οικονομικής κρίσης και βίαιης εγκληματικότητας	70
2.1	Έρευνες συσχέτισης της βίαιης εγκληματικότητας με την ανεργία	71
2.2	Έρευνες συσχέτισης της βίαιης εγκληματικότητας με την εισοδηματική ανισότητα και τη φτώχεια	75
2.3	Έρευνες συσχέτισης της βίαιης εγκληματικότητας με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν και το καταναλωτικό συναίσθημα.....	78
2.4	Έρευνες συσχέτισης της βίαιης εγκληματικότητας με ένα σύνολο οικονομικών δεικτών	81
2.5	Συμπεράσματα	86
3.	Βίαιη εγκληματικότητα και κοινωνικο-οικονομική κρίση: Η ελληνική εμπειρία.....	88
3.1	Το οικονομικό πλαίσιο της Ελλάδας και η εικόνα της Αθήνας κατά τη διάρκεια της πρόσφατης οικονομικής κρίσης.....	89
3.2	Ανάλυση της εμφανούς βίαιης εγκληματικότητας κατά τη χρονική περίοδο 2008-2019	92
3.2.1	Ανθρωποκτονίες εκ προθέσεως	93
3.2.2	Ληστείες.....	97
3.2.3	Βιασμοί	100
3.2.4	Ενδο-οικογενειακή βία.....	103
3.2.5	Συμπεράσματα	107
3.3	Οικονομική κρίση και βίαιη εγκληματικότητα στην Ελλάδα: Η εμπειρική εικόνα.....	108
3.4	Οικονομική κρίση και βίαιη εγκληματικότητα στην Αθήνα: Η εικόνα μέσα από την πρόσφατη εμπειρική έρευνα στάσεων	114
3.4.1	Φυσιογνωμία της έρευνας.....	114
3.4.2	Χαρακτηριστικά δείγματος.....	116
3.4.3	Ερευνητικά πορίσματα.....	117
3.4.4	Συμπεράσματα έρευνας	119
	Γενικά Συμπεράσματα	121
	Βιβλιογραφία-Πηγές	125
	Ελληνόγλωσση.....	125
	Ξενόγλωσση.....	130
	Διαδικτυακές πηγές	140

Πίνακες

Πίνακας 1: Ποσοστιαία μεταβολή ανθρωποκτονιών εκ προθέσεως σε όλη την επικράτεια, 2008-2019	93
Πίνακας 2: Ποσοστιαία μεταβολή ανθρωποκτονιών εκ προθέσεως στην περιφέρεια Αττικής, 2008-2019	94
Πίνακας 3: Ποσοστιαία μεταβολή ληστειών σε όλη την Ελλάδα, 2008-2019	96
Πίνακας 4: Ποσοστιαία μεταβολή ληστειών στην περιφέρεια Αττικής, 2008-2019.....	97
Πίνακας 5: Ποσοστιαία μεταβολή βιασμών σε όλη την Ελλάδα, 2008-2019.....	99
Πίνακας 6: Ποσοστιαία μεταβολή ληστειών στην περιφέρεια Αττικής, 2008-2019	100
Πίνακας 7: Ποσοστιαία μεταβολή καταγγελλόμενων περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας σε όλη την Ελλάδα και στην περιφέρεια Αττικής, 2014-2019.....	103
Πίνακας 8: Ποσοστιαία μεταβολή καταγγελλόμενων περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας σε όλη την Ελλάδα, 2010-2019	104

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1: Εξέλιξη τετελεσμένων και αποπειρών ανθρωποκτονιών εκ προθέσεως σε όλη την Ελλάδα, 2008-2019	95
Διάγραμμα 2: Εξέλιξη τετελεσμένων και αποπειρών ανθρωποκτονιών εκ προθέσεως στην περιφέρεια Αττικής, 2008-2019	95
Διάγραμμα 3: Εξέλιξη τετελεσμένων και αποπειρών ληστειών σε όλη την Ελλάδα, 2008-2019	98
Διάγραμμα 4: Εξέλιξη τετελεσμένων και αποπειρών ληστειών στην περιφέρεια Αττικής, 2008-2019	98
Διάγραμμα 5: Εξέλιξη τετελεσμένων και αποπειρών βιασμών σε όλη την Ελλάδα, 2008-2019	101
Διάγραμμα 6: Εξέλιξη τετελεσμένων και αποπειρών ληστειών στην περιφέρεια Αττικής, 2008-2019	101
Διάγραμμα 7: Εξέλιξη καταγγελλόμενων περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας σε όλη την Ελλάδα, 2010-2019	104
Διάγραμμα 8: Εξέλιξη καταγγελλόμενων περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας στην περιφέρεια Αττικής, 2014-2019	105
Διάγραμμα 9: Ιεράρχηση των εγκληματικών συμπεριφορών που σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων αυξήθηκαν κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα τη δεκαετία 2009-2019	115

Περίληψη

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η μελέτη μιας πιθανούς συσχέτισης της πρόσφατης κοινωνικο-οικονομικής κρίσης με τη βίαιη εγκληματικότητα στο περιβάλλον των μεγάλων πόλεων. Για τη διερεύνηση αυτής της σχέσης, αφού προηγηθεί η εννοιολογική οριοθέτηση των βασικών όρων και η διασύνδεσή τους σε θεωρητικό επίπεδο μέσα από μια ανάλυση μακρο κοινωνιολογικών και εγκληματολογικών θεωριών και προσεγγίσεων της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας, θα εξεταστεί μια σειρά διεθνών και ελληνικών εμπειρικών μελετών αναφορικά με εκείνους τους οικονομικούς δείκτες που εκφράζουν μια κατάσταση οικονομικής κρίσης και πιθανόν επηρεάζουν ορισμένους τύπους βίαιου εγκλήματος. Κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στα πρωτογενή δεδομένα του πρόσφατου ερευνητικού έργου του Εργαστηρίου Αστυνομικής Εγκληματολογίας, χρηματοδοτούμενο από το ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ., με τίτλο “Urban Crime: Spatial of Crime and Insecurity in the Era of Economic Crisis: Trends, Dimensions and Correlations” – «Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί», τα πορίσματα της εν λόγω διπλωματικής εργασίας καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η σχέση κοινωνικο-οικονομικής κρίσης και βίαιου εγκλήματος είναι μια «αμφίβολη σχέση». Για το λόγο αυτό, καθίσταται αναγκαία η συστηματικότερη διερεύνηση της σχέσης αυτής, μέσα από τη διεξαγωγή εμπειρικών ερευνών που θα εξετάζουν τη σύνδεση συγκεκριμένων κοινωνικο-οικονομικών δεικτών με συγκεκριμένες κατηγορίες βίαιου εγκλήματος.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνικο-οικονομική κρίση, βίαιη εγκληματικότητα, αστακό περιβάλλον, οικονομικοί δείκτες, τεχνική ανάλυσης περιεχομένου

Abstract

The aim of this postgraduate study is the investigation of a possible correlation between the recent socio-economic crisis and the violent crime in the environment of big cities. To investigate this relationship, after the conceptual demarcation of the basic terms and their interconnection at a theoretical level through an analysis of macro sociological and criminological theories and approaches of Environmental Criminology, a series of international and Greek empirical studies will be examined in regard to economic indicators which signifies a state of financial crisis and possibly impinges upon certain types of violent crime. Making special reference to the raw data of recent research project of the Laboratory of Urban Criminology, funded by EL.ID.EK., entitled " Urban Crime: Spatial of Crime and Insecurity in the Era of Economic Crisis: Trends, Dimensions and Correlations", the findings of this postgraduate study conclude that the relationship between socio-economic crisis and violent crime is a "doubtful relation". For this reason, it becomes necessary the prosecution for more systematically investigation of this relationship through conducting empirical research that will examine the association of specific socio-economic indicators with specific categories of violent crime.

Key words: socio-economic crisis, violent crime, urban environment, economic indicators, content analysis

Εισαγωγή

Η πρόσφατη οικονομική κρίση στην Ελλάδα κατά το χρονικό διάστημα 2009-2019 έφερε την ελληνική κοινωνία αντιμέτωπη με ένα σύνολο σοβαρών οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων. Η βαθιά ύφεση και τα προγράμματα λιτότητας που ακολούθησαν, καθώς και ορισμένες σημαντικές κοινωνικο-πολιτικές αλλαγές, ενέτειναν την επιστημονική, πολιτική συζήτηση και έρευνα σχετικά με εκείνες τις κοινωνικο-οικονομικές αιτίες πρόκλησης ανομικών και συγκρουσιακών καταστάσεων, όπως είναι η εγκληματικότητα. Μάλιστα, η ταυτόχρονη αύξηση χρήσης βίας που συνοδεύει ορισμένα είδη εγκλημάτων, κυρίως στο αστικοποιημένο περιβάλλον της πόλης, κατέστη αναγκαία τη διερεύνηση της σχέσης κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων και βίαιης εγκληματικότητας.

Αντικείμενο μελέτης της εν λόγω διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση των οικονομικών δεικτών που εκφράζουν μια κατάσταση οικονομικής κρίσης και πιθανόν επηρεάζουν τους δείκτες της κοινωνικής ζωής και, κυρίως, την εξέλιξη της βίαιης εγκληματικότητας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο προβληματισμού, θα εξετασθεί (α) εάν η οικονομική κρίση επηρεάζει τα ποσοστά βίαιης εγκληματικότητας, (β) εάν αυτή η επιρροή αφορά συγκεκριμένους τύπους βίαιων εγκλημάτων, (γ) εάν μπορούν στην ελληνική περίπτωση να εντοπιστούν οι οικονομικοί εκείνοι δείκτες που επηρεάζουν τα βίαια εγκλήματα και (δ) αν τελικά το περιβάλλον των μεγάλων πόλεων, όπως αυτό της Αθήνας, ενισχύει την πιθανή επίδραση της οικονομικής κρίσης στην εξέλιξη της βίαιης εγκληματικότητας.

Θέλοντας να διερευνηθεί εάν θεμελιώνεται κάποιος πιθανός συσχετισμός μεταξύ της κοινωνικο-οικονομικής κρίσης και της βίαιης εγκληματικότητας στο περιβάλλον της πόλης, στο πρώτο μέρος της εργασίας, αφού προσδιορίζονται, αρχικά, οι βασικοί εννοιολογικοί όροι κοινωνικο-οικονομική κρίση, βίαιη εγκληματικότητα και αστεακό περιβάλλον, ακολουθεί μια θεωρητική προσέγγιση, ερμηνεύοντας τη σχέση των κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών με την εγκληματικότητα υπό το πρίσμα των μακρο κοινωνιολογικών και εγκληματολογικών θεωριών, καθώς και ορισμένων προσεγγίσεων της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας.

Στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας εξετάζεται η συσχέτιση των δυο υπό μελέτη φαινομένων σε εμπειρικό επίπεδο. Κάνοντας μια σύντομη αναφορά στους οικονομικούς δείκτες, καθώς και στα είδη των εγκλημάτων που εξετάζονται συνήθως στις έρευνες συσχέτισης της οικονομικής κρίσης με την εγκληματικότητα, πραγματοποιείται μια σύντομη παρουσίαση των πορισμάτων διεθνών εμπειρικών

ερευνών και μελετών. Στη συνέχεια, χρησιμοποιώντας την τεχνική ανάλυσης περιεχομένου και, συγκεκριμένα, της προσεκτικής εξέτασης των επίσημων στατιστικών στοιχείων της Ελληνικής Αστυνομίας και της Γενικής Γραμματείας Ισότητας Φύλων, επιχειρείται μια ενδεικτική προσέγγιση της πορείας της εμφανούς βίαιης εγκληματικότητας σε επίπεδο επικράτειας και περιφέρειας Αττικής, εστιάζοντας συγκεκριμένα στο έγκλημα της ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως, της ληστείας, του βιασμού και της ενδο-οικογενειακής βίας.

Θέλοντας, λοιπόν, να ερμηνευτεί η στατιστική πορεία των συγκεκριμένων αδικημάτων, γίνεται μια αναφορά σε προγενέστερες ελληνικές εμπειρικές μελέτες, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν υπάρχει σύγκλιση ή απόκλιση μεταξύ των επίσημων στατιστικών και των εμπειρικών πορισμάτων. Για την ισχυροποίηση αυτής της διαπίστωσης, στο τέλος της παρούσας εργασίας γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στα πρωτογενή δεδομένα της πρόσφατης έρευνας στάσεων του Εργαστηρίου Αστεακής Εγκληματολογίας με τίτλο “Urban Crime: Spatial of Crime and Insecurity in the Era of Economic Crisis: Trends, Dimensions and Correlations” - «Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί», χρηματοδοτούμενη από το ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. και επιστημονικά υπεύθυνη την Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Χριστίνα Ζαραφονίτου.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ήδη υπάρχοντα διεθνή και ελληνικά εμπειρικά δεδομένα, καθώς και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την προσέγγιση των επίσημων στατιστικών στοιχείων και των πρωτογενών δεδομένων της πρόσφατης ελληνικής έρευνας, προκύπτει ότι η εξέλιξη της βίαιης εγκληματικότητας είναι προϊόν αλληλεπίδρασης πολλών παραγόντων και όχι συνέπεια της οικονομικής κρίσης. Με άλλα λόγια, η οικονομική κρίση δε συνιστά γενεσιουργό παράγοντα της βίαιης εγκληματικότητας, αλλά έναν ακόμη παράγοντα που αυξάνει τις πιθανότητες εκδήλωσής της.

Ως αποτέλεσμα, λοιπόν, της παρούσας εργασίας προκύπτει η ανάγκη για συστηματικότερη και διεξοδικότερη μελέτη των δυο φαινομένων, πραγματοποιώντας περισσότερες εμπειρικές έρευνες με αντικείμενο μελέτης τη συσχέτιση συγκεκριμένων οικονομικών δεικτών και συγκεκριμένων βίαιων εγκλημάτων. Με αυτό τον τρόπο, ίσως, να επιτευχθεί μια αντιπροσωπευτικότερη προσέγγιση της κοινωνικής πραγματικότητας.

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΒΙΑΙΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΑΣΤΕΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1. Εννοιολογική οριοθέτηση των υπο μελέτη φαινομένων

Στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας επιχειρείται η διασύνδεση των υπό μελέτη φαινομένων σε θεωρητικό επίπεδο, μέσα από μια δευτερογενή βιβλιογραφική αναφορά σε κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές θεωρίες και προσεγγίσεις. Για να καταστεί αυτό εφικτό, κρίθηκε πρώτα απαραίτητη η εννοιολογική οριοθέτηση των δυο βασικών αξόνων, δηλαδή της «κοινωνικο-οικονομικής κρίσης» και της «βίαιης εγκληματικότητας», καθώς και του πλαισίου αναφοράς της εργασίας, δηλαδή του «αστεακού περιβάλλοντος». Συγκεκριμένα, προκειμένου να αποσαφηνισθούν οι όροι, πραγματοποιείται μια σύντομη αναφορά στην έννοια των όρων κρίση, βίαιο έγκλημα και περιβάλλον, καθώς και στις διαστάσεις και διακρίσεις που έχουν λάβει, προκειμένου, στη συνέχεια, να γίνει κατανοητή η έννοια των όρων «κοινωνικο-οικονομική κρίση», «βίαιη εγκληματικότητα» και «αστεακό περιβάλλον», αλλά και η προσέγγιση των φαινομένων αυτών σε θεωρητικό επίπεδο.

1.1 Η κοινωνικο-οικονομική κρίση

Η *κρίση* συνιστά ένα δύσκολο και διφορούμενο όρο και για να γίνει κατανοητή πρέπει να ληφθούν υπόψη όλες οι διαστάσεις της. Έχοντας τις ρίζες της στο ελληνικό ρήμα *κρίνω*, η κρίση, στην αρχική της χρήση, λάμβανε την έννοια της «*νοητικής διεργασίας που καταλήγει σε εκτιμήσεις, σκέψεις και αποφάσεις*».¹ Ωστόσο, το εύρος εννοιών που λαμβάνει σήμερα είναι μεγάλο και ποικίλο. Μπορεί, αρχικά, να αφορά τη διαδικασία κατά την οποία αποφασίζονται προαγωγές και αποστρατείες αξιωματικών από μια αρμόδια επιτροπή (στρατιωτική κρίση). Ακόμη, μπορεί να εκφράζει την έντονη εκδήλωση μιας παθολογικής κατάστασης (π.χ. επιληψίας) ή και την κατάσταση κατά την οποία ένα άτομο βιώνει αρνητικά συναισθήματα σε σχέση με τον εαυτό του, τους άλλους, τους θεσμούς κ.ο.κ. (π.χ. κρίση μέσης ηλικίας). Ταυτόχρονα, λαμβάνει την

¹ Μπαμπινιώτης Γ., «Ετυμολογικά της κρίσεως», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, Μάρτιος 2011. Ανακτήθηκε από: <https://www.tovima.gr/2011/03/20/opinions/etymologika-tis-krisews/>

έννοια της απόφασης ενός δικαστηρίου, αλλά και της διατάραξης μιας ομαλής πορείας, όπως είναι μια οικονομική κρίση.²

Στην Κλασική Εποχή, ο όρος είχε κεντρικό ρόλο στην πολιτική και δε σήμαινε μόνο «διαζύγιο» ή «διαφωνία», αλλά και «απόφαση». Η κρίση είχε σχετικά σαφώς οριοθετημένες έννοιες, τόσο στους τομείς του δικαίου, όσο της ιατρικής και της θεολογίας. Ωστόσο, από το δέκατο έβδομο αιώνα και ύστερα, ο όρος άρχισε να χρησιμοποιείται μεταφορικά κι' επεκτάθηκε, τόσο στην πολιτική και την οικονομία, όσο και στην ιστορία και την ψυχολογία.³

Στη συνέχεια, με την υιοθέτηση του όρου στα λατινικά, η «κρίση» υπέστη μια μεταφορική επέκταση στο πεδίο της κοινωνικής και πολιτικής γλώσσας. Εκεί, πλέον, χρησιμοποιείται ως μεταβατική ή χρονική έννοια, η οποία οδηγεί σε μια απόφαση. Υποδεικνύει, ουσιαστικά, το χρονικό σημείο κατά το οποίο πρέπει να παρθεί μια απόφαση, αλλά δεν έχει ακόμη γίνει.⁴

Αν ληφθεί υπόψη η συχνότητα χρήσης του όρου ως ένδειξη επικαιρότητας μιας εποχής, τότε η σύγχρονη περίοδος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως εποχή της κρίσης, ήδη από τις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα, αφού υπήρξε μια τεράστια ποσοτική επέκταση της ποικιλίας των νοημάτων της κρίσης. Καθώς λίγα από αυτά τα νοήματα κερδίζουν σε σαφήνεια ή ακρίβεια, η κρίση παραμένει μια λέξη της «μόδας» και χρησιμοποιείται αυστηρά μόνο σε λίγα επιστημονικά πλαίσια.⁵

Σύμφωνα με τους Shaluf, Ahmadun και Said, η κρίση είναι ένα ανθρωπογενές γεγονός με θετικές και αρνητικές πλευρές και ανατομία. Συνιστά μια κατάσταση στην οποία κρίνεται απαραίτητη η άμεση λήψη αποφάσεων και μπορεί να προέρχεται είτε από οικονομικά και πολιτικά ζητήματα είτε και από καταστροφές. Η κρίση μπορεί να συμβεί με ελάχιστη ή καθόλου προειδοποίηση, οπουδήποτε, οποιαδήποτε στιγμή και σε οποιαδήποτε επιχείρηση, μεγάλη ή μικρή, εθνική ή διεθνή.⁶ Παράλληλα, σχετίζεται με μια ρωγμή που σημαίνει ότι κάτι νέο εισάγεται με «βίαιο» τρόπο στις μέχρι πρότινος

² Μπαμπινιώτης Γ., λήμμα: «κρίση», στο Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό για το σχολείο και το γραφείο*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα, 2004, σσ.547-548.

³ Koselleck R. & Richter M.W., "Crisis", *Journal of the History of Ideas*, University of Pennsylvania Press, Vol. 67, No. 2, April 2006, σ.358. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/30141882>

⁴ Στο ίδιο.

⁵ Στο ίδιο.

⁶ Shaluf, I.M., Ahmadun, F. & Mat Said, A., "A review of disaster and crisis", *Disaster Prevention and Management*, Vol. 12, No. 1, 2003, σσ.24-32. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1108/09653560310463829>

υφιστάμενες συντεταγμένες και κρίνεται αναγκαίο να βρεθούν τρόποι επαναφοράς της ισορροπίας.⁷

Σήμερα, η συνηθέστερη χρήση του όρου σχετίζεται με την κακή έκβαση μιας οικονομίας. Ειδικότερα, η έννοια της οικονομικής κρίσης εισήλθε για πρώτη φορά στη βιβλιογραφία των κοινωνικών επιστημών τη δεκαετία του 1960 και παραπέμπει στο φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας.⁸

Η οικονομική κρίση θα μπορούσε να οριστεί ως μια απότομη επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης μιας χώρας, η οποία εκδηλώνεται μέσα από τη σημαντική μείωση της παραγωγής, την πτώχευση των επιχειρήσεων, την αυξανόμενη ανεργία και τη μείωση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ). Συνιστά μια περίοδο έλλειψης παραγωγής, εμπορίας και κατανάλωσης προϊόντων και υπηρεσιών⁹, εξαιτίας μιας χρηματοπιστωτικής/τραπεζικής κρίσης ή ενός πληθωρισμού ή μιας μείωσης της νομισματικής αξίας ή και ενός κρατικού χρέους.¹⁰

Σε μια χρηματοπιστωτική κρίση η αξία των τιμών των περιουσιακών στοιχείων σημειώνουν απότομη πτώση, οι επιχειρήσεις και οι καταναλωτές αδυνατούν να πληρώσουν τα χρέη τους και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας. Μια χρηματοπιστωτική κρίση συχνά συνδέεται με μια τράπεζα, στην οποία οι επενδυτές πωλούν περιουσιακά στοιχεία ή αποσύρουν χρήματα από λογαριασμούς ταμειευτηρίου, επειδή φοβούνται ότι η αξία αυτών των περιουσιακών στοιχείων θα μειωθεί, εάν παραμείνουν σ' ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα. Άλλες καταστάσεις που μπορεί να χαρακτηριστούν ως χρηματοπιστωτική κρίση περιλαμβάνουν το σκάσιμο μιας κερδοσκοπικής χρηματοπιστωτικής φούσκας, ένα κραχ του χρηματιστηρίου, μια κρατική χρεοκοπία ή μια νομισματική κρίση. Μια χρηματοπιστωτική κρίση μπορεί να περιορίζεται στις τράπεζες ή να εξαπλωθεί σε μια ενιαία οικονομία, στην οικονομία μιας περιοχής ή και σε παγκόσμιες οικονομίες.¹¹

⁷ Περτσέση Ν., «Κοινωνική κρίση και έκκληση ψύχωσης» στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης*, Τιμητικός Τόμος Ν. Ε. Κουράκη, Α' Τόμος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα, 2016, σ.160.

⁸ Κουφάρης Γ., «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές», *Περιοδικό Χρήμα*, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010. Διαθέσιμο στο:

https://el.wikibooks.org/wiki/Αιτίες_και_αποτελέσματα_της_οικονομικής_κρίσης#cite_note-

⁹ Saiz-Alvarez J. M., *Handbook of Research on Emerging Business Models and the New World Economic Order*, IGI Global Publisher of Timely Knowledge, 2021. Ανακτήθηκε από: <https://www.igi-global.com/dictionary/economic-crisis/47360>.

¹⁰ Στο ίδιο.

¹¹ Kenton W., "Financial Crisis", *Investopedia*, April 2021. Ανακτήθηκε από: <https://www.investopedia.com/terms/f/financial-crisis.asp>.

Σύμφωνα με την τυπολογία της χρηματοπιστωτικής κρίσης, όπως αυτή διατυπώθηκε από τους Eichengreen και Portes (1987), υπάρχουν τρεις τύποι κρίσεων: οι νομισματικές κρίσεις (currency crises), οι τραπεζικές κρίσεις (banking crises) και οι κρίσεις χρέους (debt crises).¹²

Οι νομισματικές κρίσεις μπορεί είτε να προκαλούνται από λανθασμένες κυβερνητικές ενέργειες ή αυτο-εκπληρούμενες προσδοκίες των συμμετεχόντων στην αγορά είτε να θεωρούνται αποτέλεσμα ενός νομισματικού ή οικονομικού πανικού.¹³ Από την άλλη πλευρά, οι τραπεζικές κρίσεις εκδηλώνονται, όταν οι τράπεζες καθίστανται ευάλωτες σε μαζικές αναλήψεις ύστερα από δυσμενείς κραδασμούς (εγχώριας ή εξωτερικής προέλευσης), και γίνεται λόγος, τόσο για κρίσεις ρευστότητας, όσο και φερεγγυότητας. Μάλιστα, υπάρχουν χαρακτηριστικές περιπτώσεις που οδηγούν σε μια τραπεζική κρίση, όπως είναι η απερίσκεπτη πιστωτική πολιτική, οι απερίσκεπτες επενδυτικές πολιτικές, η λάθος διαχείριση των περιουσιακών στοιχείων από αυτούς που έχουν την ευθύνη και ο τραπεζικός πανικός, δηλαδή η μαζική απόσυρση των καταθέσεων από τους τραπεζικούς πελάτες.¹⁴

Παράλληλα, μια κρίση χρέους είναι μια κατάσταση στην οποία η χώρα είτε έχει σημαντικές καθυστερήσεις εξόφλησης κεφαλαίου ή/και επιτοκίων των οικονομικών της υποχρεώσεων προς τους δανειστές της είτε μια κατάσταση στην οποία υπάρχει αναδιάρθρωση ή αποποίηση χρέους προς τους πιστωτές της. Με άλλα λόγια, μια κρίση χρέους εμφανίζεται όταν οι επενδυτές συμπεραίνουν ότι ο δείκτης χρέους έχει καταστεί μη βιώσιμος. Μάλιστα, έχει παρατηρηθεί ότι οι νομισματικές κρίσεις συνδέονται στενά με την πιθανότητα χρεοκοπίας ενός κράτους, καθώς μια νομισματική κρίση αυξάνει την πιθανότητα μιας δημοσιονομικής δυσχέρειας.¹⁵

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι οι χρηματοπιστωτικές και οι επακόλουθες οικονομικές κρίσεις έχουν επιπτώσεις όχι μόνο στην οικονομική ευημερία, αλλά και στην κοινωνική, σε τέτοιο βαθμό, μάλιστα, που να δικαιολογείται

¹² Lazaretou S., *Financial crises and financial market regulation: the long record of an “emerging”*, στο Working paper, Bank of Greece, Τεύχος 140, Οκτώβριος 2011, σσ.7-10. Ανακτήθηκε από: <https://www.bankofgreece.gr/Publications/Paper2011140.pdf>.

¹³ Στο ίδιο, σ.7.

¹⁴ Στο ίδιο, σ.8.

¹⁵ Στο ίδιο, σ.9.

και η χρήση του όρου «κοινωνικο-οικονομική κρίση», ως επεξηγηματική μιας κατάστασης.¹⁶

Δεδομένου ότι η μείωση ή και η απουσία ενός εισοδήματος μπορεί να προκαλέσει πληθώρα προβλημάτων ευημερίας και να ωθήσει μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού σε συνθήκες φτώχειας, εξαθλίωσης και κοινωνικού αποκλεισμού, γίνεται κατανοητό ότι η οικονομική κρίση έχει επιπτώσεις στο πεδίο της κοινωνικής ζωής. Μάλιστα, η κατάσταση αυτή πλήττει, κυρίως, τα χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα, εμφανίζοντας μια αυξανόμενη τάση ανισοτήτων, καθώς και ανισοτιμία στις συνθήκες κοινωνικής προστασίας και υγείας.¹⁷

Σύμφωνα με τη θεωρία του κοινωνικού συστήματος του Talcott Parsons, το κοινωνικό σύστημα συνιστά μια «λειτουργική οντότητα», η οποία αποτελείται από τέσσερα επιμέρους υποσυστήματα: την οικονομία, την πολιτική, την κοινωνικοποίηση και την κοινωνιακή (societal) κοινότητα. Αυτά τα υποσυστήματα στοχεύουν να εκπληρώσουν τέσσερις «λειτουργικές αναγκαιότητες», οι οποίες είναι η προσαρμογή στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, η επιδίωξη στόχων, η εσωτερική ισορροπία ή η διατήρηση των υποδειγμάτων, και η διατήρηση των προτύπων.¹⁸

Τα παραπάνω τέσσερα υποσυστήματα είναι αυτόνομα, αλλά ταυτόχρονα και αλληλεξαρτώμενα. Αυτό σημαίνει ότι όταν υπάρχει άνιση κατανομή του κόστους μιας δημοσιονομικής κρίσης, μπορεί να προκληθεί μια δευτερογενής κρίση, η κοινωνική¹⁹, κατά την οποία υπάρχει ιδιαίτερη όξυνση των κοινωνικών συγκρούσεων λόγω της αύξησης των ανισοτήτων.²⁰ Σε μια κοινωνική κρίση η κοινωνική ισορροπία χάνεται, οι ηθικές αξίες πλήττονται, η κοινωνική συνοχή αποδυναμώνεται, η ασφάλεια των

¹⁶ Sapountzaki K., “The Interplay Between Socio-economic Crises and Disaster Risks: Examples from the Developed and Developing World”, Harokopio University of Athens, July 2019, σ.8. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/334169717_The_interplay_between_socio-economic_crises_and_disaster_risks_Examples_from_the_developed_and_developing_world

¹⁷ Marmot M. & Bell R., “How the financial crisis affect health?”, Department of Epidemiology and Public Health, London, 2009, σσ. 13-14. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1136/bmj.b1314>

¹⁸ Parsons T. (1937), *The Structure of Social Action*, στο Ντούνης Α., «Η θεωρία του κοινωνικού συστήματος στον Talcott Parsons», *Social Policy*, Νοέμβριος 2016. Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy.gr/2016/11/η-θεωρία-του-κοινωνικού-συστήματος-στ.html>

¹⁹ Σπινέλλη Κ., «Οικονομική κρίση και εγκληματικότητα: Τρεις αφηγήσεις» στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης*, Τιμητικός Τόμος Ν. Ε. Κουράκη, Α΄ Τόμος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, 2016, σ.4.

²⁰ Κοτίνη Χ., «Τα ειδικά εγκλήματα στη σύγχρονη κοινωνία», *Crime Times*, Τεύχος 17, Οκτώβριος 2021. Ανακτήθηκε από: <https://www.crimetimes.gr/ta-eidexthi-egklimata-sti-sygxroni-koi/>

πολιτών και η κοινωνική ειρήνη διακυβεύονται και το «ευ ζην»²¹ του ατόμου διαταράσσεται.

Σε περιόδους κοινωνικών κρίσεων, όπου οι κοινωνικές ανάγκες δεν ικανοποιούνται πλέον από τις υπάρχουσες δομές, οι κοινωνικές υπο-ομάδες ανεξαρτητοποιούνται, και στοχεύουν, πλέον, στην ικανοποίηση των προσωπικών τους συμφερόντων, αδιαφορώντας για το κοινωνικό σύνολο. Αυτό έχει ως επακόλουθο την αποδυνάμωση της κοινωνικής συνείδησης και αλληλεγγύης, η οποία συνεπάγεται αναπόφευκτα και μια κρίση ηθικών αξιών.²² Κυριαρχεί, με άλλα λόγια, μια κατάσταση ανομίας, όπως είχε περιγράψει ο Ε. Durkheim τη νέα κοινωνική κατάσταση της Δυτικής Ευρώπης, κατά την οποία εκλείπουν σαφείς κανόνες, πρότυπα και ρυθμίσεις που καθορίζουν τον ομαλό τρόπο λειτουργίας μιας κοινωνίας. Σε μια τέτοια κατάσταση, οι κοινωνικοί μηχανισμοί ρύθμισης των επιδιωκόμενων στόχων δυσλειτουργούν και οι επιθυμίες του ανθρώπου όχι μόνο αυξάνονται, αλλά και είναι αντικειμενικά δύσκολο να ικανοποιηθούν. Ως εκ τούτου, γεννώνται αισθήματα αποστερήσης, τα οποία μπορούν να οδηγήσουν στην εκδήλωση παρεκκλίνουσων συμπεριφορών. Επομένως, υπό το πρίσμα αυτό, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η κοινωνική κρίση που προκαλεί μια ανομική κατάσταση, έχει άμεσες επιπτώσεις και στην εγκληματικότητα που εκδηλώνεται στα πλαίσια ενός κοινωνικού συνόλου.²³

Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω ορισμούς της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, θα μπορούσε να οριστεί ως «κοινωνικο-οικονομική κρίση» μια κατάσταση κατά την οποία μια απότομη και έντονη επιδείνωση της οικονομικής δραστηριότητας πλήττει τις ηθικές αξίες ενός κοινωνικού συνόλου, διαταράσσει την κοινωνική ισορροπία και συνοχή του, και οξύνει τις κοινωνικές ανισότητες και συγκρούσεις που εκδηλώνονται στα πλαίσια αυτού.

1.2 Η βίαιη εγκληματικότητα

Καθώς ως *εγκληματικότητα* ορίζεται το σύνολο των διαπραττόμενων εγκλημάτων σε μια κοινωνία σ' ένα δεδομένο χρονικό διάστημα²⁴, ως *βίαιη εγκληματικότητα* θα

²¹ Βλ. περισσότερα στο Σπινέλλη Κ., ««Ευ ζην» και αντεγκληματική πολιτική» στο Λαμπροπούλου Ε., Παπαμιχαήλ Σ. & Σχίζα Π. (επιμ.), *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*, Τιμητικός τόμος Α. Δ. Μαγγανά, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2018, σσ.92-104.

²² Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σ.96.

²³ Στο ίδιο, σ.96.

²⁴ Στο ίδιο, σ.15.

μπορούσε να οριστεί το σύνολο των βίαιων εγκλημάτων που διαπράχθηκαν σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο σε μια κοινωνία.

Στον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα υπάρχει ένα σύνολο διατάξεων, το οποίο έχει ως κοινό χαρακτηριστικό την ποινική τιμώρηση πράξεων που εμπεριέχουν στην ειδική τους υπόσταση το στοιχείο της βίας.²⁵ Τι είναι, όμως, βία;

Το 2002 Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) στην Παγκόσμια Έκθεση για τη Βία και την Υγεία όρισε τη βία ως «*τη σκόπιμη χρήση σωματικής βίας ή δύναμης, απειλούμενης ή πραγματικής, εναντίον του εαυτού του, ενός άλλου ατόμου ή εναντίον μιας ομάδας ή κοινότητας, που είτε οδηγεί είτε έχει μεγάλη πιθανότητα να οδηγήσει σε τραυματισμό, θάνατο, ψυχολογική βλάβη ή κάποια απώλεια*».²⁶ Βέβαια, υπάρχουν διάφοροι ορισμοί της βίας, οι οποίοι ποικίλλουν ανάλογα με το χωροχρονικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο εκδηλώνεται, καθώς και τις κοινωνικές παραδόσεις. Αυτό συμβαίνει, διότι δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο «κατώφλι ανοχής», δηλαδή ένα σταθερό όριο ανοχής πέραν του οποίου η βία να προσλαμβάνεται ως τέτοια και να παύει να γίνεται ανεκτή. Ένας ακόμη λόγος που δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος ορισμός της βίας οφείλεται στο γεγονός ότι η βία δεν λαμβάνει μόνο παράνομες/εγκληματικές διαστάσεις, αλλά και «νόμιμες».²⁷ Αυτό καθιστά τον όρο ακόμη πιο δυσπρόσιτο, διφορούμενο και εν μέρει ασαφή.²⁸

Η βία συνιστά ένα διαχρονικό κοινωνικό φαινόμενο²⁹, το οποίο έχει χαρακτηρίσει διάφορους πολιτισμούς από την πρώτη, κιάλας, ιστορική περίοδο και μπορεί να διακριθεί σε πολλές μορφές. Συγκεκριμένα, διακρίνεται σε φυσική, ψυχολογική, πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική, καθώς και σε ατομική, συλλογική, εργαλειακή, αντιδραστική, αλλά και σε ιδιωτική και δημόσια. Στην ιδιωτική βία εντάσσεται η εγκληματική βία, ενώ στη δημόσια βία υπάγεται η βία των

²⁵ Κουράκης Ν., «Περί Βίας. Μορφές, έννοια, διακρίσεις και έκταση της σύγχρονης βίας» στο Κουράκης Ν. (επιμ.), *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες Β΄: Πραγματολογική προσέγγιση και επιμέρους ζητήματα*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2005, σ.2. Ανακτήθηκε από: <http://www.niotho-asfalisis.gr/na/meletes3.pdf>

²⁶ Kerrison Erin M., Bachman R. & Alvarez A., “The societal causes of violence” στο Clements P. T., Seedat S. & Gibbings E. N. (επιμ.), *Mental Health Issues of Child Maltreatment*, STM Learning, Inc, USA, 2015, σ.123. Ανακτήθηκε από: https://www.academia.edu/25690505/The_Societal_Causes_of_Violence

²⁷ Ζαραφονίτου Χ., “Βίαη εγκληματικότητα και φόβος του εγκλήματος σε εποχές «κρίσης»” στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης*, Τιμητικός Τόμος Ν. Ε. Κουράκη, Α΄ Τόμος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σ.35.

²⁸ Φαρσεδάκης Ι., «Περί βίας, Προλεγόμενα», *ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ*, Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος 1, 2017, σ.1. Ανακτήθηκε από: <https://www.qualex.gr/el-GR/perioxomeno/arthrografia/arthrografia?id=745546>

²⁹ Βλάχου Β., *Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σ.1.

πολιτών κατά του κράτους και η βία της εξουσίας κατά των πολιτών. Τέλος, υπάρχει και η παροξυστική βία, η οποία είναι χαρακτηριστική των πολέμων.³⁰

Η παρουσία της βίας υπάρχει σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης συμβίωσης και συχνά πηγάζει από το αίσθημα αδικίας που βιώνουν τα άτομα, ενώ, παράλληλα, επηρεάζει πολλές πτυχές της κοινωνικής και οικονομικής ζωής.³¹

Το τί συνιστά βίαιο έγκλημα είναι αποτέλεσμα των κοινωνικών προσδιορισμών για το τί είναι βίαιη συμπεριφορά και ποια βίαιη συμπεριφορά είναι βίαιο έγκλημα. Οι κοινωνικές κατασκευές της βίαιης συμπεριφοράς είναι δυναμικές και αλλάζουν, τόσο χρονικά, όσο και οργανωτικά. Αυτό σημαίνει ότι οι κοινωνικές κατασκευές βίαιης συμπεριφοράς που θεσμοθετούνται σ' ένα ποινικό δίκαιο ως βίαια εγκλήματα, μπορούν να θεσμοθετηθούν διαφορετικά σε άλλα συστήματα ή σε άλλη χρονική στιγμή. Δεν είναι όλες οι κοινωνικές κατασκευές βίαιης συμπεριφοράς και βίαιου εγκλήματος τυπικές, αλλά προκύπτουν και από άτυπες διαδικασίες, και το τί συνιστά τελικά περιστατικό βίαιης συμπεριφοράς ή βίαιου εγκλήματος υπόκειται, ορισμένες φορές, στη διακριτική ευχέρεια των υπευθύνων λήψης αποφάσεων.³²

Στον ελλαδικό χώρο, παρόλο που στον Ποινικό Κώδικα δεν υφίσταται ειδική κατηγορία εγκλημάτων βίας, γίνεται αναφορά στη χρήση βίας και τις βιαιοπραγίες σε πολλά αδικήματα, όπως είναι το άρθρο 330 ΠΚ, το οποίο προβλέπει και τιμωρεί τα εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας ως εξής: *«όποιος χρησιμοποιώντας σωματική βία ή απειλή σωματικής βίας ή άλλης παράνομης πράξης ή παράλειψης εξαναγκάζει άλλον σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, για τις οποίες ο παθών δεν έχει υποχρέωση, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών, ανεξάρτητα αν το απειλούμενο κακό στρέφεται εναντίον εκείνου που απειλείται ή κάποιου από τους οικείους του»*.³³

Οι κυριότερες μορφές των εγκλημάτων βίας στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες είναι τα εγκλήματα βίας κατά των προσώπων, τα εγκλήματα βίας κατά των πραγμάτων (εμπρησμοί, βανδαλισμοί, διαρρήξεις, κ.ο.κ.), τα εγκλήματα βίας με πολιτική διάσταση (τρομοκρατία, αντίσταση, κ.λπ.) και τα εγκλήματα βίας λόγω υπέρβασης της νόμιμης βίας (υπέρβαση ορίων άμυνας, ακόμη και στην περίπτωση της αστυνομίας).³⁴

³⁰ Φαρσεδάκης Ι., *ό.π.*, σ.2.

³¹ Βλάχου Β., *ό.π.*, σ. IX.

³² Albert J. R., Jr. & Jeffrey A. R., *Understanding and Preventing Violence: Volume 1*, National Research Council, DC: The National Academies Press, Washington, 1993, σ.406. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.17226/1861>

³³ Βλ. περισσότερα στο: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4619-2019/arthro-330-poinikos-kodikas-nomos-4619-2019-paranomi>

³⁴ Ζαραφώνιτου Χ., *ό.π.*, σσ.36-37.

Η βία κατά των προσώπων διακρίνεται σε σωματική και ψυχολογική, αφορά την άσκηση δύναμης (σωματικής ή ψυχολογικής) που επενεργεί άμεσα ή έμμεσα και μπορεί να επιτευχθεί είτε με την πλήρη εξουδετέρωση της θέλησης είτε και με «εξαναγκάζουσα βία».³⁵ Σε αυτή την κατηγορία εντάσσεται το αδίκημα της ανθρωποκτονίας, της σωματικής βλάβης, της ενδο-οικογενειακής βίας, του βιασμού ή άλλων μορφών σεξουαλικής βίας, καθώς και της ληστείας.³⁶

Το φαινόμενο της βίας και την εναντίωση του κοινωνικού συνόλου σ' αυτό, από όπου και αν προερχόταν, συναντάμε στην αρχαία Ελλάδα, με τις πρώτες γραπτές αναφορές να ανάγονται στην Ομηρική Εποχή. Στους πρώιμους ιστορικούς χρόνους, η βία πηγάζε κυρίως από τη Βασιλεία της εποχής και θεωρούταν ως μοναδικός τρόπος επίλυσης διακρατικών διαφορών. Βέβαια, παρατηρείται ότι και στην κλασική και την ύστερη περίοδο, η βία ήταν ένα ζήτημα που απασχόλησε ιδιαίτερα τους φιλοσόφους και στοχαστές. Μεταξύ των επικρατέστερων μορφών βίας εκείνης της εποχής ήταν η «πολιτική», η «πολεμική», η ενδο-οικογενειακή βία, καθώς και η αρπαγή. Παράλληλα, μέσα από το έργο του Αριστοτέλη, η βία σημειώνεται ως έκφανση της κοινωνίας και ως συστατικό είδος του εγκλήματος. Κατά την αριστοτέλεια συλλογιστική, η βία εκδηλώνεται μέσα στην «πόλη» και μπορεί να βρει ανταπόκριση είτε σε ατύχημα, είτε σε σφάλμα, είτε και σε αδίκημα.³⁷

Κατά την περίοδο του Διαφωτισμού και της Αναγέννησης, η βία άρχισε να απασχολεί το σύνολο της κοινωνικής πραγματικότητας και ως επιστημονικό ζήτημα, λόγω της γενικότερης πνευματικής κίνησης εκείνης της περιόδου στην Ευρώπη. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα, η «Κλασική Σχολή» υπό την επιρροή της διδασκαλίας του Beccaria, εισήγαγε στο ευρύτερο πλαίσιο ανάλυσής της την κρατική βία, την οποία και αποδοκίμασε, εξαιτίας της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των πολιτών μέσα από τις επιβαλλόμενες αβάσταχτες ποινές και τα βασανιστήρια εκείνης της περιόδου.³⁸ Εξίσου σημαντική, βέβαια, θεωρήθηκε και η συμβολή της Γαλλοβελγικής χαρτογραφικής Σχολής κατά το δέκατο ένατο αιώνα, δεδομένου ότι ο A. Quételet (ο ένας εκ των ιδρυτών της), έδωσε μια άλλη διάσταση στα εγκλήματα βίας μέσα από τη διατύπωση του λεγόμενου θερμικού νόμου και τη διαπίστωσή του ότι η επιρροή του φυσικού περιβάλλοντος είναι καθοριστική στην υπό

³⁵ Κουράκης Ν., *ό.π.*, σ.7.

³⁶ Ζαραφονίτου Χ., *ό.π.*, σσ.36-37.

³⁷ Βλάχου Β., *ό.π.*, σσ.4-11.

³⁸ Στο *ίδιο*, σσ.15-18.

εμφάνιση εγκληματικότητα. Ταυτόχρονα, εξίσου καταλυτική ήταν και η προσέγγιση του Guerry (του δεύτερου ιδρυτή της Γαλλοβελγικής χαρτογραφικής Σχολής), ο οποίος κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει θετική σχέση μεταξύ του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και της βίαιης εγκληματικότητας, καθώς και μεταξύ του υψηλού επιπέδου μόρφωσης και της κτητικής εγκληματικότητας.³⁹

Τον ίδιο αιώνα, καθοριστικό σταθμό αποτέλεσε και η συμβολή της Ιταλικής Θετικής Σχολής, η οποία υποστήριξε ότι η βία αποτελεί τμήμα της ίδιας της αντικειμενικής υπόστασης των προσδιορισμένων από το νόμο εγκλημάτων. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τη θεωρία του Lombroso⁴⁰, υπάρχουν διάφορες κατηγορίες εγκληματιών, όπως αυτή του εκ γενετή εγκληματία, του παράφρονα, του εκ πάθους εγκληματία και του περιστασιακού, οι οποίες υποστηρίζεται ότι συμβάλλουν σημαντικά στην προσέγγιση της βίας.⁴¹ Εξίσου, ο Ferri⁴² διακρίνοντας τους εγκληματίες, επεσήμανε τα κύρια ψυχικά τους γνωρίσματα και υποστήριξε ότι η έλλειψη αυτοσυγκράτησης είναι αυτό το οποίο χαρακτηρίζει τους δράστες βίαιων εγκλημάτων. Παράλληλα, ο Garofalo διακρίνοντας σε πραγματικούς και μη εγκληματίες, υπογράμμισε ότι οι δράστες βίαιων εγκλημάτων ανήκουν στην κατηγορία των πραγματικών εγκληματιών.⁴³ Σε μια προσπάθεια, λοιπόν, επίτευξης μιας ολοκληρωμένης επιστημονικής θεώρησης του πολυσύνθετου φαινομένου της βίας, επικράτησαν διάφορες θεωρίες βιολογικής, ανθρωπολογικής, ψυχολογικής και κοινωνιολογικής προέλευσης.

Ειδικότερα, η βιολογική έρευνα της επιθετικής βίας έχει ως αφετηρία το κεντρικό ερώτημα εάν η βία είναι έμφυτη στο άνθρωπο και αν, κατ' επέκταση, αποτελεί ένα αναγκαίο και αναπόφευκτο ένστικτο. Σύμφωνα με τον Lorenz, στον άνθρωπο, όπως και στα ζώα, υπάρχει μια ενστικτώδης επιθετικότητα κατά των όντων του ίδιου είδους, η οποία δεν προέρχεται από εξωτερικά ερεθίσματα, αλλά συνιστά μια έμφυτη εσωτερική παρόρμηση που επιδιώκει να αποδεσμευτεί και να εξωτερικευτεί. Για τον ίδιο, η επιθετικότητα λειτουργεί θετικά, διότι εξυπηρετεί ορισμένες βασικές λειτουργίες του ανθρώπου, όπως την επιβίωσή του, τονίζοντας, βέβαια, πως εξαιτίας της υπερβολικής χρήσης αυτού του ενστίκτου από τον άνθρωπο, η επιθετικότητα έχει

³⁹ Στο ίδιο, σσ.19-21.

⁴⁰ Lombroso C. (1895), *L' homme criminel*, στο Φαρσεδάκης Ι., *Η εγκληματολογική σκέψη. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος Α', Αθήνα, 1990, σ.195.

⁴¹ Φαρσεδάκης Ι., *Η εγκληματολογική σκέψη. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος Α', Αθήνα, 1990, σ.195.

⁴² Ferri E. (1892), *Sociologica criminale*, στο Βλάχου Β., ό.π., σσ.24-25.

⁴³ Βλάχου Β., ό.π., σσ.24-25.

μετατραπεί περισσότερο σε απειλή για το γένος του, παρά σ' ένα στοιχείο επιβίωσης. Φυσικά, ένα στοιχείο που παραγνωρίζει ο Lorenz είναι ότι ο άνθρωπος, όποια και αν είναι η βιολογική του καταβολή κι' εξέλιξη, εξαιτίας της μεγάλης ανάπτυξης του μυαλού του, της επικοινωνίας του με τον εξωτερικό κόσμο και της δυνατότητάς του να δαμάσει τα ένστικτά του με το λόγο και τη συνείδηση, είναι ριζικά διαφορετικός από το ζώο.⁴⁴

Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι και η ανθρωπολογική θεώρηση του φαινομένου της βίας, η οποία, αρχικά, συνέδεσε την επιθετική και βίαιη συμπεριφορά του ανθρώπου με την ιδιότητα του κυνηγού που κατείχε για μια μεγάλη χρονική περίοδο της ζωής του. Ωστόσο, η θέση αυτή αμφισβητήθηκε έντονα, καθώς, όπως υποστηρίχθηκε και από μεταγενέστερους ανθρωπολόγους, η ιδιότητα του κυνηγού δεν συνεπάγεται απαραίτητα και τη διαμόρφωση αισθήματος ικανοποίησης για την καταστροφή της ζωής ή τον βασανισμό. Αντίθετα, από πρόσφατες έρευνες αποδείχθη ότι η πρωτόγονη κοινωνία ήταν ουσιωδώς πιο ειρηνική από την πολιτισμένη. Με λίγα λόγια, φάνηκε ότι όσο πιο πρωτόγονος υπήρξε ο άνθρωπος, τόσο λιγότερο πολεμοχαρής ήταν.⁴⁵

Παράλληλα, οι ψυχολογικές θεωρίες προσπάθησαν να προσεγγίσουν τη βία και την επιθετικότητα ως εκφάνσεις της ψυχολογικής κατάστασης του ανθρώπου, οι οποίες προέρχονται από εσωτερικής φύσεως παθολογικές καταστάσεις. Ο Freud, για παράδειγμα, κατέληξε σε μια διχοτόμηση των ενστίκτων, στο ένστικτο της ζωής και του θανάτου, και υποστήριξε ότι ο άνθρωπος βρίσκεται υπό την επίδραση μιας αναπότρεπτης τραγικής παρόρμησης να καταστρέψει είτε τον εαυτό του είτε τους άλλους.⁴⁶ Εκτός από τη φροϋδική προσέγγιση, εξίσου ενδιαφέρουσα είναι και η προσέγγιση του Adler, ο οποίος συνέδεσε την επιθετική ροπή με το αίσθημα κατωτερότητας και αδυναμίας που ενυπάρχει στο παιδί, καθώς και των Rutter και Giller⁴⁷, οι οποίοι ερμήνευσαν τις επιθετικές και βίαιες συμπεριφορές των παιδιών με οικογενειακές μεταβλητές, όπως διαπαιδαγώγηση, οικογενειακές σχέσεις κ.λπ. Ταυτόχρονα, υπήρξε και μια κατηγορία ψυχαναλυτών, οι οποίοι επιχείρησαν να ερμηνεύσουν το πρόβλημα της βίας με περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και

⁴⁴ Lorenz K. (1966), Das sogenannte Böse, στο Παπαδάτος Π., *Η επιθετικότητα, η βία και η καταστροφικότητα στην κοινωνική διαβίωση*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1980, σσ.7-11.

⁴⁵ Στο ίδιο, σσ.13-16.

⁴⁶ Freud S. (1923) The Ego and the Id, Freud S. (1930), Civilization and its Discontents και Freud S. (1938), An outline of Psychoanalysis, στο Βλάχου Β., ό.π., σ.38.

⁴⁷ Rutter M. & Giller H. (1983), Juvenile delinquency. Trends and perspectives, στο Βλάχου Β., ό.π., σ.42.

πολιτιστικούς παράγοντες, υποστηρίζοντας ότι ο άνθρωπος γίνεται επιθετικός, όταν διδαχθεί ή διαπιστώσει ότι με την επιθετικότητα επιτυγχάνει τα μεγαλύτερα δυνατά πλεονεκτήματα στη ζωή του ή, από την άλλη, σε περίπτωση ματαίωσης ή αποστέρησης, ως ένα είδος κοινωνικής αντίδρασης. Εντούτοις, και αυτές οι προσεγγίσεις δέχτηκαν πολλές κριτικές, καθώς έχει αποδειχθεί ότι το άτομο είναι σε θέση να δέχεται διάφορες καταστάσεις, χωρίς να αντιδρά πάντα με βίαιο και επιθετικό τρόπο.⁴⁸

Στην προσπάθεια προσέγγισης του φαινομένου της βίας εντάσσονται και οι κοινωνιολογικές θεωρίες, οι οποίες επιχειρούν να προσεγγίσουν τη βία υπό το πρίσμα των κοινωνικών και πολιτισμικών παραμέτρων, της οργάνωσης και της λειτουργίας της εκάστοτε κοινωνίας, των θεσμών και των δομών που τη συνθέτουν. Καθώς οι κοινωνικοί θεσμοί είναι αυτοί οι οποίοι μπορούν να προσδιορίσουν τα όρια στα οποία μπορεί να κινείται η ανθρώπινη δραστηριότητα, μπορούν και να ελέγξουν την ανθρώπινη βία και επιθετικότητα, χωρίς να την καταδικάσουν πλήρως, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις νομιμοποίησης της βίας και επιθετικότητας (π.χ. περιπτώσεις άμυνας).⁴⁹ Καθώς, λοιπόν, η βία θεωρείται καθοριστικός παράγοντας στην εξέλιξη της κοινωνικής και πολιτικής ζωής, ο G. Sorel⁵⁰ θεώρησε τη βία σαν το ύψιστο πάθος και τη δημιουργό δύναμη της ιστορίας, ενώ ο Wilfredo Pareto την ενέταξε στο πλαίσιο των ανισοτήτων και των διαφορών που χαρακτηρίζουν την κοινωνική οργάνωση, υπογραμμίζοντας ότι η βία επιτελεί μια θετική λειτουργία.⁵¹ Από την άλλη, υπό το πρίσμα της μαρξιστικής προσέγγισης, η βία συνδέεται με την εξέλιξη των κοινωνιών, καθώς από τη βία, την επανάσταση και τις συγκρούσεις μπορεί να επέλθει μια νέα κοινωνία, η ιδεατή αταξική κοινωνία. Για πολλούς θεωρητικούς, μάλιστα, η βία μπορεί να αποτελέσει το κυρίαρχο μέσο αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων και διαφορών.⁵²

Ταυτόχρονα, σε μια προσπάθεια σφαιρικής προσέγγισης της βίας θα μπορούσαν να βρουν εφαρμογή και κάποιες άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις, όπως είναι η θεωρία του κοινωνικού ελέγχου, της πολιτιστικής παρέκκλισης, του διαφορικού συγχρωτισμού και του στιγματισμού. Ειδικότερα, σύμφωνα με τις θεωρίες κοινωνικού

⁴⁸ Στο ίδιο, σσ.21-29.

⁴⁹ Βλάχου Β., ό.π., σ.52.

⁵⁰ Sorel G. (1908), *Reflections sur la violence*, στο Βλάχου Β., ό.π., σ.53.

⁵¹ Παπαδάτος Π., ό.π., σ.43.

⁵² Βλάχου Β., ό.π., σ.53.

ελέγχου⁵³, η κοινωνικοποίηση του ατόμου διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο, καθώς μέσω αυτής δίνεται η δυνατότητα να αναπτυχθεί ένα είδος «εσωτερικού ελέγχου» στο άτομο που μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά του εγκλήματος και κατ' επέκταση της βίας. Ακόμη, οι θεωρίες της πολιτιστικής παρέκκλισης εστιάζουν στην επιρροή των παραβατικών συντρόφων και τις αξίες αυτών, στην κοινωνική ετερογένεια και την πολυπολιτισμικότητα, οι οποίες μπορεί να αποτελέσουν προϋποθέσεις γένεσης παραβατικών και βίαιων συμπεριφορών. Επίσης, κατά τους Cloward και Ohlin⁵⁴, η βία συμπεριφορά μπορεί να αποτελέσει έναν τρόπο επίτευξης στόχων, ενώ σύμφωνα με τη θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού του Sutherland⁵⁵, η βία συμπεριφορά μπορεί να μαθαίνεται μέσω του συγχρωτισμού, στα πλαίσια μιας παραβατικής και βίαιης ομάδας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι θεωρίες του στιγματισμού, οι οποίες επιχειρούν να προσεγγίσουν την παραβατική και βία συμπεριφορά χρησιμοποιώντας τις έννοιες της ετικέτας, της πρωτογενούς και της δευτερογενούς παρέκκλισης, καθώς και η θεωρία της κοινωνικής αντίδρασης, σύμφωνα με την οποία η βία παραβατική συμπεριφορά δεν έχει κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα, απλώς της αποδίδεται κοινωνικά η συγκεκριμένη ιδιότητα.⁵⁶ Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι και η προσέγγιση των M.Wolfgang και F. Ferracuti⁵⁷, οι οποίοι συνέδεσαν τη βία συμπεριφορά με την υποκουλτούρα. Κατά τους δύο θεωρητικούς μπορεί να υπάρχει μια πολιτιστική δομή με κύριο συστατικό στοιχείο της τη βία. Γίνεται λόγος για μια υποκουλτούρα της βίας, η οποία οφείλεται σε πολλούς γενεσιουργούς ατομικούς και κοινωνικούς παράγοντες που δρουν ταυτόχρονα, και εμφανίζεται στην κοινωνική ζωή με πολλές και ποικίλες μορφές, όπως είναι η βεντέτα. Ουσιαστικά, η υποκουλτούρα της βίας συνιστά μια συμπεριφορά, η οποία διδάσκεται με διάφορους τρόπους από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, ενσωματώνεται σαν συνήθεια στη συμπεριφορά των μελών μιας ομάδας και στο τέλος καταλήγει να γίνεται τρόπος ζωής και μέσο επίλυσης των προβλημάτων τους.⁵⁸

⁵³ Χάιδου Α., *Θετικιστική Εγκληματολογία. Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σσ.201-202.

⁵⁴ Cloward R. και Ohlin L. (1960), *Delinquency and Opportunity*, στο Χάιδου Α., ό.π., σσ.173-176.

⁵⁵ Sutherland E. (1947), *Principles of Criminology*, στο Χάιδου Α., ό.π., σσ.192-195.

⁵⁶ Βλάχου Β., ό.π., σσ.57-58.

⁵⁷ Wolfgang M. & Ferracuti F. (1967), *The Subculture of Violence: towards an Integrated Theory of Criminology*, και Wolfgang M. & Ferracuti F. (1964), *Clinical versus Sociological Criminology: Separation or Integration*, στο Βλάχου Β., ό.π., σσ.58-59.

⁵⁸ Παπαδάτος Π., ό.π., σσ.119-120.

Σε μια σύγχρονη κοινωνία, βέβαια, δε θα μπορούσε να παραληφθεί ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης, καθώς και του μεγέθους των πόλεων στην ανάπτυξη και διάδοση της βίας. Κατά μια άποψη, η προβολή βίαιων σκηνών σε τηλεόραση και κινηματογράφο μπορεί να έχει ευεργετική επίδραση στους θεατές, καθώς θεωρείται ότι λειτουργεί εκτονωτικά σ' ένα επιθετικό άτομο. Ωστόσο, η ορθότερη τοποθέτηση, η οποία προέκυψε ύστερα από πειράματα, είναι ότι μακροχρόνια η προβολή βίαιων σκηνών μπορεί να έχει αρνητική επίδραση, ενισχύοντας τις ροπές προς τη βίαιη επιθετικότητα, ιδίως ατόμων με προδιαθέσεις επιθετικότητας, επιθετικούς ερεθισμούς ή ψυχικά διαταραγμένα.⁵⁹ Παράλληλα, η ανωνυμία των μεγάλων πόλεων, οι συνθήκες κατοικίας και οι εντάσεις που επικρατούν στον ιστό της πόλης, ευνοούν την αύξηση της εγκληματικότητας, επιτείνοντας το φαινόμενο της βίας. Ο υπερπληθυσμός των σύγχρονων μεγάλων πόλεων κάνει αναμφίβολα τη βία να αυξάνεται και να κατευθύνεται είτε εναντίον των ίδιων μας των εαυτών (π.χ. σε περιπτώσεις αυτοκτονίας) είτε εναντίον άλλων.⁶⁰

Η βία, επομένως, και το βίαιο έγκλημα, που γεννάται μέσα από τη χρήση αυτής, δεν είναι μια έμφυτη στον άνθρωπο ιδιότητα, αλλά πρόκειται για ένα βασικά πολιτικό και κοινωνικό πρόβλημα οργάνωσης και λειτουργίας του κοινωνικού βίου⁶¹, το οποίο παραγνωρίζει την κυριαρχία των συναινετικών διαδικασιών και την ισότητα.⁶² Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψη τις ολοένα και αυξανόμενες απαιτήσεις των σύγχρονων κοινωνιών, καθώς και την πολυδιάστατη φύση του φαινομένου της βίας, καθίσταται αναγκαία, τόσο η διαρκή αξιοποίηση σύγχρονων κοινωνικών δεδομένων, όσο και η διεξαγωγή ερευνών με πολυεπιστημονική και διεπιστημονική προσέγγιση.⁶³

1.3 Το αστεακό περιβάλλον

Αποτελεί κοινή παραδοχή ότι οι ανθρώπινες συμπεριφορές βρίσκονται σε μια συνεχή αλληλόδραση και αλληλεξάρτηση με το περιβάλλον μέσα στο οποίο εκδηλώνονται. Αυτό σημαίνει ότι και η εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς θα μπορούσε να προσεγγιστεί μέσα από τη σχέση φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Για το λόγο

⁵⁹ Στο ίδιο, σ.123.

⁶⁰ Leaute J., *Η ανθρώπινη βία*, Ι. Φαρσεδάκης (επιμ.), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991, σσ.132-135.

⁶¹ Παπαδάτος Π., ό.π., σσ.127.

⁶² Leaute J., ό.π., σ.25.

⁶³ Βλάχου Β., ό.π., σ.28.

αυτό, κρίνεται απαραίτητη η οριοθέτηση της πολυσύνθετης έννοιας του περιβάλλοντος.⁶⁴

Σύμφωνα με τον Chombart de Lauwe⁶⁵, το περιβάλλον ορίζεται ως «*το σύνολο των στοιχείων του πλαισίου μέσα στο οποίο ζουν τα μέλη μιας κοινωνικής ομάδας, τα οποία επηρεάζονται από αυτό και το επηρεάζουν ταυτόχρονα με την εργασία και τη δράση τους*». Σε αυτό το ευρύ πλαίσιο περιλαμβάνονται, τόσο οι υλικές οργανικές και ανόργανες πλευρές του περιβάλλοντος, όσο και οι κοινωνικο-πολιτισμικές, με αποτέλεσμα να γίνεται λόγος για τρεις διακρίσεις του περιβάλλοντος σε φυσικό, δομημένο/κτισμένο και κοινωνικό. Το *φυσικό περιβάλλον* περιλαμβάνει όλους τους ζωντανούς οργανισμούς και την άβια ύλη που βρίσκονται στη Γη με φυσικό τρόπο και δεν αποτελούν αποτέλεσμα ανθρωπίνων δραστηριοτήτων. Ουσιαστικά, συνιστά το σύνολο των εξωτερικών συνθηκών που επηρεάζουν τη ζωή και την ανάπτυξη των οργανισμών.

Η έντονη ανθρώπινη επέμβαση σε κάθε φυσικό στοιχείο είχε ως αποτέλεσμα τη μετατροπή και συρρίκνωση του φυσικού περιβάλλοντος στο λεγόμενο *δομημένο περιβάλλον*. Πρόκειται, δηλαδή, για τη σημαντική επέμβαση του ανθρώπου στις γεωγραφικές περιοχές, η οποία εμφανίζεται έντονα μετά τη βιομηχανική επανάσταση στα αστικά κέντρα, αλλά και την ύπαιθρο, λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης και της οικονομικής ανάπτυξης. Μάλιστα, συνέβη κατά τέτοιο τρόπο, ώστε πόλη και φύση να αποτελούν δύο σχεδόν αντιφατικές και αλληλοαναιρούμενες έννοιες.⁶⁶

Το *κοινωνικό περιβάλλον* συνιστά «*ένα σύνολο ατόμων με κοινά χαρακτηριστικά, ιδιαίτερους τρόπους επικοινωνίας και έκφρασης και κοντινές μορφές εργασίας και συνθηκών ζωής, το οποίο συγκεκριμενοποιείται από τις πρακτικές, τις αναπαραστάσεις, τους τρόπους επικοινωνίας και τις αξίες που το χαρακτηρίζουν*».⁶⁷ Πρόκειται για τον άμεσο φυσικό και κοινωνικό χώρο που ζει και αναπτύσσεται ο άνθρωπος και περιλαμβάνει την κουλτούρα, τους ανθρώπους, τις αξίες και τους θεσμούς με τους οποίους αλληλοεπιδρά.⁶⁸

⁶⁴ Ζαραφωνίτου Χ. (επιμ.), *Η προστασία του Περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, Σειρά: Τετράδια Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σ.11.

⁶⁵ Chombart de Lauwe P.H. (1982), *La fin des villes: mythe ou réalité*, στο Ζαραφωνίτου Χ., ό.π., σ.11.

⁶⁶ Στο ίδιο, σ.12.

⁶⁷ Στο ίδιο.

⁶⁸ Ompad D., Vlahov D. & Galea S., "Urbanicity, Urbanization, and the Urban Environment", στο Galea S. (επιμ.), *Macrosocial Determinants of Population Health*, Springer, New York, 2007, σ.59. Ανακτήθηκε από [10.1007/978-0-387-70812-6_3](https://doi.org/10.1007/978-0-387-70812-6_3)

Όπως ερμηνεύτηκε και στην αρχική μελέτη του Chombart de Lauwe, ο *κοινωνικός χώρος* είναι ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο οι υποκειμενικές αξιολογήσεις και τα κίνητρα μπορούν να συσχετιστούν με την αποκάλυπτα εκφρασμένη συμπεριφορά και τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος. Μάλιστα, κατά τον ίδιο, υπάρχουν δύο συνιστώσες που χαρακτηρίζουν τον κοινωνικό χώρο. Μια αντικειμενική, η οποία αφορά το χωρικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ζουν οι ομάδες, των οποίων η κοινωνική δομή και οργάνωση εξαρτώνται από οικολογικούς και πολιτιστικούς παράγοντες, και μια υποκειμενική, η οποία αφορά «τον χώρο, όπως γίνεται αντιληπτός από τα μέλη συγκεκριμένων ομάδων».⁶⁹

Αφενός, η μετατροπή του φυσικού περιβάλλοντος σε δομημένο, ιδίως στις σύγχρονες πόλεις με τη δημογραφική και οικονομική ανάπτυξη που είχαν ως αποτέλεσμα την ολοκληρωτική σχεδόν εξαφάνιση των φυσικών στοιχείων τους, και, αφετέρου, η αλλαγή του κοινωνικού περιβάλλοντος εξαιτίας της επέκτασης του ιστού της πόλης, της πληθυσμιακής της συγκέντρωσης και της επακόλουθης ετερογένειας⁷⁰, συγκροτούν το ισχύον περιβάλλον της πόλης ή αλλιώς το λεγόμενο «αστεακό περιβάλλον».

Στα πλαίσια αυτής της επιστημονικής θεώρησης του *αστεακού περιβάλλοντος*, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η διαδικασία της αστικοποίησης, η οποία συνδέεται άμεσα με τις κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις μιας περιοχής, αλλά και μιας χώρας, γενικότερα. Μολονότι υπάρχουν πολλοί ορισμοί της αστικοποίησης, ανάλογα το πρίσμα υπό το οποίο εξετάζεται, θα μπορούσε να οριστεί ως η τάση συγκέντρωσης του πληθυσμού μιας χώρας σε αστικές περιοχές. Η αστικοποίηση αποτελεί, δηλαδή, την φυσική αύξηση του πληθυσμού και της έκτασης που καταλαμβάνουν οι αστικές περιοχές, ως συνέπεια της μετανάστευσης ανθρώπων από αγροτικές ή προαστιακές περιοχές ή και από άλλες χώρες. Είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο με κομβικό σημείο αναφοράς την περίοδο της εκβιομηχάνισης, το οποίο επηρεάζει τόσο τις αναπτυγμένες, όσο και τις λιγότερο αναπτυγμένες ή τις αναπτυσσόμενες χώρες. Ταυτόχρονα, αποτελεί μια κοινωνική διαδικασία υιοθέτησης ενός συνόλου στάσεων και συμπεριφορών που παραδοσιακά συνδέονται και χαρακτηρίζουν τους κατοίκους των μεγάλων πόλεων. Η διαδικασία της αστικοποίησης είναι στενά συνδεδεμένη με την ιστορία των πόλεων,

⁶⁹ Buttner A., “Social space and the planning of residential areas”, Reprinted from *Environment and Behavior*, Reprocentralen Lunds Universitet, Vol. 4, No. 3, September 1972, σσ.282-283. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1177%2F001391657200400304>

⁷⁰ Ζαραφώνιτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σ.136.

ενώ ως οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις. Το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ανθρώπων και οικονομικών δραστηριοτήτων στον περιορισμένο ιστό της πόλης. Η αύξηση ή, γενικότερα, η μεταβολή του μεγέθους των πόλεων οφείλεται στην φυσική αύξηση του πληθυσμού, στη μετανάστευση και στις μεταβολές των δημοτικών ορίων.⁷¹

Βάσει μελετών που αφορούν την αστικοποίηση, υποστηρίζεται ότι συχνά υπάρχουν παράγοντες «ώθησης» και «έλξης» που λειτουργούν ως κινητήριες δυνάμεις για «αστεακή μετανάστευση». Ως παράγοντες «ώθησης» μπορεί να θεωρηθούν οι φυσικές καταστροφές, οι εμφύλιες αναταραχές και οι οικονομικές δυσκολίες, ενώ ως παράγοντες «έλξης» μπορεί να θεωρηθούν οι ευκαιρίες για ανέλιξη, απόκτηση οικογένειας και υιοθέτηση ενός «σύγχρονου» τρόπου ζωής.⁷² Παράλληλα, κύρια χαρακτηριστικά της διαδικασίας της αστικοποίησης αποτελούν η πληθυσμιακή συγκέντρωση στα αστικά κέντρα, η επέκταση του ιστού της πόλης, η εξάρτηση του αγροτικού τομέα από τον αστικό, η συγκέντρωση των οικονομικών κεφαλαίων, της διασκέδασης και των αναγκών, καθώς και η υιοθέτηση ενός συνόλου προτύπων, αξιών και συμπεριφορών που αντικατοπτρίζουν έναν «αστεακό τρόπο ζωής».⁷³

Η αστικοποίηση ως κοινωνικό φαινόμενο μπορεί να έχει οδηγήσει στην αύξηση της παραγωγής στο δευτερογενή ή τον τριτογενή παραγωγικό τομέα, στη διευκόλυνση της λειτουργίας της οικονομίας ή τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών, εντούτοις, οι αρνητικές συνέπειες υπερτερούν. Η διαβίωση των ανθρώπων στο δομημένο περιβάλλον των μεγάλων πόλεων περιορίζει την επαφή τους με τη φύση και παρουσιάζει έντονα περιβαλλοντικά προβλήματα. Ακόμη, προκαλεί την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων και χαρακτηρίζεται από έλλειψη ιδιωτικού χώρου και υπονόμηση της ατομικής και δημόσιας υγείας. Στα μεγάλα αστικά κέντρα παρατηρείται αύξηση του κόστους ζωής, της υποαπασχόλησης και των επιπέδων φτώχειας, καθώς και πολλών κοινωνικών προβλημάτων, όπως κοινωνικές ανισότητες, δυσκολίες δημιουργίας κοινωνικών ή διαπροσωπικών σχέσεων, κοινωνική απομόνωση, αποξένωση και απρόσωπες σχέσεις.⁷⁴

Αυτή η επέκταση των μεγάλων πόλεων και η επακόλουθη αποπροσωποποίησή τους συμβάλλουν στην κοινωνική αποδιοργάνωση και, κατ' επέκταση, στην όξυνση

⁷¹ Ompad D., Vlahov D. & Galea S., *ό.π.*, σσ.57-58.

⁷² Στο ίδιο.

⁷³ Ζαραφονίτου Χ., *ό.π.*, σ.13.

⁷⁴ Πολύζος Σ., *Αστική Ανάπτυξη*, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, Αθήνα, 2015, σ.64.

των κοινωνικών συγκρούσεων, οι οποίες μπορούν να μεταφραστούν και με όρους εγκληματικότητας. Στην κοινωνική πραγματικότητα, αυτό σημαίνει ότι οι παράμετροι του χώρου αποτελούν ένα πολύπλοκο σύμπλεγμα, το οποίο μαζί με τις κοινωνικές μεταβλητές, συνιστά μια αδιαχώριστη σύζευξη όπου αλληλοεπηρεάζονται και μπορούν πολύ συχνά να ενισχύσουν την αρνητική επίδραση η μια της άλλης.⁷⁵

Πιο συγκεκριμένα, η ανισόρροπη ανάπτυξη και δυσαναλογία των χρήσεων γης με τις υποβαθμισμένες περιοχές κατοικίας που τις χαρακτηρίζει η έντονη βιομηχανική χρήση, η ατμοσφαιρική ρύπανση και η απομόνωση από το κέντρο της πόλης, όπως έχει αποδειχθεί και από τη σημαντικότερη οικολογική έρευνα της Σχολής του Σικάγο, συσχετίζονται με τη συγκέντρωση της εγκληματικότητας. Παράλληλα, ο υψηλός δείκτης πληθυσμιακής πυκνότητας υπονομεύει την ποιότητα ζωής και εμποδίζει τη ψυχαγωγία και την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων, ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο την απομόνωση από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Έτσι, η αίσθηση αυτή του συνωστισμού μπορεί να οδηγήσει σε μια όξυνση των κοινωνικών φαινομένων, καθώς τόσο ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος που έχει αποδυναμωθεί, όσο και ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος που δυσκολεύεται να εντοπίσει το πρόβλημα, αδυνατούν να επιφέρουν μια ισορροπία.⁷⁶

Ταυτόχρονα, όπως έχει αποδειχθεί έως τώρα, ο υψηλός δείκτης πυκνοκατοίκησης επιδεινώνει τα προϋπάρχοντα προβλήματα των υποβαθμισμένων περιοχών, αποτελώντας, υπό το πρίσμα αυτό, την εξωτερική εκδήλωση ενός κοινωνικού συμπλέγματος. Εξίσου, η νέα πολεοδομική μορφή στην Ευρώπη μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο διέλυσε κάθε μορφή γειτονιάς και κοινότητας, «στοιβάζοντας» άγνωστες μεταξύ τους οικογένειες και ανατρέποντας με αυτό τον τρόπο τη συνοικιακή ζωή του εργατικού πληθυσμού και την ιδιαίτερη κουλτούρα του. Η εξέλιξη αυτή έφερε πληθώρα συνεπειών, όπως εκδήλωση ψυχολογικών διαταραχών, κακές σχέσεις γειτνίασης, πολιτισμικές συγκρούσεις, αλλά και νεανική παραβατικότητα και εγκληματικότητα.⁷⁷ Ένα τρανταχτό παράδειγμα ανάδειξης της σχέσης μεταξύ των παραμέτρων του χώρου και των αρνητικών κοινωνικών φαινομένων θα μπορούσε να αποτελέσει και η περίπτωση της ελληνικής πρωτεύουσας, η οποία μέχρι και σήμερα

⁷⁵ Ζαραφονίτου Χ., ό.π., σσ.35-36.

⁷⁶ Στο ίδιο, σσ.36-40.

⁷⁷ Στο ίδιο, σσ.41-44.

χαρακτηρίζεται από υπερ-συγκέντρωση πληθυσμού και μεγάλη ετερογένεια, εξαιτίας της αστικοποίησης και της επακόλουθης εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης.⁷⁸

2. Ανάλυση και σύνθεση της σχέσης κοινωνικο-οικονομικής κρίσης και βίαιης εγκληματικότητας στη βάση της βιβλιογραφικής επισκόπησης

Είναι άξιο διερεύνησης από πολλούς μελετητές, εγκληματολόγους και μη, η διασύνδεση της οικονομίας και οι κοινωνικές συνέπειες που αυτή επιφέρει με την εγκληματικότητα. Πράγματι, έχει θεωρηθεί από πολλούς εγκληματολόγους ότι η οικονομία αποτελεί μία από τις κύριες γενεσιουργούς αιτίες της εγκληματικότητας. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι το εγκληματικό φαινόμενο συνιστά ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο, το οποίο για να ερμηνευτεί πρέπει να ληφθούν υπόψη και άλλοι ατομικοί και κοινωνικο-πολιτικοί παράγοντες.

Οι κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες ήταν το κύριο επίκεντρο των προσπαθειών κατανόησης και εξήγησης της βίας ήδη από τη γέννηση των κοινωνικών επιστημών. Από το εμπειρικό έργο των Guerry και Quetelet στη Γαλλία του 19^{ου} αιώνα, έως τα γραπτά του Durkheim για την ανομία στις αρχές του αιώνα (1897), μέσω της Σχολής του Σικάγο στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, και μέχρι τις σύγχρονες θεωρίες, η οικονομική και κοινωνική διαστρωμάτωση έχουν παίξει καθοριστικό ρόλο στις αιτιώδεις εξηγήσεις του εγκλήματος και της παραβατικότητας. Ωστόσο, παρά τον τεράστιο όγκο θεωριών και ερευνών, δεν υπάρχει ένα γενικό συμπέρασμα σχετικά με τη σχέση κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων, βίας και εγκληματικότητας.⁷⁹

Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρηθεί να προσεγγιστεί η πιθανή συσχέτιση μεταξύ κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων και εγκληματικότητας μέσα από μια σύντομη αναφορά ορισμένων μακρο κοινωνιολογικών και εγκληματολογικών θεωριών, καθώς και προσεγγίσεων της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας.

⁷⁸Ζαραφονίτου Χ., «Υπάρχουν ghettos στο κέντρο της Αθήνας; Εγκληματολογική διερεύνηση κοινωνικών στάσεων και αναπαραστάσεων», στο Ζαραφονίτου Χ. (επιμ.), *Εγκληματολογικές Μελέτες*, Εκδόσεις ΔΙΟΝΙΚΟΣ, Τεύχος 1, Αθήνα, 2015, σ.21.

⁷⁹ Crutchfield R. D. & Wadsworth T., “Poverty and Violence”, στο Heitmeyer W. & Hagan J. (επιμ.), *International Handbook of Violence Research*, Kluwer Academic Publishers, USA, 2003, σ.69.

Ανακτήθηκε από:

https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=jbvgBwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=international+handbook+of+violence+research&ots=Dc0C3-wWD-&sig=X69A2b0X9m_JuRFx30RvBYACpB8&redir_esc=y#v=onepage&q=international%20handbook%20of%20violence%20research&f=false

2.1 Μαρξιστικές προσεγγίσεις

Ο Karl Marx αν και δεν αναφέρθηκε ποτέ άμεσα στη σύνδεση των κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών με το εγκληματικό φαινόμενο⁸⁰, έθιξε ορισμένα ζητήματα που σχετίζονται με αυτό, προσφέροντας στην επιστήμη της Εγκληματολογίας μια σημαντική προσέγγιση όσον αφορά την εξήγηση του εγκληματικού φαινομένου.⁸¹

Σε μια καπιταλιστική κοινωνία, όπως υποστήριζε ο Marx, οι κοινωνικές σχέσεις έχουν υποκατασταθεί πλήρως από τις σχέσεις μεταξύ των πραγμάτων και των εμπορευμάτων. Οι άνθρωποι, δηλαδή, δε συνδέονται πλέον ως πρόσωπα, αλλά αναγνωρίζονται ως εκπρόσωποι των εμπορευμάτων που έχουν στη διάθεσή τους, και συνδέονται μόνο μέσω μιας εντελώς απρόσωπης διαδικασίας ανταλλαγής αυτών. Σε αυτή την κοινωνία, λοιπόν, «είναι υλικές οι σχέσεις μεταξύ των προσώπων και κοινωνικές οι σχέσεις μεταξύ των πραγμάτων και των εμπορευμάτων».⁸²

Ταυτόχρονα, σ' ένα καπιταλιστικό σύστημα, η πρόοδος συγκεντρώνεται στα χέρια λίγων και η βιομηχανική επανάσταση επιφέρει συνεχώς μείωση της ανάγκης εργατικών χεριών και κατ' επέκταση αύξηση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης συνιστά η μεγάλη διαθεσιμότητα εργατικού δυναμικού, η επακόλουθη καταβολή μικρότερων αμοιβών και, κατά συνέπεια, η δημιουργία δύο κοινωνικών ομάδων, μεταξύ των οποίων υπάρχει εκμετάλλευση των κατώτερων κοινωνικο-οικονομικών τάξεων από την άρχουσα αστική τάξη. Δηλαδή, από τη μια βρίσκεται μια μικρή, αλλά πλούσια ομάδα ατόμων, η οποία επωφελείται από τον ανταγωνισμό, και από την άλλη, μια μεγάλη ομάδα εργατών και ανέργων, οι οποίοι ολοένα και αυξάνονται και φτωχαίνουν. Αυτά τα άτομα αποτελούν, σύμφωνα με τον K. Marx, το λούμπεν προλεταριάτο.⁸³

⁸⁰ Ωστόσο, οι αναλύσεις του αποτέλεσαν το βάθρο σκέψης πολλών θεωρητικών της Εγκληματολογίας, οι οποίοι συνηθίζουν να συνδέουν το όνομά του με το γνωστό καυστικό απόσπασμα που περιλαμβάνεται στις θεωρίες του για την υπεραξία: «Ένας φιλόσοφος παράγει ιδέες, ένας ποιητής στίχους, ένας εφημέριος διδασχές, ένας καθηγητής βιβλία, και λοιπά. Ένας εγκληματίας παράγει την εγκληματικότητα... Ο εγκληματίας δεν παράγει μόνο την εγκληματικότητα, αλλά επίσης και τον ποινικό νόμο, παράγει τον καθηγητή που παραδίδει μαθήματα πάνω στον ποινικό νόμο και την εγκληματικότητα... Επιπλέον, ο εγκληματίας παράγει ολόκληρο τον αστυνομικό μηχανισμό καθώς και τη διοίκηση της δικαιοσύνης... δίνοντας απασχόληση σε ένα πλήθος έντιμων εργαζομένων... Ο εγκληματίας παράγει μια εντύπωση τόσο ηθική όσο και τραγική και προσφέρει μια υπηρεσία στα ηθικά και αισθητικά συναισθήματα τοι κοινού... Ο εγκληματίας διακόπτει την μονοτονία και την ασφάλεια της αστικής ζωής... προξενεί αυτή την ένταση...».

⁸¹ Χάιδου Α., ό.π., σ.234.

⁸² Marx K., Moore S. (μτφρ) (1970), Capital, στο Αντωνοπούλου Μ., *Οι κλασσικοί της Κοινωνιολογίας. Κοινωνική θεωρία και νεότερη κοινωνία*, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2008, σ.168.

⁸³ Marx K. και Friedrich E., (1932), *Die Deutsche Ideologie*, στο Χάιδου Α., ό.π., σ.234.

Υπό το πρίσμα αυτό, εξετάζεται και η συσχέτιση του εγκλήματος με τις επικρατούσες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες. Η άνιση διανομή του πλούτου και η οικονομική κατάσταση της κοινωνίας αποτελούν τις βασικές αιτίες του εγκλήματος. Στο πλαίσιο αυτό, η μαρξιστική θεωρία υποστηρίζει πως, από τη μια, η άνιση κατανομή του πλούτου και της ευημερίας σε μια κοινωνία δημιουργεί και άνιση κατανομή της εξουσίας, και από την άλλη, η ανεργία στις καπιταλιστικές κοινωνίες οδηγεί στη μη παραγωγικότητα. Στην πρώτη περίπτωση, το απομονωμένο από τις ισχύουσες συνθήκες άτομο μπορεί να αντιδράσει, και στη δεύτερη περίπτωση, μπορεί να οδηγηθεί σε ηθική κατάπτωση. Και στις δύο περιπτώσεις, η συμπεριφορά του μπορεί να οδηγήσει στην εκδήλωση μιας παρεκκλίνουσας, ακόμη και εγκληματικής συμπεριφοράς ή και να θεωρηθεί η ίδια ως τέτοια.⁸⁴

Παράλληλα, στην ορθόδοξη μαρξιστική άποψη στηρίχθηκε και ο Friedrich Engels, στο έργο του «Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία» (1845), υποστηρίζοντας ότι η εγκληματική συμπεριφορά είναι συνέπεια, τόσο της ανηθικότητας που απορρέει από την αθλιότητα στην οποία αναγκάζεται να ζει η εργατική τάξη, όσο και της περιφρόνησης του κοινωνικού συστήματος. Οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης σε συνάρτηση με τις διάφορες απαγορεύσεις που αυτή συνεπάγεται, δεν μπορούν παρά να οδηγήσουν την εργατική τάξη είτε στην πείνα, είτε στην αυτοκτονία, είτε στην επανάσταση και την αποκτήνωση. Συνέπεια, λοιπόν, μιας ανεξέλεγκτης εξέγερσης αποτελεί και το έγκλημα.⁸⁵

Προσεγγίζοντας το εγκληματικό φαινόμενο από μια ευρύτερη σκοπιά, ο Ολλανδός εγκληματολόγος, W. A. Bongers, στο βιβλίο του «Εγκληματικότητα και οικονομικές συνθήκες», στρέφει την προσοχή του στην «εγκληματική σκέψη» και στις εσωτερικές δυνάμεις του ανθρώπου. Γι' αυτόν, βασική αιτία της εγκληματικότητας είναι ο καπιταλισμός και οι ευρύτερες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες που αυτός γεννά.⁸⁶ Ο Bongers υποστήριξε ότι σε αντίθεση με τις προκαπιταλιστικές κοινωνίες, οι οποίες χαρακτηρίζονταν από αλτρουισμό και συναίνεση, στις καπιταλιστικές κοινωνίες πρυτανεύουν ο ατομισμός, ο εγωισμός και η φιλαυτία.⁸⁷ Με αυτό τον τρόπο, προσπάθησε να ερμηνεύσει την εγκληματική συμπεριφορά όχι μόνο εκείνων που ανήκουν στην εργατική τάξη, αλλά όλων των ατόμων που ζουν σε μια βιομηχανική

⁸⁴ Στο ίδιο.

⁸⁵ Στο ίδιο.

⁸⁶ Λάζος Γ., *Κριτική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2007, σ.79.

⁸⁷ Σπινέλλη Κ., *Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*, 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014, σ.234.

κοινωνία⁸⁸, καθώς όπως υποστήριξε στις καπιταλιστικές κοινωνίες τα κίνητρα βοηθούν να δράσουμε περισσότερο εγωιστικά, παρά αλτρουιστικά.⁸⁹

Σύμφωνα με τον Bonger, η εγκληματική συμπεριφορά αποτελεί συνέπεια της άγνοιας, της αποδυναμωμένης ή της παντελούς έλλειψης της ηθικής διαπαιδαγώγησης στα πλαίσια της βιομηχανικής καπιταλιστικής κοινωνίας, όπου στη βάση της κοινωνικής ζωής επικρατεί ο εγωισμός.⁹⁰ Συγκεκριμένα, τα άτομα επιζητούν το ατομικό τους συμφέρον και το έγκλημα εμφανίζεται κατά κύριο λόγο στις κατώτερες τάξεις, επειδή το σύστημα εξυπηρετεί τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης, παρέχοντάς της νόμιμες ευκαιρίες. Το δε νομικό σύστημα δικαιολογεί την εγωιστική συμπεριφορά της αστικής τάξης και ποινικοποιεί μόνο αυτή του προλεταριάτου.⁹¹ Η λύση στο πρόβλημα αυτό, κατά τον ίδιο, θα δοθεί με τη μεταμόρφωση του ανταγωνιστικού καπιταλισμού σ' ένα σοσιαλιστικό σύστημα⁹², όπου θα ισχύει η κοινή κατοχή των μέσων παραγωγής⁹³ και τα υλικά αγαθά θα μοιράζονται βάσει των αναγκών του καθενός.⁹⁴ Σε μια κοινωνία που θα επικρατεί ένα τέτοιο σύστημα, τα άτομα θα συνεργάζονται μεταξύ τους και το έγκλημα, βεβαίως, δε θα εξαλειφθεί, αλλά θα διαπράττεται σε μικρότερο βαθμό.⁹⁵

Συνοψίζοντας, όπως γίνεται αντιληπτό, οι απόψεις του Bonger έχουν μια μαρξιστική χροιά, εντάσσοντας με αυτό τον τρόπο τη θεωρία του στις μαρξιστικές απόψεις, καθώς, πρώτον, προϋποθέτει τον αυστηρό διαχωρισμό των συστημάτων κοινωνικής οργάνωσης σε καπιταλιστικό και σοσιαλιστικό, και, δεύτερον, αποδίδει την εγκληματικότητα στην ανηθικότητα που προκαλεί το καπιταλιστικό σύστημα.⁹⁶ Εντούτοις, δεν πρέπει να παραλειφθεί ότι οι απόψεις του διαφέρουν από τις αντίστοιχες μαρξιστικές, καθώς η θεωρία του δεν έχει πολιτικές επιρροές και, παράλληλα, υποστηρίζει ότι η εγκληματικότητα οφείλεται στον εγωισμό και την έλλειψη ηθικής διαπαιδαγώγησης, και όχι στην αθλιότητα των συνθηκών διαβίωσης του λούμπεν προλεταριάτου. Με λίγα λόγια, ο Bonger δε θεώρησε το έγκλημα ως ένα είδος

⁸⁸ Χάιδου Α., ό.π., σ.236.

⁸⁹ Taylor I., "Criminality and Economic Conditions", *The British Journal of Criminology*, Vol.11, No. 2, April 1971, σ.200. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a046305>

⁹⁰ Taylor I., ό.π., σ.201.

⁹¹ Bonger W. A. (1905), *Criminalite et conditions economiques*, στο Χάιδου Α., ό.π., σ.237.

⁹² Στο ίδιο.

⁹³ Τσουραμάνης Χ., «Δυσμενείς οικονομικές συνθήκες και εγκληματικότητα. Επισκόπηση ερευνητικών πορισμάτων», στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και Κρίση*, Τιμητικό Τόμος Ν. Κουράκη, Α' Τόμος, Ελληνόγλωσσες μελέτες, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σ.56.

⁹⁴ Χάιδου Α., ό.π., σ.237.

⁹⁵ Τσουραμάνης Χ., ό.π., σ.56.

⁹⁶ Χάιδου Α., ό.π., σ.236.

διαμαρτυρίας ενός κοινωνικο-οικονομικά εξαθλιωμένου προλεταριάτου, αλλά το απέδωσε στις εγωιστικές τάσεις που γεννά στα άτομα ο καπιταλισμός.⁹⁷

Βάσει αυτής της προσέγγισης, ο Bonger συμπεραίνει ότι ο καπιταλισμός προωθεί το έγκλημα με διάφορους τρόπους, καθώς η επικράτηση των εγωιστικών στόχων σε βάρος των αλτρουιστικών, αίρει κάθε ηθική αναστολή προς την εγκληματικότητα.⁹⁸

2.2 Θεωρίες ανομίας και έντασης

Σε μια προσπάθεια ανάδειξης των διαστάσεων της κοινωνικής πραγματικότητας εν μέσω κρίσης, ο όρος «οικονομική κρίση» πολύ συχνά συσχετίζεται με την έννοια της «ανομίας». Οι θεωρίες της ανομίας, μάλιστα, λειτουργώντας ως αναλυτικό εργαλείο για τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο οι διάφορες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες επηρεάζουν τα ποσοστά εγκληματικότητας, έχουν επεκταθεί και εφαρμοστεί και σε εμπειρικό επίπεδο.

Στο εν λόγω υπο-κεφάλαιο, πραγματοποιείται μια σύντομη επισκόπηση των θεωριών ανομίας, ή διαφορετικά έντασης, οι οποίες εξετάζουν την επίδραση των κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών στην εκδήλωση παρεκκλίνουσας ή εγκληματικής συμπεριφοράς.

2.2.1 Η θεωρία της ανομίας του E. Durkheim

Η ανομία συνιστά μια από τις σημαντικότερες και βασικότερες έννοιες της σύγχρονης Εγκληματολογίας στην εξήγηση του εγκληματικού φαινομένου. Την έννοια αυτή χρησιμοποίησε πρώτος ο φιλόσοφος Jean-Marie Guyau κατά το δεύτερο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα, αλλά συνδέθηκε σημαντικά για πρώτη φορά με το έργο του Emile Durkheim, και αργότερα του Robert Merton.⁹⁹

Ο E. Durkheim προσέγγισε την ανομία, στο βιβλίο του «Περί του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας» (1893) και αργότερα στη μελέτη του περί αυτοκτονίας (1897), ως την *«απουσία κανόνων στο πλαίσιο μιας κοινωνίας που εξισούται με την αποτυχία της να εμποδίσει την χωρίς περιορισμούς επιδίωξη των κοινωνιών για υλική επιτυχία»*.¹⁰⁰

⁹⁷ Τσουραμάνης Χ., *ό.π.*, σ.56.

⁹⁸ Birmingham R. L., “Criminality and Economic Conditions by Willem Bonger” (reviewed work), *California Law Review*, Vol. 58, No. 2, March 1970, σ.528. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.2307/3479669>

⁹⁹ Κουλούρης Ν., λήμμα: «ανομία», στο Σπινέλλη Κ., Κουράκης Ν. και Κρανιδιώτη Μ. (επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.60.

¹⁰⁰ Κουλούρης Ν., *ό.π.*, σ.60.

Στο βιβλίο του για τον καταμερισμό της εργασίας, ο E. Durkheim εισάγει για πρώτη φορά την έννοια της ανομίας σε ένα μικρο κοινωνιολογικό επίπεδο, υποστηρίζοντας ότι υπάρχουν ορισμένες «ασυνήθιστες μορφές» (“abnormal forms”) του καταμερισμού της εργασίας, οι οποίες «κανονικά» παράγουν και προωθούν την κοινωνική αλληλεγγύη. Όπου η κοινωνική αλληλεγγύη δεν παράγεται, οφείλεται στο γεγονός ότι οι σχέσεις των οργάνων δε ρυθμίζονται, κι’ έτσι βρίσκονται σε μια κατάσταση ανομίας. Στη συνέχεια, εισάγει, για πρώτη φορά, τη μακρο κοινωνιολογική έννοια της ανομίας, στο έργο του «Αυτοκτονία», ισχυριζόμενος ότι κάθε στρώμα της κοινωνίας θέτει κανονιστικά όρια για τα ανώτερα και κατώτερα όρια της φιλοδοξίας των μελών της. Βάσει αυτού του η ισχυρισμού, συνάγει το συμπέρασμα ότι η ανομία είναι η κατάσταση στην οποία αυτά τα κανονιστικά όρια απορρίπτονται, *«όταν η κοινωνία διαταράσσεται από κάποια επώδυνη κρίση ή από ευεργετικές, αλλά απότομες, μεταβάσεις, και χάνει τη ρυθμιστική της επιρροή»*.¹⁰¹

Κεντρικό ρόλο στην προσέγγιση του Durkheim έπαιξε η σχέση του ατόμου με το κοινωνικό σύνολο, υποστηρίζοντας ότι η ισορροπία ανάμεσα σ’ αυτά τα δύο είναι δυνατό να επιτευχθεί μόνο σ’ ένα πλαίσιο κοινωνικής ηθικής, με τη συλλογική συνείδηση να αποτελεί σημαντικό στοιχείο. Θεωρώντας την κοινωνία ως μια ηθική ενότητα ανθρώπων, ο E. Durkheim χρησιμοποίησε τον όρο *κοινωνική αλληλεγγύη* για να αποδώσει τον κοινωνικό δεσμό μεταξύ των ατόμων ενός κοινωνικού συνόλου. Παράλληλα, όμως, για τον Durkheim, η έννοια της κοινωνίας είναι στενά συνδεδεμένη με την έννοια του κοινωνικού γεγονότος, το οποίο αφορά τη συχνότητα με την οποία εμφανίζεται ένα ατομικό γεγονός, όπως αυτό της αυτοκτονίας, στο πλαίσιο αυτής ή μιας στενότερης κοινωνικής ομάδας.¹⁰²

Ο Γάλλος κοινωνιολόγος κάνοντας μια διάκριση της κοινωνίας σε «μηχανική» και «οργανική»¹⁰³, υποστήριξε ότι σε μια «οργανική» κοινωνία η εργασία γίνεται πολυπλοκότερη.¹⁰⁴ Ως «οργανική» κοινωνία νοείται η σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία, η οποία χαρακτηρίζεται από τον υψηλό βαθμό καταμερισμού εργασίας και την επακόλουθη υπαναχώρηση των συλλογικών αξιών.¹⁰⁵ Με τον «ωφελιμιστικό ατομισμό» και «εγωισμό»¹⁰⁶ να υπερισχύουν, η συλλογική συνείδηση εξαλείφεται και

¹⁰¹ Mark S. R., “Durkheim’s Theory of Anomy”, *American Journal of Sociology*, Vol.80, No. 2, September 1974, σσ.330-333. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1086/225803>

¹⁰² Αντωνοπούλου Μ., ό.π., σσ.193-228.

¹⁰³ Στη «μηχανική» κοινωνία οι άνθρωποι σκέπτονται και πράττουν με όμοιο τρόπο.

¹⁰⁴ Κουλούρης Ν., ό.π., σ.61.

¹⁰⁵ Στο ίδιο.

¹⁰⁶ Αντωνοπούλου Μ., ό.π., σ.194.

σε ραγδαίες κοινωνικές αλλαγές, όπως είναι μια οικονομική κρίση, οι προσπάθειες να ελεγχθεί η εκδήλωση μιας εγκληματικής συμπεριφοράς μέσω της κουλτούρας και της κοινωνικής δομής, αποτυγχάνουν.¹⁰⁷

Ο Durkheim στη μελέτη του περί αυτοκτονίας υποστήριξε ότι η αύξηση του δείκτη αυτοκτονιών συνδέεται με τη διάρρηξη της κοινωνικής συνοχής ή αλλιώς με τον ενδημικό χαρακτήρα των «ανομικών» καταστάσεων που έχουν ως αποτέλεσμα μια γενικότερη κρίση της κοινωνίας.¹⁰⁸ Κάνοντας μια διάκριση της αυτοκτονίας σε «εγωιστική», «αλτρουιστική» και «ανομική», υποστήριξε ότι η *«ανομική αυτοκτονία προκαλείται από την απορρύθμιση της ικανότητας μιας κοινωνίας να ισορροπεί τις προσδοκίες, ανάγκες και τις απολαβές των ατόμων»*.¹⁰⁹ Αναλυτικότερα, σε συνθήκες κοινωνικών αναταραχών και κρίσεων, ιδίως οικονομικών, οι κοινωνικές ισορροπίες ανατρέπονται. Σε καταστάσεις οικονομικών κρίσεων, ένας μεγάλος αριθμός ατόμων «πέφτει» ξαφνικά στις κατώτερες βαθμίδες της κοινωνικής κλίμακας, με αποτέλεσμα είτε να πρέπει να μειώσει τις απαιτήσεις του είτε να χάνει εντελώς το κοινωνικό κύρος και τα προνόμια που διέθετε μέχρι πρότινος. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η κοινωνία δεν είναι εφικτό να καταφέρει σε μια στιγμή να ανασυνταχθεί και να «επανεκπαιδεύσει» τα άτομα στις νέες συνθήκες, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ανομικές καταστάσεις.¹¹⁰ Έτσι, η ανομία χαρακτηρίζει την παθολογική ψυχική κατάσταση ενός προσώπου με απεριόριστες φιλοδοξίες σε μια κοινωνία που δεν μπορεί να θέσει όρια στα μέλη της, και μπορεί να το οδηγήσει στην αυτοκτονία ή ακόμη και στην ανθρωποκτονία.¹¹¹

Εντούτοις, το ίδιο μπορεί να συμβεί και όταν παρατηρηθεί μια απότομη αύξηση της δύναμης ή του πλούτου, καθώς και σ' αυτή την περίπτωση η κλίμακα που ρύθμιζε τις ανάγκες δεν μπορεί να παραμείνει ίδια, αλλά ποικίλλει ανάλογα με τα κοινωνικά εισοδήματα. Έτσι, η διαβάθμιση διαταράσσεται και, ταυτόχρονα, απαιτείται χρόνος οι άνθρωποι και τα πράγματα να αναπροσαρμοστούν και να επανενταχθούν σε μια νέα κοινωνική συνείδηση.¹¹² Εδώ, δηλαδή, η ανομία λαμβάνει μια ηθική διάσταση.¹¹³ Έτσι, όταν το άτομο δεν μπορεί να ταυτιστεί πλέον με τα νέα κανονιστικά πρότυπα ή πιστεύω, η αίσθηση της κοινωνικής αλληλεγγύης εξασθενεί, με αποτέλεσμα το άτομο

¹⁰⁷ Χάιδου Α., ό.π., σ.147.

¹⁰⁸ Αντωνοπούλου Μ., ό.π., σσ.228-229.

¹⁰⁹ Στο ίδιο, σ.234.

¹¹⁰ Φαρσεδάκης Ι., ό.π., σ.332.

¹¹¹ Κουλούρης Ν., ό.π., σ.61.

¹¹² Φαρσεδάκης Ι., ό.π., σ.333.

¹¹³ Κουλούρης Ν., ό.π., σ.61.

να οδηγείται σε ανησυχίες που εκδηλώνονται με τη μορφή παραβατικής συμπεριφοράς.¹¹⁴

Τέλος, σε μια προσπάθεια συσχέτισης του εγκλήματος με τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες, αξίζει να αναφερθεί ότι στο έργο «Αυτοκτονία», ο Durkheim δήλωσε ότι η σύγχρονη οικονομία βρίσκεται σε μια κατάσταση χρόνιας απορρύθμισης. Αυτό σημαίνει ότι χωρίς να ρυθμίζεται πλέον από τη θρησκεία ή την κυβέρνηση, η οικονομία στην πραγματικότητα είναι αποκομμένη από τα υπόλοιπα κοινωνικά «όργανα» (θεσμούς), και μπορεί κατά αυτό τον τρόπο να αποτελέσει μια σημαντική πηγή κοινωνικής απορρύθμισης ή ανομίας¹¹⁵, και κατ' επέκταση, έναν παράγοντα εκδήλωσης της εγκληματικής συμπεριφοράς.

2.2.2 Η θεωρία της έντασης του R. Merton

Δανειζόμενος έναν όρο που εισήχθη κοινωνιολογικά από τον E. Durkheim, ο R. Merton υιοθέτησε την έννοια της ανομίας ως μέρος της προσπάθειάς του να προτείνει ότι οι βιολογικές προσεγγίσεις δεν επαρκούν για να εξηγήσουν την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και ότι, αντίθετα, οι κοινωνικές δομές είναι αυτές που θα πρέπει να μελετηθούν εκτενέστερα.¹¹⁶

Θέτοντας ως πρωταρχικό στόχο να αποκαλύψει τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικές δομές ασκούν καθοριστική πίεση πάνω σε συγκεκριμένα άτομα της κοινωνίας και, κατ' επέκταση, τα οδηγούν στην υιοθέτηση μιας αντικομφορμιστικής συμπεριφοράς¹¹⁷, υποστήριξε ότι υπάρχουν δυο σημαντικά στοιχεία της κοινωνικής και πολιτισμικής δομής. Το πρώτο στοιχείο αφορά τους πολιτισμικά καθορισμένους στόχους, σκοπούς και ενδιαφέροντα, και το δεύτερο την κοινωνική δομή, η οποία ορίζει, ρυθμίζει και ελέγχει τους αποδεκτούς τρόπους επίτευξης αυτών των στόχων.¹¹⁸ Ο Merton αναθεώρησε την έννοια της ανομίας σε μια κυριολεκτική αποθάρρυνση, η οποία αποτελεί συνέπεια μιας διάστασης μεταξύ των κοινωνικά καθορισμένων στόχων

¹¹⁴ Χάιδου Α., ό.π., σ.148.

¹¹⁵ Bernburg G. J., "Anomie, Social Change and Crime. A Theoretical Examination of Institutional-Anomie Theory", *The British Journal of Criminology*, Vol. 42, No. 4, September 2002, σ.735. Ανακτήθηκε από: <https://academic.oup.com/bjc/article-abstract/42/4/729/349762?login=false>

¹¹⁶ Featherstone R. & Deflem M., "Anomie and Strain: Context and Consequences of Merton's Two Theories", *Sociological Inquiry*, Vol. 73, No. 4, November 2003, σ.477. Ανακτήθηκε από: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1475-682X.00067>

¹¹⁷ Φαρσεδάκης Ι., ό.π., σ.453.

¹¹⁸ Merton R., "Social Structure and anomie", *American Sociological Review*, Vol. 3, No. 5, October 1938, σ.672-673. Ανακτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/2084686>

και των διαθέσιμων μέσων επίτευξης αυτών.¹¹⁹ Κάνοντας λόγο για «ασυνέπεια» (“discrepancy”) μεταξύ ηθικής των κοινά αποδεκτών στόχων και δομής των άνισων ευκαιριών, υποστήριξε ότι η κοινωνική δομή συνιστά ένα σταθερό μοτίβο ανθρωπίνων σχέσεων, το οποίο αναφέρεται στην κατανομή των κοινωνικο-οικονομικών καταστάσεων.¹²⁰

Ο Αμερικάνος εγκληματολόγος, έχοντας ως παράδειγμα το «αμερικάνικο όνειρο», θεώρησε την ανομία ως αναπόσπαστο στοιχείο της καπιταλιστικής κοινωνίας που πλήττει, κυρίως, τις κατώτερες κοινωνικο-οικονομικές τάξεις.¹²¹ Συγκεκριμένα, υποστήριξε ότι στα πλαίσια μιας καπιταλιστικής κοινωνίας, ενώ τίθενται στόχοι για οικονομική επιτυχία, τα νόμιμα μέσα δεν παρέχονται εξίσου σε όλους από την αμερικάνικη κοινωνία, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια ματαίωση, μια ψυχική ένταση, εξαιτίας της αδικίας που μπορεί να αισθάνονται ορισμένα άτομα και που μπορεί να τα ωθήσει προς το έγκλημα.¹²²

Θέλοντας να εξηγήσει γιατί τα άτομα των κατώτερων κοινωνικο-οικονομικών τάξεων στην Αμερική παρουσιάζουν υψηλότερο δείκτη εγκληματικότητας από εκείνα των μεσαίων και ανώτερων στρωμάτων, ο Merton¹²³ στηρίχθηκε στην έννοια της κοινωνικής δομής, δηλώνοντας ότι οι νόμιμες ευκαιρίες και η πρόσβαση στα νόμιμα μέσα για την επίτευξη των κοινωνικά καθορισμένων στόχων, οι οποίοι στην περίπτωση της Αμερικής είναι η απόκτηση χρημάτων, συγκεντρώνονται, κυρίως, στις ανώτερες τάξεις, ενώ στα κατώτερα στρώματα σχεδόν απουσιάζουν. Επομένως, σύμφωνα με τη θεωρία της ανομίας του Merton, η ίδια η κοινωνία παράγει το έγκλημα, γιατί τονίζει την επίτευξη των κοινωνικά καθορισμένων στόχων, δίχως όμως να ενδιαφέρεται εξίσου για τα προβλεπόμενα μέσα επίτευξής τους.¹²⁴ Το έγκλημα συνιστά αποτέλεσμα της «ανομικής» κατάστασης που επικρατεί σε μια καπιταλιστική κοινωνία, όπου οι ρυθμιστικοί κανόνες αποδυναμώνονται τόσο που ένας μεγάλος αριθμός ατόμων παύει να τους υποστηρίζει και δρα με γνώμονα τη σκοπιμότητα, χρησιμοποιώντας ακόμη και παράνομα μέσα.¹²⁵

¹¹⁹ Featherstone R. & Deflem M., *ό.π.*, σ.478.

¹²⁰ Bernburg J. G., “Anomie, social change and crime. A theoretical examination of institutional-anomie theory”, *British Journal Criminology*, Vol. 42, No. 4, September 2002, σ.738. Ανακτήθηκε από: https://www.academia.edu/1534656/Anomie_Social_Change_and_Crime_A_Theoretical_Examination_of_Institutional_Anomie_Theory

¹²¹ Κουλούρης Ν., *ό.π.*, σ.60.

¹²² Σπινέλλη Κ., *ό.π.*, σ.248.

¹²³ Merton R. (1968), *Social Theory and Social Structure*, στο Χάιδου Α., *ό.π.*, σ.150.

¹²⁴ Featherstone R. & Deflem M., *ό.π.*, σ.478.

¹²⁵ Σπινέλλη Κ., *ό.π.*, σ.249.

Ο Merton επιδιώκοντας να ερμηνεύσει το πρόβλημα της ανομίας σε δομικό επίπεδο, προχώρησε στη διάκριση πέντε τρόπων προσαρμογής των ατόμων στους στόχους και τα μέσα που διατίθενται, οι οποίοι δείχνουν τις πιθανότητες που έχει ένα άτομο να επιλέξει μια μορφή συμπεριφοράς ως απάντηση στην πίεση της ανομίας που επικρατεί.¹²⁶

Οι πέντε αυτές πιθανές αντιδράσεις του ατόμου είναι οι εξής: πρώτον, η συμμόρφωση ή αλλιώς κομφορμισμός, η οποία είναι συνυφασμένη με τη σταθερότητα της κοινωνίας, και σημαίνει αποδοχή, τόσο των πολιτισμικών στόχων, όσο και των θεσμοθετημένων μέσων. Δεύτερον, η απόσυρση που περιλαμβάνει την απόρριψη, τόσο των κοινωνικών πολιτισμικών στόχων, όσο και των νομιμοποιημένων μέσων επίτευξής τους. Τρίτον, η εξέγερση, η οποία απορρίπτει, επίσης, τους αποδεκτούς στόχους και τα μέσα, αλλά ταυτόχρονα επιδιώκει την ενεργή αντικατάστασή τους με νέους κοινωνικούς στόχους και νέες μεθόδους. Τέταρτον, η τυπολατρία από τα άτομα που ακολουθούν τα διαθέσιμα μέσα για τη νόμιμη επιδίωξη των πολιτιστικών στόχων, παρά το γεγονός ότι οι ίδιοι οι στόχοι είναι αδιάφοροι γι' αυτά. Πέμπτον, η καινοτομία που περιλαμβάνει την αποδοχή των στόχων της κοινωνίας, αλλά και την απόρριψη των παραδοσιακών και νομιμοποιημένων μέσων¹²⁷, με αποτέλεσμα να καθίσταται αυτός ο τρόπος προσαρμογής ως ο κατεξοχήν εγκληματολογικά ενδιαφέρων. Αυτό συμβαίνει όταν «το άτομο έχει αφομοιώσει την πολιτισμική έμφαση στον στόχο χωρίς να έχει εσωτερικεύσει εξίσου τους θεσμικούς κανόνες που διέπουν τους τρόπους και τα μέσα για την επίτευξή του».¹²⁸

Εν κατακλείδι, ο Merton προκειμένου να εξηγήσει το γιατί ορισμένα άτομα οδηγούνται στην εκδήλωση παραβατικών ή εγκληματικών συμπεριφορών, υποστήριξε ότι τα άτομα που βιώνουν υψηλά επίπεδα αποσταθεροποιημένων οικονομικών συνθηκών, όπως αυτά που μπορεί να προκληθούν με την εμφάνιση μιας οικονομικής κρίσης, είναι πιο πιθανό να εκδηλώσουν μια παρεκκλίνουσα ή εγκληματική συμπεριφορά σε σύγκριση με τα άτομα που έχουν οικονομικό πλεονέκτημα και πρόσβαση σε θεμιτές οικονομικές ευκαιρίες.¹²⁹

¹²⁶ Merton R. (1968), *Social Theory and Social Structure*, στο Χάιδου Α., ό.π., σ.151.

¹²⁷ Δασκαλάκης Δ., *Εισαγωγή στη σύγχρονη Κοινωνιολογία*, 2^η έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2014, σ.250.

¹²⁸ Χάιδου Α., ό.π., σ.151.

¹²⁹ Harris P., "The criminal consequences of changes in neighborhood structure due to home foreclosure", στο Deflem M. (επιμ.), *Economic Crisis and Crime*, Emerald Group Publishing Limited, Bingley, 2011, σ.150. Ανακτήθηκε από: [https://doi.org/10.1108/S1521-6136\(2011\)0000016011](https://doi.org/10.1108/S1521-6136(2011)0000016011)

Επομένως, σε περιόδους οικονομικής κρίσης η μείωση του εισοδήματος και η ανεργία περιορίζουν την πρόσβαση των ατόμων σε νόμιμα μέσα για την κάλυψη των αναγκών τους, και, υπό την πίεση απόκτησης υλικής επιτυχίας, τα άτομα που στερούνται των νομίμων ευκαιριών, χρησιμοποιούν παράνομα μέσα για την επίτευξη των στόχων τους, με αποτέλεσμα να καθίστανται «καινοτόμοι», δηλαδή να εγκληματούν. Έτσι, μπορεί να παρατηρηθεί μια αύξηση της εγκληματικότητας, και κυρίως κατά της ιδιοκτησίας και της βίαιης εγκληματικότητας, καθώς κατά την ανομική θεωρία του Merton, ως κοινωνικά καθορισμένος στόχος ορίζεται η απόκτηση χρημάτων, η οποία μπορεί να επιτευχθεί είτε με νόμιμους είτε με παράνομους τρόπους, όπως είναι οι κλοπές και οι ληστείες.

2.2.3 Κλασικές ανομικές θεωρίες

Ο A. Cohen, διαπιστώνοντας ότι η θεωρία της ανομίας του Merton αδυνατεί να ερμηνεύσει τη μη ωφελιμιστική ή ακόμη και καταστροφική φύση ορισμένων μορφών εγκληματικότητας, όπως είναι οι συμμορίες και οι βανδαλισμοί, προσέφερε μια αναθεωρημένη εκδοχή της θεωρίας, η οποία έδινε λιγότερη έμφαση στη χρηματική επιτυχία.¹³⁰

Η θεωρία υποστήριξε ότι τα παιδιά των κατώτερων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων οδηγούνται σε παραβατικές συμπεριφορές στο πλαίσιο επαφής τους με το νέο πολιτισμικό περιβάλλον του σχολείου, το οποίο τους προκαλεί μια πολιτισμική σύγκρουση.¹³¹ Τα παιδιά των κατώτερων τάξεων μπαίνουν στο σχολείο με σκοπό να εσωτερικεύσουν τα πρότυπα της μεσαίας τάξης, χωρίς όμως τις απαραίτητες γνώσεις ή δεξιότητες. Ως αποτέλεσμα, το παιδί της εργατικής τάξης έχει χαμηλές σχολικές επιδόσεις, στιγματίζεται ως «πρόβλημα» από τους σχολικούς υπαλλήλους και τους συνομηλίκους της μεσαίας τάξης και, τελικά, στερείται τις νόμιμες οδούς προς τη θέση και την επιτυχία της μεσαίας τάξης. Ο Cohen θεώρησε ότι αυτή η αδυναμία να ανταποκριθεί στις προσδοκίες της μεσαίας τάξης, προκαλεί στο άτομο μια ματαίωση, την οποία προκειμένου να αντιμετωπίσει, συναναστρέφεται με άτομα που βιώνουν την ίδια ματαίωση και επαναστατούν ενάντια στις αξίες της μεσαίας τάξης. Αυτό το

¹³⁰ Brezina T., “General Strain Theory”, *Oxford Research Encyclopedias*, February 2017. Ανακτήθηκε από: <https://oxfordre.com/criminology/view/10.1093/acrefore/9780190264079.001.0001/acrefore-9780190264079-e-249>

¹³¹ Δασκαλάκης Δ., ό.π., σ.250.

επιτυγχάνουν δημιουργώντας ένα δικό τους εναλλακτικό σύστημα, το οποίο δίνει έμφαση στους στόχους που μπορούν εύκολα να επιτύχουν, όπως η σκληρότητα.¹³²

Σύμφωνα με την εν λόγω θεωρία, στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες επικρατούν διαφορετικές οικονομικές συνθήκες στα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται συστήματα αξιών από διάφορες ομάδες, τα οποία έρχονται σε σύγκρουση με την έννομη τάξη, και, κατ' επέκταση, δημιουργείται μια ανομική κατάσταση. Σε αυτή την ανομική κατάσταση, υπάρχουν πολιτισμικές διαφορές μεταξύ των κατώτερων και μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων και, ως εκ τούτου, αναπτύσσονται υποπολιτισμικές ομάδες σε υποβαθμισμένες περιοχές με ένα ιδιαίτερο σύστημα αξιών και κανόνων, συγκεκριμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά και πλήρη αυτονομία.¹³³

Αυτές οι υποπολιτισμικές ομάδες αποτελούν, κατά τον Cohen, μια συλλογική αντίδραση/απάντηση στη ματαιώση που βιώνουν οι νέοι της εργατικής τάξης απέναντι στις αξίες που τους έχουν επιβληθεί από τη μεσαία τάξη.¹³⁴ Καθώς οι νέοι των χαμηλότερων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων αδυνατούν να κοινωνικοποιηθούν με τις αστικές αξίες και να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις του ισχύοντος αξιακού συστήματος, αναστρέφουν τις αξίες της μεσαίας τάξης, εντάσσονται σε υποπολιτισμικές ομάδες και πολλές φορές οδηγούνται στην τέλεση εγκληματικών πράξεων.¹³⁵

Η θεωρία της έντασης του Merton δεν επηρέασε, όμως, μόνο τον Cohen, αλλά και άλλες κοινωνιολογικές, αιτιολογικές θεωρίες εξήγησης της εγκληματικότητας. Οι R. Cloward και L. Ohlin με τη θεωρία των «συστημάτων διαφορετικών ευκαιριών» κατάφεραν σε μεγάλο βαθμό να συνδυάσουν τη θεωρία της ανομίας του Merton με τη θεωρία μάθησης του E. Sutherland και κάποια στοιχεία από τη Σχολή του Σικάγο, προκειμένου να εξηγήσουν τη συμμετοχή των ανηλίκων των κατώτερων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων σε συμμορίες.¹³⁶

Οι Cloward και Ohlin ενδιαφέρθηκαν, όπως και ο Cohen, για τις παραβατικές υποπολιτισμικές προσαρμογές των συμμοριών ανηλίκων. Ωστόσο, οι δυο θεωρητικοί εστίασαν την προσοχή τους στο είδος των παραβατικών υποπολιτισμικών

¹³² Brezina T., *ό.π.*

¹³³ Cohen A. (1955), *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*, στο Χάϊδου Α., *ό.π.*, σσ.162-163.

¹³⁴ Coleman C. & Norris C., *Introducing Criminology*, Cullompton, UK, 2000, σ.64.

¹³⁵ Σπινέλλη Κ., *ό.π.*, σ.252.

¹³⁶ Cohen A. K., "The Sociology of the Deviant Act: Anomie Theory and Beyond", *American Sociological Review*, Vol. 30, No. 1, February 1965, σ.8.

Ανακτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/2091770>

προσαρμογών που μπορεί να παρατηρηθούν ανάλογα με το εάν οι ευκαιρίες για παράνομες δραστηριότητες στις γειτονίες είναι περισσότερες από τις νόμιμες.¹³⁷ Βασιζόμενη μεν στην ιδέα της αντίθεσης μεταξύ σκοπών και μέσων¹³⁸, η εν λόγω θεωρία υποστήριξε ότι οι διαφοροποιήσεις των παραβατικών υποπολιτισμικών προσαρμογών εξαρτώνται από τη διαφορική ευκαιρία, δηλαδή από την πρόσβαση στα παράνομα μέσα.¹³⁹ Έτσι, διέκριναν τρεις τρόπους επίτευξης των σκοπών με παράνομο τρόπο: εγκληματικούς, βίαιους και απόσυρσης.¹⁴⁰

Υποστηρίζοντας ότι η λειτουργία των συμμοριών στηρίζεται τόσο στην επιθυμία για οικονομική επιτυχία, όσο και στη βελτίωση του κοινωνικού τους status, δυο διαφορετικές μεταξύ τους επιθυμίες, η θεωρία των Cloward και Ohlin¹⁴¹ επισημαίνει ότι οι οικονομικές συνθήκες των κατώτερων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες σε συνδυασμό με την έντονη κοινωνική διαστρωμάτωση, αποκλείουν τους νέους των κατώτερων στρωμάτων από τις δυνατότητες πρόσβασης στο αξιακό σύστημα της μεσαίας τάξης, παρόλο που έχουν εσωτερικεύσει τις αξίες της, με αποτέλεσμα να αναπτύσσουν εγκληματικούς εναλλακτικούς τρόπους συμπεριφοράς, προκειμένου να επιτύχουν μια υποκατάστατη κοινωνική θέση.

Λαμβάνοντας υπόψη την παρούσα θεωρία, αυτό θα μπορούσε να σημαίνει ότι σε μια περίοδο οικονομικής ύφεσης οι νόμιμες ευκαιρίες για οικονομική επιτυχία και βελτίωση κοινωνικού κύρους μειώνονται και περιορίζονται στα ανώτερα στρώματα. Τα κατώτερα στρώματα αποκλεισμένα από τις νόμιμες οδούς, μπορεί να οδηγηθούν στην ανάπτυξη μιας παράνομης δομής ευκαιριών, όπως είναι οι συμμορίες, και κατ' επέκταση να παρατηρηθεί μια αύξηση του εγκλήματος. Αυτό θα μπορούσε να συμβεί, κυρίως, σε περιπτώσεις αδικημάτων που επιφέρουν άμεσα χρήματα, όπως είναι τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (π.χ. κλοπές) και τα βίαια εγκλήματα (π.χ. ληστείες). Επομένως, κατά την περίοδο μιας οικονομικής κρίσης, μια αρχική αύξηση του εγκλήματος που μπορεί να οφείλεται στη μείωση των νόμιμων ευκαιριών, συνδράμει στην ανάπτυξη ενός παρανόμου δικτύου ευκαιριών, το οποίο με τη σειρά του μπορεί να αυξήσει σημαντικά και τα ποσοστά βίαιης εγκληματικότητας.

¹³⁷ Brezina T., *ό.π.*

¹³⁸ Φαρσεδάκης Ι., *ό.π.*, σ.400.

¹³⁹ Cloward R. (1959), *Illegitimate Means, Anomie and Deviant Behavior* στο Χάιδου Α., *ό.π.*, σ.171.

¹⁴⁰ Φαρσεδάκης Ι., *ό.π.*, σ.400.

¹⁴¹ Cloward R. & Ohlin L. (1960), *Delinquency and Opportunity* στο Χάιδου Α., *ό.π.*, σ.170.

2.2.4 Η γενική θεωρία της έντασης

Οι κλασικές ανομικές θεωρίες των Merton (1938), Cohen (1955) και Cloward and Ohlin (1960) επικεντρώθηκαν στις δυσκολίες επίτευξης στόχων που βιώνουν τα άτομα των κατώτερων στρωμάτων στην προσπάθειά τους για χρηματική επιτυχία ή απόκτηση κοινωνικού κύρους. Ωστόσο, πιο πρόσφατες εκδοχές της θεωρίας της έντασης έχουν υποστηρίξει ότι οι έφηβοι δεν ανησυχούν μόνο για τους μελλοντικούς στόχους της χρηματικής επιτυχίας ή της ανόδου στη μεσαία τάξη, αλλά ανησυχούν και για την επίτευξη πιο άμεσων στόχων, όπως είναι οι καλοί βαθμοί και οι επιδόσεις τους στον αθλητισμό.¹⁴²

Ο R. Agnew, επεκτείνοντας τη θεωρία του Merton, διατύπωσε τη γενική θεωρία της έντασης (general strain theory), σύμφωνα με την οποία η ένταση που προκαλείται στο άτομο και, κατ' επέκταση, μπορεί να το οδηγήσει στην εκδήλωση μιας παρεκκλίνουσας ή εγκληματικής συμπεριφοράς, δεν συνιστά αποτέλεσμα μόνο της αποτυχίας επίτευξης των οικονομικών και κοινωνικών στόχων. Αντιθέτως, μπορεί να συνιστά αποτέλεσμα απώλειας θετικών ερεθισμάτων, όπως είναι ο θάνατος ενός οικείου προσώπου, ο χωρισμός ή μια μετακόμιση σ' ένα νέο μέρος, καθώς και εμφάνιση αρνητικών ερεθισμάτων, όπως είναι οι σωματικές επιθέσεις, οι λεκτικές προσβολές κ.ο.κ.¹⁴³

Από τη μια, η πραγματική ή αναμενόμενη απώλεια θετικών ερεθισμάτων μπορεί να οδηγήσει στην παραβατικότητα, καθώς το άτομο προσπαθεί είτε να αποτρέψει την απώλεια των θετικών ερεθισμάτων, είτε να ανακτήσει τα χαμένα ερεθίσματα ή να λάβει υποκατάστατα ερεθίσματα, είτε να εκδικηθεί τους υπεύθυνους για την απώλεια, είτε να διαχειριστεί την αρνητική επίδραση που προκαλείται από τη διακοπή λήψης παράνομων ναρκωτικών ουσιών. Από την άλλη, τα επιβλαβή ερεθίσματα μπορεί να οδηγήσουν στην παραβατικότητα, καθώς ο έφηβος προσπαθεί είτε να ξεφύγει ή να αποφύγει τα αρνητικά ερεθίσματα, είτε να τα τερματίσει ή μετριάσει, είτε αναζητά εκδίκηση ενάντια στην πηγή των αρνητικών ερεθισμάτων.¹⁴⁴

Κάθε τύπος έντασης αυξάνει την πιθανότητα στα άτομα να βιώσουν ένα ή περισσότερα από ένα αρνητικά συναισθήματα, όπως απογοήτευση, κατάθλιψη, φόβος και θυμός. Αυτά τα συναισθήματα δημιουργούν πίεση στο άτομο για διορθωτικές

¹⁴² Agnew R., "Foundation for a general strain theory of crime and delinquency", *Criminology*, Vol.30, No.1, February 1992, σ.50. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1992.tb01093.x>

¹⁴³ Agnew R., λήμμα: "anomie", στο McLaughlin E. & Muncie J. (επιμ.), *The SAGE Dictionary of Criminology*, 3rd edition, SAGE Publications Ltd, London, 2013, σ.451.

¹⁴⁴ Agnew R., ό.π., σσ.57-58.

κινήσεις και η παραβατικότητα είναι μια πιθανή απάντηση. Ο θυμός, ωστόσο, ευνοεί ιδιαίτερα την παραβατικότητα, γιατί ενεργοποιεί το άτομο για δράση, μειώνει τις αναστολές και δημιουργεί την επιθυμία για εκδίκηση. Έτσι, μέσω της παραβατικότητας το άτομο μπορεί να μειώσει ή να ξεφύγει από την πίεση που βιώνει (π.χ. με την κλοπή χρημάτων ή τη φυγή από κακοποιούς γονείς), να εκδικηθεί εκείνους που του προκάλεσαν αυτή την ένταση (π.χ. με επίθεση ή βανδαλισμό), ή να μειώσει τα αρνητικά συναισθήματα που προκύπτουν από την πίεση (π.χ. με την παράνομη χρήση ναρκωτικών). Ωστόσο, μόνο ορισμένα πιεσμένα άτομα στρέφονται στην παραβατικότητα, καθιστώντας κρίσιμο τον προσδιορισμό εκείνων των παραγόντων που επηρεάζουν την αντίδραση στην ένταση.¹⁴⁵

Ο Agnew διευκρίνισε περαιτέρω τη θεωρία και προσδιόρισε εκείνα τα είδη πιέσεων που σχετίζονται περισσότερο με την παραβατικότητα. Αυτά αφορούν εντάσεις υψηλού μεγέθους, θεωρούνται άδικο από τα άτομα που βιώνουν την πίεση, συνδέονται με χαμηλό κοινωνικό έλεγχο και μπορούν εύκολα να επιλυθούν μέσω του εγκλήματος. Τέτοια είδη εντάσεων αφορούν τη γονική απόρριψη και κακοποίηση, σκληρή ή υπερβολική γονική πειθαρχία, αρνητικές εμπειρίες στο σχολείο (π.χ. αποτυχία στους βαθμούς ή αρνητικές σχέσεις με δασκάλους), θυματοποίηση από συνομηλίκους, λεκτική ή σωματική κακοποίηση, συνεχόμενη ανεργία ή υποαπασχόληση, φυλετικές διακρίσεις, έλλειψη στέγης, διαμονή σε οικονομικά υποβαθμισμένες γειτονιές και αδυναμία ικανοποίησης ισχυρών επιθυμιών για απόκτηση χρημάτων και κύρους.¹⁴⁶

Τέλος, αν και η εμπειρική εξέταση της θεωρίας κατέληξε, σε γενικές γραμμές, σε αντιτιθέμενα συμπεράσματα¹⁴⁷ (με εξαίρεση τη συμμετοχή σε συμμορίες και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών), θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι μια απότομη επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης, όπως είναι μια οικονομική κρίση, μπορεί να ενισχύσει την ένταση που βιώνουν τα άτομα (π.χ. λόγω αύξησης της ανεργίας) και τα συναισθήματα της απογοήτευσης, του άγχους και του θυμού και, κατ' επέκταση, να αυξήσουν τις πιθανότητες εκδήλωσης εγκληματικών συμπεριφορών.

¹⁴⁵ Agnew R., Brezina T., Wright J. P. & Cullen F. T., "Strain, personality traits, and delinquency: extending general strain theory", *Criminology*, Vol. 40, No.1, 2002, σ.44. Ανακτήθηκε από: http://users.soc.umn.edu/~uggen/Agnew_CRIM_02.pdf

¹⁴⁶ Agnew, R., "Building on the foundation of general strain theory: Specifying the types of strain most likely to lead to crime and delinquency", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, SAGE journals, Vol.38, No.4, November 2001, σσ.343–347.

Ανακτήθηκε από: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022427801038004001>

¹⁴⁷ Agnew, R., "Foundation for a general strain theory of crime and delinquency", στο Cote S. (επιμ.), *Criminological theories: Bridging the past to the future*, 1st edition, SAGE Publications, USA, 2002, σ.113.

2.3 Η κοινωνική αποδιοργάνωση

Μελετώντας τη σχέση του ατόμου με το κοινωνικό περιβάλλον, μια ακόμη προσπάθεια σύνδεσης της εγκληματικότητας με την άνιση ανάπτυξη μιας κοινωνίας γίνεται μέσα από τη σύνθεση της έννοιας της κοινωνικής αποδιοργάνωσης. Σύμφωνα με την εν λόγω προσέγγιση, η εγκληματικότητα συναρτάται με παράγοντες μακρο-επιπέδου, όπως είναι η δυναμική μιας γειτονιάς¹⁴⁸, όπου οι κανόνες και οι αξίες ενός κοινωνικού συνόλου διαταράσσονται, ο κοινωνικός έλεγχος αποδυναμώνεται, οι κοινωνικές συγκρούσεις εντείνονται και, κατά συνέπεια, τα ποσοστά εγκληματικότητας αυξάνονται.¹⁴⁹

Για την έννοια της *κοινωνικής αποδιοργάνωσης* δεν υφίσταται ένας γενικά αποδεκτός ορισμός¹⁵⁰, ωστόσο για πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκε από τους W. Thomas, F. Znaniecki και Ch. Cooley γύρω στο 1920, θέλοντας να υποδείξουν ότι «η παρέκκλιση ήταν το αποτέλεσμα της άνισης ανάπτυξης της κοινωνίας όπου επικρατούν ραγδαίες κοινωνικές αλλαγές και έντονες συγκρούσεις».¹⁵¹ Ο όρος συνδέεται πολύ συχνά μέσα από εμπειρικές μελέτες με τη γεωγραφική κατανομή της εγκληματικότητας¹⁵² στις αστεακές περιοχές¹⁵³, εντούτοις έχει και θεωρητικές καταβολές.¹⁵⁴

Από θεωρητική σκοπιά, η κοινωνική αποδιοργάνωση συναρτάται με τις θεωρητικές διακρίσεις των κοινωνιών που είχαν κάνει προγενέστεροι κοινωνιολόγοι, όπως οι Durkheim, Tönnies και Simmel.¹⁵⁵ Ο Γερμανός κοινωνιολόγος, F. Tönnies, στο έργο του “Community and Association”¹⁵⁶, ανέπτυξε δύο ιδανικούς τύπους κοινωνικών οργάνωσης: την κοινότητα (*gemeinschaft*) και την κοινωνία (*gesellschaft*). Στις κοινότητες οι προσωπικές σχέσεις ορίζονται και ρυθμίζονται με βάση τους παραδοσιακούς κοινωνικούς κανόνες, τα άτομα μπορούν να ικανοποιήσουν

¹⁴⁸ Σπινέλλη Κ., λήμμα: «κοινωνική αποδιοργάνωση», στο Σπινέλλη Κ., Κουράκης Ν. και Κρανιδιώτη Μ. (επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.726.

¹⁴⁹ Χάιδου Α., ό.π., σ.131.

¹⁵⁰ Σπινέλλη Κ., ό.π., σ.726.

¹⁵¹ Χάιδου Α., ό.π., σ.131.

¹⁵² Ζαραφονίτου Χ., ό.π., σ.141.

¹⁵³ Muncie J., λήμμα: “social disorganization”, στο Mclaughlin E. & Muncie J. (επιμ.), *The SAGE Dictionary of Criminology*, 3rd edition, SAGE Publications Ltd, London, 2013, σσ.426-427.

¹⁵⁴ Σπινέλλη Κ., ό.π., σ.727.

¹⁵⁵ Στο ίδιο.

¹⁵⁶ Tönnies F., *Community and Society*, Loomies C. P. (μτφρ), Dover Publication, New York, 2002.

Διαθέσιμο στο:

https://books.google.gr/books?id=sKcITieRERYC&pg=PP3&hl=el&source=gbv_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false

μέσα από τη συμμετοχή τους όλους ή τους περισσότερους σκοπούς τους και υπάρχει μια συμφωνία αισθημάτων μεταξύ των μελών της. Αντιθέτως, στις κοινωνίες τα άτομα δεν συμμετέχουν ολοκληρωτικά, επιδιώκουν την πραγματοποίηση των συγκεκριμένων σκοπών τους και, γενικότερα, επικρατεί μια λογική συμφωνία συμφερόντων.¹⁵⁷ Στις κοινωνίες, το ορθολογικό προσωπικό συμφέρον και η υπολογιστική συμπεριφορά αποδυναμώνουν τους παραδοσιακούς δεσμούς της οικογένειας, της συγγένειας και της θρησκείας που διαπερνούν τη δομή της κοινότητας και, κατά συνέπεια, οι ανθρώπινες σχέσεις γίνονται απρόσωπες και δομούνται ορθολογικά προς το συμφέρον της αποτελεσματικότητας ή άλλων οικονομικών και πολιτικών εκτιμήσεων.¹⁵⁸

Και ο G. Simmel εξέτασε μέσα από ένα δοκίμιό του¹⁵⁹ τη σχέση ανάμεσα στον αριθμό των μελών και τη δομή μιας ομάδας, για να καταλήξει μέσα από ένα άλλο γνωστό δοκίμιό του¹⁶⁰ στο συμπέρασμα ότι η πληθυσμιακή συγκέντρωση στις πόλεις μεταβάλλει τη φυσιογνωμία των κοινωνικών σχέσεων.¹⁶¹ Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του, καθώς αυξάνει η κοινωνική ομάδα, τα άτομα αποδεσμεύονται κατά έναν τρόπο, με συνέπεια την κοινωνική διαφοροποίησή τους. Αυτό σημαίνει ότι όταν το μέγεθος της κοινωνικής ομάδας αυξάνεται, οι κοινωνικοί δεσμοί χαλαρώνουν και τα άτομα δεν ταυτίζονται πλέον με αυτήν. Αντιθέτως, διαφοροποιούν τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα έναντι της ομάδας και δημιουργείται ένας ιδιαίτερος τρόπος ζωής, καθώς επίσης και διαφορετικά «επίπεδα» κοινωνικής ζωής.¹⁶² Σε τέτοιες κοινωνίες, όπως είναι οι βιομηχανικές, ο καταμερισμός της εργασίας μειώνει την κοινωνική συνοχή, αποδυναμώνει τον άτυπο κοινωνικό έλεγχο¹⁶³, και η κοινωνική διαφοροποίηση που κάνει λόγο ο Simmel, οδηγεί στην κοινωνική αποδιοργάνωση. Αυτό σημαίνει ότι σε περιόδους ραγδαίων κοινωνικών αλλαγών, όπου η κοινωνική ισορροπία διαταράσσεται, εξαιτίας της κοινωνικής διαφοροποίησης των μελών μιας κοινωνίας, η κοινωνικές συγκρούσεις αυξάνονται, η κοινωνική αποδιοργάνωση εντείνεται, ο

¹⁵⁷ Bottomore T., *Κοινωνιολογία. Κεντρικά προβλήματα και βασική βιβλιογραφία*, Τσαούση Δ. Γ. (Μτφρ), Β Έκδοση, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1974, σ.126.

¹⁵⁸ The Editors of Encyclopaedia Britannica, "Gemeinschaft and Gesellschaft. Social theory", *Britannica*. Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/topic/Gemeinschaft-and-Gesellschaft>

¹⁵⁹ Simmel G., "The number of members as determining the sociological form of the group", *The American Journal of Sociology*, Vol. VIII, No. I, July 1902. Ανακτήθηκε από: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/epdf/10.1086/211115>

¹⁶⁰ Simmel G., "The Metropolis and Mental Life", στο Kurt H. W. (Μτφρ), *The Sociology of Georg Simmel*, Free Press, New York, 1976. Διαθέσιμο το πρώτο κεφάλαιο στο: https://www.blackwellpublishing.com/content/bpl_images/content_store/sample_chapter/0631225137/bridge.pdf

¹⁶¹ Bottomore T., Τσαούση Δ. Γ. (μτφρ), ό.π., σ.127.

¹⁶² Αντωνοπούλου Μ., ό.π., σσ.477-479.

¹⁶³ Σπινέλλη Κ., ό.π., σ.727.

απαραίτητος κοινωνικός έλεγχος ασκείται πλέον μόνο από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης και, κατά συνέπεια, η εγκληματικότητα αυξάνεται.

Άξια αναφοράς είναι η χρήση του όρου από τον E. Sutherland, ο οποίος ήθελε να αποδώσει στον όρο της κοινωνικής αποδιοργάνωσης την έννοια μιας ευρύτερης απόκλισης της κοινωνίας από τους κοινά παραδεκτούς στόχους και τα πρότυπα.¹⁶⁴ Ειδικότερα, με τον όρο «κοινωνική αποδιοργάνωση» ήθελε να αποδώσει τις συνέπειες που είχαν οι βιομηχανικές και δημοκρατικές επαναστάσεις στον κοινωνικό έλεγχο μέσω των κοινωνικών διαδικασιών. Κατά τον Sutherland, η κοινωνική αποδιοργάνωση επήλθε εξαιτίας τριών παραγόντων: Πρώτον, ο βαθμός της κοινωνικής αλληλεπίδρασης επεκτάθηκε πέρα από τα όρια της τοπικής κοινότητας, τα μέλη του κοινωνικού συνόλου αντιστάθηκαν σε οποιονδήποτε περιορισμό εξαιτίας της πίεσης που ένιωθαν από τον ανταγωνισμό, η απόκτηση πλούτου έγινε κύριος στόχος, οι φιλοδοξίες για πλουσιοπάροχη ζωή και εύκολο χρήμα μετατράπηκαν σε χαρακτηριστικά όλων των κοινωνικών τάξεων, τα συλλογικά πρότυπα και η γενική ασφάλεια παραμελήθηκαν και η υπεροχή της διεκδίκησης των ατομικών συμφερόντων έναντι των κοινωνικών υποχρεώσεων και της κοινωνικής πρόνοιας αποτέλεσαν εξαιρετικό υπόβαθρο για την υιοθέτηση παραβατικής ή και εγκληματικής συμπεριφοράς. Όλα αυτά συνέβαλαν σημαντικά στην κοινωνική αποδιοργάνωση της κοινωνίας, και κατά συνέπεια στην αύξηση της ανάγκης για κοινωνικό έλεγχο. Δεύτερον, η αποδυνάμωση των φορέων του άτυπου και του επίσημου κοινωνικού ελέγχου της τοπικής κοινωνίας εξαλείφθηκαν ή αποδυναμώθηκαν, και, τρίτον, ο νόμος, ως μέσο επιβολής ελέγχου διατηρήθηκε σχετικά αδύναμος και περιορισμένος από τον κυρίαρχο επιχειρηματικό κύκλο¹⁶⁵, με αποτέλεσμα η επέκταση της εγκληματικότητας να θεωρείται βασικό στοιχείο μιας αποδιοργανωμένης κοινωνίας.¹⁶⁶

Η προσέγγιση της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, στοχεύοντας στην εξήγηση του εγκληματικού φαινομένου σε συγκεκριμένες περιοχές, θέτει ως σημείο εκκίνησης ότι το έγκλημα δεν κατανέμεται τυχαία στο χώρο, αλλά συγκεντρώνεται στις περιοχές που θεωρούνται κοινωνικά αποδιοργανωμένες. Η κοινωνική οργάνωση είναι, επομένως, η λέξη-κλειδί. Στις οργανωμένες κοινωνίες ή κοινότητες υπάρχει κοινή αποδοχή αξιών

¹⁶⁴ Σπινέλλη Κ. 2018, *ό.π.*, σ.727.

¹⁶⁵ Τόσο εξαιτίας της άποψης ότι η ελάχιστη κρατική παρέμβαση είναι προτιμότερη, όσο και της άμεσης ή και έμμεσης δωροδοκίας των επίσημων φορέων επιβολής του νόμου.

¹⁶⁶ Sutherland E., *Principles of Criminology*, 4th edition, J. B. Lippincott Company, New York, 1947, σ.74. Ανακτήθηκε από:

<https://ia903208.us.archive.org/28/items/in.ernet.dli.2015.34192/2015.34192.Principles-Of-Criminology.pdf>

και κανόνων, αλληλεγγύη, συνοχή, ενσωμάτωση των μελών τους και κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών. Υπάρχει ένας ενισχυμένος άτυπος κοινωνικός έλεγχος, είτε με τη μορφή παρατήρησης, είτε της περιστασιακής πρόληψης, είτε και της άμεσης παρέμβασης. Αντιθέτως, στις αποδιοργανωμένες κοινωνίες ή κοινότητες τα άτομα αδυνατούν να συνειδητοποιήσουν και να σεβαστούν τις κοινές αξίες και κανόνες και δεν υπάρχει καμία απολύτως αλληλεγγύη μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να λύσουν από κοινού τα κοινωνικά προβλήματα που προκύπτουν, ένα εκ των οποίων είναι και το έγκλημα.¹⁶⁷

Από την εμπειρική πλευρά, η κοινωνική αποδιοργάνωση αποτέλεσε «προϊόν» μιας εποχής όπου οι επιπτώσεις της εκβιομηχάνισης, της αυξανόμενης αστικοποίησης και της μετανάστευσης άρχισαν να επηρεάζουν τα πρότυπα κοινωνικής οργάνωσης της πόλης του Σικάγο. Συγκεκριμένα, το 1925 οι Park και Burgess χρησιμοποιώντας μια χωροταξική αναλογία μελέτησαν πώς αυτές οι δραστικές αλλαγές της εποχής επηρέασαν την πόλη. Με θεωρητικό υπόβαθρο στην ανθρώπινη οικολογία, παρομοίασαν την ανάπτυξη της πόλης με τον οικολογικό ανταγωνισμό των ζώων και των φυτών και οδηγήθηκαν στη διατύπωση της θεωρίας των ομόκεντρων ζωνών, κατά την οποία ακολουθείται μια διαδικασία εισβολής, κυριαρχίας και διαδοχής των ατόμων στο εσωτερικό της πόλης. Αυτή η διαδικασία, η οποία προκάλεσε σημαντικές αλλαγές στη φυσιογνωμία της πόλης, αποτέλεσε και το λόγο της κοινωνικής της αποδιοργάνωσης.¹⁶⁸

Το έγκλημα μέχρι τότε δεν βρισκόταν στο επίκεντρο της μελέτης των θεωρητικών της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, έως ότου πραγματοποιήθηκε η μελέτη των Shaw και McKay το 1942 με τίτλο *Juvenile Delinquency and Urban Areas*. Σε αυτό το κλασικό έργο, στο οποίο θα γίνει εκτενέστερη αναφορά παρακάτω, οι Shaw και McKay υποστήριξαν ότι τρεις δομικοί παράγοντες, η δυσχερής οικονομική κατάσταση, η εθνική ετερογένεια και η αστική κινητικότητα, οδήγησαν στην κοινωνική αποδιοργάνωση και, κατ' επέκταση, στην αύξηση της εγκληματικότητας εκείνης της χρονικής περιόδου. Μεταξύ άλλων, υποστήριξαν ότι τα άτομα των χαμηλών κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων, εξαιτίας της δυσμενούς οικονομικής κατάστασης στην οποία βρίσκονταν, αντιμετώπιζαν περισσότερα και μεγαλύτερα

¹⁶⁷ Kubrin Ch. E., "Social Disorganization Theory: Then, Now, and in the Future" στο M.D. Krohn et al. (επιμ.), *Handbook on Crime and Deviance*, Handbooks of Sociology and Social Research, Springer Science+Business Media, 2009, σ.227. Ανακτήθηκε από: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4419-0245-0_12

¹⁶⁸ Kubrin Ch. E., *ό.π.*, σ.226.

προβλήματα οργάνωσης από τα άτομα των ανώτερων στρωμάτων, με αποτέλεσμα και τα μεγαλύτερα ποσοστά εγκληματικότητας να βρίσκονται στις περιοχές με τη χαμηλότερη οικονομική θέση.¹⁶⁹

Συμπερασματικά, σύμφωνα με την προσέγγιση της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, σε μια περίοδο οικονομικής ύφεσης, όπου το εισόδημα μειώνεται και η ανεργία αυξάνεται, το άγχος των μελών μιας κοινωνίας για κάλυψη των προσωπικών τους αναγκών εντείνεται και η αφοσίωση στις συλλογικές αξίες και τους στόχους διαταράσσεται. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ισχυροποίηση των προσωπικών κινήτρων, την αποδυνάμωση της επικοινωνιακής σχέσης των κοινωνικών μελών, την επακόλουθη διατάραξη των κοινωνικών δεσμών, και, κατά συνέπεια, την αδυναμία διατήρησης του κοινωνικού ελέγχου, με τελικό αποτέλεσμα την αύξηση της εγκληματικότητας.

2.4 Προσεγγίσεις της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας

Σύμφωνα με τους Brantingham και Brantingham, η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία υποστηρίζει ότι τα εγκληματικά γεγονότα πρέπει να νοούνται ως συρροές παραβατών, θυμάτων ή εγκληματικών στόχων και νόμων σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα, σε συγκεκριμένους χρόνους και τόπους.¹⁷⁰ Σε αυτή την περίπτωση, το βασικό σημείο επιστημονικού ενδιαφέροντος δεν είναι ο δράστης, αλλά η τρέχουσα δυναμική του εγκλήματος, δηλαδή πού συνέβη, πότε συνέβη, ποιος συμμετείχε, τι έκαναν, γιατί το έκαναν και πώς το έκαναν.

Η περιβαλλοντική προσέγγιση βασίζεται στις εξής προϋποθέσεις: Πρώτον, η εγκληματική συμπεριφορά επηρεάζεται σημαντικά από τη φύση του άμεσου περιβάλλοντος στο οποίο εμφανίζεται. Δεύτερον, η κατανομή του εγκλήματος σε χρόνο και χώρο δεν είναι τυχαία, αλλά το έγκλημα διαμορφώνεται ανάλογα με τη θέση των περιβαλλόντων εγκληματογένεσης. Τρίτον, η κατανόηση του ρόλου των εγκληματογόνων περιβαλλόντων και η επίγνωση του τρόπου με τον οποίο διαμορφώνεται το έγκλημα, αποτελούν ισχυρά όπλα στη διερεύνηση, τον έλεγχο και την πρόληψη του εγκλήματος.¹⁷¹

¹⁶⁹ Sampson R. J. & Groves W. B., "Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory", *American Journal of Sociology*, Vol. 94, No. 4, January 1989, σ.780. Ανακτήθηκε από: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/229068>

¹⁷⁰ Wortley R. & Townsley M., *Environmental Criminology and Crime Analysis*, 2nd edition, Routledge, New York, 2017, σ.1.

¹⁷¹ Στο ίδιο, σσ.1-2.

2.4.1 Η Γαλλο-βελγική χαρτογραφική Σχολή

Πρόδρομοι μελέτης της γεωγραφικής μεταβλητής στην εξέταση μορφών εκδήλωσης του εγκληματικού φαινομένου ήταν οι ιδρυτές της Γαλλο-βελγικής χαρτογραφικής σχολής, A. J. Quételet και A. M. Guerry, οι οποίοι από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα προχώρησαν στη γεωγραφική κατανομή της εγκληματικότητας και τη χαρτογράφησή της.¹⁷²

Αναλυτικότερα, ο Quételet¹⁷³ μέσα από τη γεωγραφική διακύμανση της εγκληματικότητας προσπάθησε με τη βοήθεια της στατιστικής μεθόδου να θεμελιώσει συσχετισμούς μεταξύ των κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων και των διαφόρων μορφών εγκλημάτων. Συγκεκριμένα, μελετώντας τα στατιστικά δεδομένα των ετών 1828-1830, παρατήρησε ότι υπήρχαν έντονες διαφοροποιήσεις μεταξύ των επιπέδων πόλης και υπαίθρου. Στην πόλη, η εγκληματικότητα, γενικά, ήταν πιο αισθητή συγκριτικά με την ύπαιθρο, με τα αδικήματα κατά τις ιδιοκτησίας και τις αυτοκτονίες να υπερισχύουν, ενώ, αντίθετα, στην ύπαιθρο τα εγκλήματα βίας διαπράττονταν σε μεγαλύτερο βαθμό. Με αφορμή αυτή τη διαπίστωση και θέλοντας να εξηγήσει τις διαφοροποιήσεις των εγκλημάτων ανάλογα με την περιοχή στην οποία διαπράττονταν, ο Quételet διατύπωσε το λεγόμενο θερμικό νόμο. Σύμφωνα με αυτόν, τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας ήταν σημαντικά περισσότερα στο βορρά της Γαλλίας το χειμώνα, εξαιτίας της επιδείνωσης της αθλιότητας και των βιοτικών αναγκών, ενώ τα εγκλήματα κατά των προσώπων ήταν σημαντικά περισσότερα στο νότο της Γαλλίας το καλοκαίρι, εξαιτίας της αύξησης των παθών που μπορεί να εκδήλωναν τα άτομα κατά την περίοδο εκείνη.

Παράλληλα, ο Guerry¹⁷⁴ - ο δεύτερος εκ των ιδρυτών της Γαλλο-βελγικής σχολής - χρησιμοποιώντας για πρώτη φορά τη μέθοδο της γεωγραφικής χαρτογράφησης, μελέτησε τη σχέση της εγκληματικότητας με διάφορους κοινωνικούς, δημογραφικούς και πολιτιστικούς παράγοντες. Συγκεκριμένα, μελετώντας την κατανομή της εγκληματικότητας κατά το χρονικό διάστημα 1825-1830 σε πέντε γεωγραφικές περιοχές (βορράς, νότος, ανατολή, δύση και κέντρο), διαπίστωσε ότι τα δύο βασικά αδικήματα - κατά των προσώπων και κατά της ιδιοκτησίας - διαφοροποιούνταν ανάλογα με την περιοχή στην οποία διαπράττονταν. Σύμφωνα με τα

¹⁷² Ζαραφονίτου X., ό.π., σ.54.

¹⁷³ Quételet A. (1965), *Essai de physique sociale*, στο Ζαραφονίτου X., ό.π., σσ.54-55.

¹⁷⁴ Guerry E. (1833), *Essai sur la statistique morale de la France*, στο Ζαραφονίτου X., ό.π., σσ.55-56.

αποτελέσματα της μελέτης του, η πυκνοκατοικημένη και εκβιομηχανισμένη περιοχή του Βορρά παρουσίαζε χαμηλότερα ποσοστά εγκληματικότητας κατά των προσώπων και υψηλά ποσοστά εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας. Αντίθετα, στις αγροτικές περιοχές του Νότου, το ποσοστό εγκλημάτων κατά των προσώπων ήταν σχεδόν διπλάσιο των υπολοίπων περιοχών. Στην Ανατολή επικρατούσαν επίπεδα εγκληματικότητας αναλογικά προς τον εθνικό πληθυσμό, ενώ στη Δύση και στο Κέντρο παρατηρήθηκαν τα χαμηλότερα επίπεδα εγκληματικότητας από παντού. Χαρτογραφώντας, στη συνέχεια, αυτές τις διαπιστώσεις του σε πολύχρωμους χάρτες και συσχετίζοντας τις εξηγήσεις του με τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά της εκάστοτε περιοχής, ο Guerry συνέδεσε τις ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων με τη βιομηχανική ανάπτυξη και το εμπόριο κι' έθεσε την οικονομική ανισότητα ως σημαντικό κίνητρο διάπραξης αδικημάτων.¹⁷⁵

Αναφερόμενοι, λοιπόν, εν συντομία στις διαπιστώσεις των ιδρυτών της Γαλλο-βελγικής χαρτογραφικής σχολής θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η επιδείνωση των βιοτικών αναγκών, η οικονομική ανισότητα και η αθλιότητα των συνθηκών διαβίωσης που χαρακτηρίζουν μια περίοδο οικονομικής κρίσης, θα μπορούσαν να αποτελέσουν κίνητρο διάπραξης εγκλημάτων, κυρίως κατά της ιδιοκτησίας.

2.4.2 Η Σχολή του Σικάγο

Η Σχολή του Σικάγο ιδρύθηκε γύρω στο 1915 με στόχο να μελετήσει τον άνθρωπο σε συνάρτηση με το περιβάλλον του και να εξηγήσει τους κοινωνικούς μηχανισμούς ως αποτέλεσμα ανταγωνισμού και επιβίωσης μεταξύ της φύσης, των ανθρώπων και άλλων ζωντανών οργανισμών.¹⁷⁶ Θεμελιωτές της εν λόγω Σχολής αποτελούν οι C. Shaw και H. McKay, οι οποίοι μελέτησαν τη νεανική παραβατικότητα¹⁷⁷, αρχικά, στην πόλη του Σικάγο και, ύστερα, σε άλλες αμερικάνικες πόλεις, ενώ σημείο εκκίνησής της αποτέλεσε το θεωρητικό σχήμα των ομόκεντρων ζωνών των R. E. Park., E. Burgess και R. McKenzie. Μέσα σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο, η πόλη συνιστά προϊόν της

¹⁷⁵ Φεργάδη Μ., «Περιβάλλον και Εγκληματογένεση: Οι χαρτογραφικές μελέτες της Γαλλο-βελγικής και Ιταλικής θετικής σχολής- Σύγχρονες οικολογικές έρευνες εγκληματικότητας στη Γαλλία», στο Ζαραφονίτου Χ. (επιμ.), *Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, Σειρά: Τετράδια Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σσ.59-60.

¹⁷⁶ Zafonitou C. & Kontopoulou E., "Environmental degradation and fear of crime. The research evidence in the center of Athens", *Urban Crime-An international Journal*, Vol. 1, No. 1, June 2020, σ.4. Ανακτήθηκε από: <https://ojs.panteion.gr/?journal=uc&page=article&op=view&path%5B%5D=204>

¹⁷⁷ Shaw C. και McKay H. (1931), *Social Factors in Juvenile Delinquency*, στο Ζαραφονίτου Χ., ό.π., σ.138.

ανθρώπινης φύσης, «οργανική μονάδα» ή αλλιώς τη «φυσική κατοικία» των ανθρώπων.

Σύμφωνα με αυτό το θεωρητικό μοντέλο, η πόλη του Σικάγο χωριζόταν σε πέντε ζώνες. Στην πρώτη περιλαμβάνεται ο κεντρικός τομέας των επιχειρήσεων και των επαγγελματικών δραστηριοτήτων, ενώ στη δεύτερη, τη λεγόμενη μεταβατική ζώνη, οι κατοικίες παραχωρούν τη θέση τους στις βιομηχανίες ή και τις επιχειρήσεις. Εξαιτίας, μάλιστα, αυτού του μεταβατικού χαρακτήρα της, η μεταβατική ζώνη συνιστά πλέον την πιο υποβαθμισμένη περιοχή. Προχωρώντας στην τρίτη ζώνη, οι εργαζόμενοι της δεύτερης ζώνης βρίσκουν ένα χώρο διαμονής, προκειμένου να βρίσκονται κοντά στον τόπο εργασίας τους, ενώ στην τέταρτη ζώνη τοποθετούνται οι ακριβές κατοικίες. Στην τελευταία ζώνη, γνωστή ως πόλεις-δορυφόροι ή πόλεις- κοιτώνες, τοποθετούνται μεγάλες κτιριακές κατασκευές, προκειμένου να μπορέσουν να στεγάσουν το μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ατόμων.¹⁷⁸

Στηριζόμενοι, λοιπόν, οι Shaw & McKay στο παραπάνω θεωρητικό σχήμα, διεξήγαγαν για το χρονικό διάστημα 1900-1927 την έρευνά τους με τίτλο “Juvenile Delinquency in Urban Areas”. Μελετώντας 55.998 αγόρια ηλικίας 10-16 ετών στην πόλη του Σικάγο και υπολογίζοντας την πυκνότητα κατανομής της νεανικής παραβατικότητας στις διάφορες περιοχές της πόλης, διαπίστωσαν ότι το υψηλότερο ποσοστό εγκληματικότητας των νέων εντοπιζόταν στον κεντρικό τομέα των επιχειρήσεων, δηλαδή στην καρδιά της πόλης και την πιο υποβαθμισμένη περιοχή από όλες, ενώ το χαμηλότερο ποσοστό βρισκόταν στις κατοικήσιμες συνοικίες της περιφέρειας.¹⁷⁹

Τέλος, μέσα από αυτή την πολυετή έρευνα, το υψηλότερο ποσοστό εγκληματικότητας που διαπιστώθηκε στην αποκαλούμενη «μεταβατική ζώνη», ερμηνεύθηκε από τους Shaw και McKay ως αποτυχία της κοινοτικής κοινωνικοποίησης σε περιοχές των μεγαλουπόλεων που περιλάμβαναν ζώνες εργοστασιακής ή εμπορικής φύσης, υποβαθμισμένες κατοικίες, μεγάλη πληθυσμιακή πυκνότητα, χαμηλό δείκτη οικογενειακού εισοδήματος και έγγειας ιδιοκτησίας, καθώς και υψηλό δείκτη αλλοδαπών και εθνικών μειονοτήτων.¹⁸⁰ Τα παραπάνω χαρακτηριστικά θεωρήθηκαν ενδεικτικά της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, η οποία

¹⁷⁸ Burgess E. (1984), *La croissance de la ville. Infroductim á un projet de recherche*, στο Ζαραφονίτου Χ., ό.π., σσ.139-140.

¹⁷⁹ Στο ίδιο.

¹⁸⁰ Ζαραφονίτου Χ., ό.π., σ.141.

εμπόδιζε την ομαλή κοινωνικοποίηση και τον αποτελεσματικό έλεγχο των ανηλίκων¹⁸¹, και, κατ' επέκταση, ευνοούσε τη νεανική παραβατικότητα.

Λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική κρίση και τα οξυμένα κοινωνικά προβλήματα που προκλήθηκαν εξαιτίας αυτής στην πόλη του Σικάγο τη δεκαετία του 1930¹⁸², θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι μια οικονομική κρίση της οποίας συνέπειες είναι, μεταξύ άλλων, ο χαμηλός δείκτης οικογενειακού εισοδήματος και έγγειας ιδιοκτησίας, μπορεί να συμβάλλει στην κοινωνική αποδιοργάνωση μιας κοινωνίας και, κατά συνέπεια, στην αύξηση της εγκληματικότητας, ιδίως όταν απουσιάζει ο κοινωνικός έλεγχος.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης, η κρίση ενός έθνους-κράτους μπορεί να γίνει κρίση συγκεκριμένων περιοχών και πόλεων, καθώς οι εθνικοί και υπερεθνικοί φορείς ασκούν δημοσιονομική πίεση στις περιφερειακές και τοπικές κυβερνήσεις με τη μορφή νέων καθεστώτων πολιτικής λιτότητας.¹⁸³ Η εφαρμογή, μεταξύ άλλων, πολλών δημοσιονομικών περικοπών και προγραμμάτων λιτότητας στις στεγαστικές επιδοτήσεις και οι κατασχέσεις κατοικιών, οδηγούν στην υποβάθμιση των περιοχών και πόλεων, με οποιαδήποτε μορφή αρνητικής εξέλιξης στις φυσικές, κοινωνικές ή και οικονομικές συνθήκες των συγκεκριμένων περιοχών.¹⁸⁴

Μια οικονομική κρίση μπορεί να επηρεάσει τις οικονομικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές διαστάσεις της αστιακής ζωής, ιδίως όταν υπάρχουν ήδη υπάρχουσες σημαντικές οικονομικές ή κοινωνικές προκλήσεις πριν την εμφάνιση αυτής. Η κρίση στους τομείς των ακινήτων, των κατασκευών και των υπηρεσιών, οι εξώσεις, η έλλειψη στέγης, το παράνομο εμπόριο, η συρρίκνωση δημόσιων υπηρεσιών, οι νέες μορφές αστιακής φτώχειας και η αύξηση των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων συνιστούν ορισμένες από τις συνέπειες μιας οικονομικής κρίσης στο αστιακό περιβάλλον.

¹⁸¹ Ζαραφονίτου Χ., *ό.π.*, σ.17.

¹⁸² Δερμάτη Σ., «Σύγχρονες αγγλο-σαξωνικές Οικολογικές προσεγγίσεις της εγκληματικότητας: Μελέτες ενδοαστικής κατανομής της εγκληματικότητας», στο Ζαραφονίτου Χ.(επιμ.), *Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, Σειρά: Τετράδια Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σ.88.

¹⁸³ Alvaro S.B., "Crisis and the city. Neoliberalism, austerity planning and the production of space", στο Eckardt F. & Ruiz S. J. (επιμ.), *City of crisis. The Multiple Contestation of Southern European Cities*, Urban Studies, Bielefeld, 2015, σ.33.

Ανακτήθηκε από: <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/37500>

¹⁸⁴ Merle Z., Gideon B., Maarten V. H. & Ronald V. K., "Neighborhood Decline and the Economic Crisis", *Urban Geography*, Discussion Paper Series No.8749, December 2014, σσ.4-6. Ανακτήθηκε από: <https://www.iza.org/publications/dp/8749/neighborhood-decline-and-the-economic-crisis>

Παράλληλα, οι «καταλήψεις» σε δημόσιους χώρους και οι κοινωνικές αναταραχές οδηγούν στην περαιτέρω υποβάθμιση των ήδη μειονεκτούντων αστιακών περιοχών.¹⁸⁵

Όλα τα παραπάνω αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα κοινωνικής αποδιοργάνωσης, τα οποία πολλές φορές συνδέονται στενά με πολλαπλούς δείκτες εγκληματικότητας, καθώς όπως έχει διαπιστωθεί και από σχετικές μελέτες, η οικονομική υποβάθμιση των περιοχών συνδέεται με την έκθεση των ατόμων σε περιστατικά βίας, τον κίνδυνο θυματοποίησης, τη διάπραξη βίαιων εγκλημάτων από τους έφηβους, την επιθετικότητα, και την ενδο-οικογενειακή βία.¹⁸⁶

2.4.3 Η θεωρία των καθημερινών δραστηριοτήτων

Η θεωρητική προσέγγιση των καθημερινών δραστηριοτήτων (*Routine activity theory*) αναπτύχθηκε το 1979 από τους M. Felson και L. Cohen, προκειμένου να εξηγήσει τη μαζική αύξηση των ποσοστών εγκληματικότητας που σημειώθηκε στις Η.Π.Α. μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, αποδίδοντας το μαζικό αυτό κύμα εγκληματικότητας στην επέκταση των δραστηριοτήτων εκτός του προστατευμένου περιβάλλοντος της οικίας, αλλά και στις τεχνολογικές αλλαγές στους τομείς των αγαθών και των υπηρεσιών.¹⁸⁷

Η πλέον αντιπροσωπευτικότερη θεωρητική προσέγγιση της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας δεν επικεντρώθηκε στον εγκληματία, αλλά στο έγκλημα ως στοιχείο συναρτώμενο με τις καθημερινές δραστηριότητες, ενώ, παράλληλα, οδήγησε την ανάλυση του εγκλήματος προς μια επιστημονική προσέγγιση, δίνοντας έμφαση στον κοινωνικο-φυσικό κόσμο. Οι δυο θεωρητικοί όρισαν ως «καθημερινές δραστηριότητες» οποιεσδήποτε επαναλαμβανόμενες και κυρίαρχες δραστηριότητες καλύπτουν τις βασικές ανάγκες του πληθυσμού και του ατόμου ξεχωριστά, ανεξαρτήτου βιολογικής ή πολιτισμικής προελεύσεως.¹⁸⁸

Η προσέγγιση της καθημερινής δραστηριότητας αποτέλεσε τόσο μια μικρο, όσο και μια μακρο θεωρητική προσέγγιση για το πώς εμφανίζονται τα ποσοστά εγκληματικότητας. Σε μικρο-επίπεδο, υποστηρίζει ότι το συνηθισμένο έγκλημα

¹⁸⁵ Turcu C., Karadimitriou N. & Chaytor S., “The impact of the global financial and economic crisis on European cities”, UCL, March 2015. Ανακτήθηκε από: https://www.ucl.ac.uk/public-policy/sites/public-policy/files/migrated-files/Crisis_briefing.pdf

¹⁸⁶ Graif C., Gladfelter A. & Matthew S., “Urban Poverty and Neighborhood Effects on Crime: Incorporating Spatial and Network Perspectives”, *Sociol Compass*, September 2014, σσ.1140-1155. Ανακτήθηκε από: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27375773/>

¹⁸⁷ Andersen M. A., “The Place of Environmental Criminology within Criminological Thought”, στο Andersen M. A., Brantingham P. J. & Kinney B. J. (επιμ.), *Classics in Environmental Criminology*, Simon Fraser University Publ., CRC Press, Taylor and Francis Group, Canada, New York, 2010, σ.15.

¹⁸⁸ Andresen M. A., *ό.π.*, σ.15.

εμφανίζεται όταν ένας πιθανός δράστης «συγκλίνει» με έναν κατάλληλο στόχο εγκλήματος εν απουσία ενός κατάλληλου «φύλακα». Σε μακρο-επίπεδο, υποστηρίζει ότι ορισμένα χαρακτηριστικά της ευρύτερης κοινωνίας μπορούν να κάνουν τέτοιες συγκλίσεις πολύ πιο πιθανές.¹⁸⁹

Βασική υπόθεση της εν λόγω θεωρητικής προσέγγισης είναι η εξής: οι περισσότερες εγκληματικές πράξεις απαιτούν τη σύγκλιση στο χώρο και στο χρόνο «παρακινούμενων δραστών» (“motivated offenders”), «ελκυστικών στόχων» (“suitable targets”) και «απουσία ικανών προστατευτικών» (“absence of capable guardians”). Αυτές οι κατάλληλες συνθήκες τέλεσης εγκληματικών πράξεων εκφράζονται μέσα από το «βασικό εγκληματικό τρίγωνο» του John Eck, σύμφωνα με το οποίο στο εσωτερικό του τριγώνου υπάρχει ένας πρόθυμος δράστης, ένας κατάλληλος-ευάλωτος στόχος, σ’ ένα συγκεκριμένο μέρος και χρονική στιγμή. Εκτός, όμως, από τις σχέσεις μεταξύ δράστη-στόχου-τοποθεσίας και χρόνου, το σχήμα του Eck περιγράφει και τη σχέση των μηχανισμών που μπορούν να επηρεάσουν τις ευκαιρίες και τις λοιπές συνθήκες του εγκλήματος, καθώς η παρουσία ενός κατάλληλου φύλακα μπορεί να αποθαρρύνει ή να δυσχεράνει τη διάπραξη του εγκλήματος.¹⁹⁰

Παρόλο που η παρούσα προσέγγιση τυγχάνει μεγαλύτερης εφαρμογής στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, οι εμπνευστές της υποστήριξαν ότι αφορά ευρύτερα την εγκληματικότητα, αρκεί για κάθε έγκλημα να υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες τέλεσης.¹⁹¹

Τέλος, το ενδιαφέρον αναφοράς στην εν λόγω θεωρητική προσέγγιση των καθημερινών δραστηριοτήτων, είναι η χρήση της στη βιβλιογραφία ως απόδειξη της αρνητικής σχέσης της οικονομικής ύφεσης με την εγκληματικότητα. Με λίγα λόγια, η εν λόγω θεωρητική προσέγγιση υποδηλώνει ότι τα εγκλήματα μειώνονται σε περιόδους οικονομικής κρίσης, καθώς κατά την περίοδο αυτή σημειώνεται υψηλή ανεργία και κατ’ επέκταση μειώνεται η κινητικότητα των ανθρώπων και το επίπεδο των δαπανών για νέα είδη κατανάλωσης. Έτσι, οι διαθέσιμοι στόχοι είναι λιγότεροι και, ταυτόχρονα, καθώς οι άνεργοι περνούν περισσότερο χρόνο στο σπίτι, η ιδιοκτησία τους φυλάσσεται περισσότερο και οι ίδιοι παρέχουν ένα υψηλότερο επίπεδο επίβλεψης και κοινωνικού

¹⁸⁹ Felson M., “Routine activity approach”, στο Wortley R. & Townsley M. (επιμ.), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Routledge, 2nd Edition, New York, 2017, σ.88.

¹⁹⁰ Στο ίδιο, σ.93.

¹⁹¹ Στο ίδιο.

ελέγχου στα παιδιά τους¹⁹², με αποτέλεσμα να αποτρέπεται, κατά το δυνατό, η διάπραξη εγκλημάτων, και άρα η συνολικότερη αύξηση των ποσοστών αυτών.

2.4.4 Η προσέγγιση της ορθολογικής επιλογής και η οικονομική θεωρία του εγκλήματος

Διατυπώνοντας την προσέγγιση της ορθολογικής επιλογής (*Rational choice theory*) οι D. B. Cornish και R. V. Clarke υποστήριξαν ότι η εγκληματική συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα επιθυμιών, προτιμήσεων και κινήτρων παρόμοιων με εκείνων του υπόλοιπου κοινωνικού συνόλου.¹⁹³ Συγκεκριμένα, η εν λόγω προσέγγιση αναφέρεται σε τέσσερα βασικά στοιχεία που διαμορφώνουν την υποκειμενική λογική απόφαση για τη διάπραξη ενός εγκλήματος. Πρώτον, αν ένας άνθρωπος θα διαπράξει κάποια στιγμή ή ποτέ ένα έγκλημα. Δεύτερον, αν θα επιλέξει ή όχι έναν συγκεκριμένο στόχο. Τρίτον, πόσο συχνά θα εγκληματεί και, τέταρτον, αν θα παραιτηθεί και τότε από το έγκλημα.¹⁹⁴

Στον πυρήνα της παρούσας θεωρητικής προσέγγισης βρίσκεται η έννοια της λήψης αποφάσεων¹⁹⁵ και στόχος της ήταν να προσφέρει έναν τρόπο θεώρησης της παραβατικής συμπεριφοράς που επικεντρώνεται στο παρόν και αναγνωρίζει την επίδραση του περιβάλλοντος.¹⁹⁶ Υποστήριξε ότι η εγκληματική συμπεριφορά είναι σκόπιμη, ορθολογική και η λήψη των «εγκληματικών αποφάσεων» αφορά καθ' αυτό το έγκλημα, το οποίο έχει συγκεκριμένα κίνητρα, σκοπούς, οφέλη και μεθόδους διάπραξης.¹⁹⁷

Σύμφωνα με τους δυο θεωρητικούς, οι εγκληματικές αποφάσεις που λαμβάνουν οι εν δυνάμει παραβάτες διακρίνονται σε αποφάσεις «εμπλοκής» και «γεγονότων».¹⁹⁸ Ανάμεσα στα τέσσερα μοντέλα λήψης αποφάσεων που πρότειναν είναι και η απόφαση για διάπραξη εγκληματικής πράξης (the crime event), η οποία για έναν «έμπειρο» δράστη θα εξαρτηθεί αποκλειστικά από εκείνους τους περιστασιακούς παράγοντες που

¹⁹² Albertson, K., Ellison, M. & Fox, X., "How will the recession affect crime rates in Greater Manchester?", *Safer Communities*, Vol.10, No. 3, July 2011, σ.18. Ανακτήθηκε από: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/1757804111171050/full/html?skipTracking=true>

¹⁹³ Cornish D. B. & Clarke R.V., "The rational choice perspective", στο Wortley R. & Mazerolle L. (επιμ.), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Willan Publishing, 1st Edition, London, 2008, σ.21.

¹⁹⁴ Andersen M. A., *ό.π.*, σ.24.

¹⁹⁵ Σύμφωνα με την προσέγγιση, το έγκλημα συνιστά αποτέλεσμα εσκεμμένων αποφάσεων που λαμβάνουν οι δράστες βάσει υπολογισμών, σταθμίζοντας τα αναμενόμενα οφέλη με το κόστος.

¹⁹⁶ Cornish D. B. & Clarke R.V., *ό.π.*, σ.24.

¹⁹⁷ Στο ίδιο.

¹⁹⁸ Στο ίδιο.

θα αποτρέψουν ή θα επιτρέψουν την επιτυχημένη εκπλήρωση του εγκληματικού στόχου.^{199 200}

Λαμβάνοντας, επομένως, υπόψη την παρούσα προσέγγιση, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης, όπου οι οικονομικοί πόροι είναι περιορισμένοι, εξαιτίας της ανεργίας ή/και της μείωσης του εισοδήματος, οι άνθρωποι προβαίνουν σε ορθολογικές επιλογές μεταξύ των νόμιμων και εγκληματικών δραστηριοτήτων για την αναζήτηση οικονομικών πόρων. Στην πραγματικότητα, δε θα εγκληματήσουν όλοι όσοι βιώνουν έντονα μια οικονομική κρίση, γι' αυτό άλλωστε έχει δεχθεί και έντονη κριτική η εν λόγω προσέγγιση, ωστόσο, στόχος της ήταν να ληφθούν υπόψη όλοι εκείνοι οι κοινωνικοί και ψυχολογικοί παράγοντες που μπορεί να οδηγήσουν στη διάπραξη εγκλημάτων, και κατ' επέκταση στην αύξηση των ποσοστών εγκληματικότητας.

Ταυτόχρονα, μια ακόμη προσέγγιση, η οποία υποστηρίζει ότι η εγκληματική πράξη είναι αποτέλεσμα ορθολογικής απόφασης του ατόμου και βασίζεται στην ανάλυση του κόστους - οφέλους, είναι η οικονομική θεωρία του G. Becker²⁰¹. Κατά τον Becker, ένα άτομο διαπράττει ένα αδίκημα, εάν η αναμενόμενη χρησιμότητα γι' αυτόν υπερβαίνει τη χρησιμότητα που θα μπορούσε να έχει διοχετεύοντας την ενέργεια, τους πόρους και το χρόνο που διαθέτει σε άλλες νόμιμες ή παράνομες δραστηριότητες. Ορισμένα άτομα γίνονται εγκληματίες, επομένως, όχι επειδή τα βασικά τους κίνητρα διαφέρουν από αυτά των άλλων ατόμων, αλλά επειδή τα οφέλη και το κόστος τους διαφέρουν.²⁰²

¹⁹⁹ Τα άλλα τρία μοντέλα είναι η μύηση (initiation), η εξοικείωση (habituation) και η διακοπή παραβατικής ή άλλης αντικοινωνικής συμπεριφοράς (desistance). Κατά τη μύηση σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν διάφοροι ψυχολογικοί, κοινωνικοί παράγοντες, εμπειρίες, τρέχουσες συνθήκες ζωής κ.ο.κ., ενώ κατά τη διάρκεια της εξοικείωσης κυρίαρχο ρόλο παίζουν οι συναναστροφές με άλλους παραβάτες, ο αυξημένος επαγγελματισμός και οι αλλαγές στον τρόπο ζωής και τις σχετικές αξίες. Ακόμη, η έλλειψη επιτυχίας στη διάπραξη των εγκλημάτων και η αυξανόμενη απροθυμία ανάληψης κινδύνων, μαζί με περαιτέρω αλλαγές στις τρέχουσες συνθήκες ζωής των υποψήφιων δραστών, όπως είναι λ.χ. ο γάμος, παίζουν σημαντικό ρόλο στην απόφαση για παραίτηση. Το τελευταίο μοντέλο λήψης αποφάσεων αφορά το ίδιο το εγκληματικό γεγονός, καθώς για έναν «έμπειρο» δράστη, η λήψη αποφάσεων σε σχέση με το εγκληματικό συμβάν θα εξαρτηθεί αποκλειστικά από εκείνους τους περιστασιακούς παράγοντες που θα εμποδίσουν ή θα επιτρέψουν την επιτυχημένη εκπλήρωση του εγκληματικού στόχου.

²⁰⁰ Cornish D. B. & Clarke R.V., *ό.π.*, σ.38.

²⁰¹ Becker S. G., "Crime and Punishment: An Economic Approach", *The Journal of Political Economy*, Vol. 76, No. 2, 1968, σ. 176. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/1830482>

²⁰² Η προσέγγιση υποδηλώνει ότι υπάρχει μια μαθηματική συνάρτηση που σχετίζεται με τον αριθμό των αδικημάτων που διαπράττει ένα άτομο και την υποκειμενική του αντίληψη για την πιθανότητα καταδίκης ή το ύψος της τιμωρίας του εάν καταδικαστεί, καθώς και άλλες μεταβλητές, όπως το εισόδημα που έχει στη διάθεσή του από νόμιμες και άλλες παράνομες δραστηριότητες.

Τέλος, αν και η παρούσα θεωρία έχει γίνει αντικείμενο έντονης κριτικής, προβλέπει ότι υπάρχει μια θετική συσχέτιση μεταξύ της οικονομικής κρίσης και του εγκλήματος κατά της ιδιοκτησίας. Κατά τον Becker, η εμπλοκή των εν δυνάμει δραστών τόσο σε παράνομες όσο και σε νόμιμες δραστηριότητες, εξαρτώνται απ' τις διακινδυνεύσεις και τις ανταμοιβές που συνδέονται με την καθεμία δραστηριότητα. Οι νόμιμες αμοιβές θα εξαρτηθούν από τα επίπεδα των μισθών, και οι παράνομες, ως ένα βαθμό, από τη διαθεσιμότητα των αγαθών για κλοπή. Και τα δύο αυτά επίπεδα, μισθών και διαθεσιμότητας αγαθών, εξαρτώνται από την οικονομική κατάσταση μιας κοινωνίας.²⁰³

Επομένως, σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης όπου τα επίπεδα των μισθών πέφτουν και η διαθεσιμότητα των αγαθών από νόμιμες δραστηριότητες περιορίζεται, τα άτομα μπορεί να υιοθετήσουν παράνομες συμπεριφορές, μια εκ των οποίων είναι και η εγκληματική.

2.4.5 Η προσέγγιση των «σπασμένων παραθύρων»

Σ' ένα πλαίσιο υποβάθμισης περιοχών, το οποίο συμβάλλει στην εκδήλωση ή και την αύξηση της εγκληματικότητας, βρίσκει εφαρμογή και η προσέγγιση των «σπασμένων παραθύρων»²⁰⁴ των J. Q. Wilson και G. L. Kelling. Η εν λόγω προσέγγιση διατυπώθηκε το 1982 και πραγματεύεται τις βλαπτικές συνέπειες της αταξίας για την κοινότητα. Συγκεκριμένα, προέκυψε ύστερα από έρευνα του Kelling για τις πεζές περιπολίες της αστυνομίας και βασίστηκε σε προηγούμενα γραπτά κείμενα του Wilson σχετικά με την πολυπλοκότητα του αστυνομικού έργου.²⁰⁵

Οι συγγραφείς υπέθεσαν ότι η αταξία προκαλεί το φόβο του εγκλήματος, και λέγοντας μεταφορικά ότι «εάν σ' ένα κτίριο σπάσει ένα παράθυρο και μείνει χωρίς να κατασκευαστεί, τότε και τα υπόλοιπα παράθυρα θα σπάσουν πολύ γρήγορα», ήθελαν

²⁰³ Μπουγάδη Σ., «Οικονομική κρίση και εγκλήματα κατά της περιουσίας» στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης*, Τιμητικός Τόμος Ν. Ε. Κουράκη, Α' Τόμος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σ.96.

²⁰⁴ Οι βασικές ιδέες της προσέγγισης των «σπασμένων παραθύρων» θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα εξής σημεία: 1) Η αταξία συνδέεται στενά με τον φόβο του εγκλήματος, 2) Η αστυνομία διαπραγματεύεται τους κανόνες του δρόμου και οι «άνθρωποι του δρόμου» συμμετέχουν στη διαπραγμάτευση αυτών των κανόνων, 3) Η κάθε γειτονιά έχει τους δικούς της κανόνες και διαφορετικές δυνατότητες διαχείρισης της αταξίας, 4) Η ανεξέλεγκτη αταξία οδηγεί στην κατάρρευση του άτυπου κοινωνικού ελέγχου, 5) Οι περιοχές όπου αποδυναμώνεται ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος είναι ευάλωτες στην εγκληματικότητα, 6) Η ουσία του αστυνομικού ρόλου στη διατήρηση της τάξης βρίσκεται στην ενίσχυση των άτυπων μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου μιας κοινότητας, και 7) Τα προβλήματα αταξίας δεν προκύπτουν τόσο από μεμονωμένα άτομα, όσο από έναν μεγάλο αριθμό ατόμων.

²⁰⁵ Wagers M., Sousa W. & Kelling G., "Broken windows", στο Wortley R. & Mazerolle L. (επιμ.), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Willan Publishing, 1st Edition, London, 2008, σ.334.

να επισημάνουν ότι η έλλειψη άμεσης κοινωνικής αντίδρασης σε διάφορες μορφές αταξίας, οδηγεί μεν σε αύξηση του φόβου του εγκλήματος, μπορεί δε να προκαλέσει περεταίρω αταξία. Μάλιστα, μακροπρόθεσμα μπορεί να οδηγήσει και στη διάπραξη σοβαρών μορφών εγκλημάτων.²⁰⁶

Η παρούσα προσέγγιση δεν είναι η πρώτη που ανέδειξε τις βλαπτικές συνέπειες της αταξίας για την κοινότητα, ωστόσο είναι η πρώτη που συνέδεσε αιτιωδώς την αταξία με την εγκληματικότητα. Ευθέως προσανατολισμένη στη διαμόρφωση «άμεσων» και «αποτελεσματικών» εφαρμόσιμων πολιτικών για την αντιμετώπιση της αταξίας και της εγκληματικότητας, η προσέγγιση των «σπασμένων παραθύρων» αποτέλεσε το θεωρητικό υπόβαθρο της πολιτικής της «Μηδενικής Ανοχής» που εφαρμόστηκε πρώτα στη Νέα Υόρκη στις αρχές της δεκαετίας του 1990, και στη συνέχεια αποτέλεσε πρότυπο για πολλές άλλες πόλεις.²⁰⁷

Ολοκληρώνοντας, η προσέγγιση των σπασμένων παραθύρων έχει χρησιμοποιηθεί, σε εμπειρικό επίπεδο, στην εξέταση της διασύνδεσης της εγκληματικότητας με την οικονομική κρίση μέσα από τις κατασχέσεις των κατοικιών. Εάν οι κατασχεμένες κατοικίες παραμείνουν στην αγορά για μεγάλη χρονική περίοδο, εγκαταλειφθούν ή καταστραφούν, μπορεί να συμβάλλουν στην υποβάθμιση μιας περιοχής. Βέβαια, ο αντίκτυπος που έχουν οι κατασχέσεις στην υποβάθμιση των περιοχών μπορεί να διαφέρει σημαντικά, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε περιοχής. Δηλαδή, σε περιοχές όπου η ζήτηση κατοικιών είναι ισχυρή ή οι κατασχέσεις δεν είναι πολλές, οι κατασχέσεις μπορεί να μην έχουν μεγάλο αντίκτυπο. Από την άλλη πλευρά, εάν οι κατασχέσεις είναι πολλές σε μια συγκεκριμένη περιοχή ή πραγματοποιούνται σε περιοχές με χαμηλή ζήτηση κατοικιών, ο αντίκτυπος μπορεί να είναι σημαντικός.²⁰⁸ Φυσικά, η κατάσχεση μιας κατοικίας δεν σημαίνει απαραίτητα ότι θα οδηγήσει και στην υποβάθμιση μιας περιοχής. Αυτό είναι πιθανό να συμβεί σε περιοχές με ήδη σοβαρά σημάδια υποβάθμισης, τα οποία μπορεί να αυξηθούν με τις κατασχέσεις κατοικιών. Εάν τα σημάδια υποβάθμισης της περιοχής επεκταθούν στα εγκαταλελειμμένα κτίρια, τότε το αίσθημα ανασφάλειας και φόβου θα αυξηθεί, οι

²⁰⁶ Wagers M., Sousa W. & Kelling G., *ό.π.*, σ.339.

²⁰⁷ Τζαννετάκη Τ., “Θεωρία «Σπασμένων Παραθύρων» και πολιτική της Μηδενικής Ανοχής”, στο Σπινέλλη Κ., Κουράκης Ν. και Κρανιδιώτη Μ. (επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σ.640.

²⁰⁸ Finklea K. M., “Economic Downturns and Crime”, *Congressional Research Service*, December 2011, σ.10. Ανακτήθηκε από: <https://sgp.fas.org/crs/misc/R40726.pdf>

κοινωνικοί δεσμοί θα διαταραχθούν και τα ποσοστά εγκληματικότητας πιθανό να έχουν μια αυξητική πορεία.²⁰⁹

3. Συμπεράσματα

Προσεγγίζοντας, σε θεωρητικό επίπεδο, τη συσχέτιση που ενδέχεται να υπάρχει μεταξύ της κοινωνικο-οικονομικής κρίσης και του εγκληματικού φαινομένου, αναλύθηκε η σημασία των κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών στην εκδήλωση μιας εγκληματικής συμπεριφοράς μέσα από μια σύντομη επισκόπηση ορισμένων μαρξιστικών προσεγγίσεων, των ανομικών θεωριών, καθώς και κάποιων προσεγγίσεων της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας.

Στο πλαίσιο αυτό, η μαρξιστική θεωρία υποστήριξε πως η ανεργία στις καπιταλιστικές κοινωνίες οδηγεί στην μη παραγωγικότητα και το απομονωμένο από τις ισχύουσες συνθήκες άτομο, μπορεί να οδηγηθεί σε ηθική κατάπτωση, και κατ' επέκταση στην εκδήλωση μιας παρεκκλίνουσας ή και εγκληματικής συμπεριφοράς. Από την άλλη, ο Bonger υποστήριξε ότι ο καπιταλισμός είναι αυτός που προωθεί το έγκλημα με διάφορους τρόπους, και όχι οι δυσχερείς κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες που βιώνει το λούμπεν προλεταριάτο, καθώς η επικράτηση των εγωιστικών στόχων σε βάρος των αλτρουιστικών είναι αυτή που αίρει κάθε ηθική αναστολή προς την εγκληματικότητα.

Σε μια προσπάθεια συσχέτισης του εγκλήματος με τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες, συμβάλλει και η θέση του Durkheim υποστηρίζοντας ότι η σύγχρονη οικονομία βρίσκεται σε μια κατάσταση χρόνιας απορρύθμισης. Αυτό σημαίνει ότι η οικονομία στην πραγματικότητα είναι αποκομμένη από τα υπόλοιπα κοινωνικά «όργανα» (θεσμούς), και μπορεί κατά αυτό τον τρόπο να αποτελέσει μια σημαντική πηγή κοινωνικής απορρύθμισης ή ανομίας, και κατ' επέκταση παράγοντα εκδήλωσης εγκληματικής συμπεριφοράς. Στη συνέχεια, ο Merton προκειμένου να εξηγήσει γιατί ορισμένα άτομα οδηγούνται στην εκδήλωση παραβατικών ή εγκληματικών συμπεριφορών, υποστήριξε ότι τα άτομα που βιώνουν υψηλά επίπεδα αποσταθεροποιημένων οικονομικών συνθηκών, όπως αυτά που μπορεί να προκληθούν με την εμφάνιση μιας οικονομικής κρίσης, είναι πιο πιθανό να εκδηλώσουν μια

²⁰⁹ Harris P., "The criminal consequences of changes in neighborhood structure due to home foreclosure: a theoretical discussion", στο Deflem M. (επιμ.), *Economic crisis and crime*, Emerald Group Publishing Limited, Bingley, 2011, σ.162.

Ανακτήθηκε από: [https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/S1521-6136\(2011\)0000016011/full/html](https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/S1521-6136(2011)0000016011/full/html)

παρεκκλίνουσα ή εγκληματική συμπεριφορά σε σύγκριση με τα άτομα που έχουν οικονομικό πλεονέκτημα και πρόσβαση σε θεμιτές οικονομικές ευκαιρίες.

Παράλληλα, η θεωρία των Cloward και Ohlin επεσήμανε ότι οι οικονομικές συνθήκες των κατώτερων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες σε συνδυασμό με την έντονη κοινωνική διαστρωμάτωση, αποκλείουν τους νέους των κατώτερων στρωμάτων από τις δυνατότητες πρόσβασης στο αξιακό σύστημα της μεσαίας τάξης, παρόλο που έχουν εσωτερικεύσει τις αξίες της, με αποτέλεσμα να αναπτύσσουν εγκληματικούς εναλλακτικούς τρόπους συμπεριφοράς, προκειμένου να επιτύχουν μια υποκατάστατη κοινωνική θέση. Αυτό θα μπορούσε να σημαίνει ότι σε μια περίοδο οικονομικής ύφεσης, οι νόμιμες ευκαιρίες για οικονομική επιτυχία και βελτίωση κοινωνικού κύρους μειώνονται και περιορίζονται στα ανώτερα στρώματα. Τα κατώτερα στρώματα αποκλεισμένα από τις νόμιμες οδούς, μπορεί να οδηγηθούν στην ανάπτυξη μιας παράνομης δομής ευκαιριών, όπως είναι οι συμμορίες, και κατ' επέκταση να παρατηρηθεί μια αύξηση του εγκλήματος. Επομένως, κατά την περίοδο μιας οικονομικής κρίσης, μια αρχική αύξηση του εγκλήματος που μπορεί να οφείλεται στη μείωση των νόμιμων ευκαιριών, συνδράμει στην ανάπτυξη ενός παρανόμου δικτύου ευκαιριών, το οποίο με τη σειρά του μπορεί να αυξήσει σημαντικά και τα ποσοστά βίαιης εγκληματικότητας.

Λίγο αργότερα, ο Agnew, επεκτείνοντας τη θεωρία του Merton, διατύπωσε τη γενική θεωρία της έντασης, σύμφωνα με την οποία η ένταση που προκαλείται στο άτομο, είτε εξαιτίας μιας απώλειας θετικών ερεθισμάτων είτε και εμφάνισης αρνητικών ερεθισμάτων, μπορεί να το οδηγήσει στην εκδήλωση μιας παρεκκλίνουσας ή εγκληματικής συμπεριφοράς. Θα μπορούσε, επομένως, να υποστηριχθεί ότι μια δυσχερής οικονομική κατάσταση μπορεί να ενισχύσει την ένταση που βιώνουν τα άτομα (π.χ. λόγω αύξησης της ανεργίας) και τα συναισθήματα της απογοήτευσης, του άγχους και του θυμού που βιώνουν να αυξήσουν τις πιθανότητες διάπραξης εγκληματικών πράξεων.

Μια ακόμη σημαντική διάσταση που έθεσε ο Γερμανός κοινωνιολόγος, F. Tönnies, είναι ότι στις κοινωνίες, το ορθολογικό προσωπικό συμφέρον και η υπολογιστική συμπεριφορά αποδυναμώνουν τους παραδοσιακούς δεσμούς της οικογένειας, της συγγένειας και της θρησκείας που διαπερνούν τη δομή της κοινότητας και, κατά συνέπεια, οι ανθρώπινες σχέσεις γίνονται απρόσωπες και δομούνται ορθολογικά προς το συμφέρον της αποτελεσματικότητας ή άλλων οικονομικών και πολιτικών εκτιμήσεων. Παράλληλα, η πληθυσμιακή συγκέντρωση στις πόλεις που

μεταβάλλει τη φυσιολογία των κοινωνικών σχέσεων, καθώς το μέγεθος της κοινωνικής ομάδας αυξάνεται, οι κοινωνικοί δεσμοί χαλαρώνουν και τα άτομα δεν ταυτίζονται πλέον με αυτήν, όπως υποστήριξε ο G. Simmel, οδηγεί στην κοινωνική αποδιοργάνωση. Αυτό θα μπορούσε να σημαίνει ότι σε περιόδους ραγδαίων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών, όπου η κοινωνική ισορροπία διαταράσσεται, η σύγκρουση και η κοινωνική αποδιοργάνωση εντείνονται και, κατ' επέκταση, η εγκληματικότητα αυξάνεται.

Κατά τον Sutherland, η υπεροχή της διεκδίκησης των ατομικών συμφερόντων έναντι των κοινωνικών υποχρεώσεων και της κοινωνικής πρόνοιας, καθώς και η αποδυνάμωση των φορέων του άτυπου και του επίσημου κοινωνικού ελέγχου της τοπικής κοινωνίας, αποτέλεσαν σημαντικά στοιχεία κοινωνικής αποδιοργάνωσης της κοινωνίας, και, κατά συνέπεια, εξαιρετικό υπόβαθρο για την υιοθέτηση παραβατικής ή και εγκληματικής συμπεριφοράς. Μάλιστα, κατά την προσέγγιση της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, το έγκλημα δεν κατανέμεται τυχαία στο χώρο, αλλά συγκεντρώνεται στις περιοχές που θεωρούνται περισσότερο κοινωνικά αποδιοργανωμένες. Συμπερασματικά, σε μια περίοδο οικονομικής ύφεσης, όπου το εισόδημα μειώνεται και η ανεργία αυξάνεται, το άγχος των μελών μιας κοινωνίας για κάλυψη των προσωπικών τους αναγκών εντείνεται και η αφοσίωση στις συλλογικές αξίες και τους στόχους διαταράσσεται, έχουν ως αποτέλεσμα την ισχυροποίηση των προσωπικών κινήτρων, την αποδυνάμωση της επικοινωνιακής σχέσης των κοινωνικών μελών, την επακόλουθη διατάραξη των κοινωνικών δεσμών, και, κατά συνέπεια, την αδυναμία διατήρησης του κοινωνικού ελέγχου, με τελικό αποτέλεσμα την αύξηση της εγκληματικότητας.

Εξίσου, ενδιαφέρουσες συνιστούν και οι προσεγγίσεις της Περιβαλλοντικής Εγκληματολογίας, οι οποίες δίνουν μια άλλη πτυχή στη σύνδεση των κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών με το εγκληματικό φαινόμενο. Αναφερόμενοι, λοιπόν, εν συντομία, στις διαπιστώσεις των ιδρυτών της Γαλλο-βελγικής χαρτογραφικής σχολής θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η επιδείνωση των βιοτικών αναγκών, η οικονομική ανισότητα και η αθλιότητα των συνθηκών διαβίωσης που χαρακτηρίζουν μια περίοδο οικονομικής κρίσης, θα μπορούσαν να αποτελέσουν κίνητρο διάπραξης εγκλημάτων, κυρίως κατά της ιδιοκτησίας. Ακόμη, μέσα από την εμπειρική μελέτη των Shaw και McKay, λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική κρίση και τα οξυμένα κοινωνικά προβλήματα που προκλήθηκαν εξαιτίας αυτής στην πόλη του Σικάγο τη δεκαετία του 1930, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι μια οικονομική κρίση μπορεί να συμβάλλει

στην κοινωνική αποδιοργάνωση μιας κοινωνίας και, κατά συνέπεια, στην αύξηση της εγκληματικότητας, ιδίως όταν απουσιάζει ο κοινωνικός έλεγχος.

Παράλληλα, λαμβάνοντας υπόψη την προσέγγιση της ορθολογικής επιλογής, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης, όπου οι οικονομικοί πόροι είναι περιορισμένοι, εξαιτίας της ανεργίας ή/και της μείωσης του εισοδήματος, οι άνθρωποι προβαίνουν σε ορθολογικές επιλογές μεταξύ των νόμιμων και εγκληματικών δραστηριοτήτων για την αναζήτηση οικονομικών πόρων. Στην πραγματικότητα, όμως, δεν θα εγκληματήσουν όλοι όσοι βιώνουν έντονα μια οικονομική κρίση, καθώς υπάρχουν και άλλοι κοινωνικοί και ψυχολογικοί παράγοντες, οι οποίοι θα επηρεάσουν την επιλογή για το εάν οδηγηθεί ή όχι κάποιος τελικά στη διάπραξη ενός εγκλήματος. Παρόμοια λογική ακολουθεί και η οικονομική θεωρία του G. Becker, κατά την οποία ένα άτομο διαπράττει ένα αδίκημα, εάν η αναμενόμενη χρησιμότητα γι' αυτό υπερβαίνει τη χρησιμότητα που θα μπορούσε να έχει διοχετεύοντας την ενέργεια, τους πόρους και το χρόνο που διαθέτει σε άλλες νόμιμες ή παράνομες δραστηριότητες. Επομένως, σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης όπου τα επίπεδα των μισθών πέφτουν και η διαθεσιμότητα των αγαθών από νόμιμες δραστηριότητες περιορίζεται, τα άτομα μπορεί να υιοθετήσουν παράνομες συμπεριφορές, μια εκ των οποίων είναι και η εγκληματική.

Από την άλλη πλευρά, η θεωρητική προσέγγιση των καθημερινών δραστηριοτήτων κατέδειξε μια αρνητική σχέση της οικονομικής ύφεσης με την εγκληματικότητα, καθώς, όπως υποστηρίχθηκε, τα εγκλήματα μειώνονται σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Αυτό συμβαίνει διότι κατά την περίοδο αυτή σημειώνεται υψηλή ανεργία και κατ' επέκταση μειώνεται η κινητικότητα των ανθρώπων και το επίπεδο των δαπανών για νέα είδη κατανάλωσης. Έτσι, οι διαθέσιμοι στόχοι είναι λιγότεροι και, ταυτόχρονα, καθώς οι άνεργοι περνούν περισσότερο χρόνο στο σπίτι, η ιδιοκτησία τους φυλάσσεται περισσότερο και οι ίδιοι παρέχουν ένα υψηλότερο επίπεδο επίβλεψης και κοινωνικού ελέγχου στα παιδιά τους, με αποτέλεσμα να αποτρέπεται, κατά το δυνατόν, η διάπραξη εγκλημάτων, και άρα η συνολικότερη αύξηση των ποσοστών αυτών.

Τέλος, την αιτιώδη σύνδεση των βλαπτικών συνεπειών της αταξίας μιας περιοχής με την εγκληματικότητα επεδίωξε για πρώτη φορά η προσέγγιση των σπασμένων παραθύρων, η οποία έχει χρησιμοποιηθεί, σε εμπειρικό επίπεδο, στην εξέταση της διασύνδεσης της εγκληματικότητας με την οικονομική κρίση μέσα από τις κατασχέσεις των κατοικιών. Μέσα από την εμπειρική εφαρμογή αυτής της

προσέγγισης, προκύπτει ότι εάν τα σημάδια υποβάθμισης μιας περιοχής, τα οποία επιδεινώθηκαν εξαιτίας μιας οικονομικής κρίσης, επεκταθούν στα εγκαταλελειμμένα κτίρια και παραμείνουν για μεγάλο χρονικό διάστημα, τότε το αίσθημα ανασφάλειας και φόβου αυξάνεται, οι κοινωνικοί δεσμοί διαταράσσονται και τα ποσοστά εγκληματικότητας επηρεάζονται.

**Β' ΜΕΡΟΣ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΒΙΑΙΗ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ. Η ΔΙΕΘΝΗΣ
ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ**

Το θέμα της διασύνδεσης της κοινωνικο-οικονομικής κρίσης με την εγκληματικότητα είναι τεράστιο, τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε εμπειρικό επίπεδο. Πολλές εμπειρικές μελέτες έχουν δείξει ότι ορισμένοι κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες, όπως η ανεργία και η φτώχεια, σχετίζονται σημαντικά με την εγκληματικότητα και τη βία. Ωστόσο, αμφισβητείται η γενίκευση συσχέτισης αυτών των δυο φαινομένων.

Στο δεύτερο αυτό μέρος της εργασίας περιλαμβάνονται οι εμπειρικές εκείνες μελέτες που επιχειρούν να αναδείξουν μια πιθανή συσχέτιση των κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων με την εγκληματικότητα, και ιδίως με τη βίαη εγκληματικότητα. Στο πλαίσιο αυτό, θα εξεταστούν οι οικονομικοί δείκτες και τα αδικήματα που λαμβάνονται υπόψη στις έρευνες, τα ερευνητικά πορίσματα διεθνών και ελληνικών εμπειρικών εργασιών, καθώς και τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της Αστυνομίας που αφορούν συγκεκριμένα βίαια εγκλήματα που διαπράχθηκαν στην Ελλάδα και την περιφέρεια Αττικής κατά τη χρονική περίοδο 2008-2019. Ακόμη, προκειμένου να διαπιστωθεί αν ο ήδη αστικοποιημένος χαρακτήρας της πόλης μπορεί να ενισχύσει τον αρνητικό αντίκτυπο μιας οικονομικής κρίσης και να αυξήσει τα ποσοστά της βίαιης εγκληματικότητας λόγω της ανεργίας και της κοινωνικής ανισότητας, θα γίνει ιδιαίτερη αναφορά στα πρωτογενή δεδομένα της πρόσφατης έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε τρεις δήμους του νομού Αττικής, με τίτλο «Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί», χρηματοδοτούμενη από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) και επιστημονικά υπεύθυνη την Καθηγήτρια Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου, Χριστίνα Ζαραφωνίτου.

**1. Η συσχέτιση των κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων με την
εγκληματικότητα σε εμπειρικό επίπεδο**

Λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρονται στο πρώτο μέρος της εργασίας, παρατηρείται μια έμμεση συσχέτιση, σε θεωρητικό επίπεδο, των δυσμενών οικονομικών συνθηκών με την εγκληματικότητα. Εντούτοις, καμία θεωρητική προσέγγιση ή θεωρία δεν

αναφέρεται σε συγκεκριμένους οικονομικούς δείκτες και αδικήματα που μπορεί να συσχετίζονται μεταξύ τους και να αλληλοεπηρεάζονται. Ακολουθώντας ένα θεωρητικό συλλογισμό, προτείνεται ότι μια «κακή» οικονομία ή ορισμένες οικονομικές δυσχέρειες μπορούν να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά τα ποσοστά εγκληματικότητας.

Στο εμπειρικό επίπεδο, ωστόσο, η πιθανή διασύνδεση των δυο φαινομένων επιχειρείται λαμβάνοντας υπόψη συγκεκριμένους οικονομικούς δείκτες και είδη εγκλημάτων, είτε συγκρίνοντας δύο ή περισσότερες χρονικές περιόδους μεταξύ τους είτε παρατηρώντας τις διακυμάνσεις μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου.

1.1 Η εξέταση των οικονομικών δεικτών στις έρευνες συσχέτισης της οικονομικής κρίσης με την εγκληματικότητα

Μέσα από τη διεξαγωγή πληθώρα εμπειρικών μελετών παρατηρείται ότι υπάρχει μια διάσταση απόψεων ως προς τη σχέση της εγκληματικότητας με τον εκάστοτε οικονομικό κύκλο μιας κοινωνίας. Από τη μια, υπάρχουν μελέτες που επιβεβαιώνουν τη θετική σχέση της οικονομικής ύφεσης με την εγκληματικότητα, παρέχοντας ενδείξεις ότι τα ποσοστά εγκληματικότητας αυξάνονται σε περιόδους ύφεσης και αντίστροφα, και από την άλλη, αμφισβητείται αν πράγματι η οικονομική ύφεση ή ανάκαμψη αντίστοιχα, επηρεάζει την εγκληματικότητα γενικά ή και ειδικά, δηλαδή συγκεκριμένα αδικήματα.

Προκειμένου να εκτιμηθεί η οικονομική κατάσταση μιας χώρας, δηλαδή εάν υπάρχει οικονομική ανάκαμψη ή ύφεση, πρέπει να ληφθεί υπόψη μια σειρά οικονομικών δεικτών. Τέτοιοι δείκτες είναι το εθνικό εισόδημα, η παραγωγή, οι καταναλωτικές δαπάνες, τα επίπεδα και τα είδη ανεργίας, η φτώχεια, η εισοδηματική ανισότητα, οι κατασχέσεις κατοικιών, τα επίπεδα πληθωρισμού, τα ελλείμματα και τα πλεονάσματα, και άλλα πολλά.²¹⁰

Εντούτοις, η πλειοψηφία των εμπειρικών μελετών που ασχολούνται με τη διασύνδεση των δυο φαινομένων εστιάζουν στη συσχέτιση της εγκληματικότητας με συγκεκριμένους οικονομικούς δείκτες. Περισσότερο απ' όλους τους οικονομικούς δείκτες, διερευνάται η ανεργία, καθώς σε θεωρητικό, τουλάχιστον, επίπεδο θεωρείται ότι είναι πιθανότερο να οδηγήσει στην ανομία μέσα από τη δημιουργία περισσότερων

²¹⁰ Βλ. περισσότερα στο:

https://www.economicsonline.co.uk/managing_the_economy/measuring_performance.html/

κινήτρων προς την παρανομία.²¹¹ Σύμφωνα, μάλιστα, με κλασικούς οικονομολόγους, όπως Ehrlich και Becker, η ανεργία συνδέεται με το έγκλημα, γιατί μειώνεται το αναμενόμενο κέρδος από τις νόμιμες δραστηριότητες και αυξάνεται από τις παράνομες. Βέβαια, μέσα από έρευνες έχει διαπιστωθεί ότι δεν υπάρχει σταθερή σημαντική διακύμανση του εγκλήματος με τα ποσοστά ανεργίας, κι' επομένως η σχέση μεταξύ ανεργίας και εγκλήματος είναι ιδιαίτερα λεπτή.²¹²

Παράλληλα, αρκετές μελέτες έχουν εξετάσει τη σχέση μεταξύ του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) και της εγκληματικότητας. Κι' εδώ, ορισμένες από αυτές βρήκαν το ΑΕΠ σημαντικό για την εξήγηση των διακυμάνσεων της εγκληματικής δραστηριότητας, αλλά ορισμένες άλλες όχι. Η πιο κοινή εξήγηση είναι ότι το ΑΕΠ συνιστά έναν πολύ ευρύ δείκτη και είναι δύσκολο να εκτιμηθεί η επίδρασή του στο έγκλημα. Ωστόσο, η «ευρύτητα» του ΑΕΠ σημαίνει ότι καταγράφει πολλές και διαφορετικές οικονομικές συνθήκες, όπως η ασφάλεια και οι ώρες εργασίας, οι μισθοί κ.λπ., κάτι που δεν το κάνουν άλλοι πιο στενοί δείκτες, και επομένως λειτουργεί ως δείκτης για τη συνολική οικονομική υγεία.²¹³

Ακόμη, σε πολλές μελέτες λαμβάνονται υπόψη οι καταναλωτικές δαπάνες, τόσο σε βραχυπρόθεσμο, όσο και σε μακροπρόθεσμο επίπεδο. Βραχυπρόθεσμα, διότι τα άτομα καταναλώνουν περισσότερο εξαιτίας των αυξημένων πόρων που έχουν να ξοδέψουν, επομένως τα κίνητρα για εμπλοκή σε παράνομες δραστηριότητες είναι λιγότερα. Μακροπρόθεσμα, διότι σε περιόδους οικονομικής ανάκαμψης τα άτομα κατέχουν περισσότερα αγαθά, επομένως μπορεί να προκύψουν περισσότερες ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων, κυρίως κατά της ιδιοκτησίας.²¹⁴

Έχει, επίσης, ληφθεί υπόψη η επίδραση της εισοδηματικής ανισότητας, καθώς φαίνεται να υπάρχει μια θεωρητική βάση σύνδεσής της με την εγκληματικότητα, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από διάφορες θεωρίες, όπως η θεωρία της ανομίας και η

²¹¹ Κωνσταντακόπουλος Γ., Τσούβελας Γ. & Κονταξάκης Β., «Υπάρχει επίδραση της οικονομικής ύφεσης στην εγκληματικότητα; Αναλύοντας τα δεδομένα από την πρόσφατη διεθνή και ελληνική κρίση», *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, Τεύχος 35, 2018, σ. 38. Ανακτήθηκε από: https://www.academia.edu/36561103/Υπάρχει_επίδραση_της_οικονομικής_ύφεσης_στην_εγκληματικότητα_Αναλύοντας_τα_δεδομένα_από_την_πρόσφατη_διεθνή_και_ελληνική_κρίση

²¹² Albertson K., Ellison M. & Fox C., "How will the recession affect crime rates in Greater Manchester?", *Safer Communities*, Vol. 10, No. 3, July 2011, σ.8. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/241675544_How_will_the_recession_affect_crime_rates_in_Greater_Manchester

²¹³ Scottish Government, "Crime and macroeconomic performance in Scotland", *Justice analytical services*, November 2010, σ.5. Ανακτήθηκε από: <https://www.gov.scot/publications/crime-and-macroeconomic-performance-in-scotland/>

²¹⁴ Στο ίδιο, σ.6.

οικονομική θεωρία του εγκλήματος. Σε γενικές γραμμές, το εισόδημα θεωρείται ότι έχει διττό ρόλο. Πρώτον, ως παράγοντας κινήτρου (ή πίεσης) που πιέζει τους οικονομικά ασθενέστερους να θεωρήσουν πιθανότερη τη διάπραξη εγκλημάτων ως επιλογή απόκτησης χρημάτων. Δεύτερον, ως πόλος έλξης, προσδιορίζοντας πού συγκεντρώνονται οι περισσότερες ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων. Εντούτοις, η σχέση εγκλήματος και εισοδηματικής ανισότητας είναι περίπλοκη και αμφιλεγόμενη και γι' αυτό, ενώ υπάρχει κάποια συναίνεση ότι υπάρχει μια σχέση μεταξύ τους, η φύση αυτής της σχέσης αποτελεί αντικείμενο εκτενέστερης συζήτησης.²¹⁵

Μεταξύ των επικρατέστερων οικονομικών δεικτών που λαμβάνονται υπόψη στις έρευνες μελέτης συσχέτισης της εγκληματικότητας με την οικονομική κρίση είναι και τα επίπεδα φτώχειας και οι κατασχέσεις κατοικιών. Η μεν φτώχεια μπορεί να θεωρηθεί ως ένας πολυεπίπεδος αιτιολογικός παράγοντας για το έγκλημα και τη βία, επειδή ενσωματώνει κοινωνικές, πολιτιστικές, ψυχολογικές και πολιτικές διαστάσεις²¹⁶, οι δε κατασχέσεις όχι μόνο συνεπάγονται απώλεια συσσωρευμένου πλούτου με τη μορφή ιδιωτικών κεφαλαίων, αλλά επίσης περιορίζουν τη δυνατότητα των ανθρώπων για αξιοπρεπή στέγαση μετά την απώλεια του σπιτιού τους.²¹⁷ Ωστόσο, ενώ και οι δυο οικονομικοί δείκτες έχουν μελετηθεί αρκετά σε θεωρητικό επίπεδο, παρατηρείται μια έλλειψη εμπειρικών μελετών εστιασμένων στις σχέσεις της φτώχειας και των κατασχέσεων κατοικιών με την εγκληματικότητα.

Τέλος, αρκετοί μελετητές υποστηρίζουν ότι υπάρχουν κι' άλλοι οικονομικοί δείκτες, πιο κατάλληλοι για να αποτυπώσουν την επίδραση ενός οικονομικού κύκλου στην εγκληματικότητα, όπως είναι η ψυχολογία του καταναλωτή, ενώ, ταυτόχρονα, υπάρχουν και κάποιοι άλλοι που πιστεύουν ότι πρέπει να συνυπολογίζονται οι σχέσεις των οικονομικών δεικτών παράλληλα με την εγκληματικότητα. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνουν διάφορους συνδυασμούς παραγόντων, καθώς και το συνυπολογισμό σε αυτές τις σχέσεις ρυθμιστικών παραγόντων, όπως είναι ο πληθωρισμός.²¹⁸

²¹⁵ Ramos R. G., "Does Income Inequality Explain the Geography of Residential Burglaries? The Case of Belo Horizonte, Brazil", *International Journal of Geo-Information*, Vol. 8, No. 10, October 2019, σσ.1-4. Ανακτήθηκε από:

https://www.researchgate.net/publication/336339940_Does_Income_Inequality_Explains_the_Geography_of_Residential_Burglaries_The_Case_of_Belo_Horizonte_Brazil

²¹⁶ Kambon, A. & Henderson G., "Exploring policy linkages between poverty, crime and violence: A look at three Caribbean states", *Economic commission for Latin America and the Caribbean*, United Nations, May 2008, σ.17. Ανακτήθηκε από:

https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/5060/2/S0800466_en.pdf

²¹⁷ Harris P., *ό.π.*, σ.164.

²¹⁸ Κωνσταντακόπουλος Γ., Τσούβελας Γ. & Κονταξάκης Β., *ό.π.*, σ.39.

1.2 Η εξέταση των εγκλημάτων στις έρευνες συσχέτισης της οικονομικής κρίσης με την εγκληματικότητα

Όσον αφορά τη μελέτη της πιθανής συσχέτισης των οικονομικών παραγόντων και της οικονομικής κρίσης με την εγκληματικότητα έχει παρατηρηθεί ότι η πλειονότητα των εμπειρικών προσεγγίσεων εστιάζει το ενδιαφέρον της σε συγκεκριμένα εγκλήματα. Ειδικότερα, οι περισσότερες έρευνες λαμβάνουν υπόψη τους τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και τα βίαια εγκλήματα, όπως κλοπές, ανθρωποκτονίες και ληστείες, καθώς, όπως υποστηρίζεται, μπορεί να γίνει πιο «εύκολα» λόγος για τον αντίκτυπο που μπορεί να έχουν οι οικονομικοί παράγοντες στα συγκεκριμένα είδη εγκλημάτων. Ακόμη, σε πρακτικό επίπεδο τα εγκλήματα αυτά αναφέρονται συχνότερα στην αστυνομία και, επομένως, διατίθεται ένας μεγάλος και σχετικά έγκυρος όγκος στατιστικών δεδομένων με αποτέλεσμα να είναι ευκολότερο να αναλυθούν.²¹⁹

Το γεγονός αυτό έχει επιφέρει ως αποτέλεσμα τη χρήση ενός ή δύο ειδών εγκλημάτων ή μιας κατηγορίας εγκλήματος ως ενδεικτικά της σχέσης μεταξύ οικονομικής κρίσης και εγκληματικότητας, με αποτέλεσμα πολλές φορές να ελλοχεύει ο κίνδυνος μεροληψίας και ψευδώς θετικών ή αρνητικών πορισμάτων συσχέτισης της οικονομικής υγείας μιας χώρας με τους δείκτες εγκληματικότητάς της.²²⁰ Τέλος, υπάρχει και μια μικρότερη ομάδα εμπειρικών μελετών, η οποία εστιάζει το ενδιαφέρον της στη σχέση των οικονομικών συνθηκών με τα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου²²¹ και την τρομοκρατία, όπως η έρευνα των Blomberg, Hess και Weerapana.²²²

2. Η διεθνής εμπειρία στη διερεύνηση της σχέσης κοινωνικο-οικονομικής κρίσης και βίαιης εγκληματικότητας

Οι σχετικές με τη σχέση οικονομίας και εγκλήματος εγκληματολογικές έρευνες καταγράφονται για πρώτη φορά στα τέλη του 19^{ου} αιώνα προς τις αρχές του 20^{ου} και,

²¹⁹ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), “Monitoring the impact of economic crisis on crime”, Vienna, 2011, σ. 10. Ανακτήθηκε από: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf

²²⁰ Γιαννακοπούλου Π., «Η ποσοτική έρευνα στη διασύνδεση της οικονομικής κρίσης και εγκλήματος», στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης*, Τιμητικός Τόμος Ν. Ε. Κουράκη, Α΄ Τόμος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σ.84. Ανακτήθηκε από: <http://crime-in-crisis.com/η-ποσοτική-έρευνα-στη-διασύνδεση-οικο/>

²²¹ Xenakis S. & Cheliotis L., “Crime and economic downturn: The complexity of crime and crime politics in Greece since 2009”, *British Journal of Criminology*, Vol. 53, No. 5, September 2013, σ. 719. Ανακτήθηκε από: <https://academic.oup.com/bjc/article/53/5/719/338146?login=true>

²²² Βλ. περισσότερα στο Blomberg S.B., Hessa G. D., Weerapana A., “Economic conditions and terrorism”, *European Journal of Political Economy*, Vol. 20, No.2, June 2004, σσ.463-478. Διαθέσιμο στο: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0176268004000217>

κυρίως, από τη δεκαετία του '70 και ύστερα. Οι εν λόγω έρευνες αφορούσαν κυρίως τις Η.Π.Α. και τις Δυτικο-ευρωπαϊκές χώρες, ενώ, μεταγενέστερα διερευνήθηκαν και άλλες χώρες της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής.²²³

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αναφορά σε ορισμένες σύγχρονες διεθνείς έρευνες, οι οποίες πραγματεύονται τη σχέση συγκεκριμένων οικονομικών δεικτών, όπως ανεργία, φτώχεια, εισοδηματική ανισότητα, Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) και καταναλωτικό συναίσθημα, με ορισμένα είδη βίαιων εγκλημάτων, όπως ανθρωποκτονίες, ληστείες, βιασμοί και ενδο-οικογενειακή βία.

2.1 Έρευνες συσχέτισης της βίαιης εγκληματικότητας με την ανεργία

Η εμπειρική μελέτη των **Anderberg D., Rainer H., Wadsworth J. και Wilson T.**²²⁴ με τίτλο “Unemployment and Domestic Violence: Theory and Evidence” είχε ως στόχο να εξετάσει, θεωρητικά και εμπειρικά, πώς οι αλλαγές στα επίπεδα ανεργίας επηρεάζουν τη συχνότητα της ενδο-οικογενειακής κακοποίησης. Βασική θεωρητική υπόθεση της εν λόγω μελέτης αποτέλεσε ότι η ανεργία ανδρών και γυναικών έχει αντίθετα αποτελέσματα στην ενδο-οικογενειακή κακοποίηση: η αύξηση της ανεργίας των ανδρών μειώνει τη συχνότητα άσκησης βίας, ενώ η αύξηση της ανεργίας των γυναικών αυξάνει την ενδο-οικογενειακή κακοποίηση σε βάρος τους.

Συνδυάζοντας δεδομένα σχετικά με την ενδο-οικογενειακή βία που αποκτήθηκαν από τη Βρετανική Έρευνα Εγκλήματος, με δεδομένα της αγοράς εργασίας από την ετήσια καταγραφή πληθυσμού του Ηνωμένου Βασιλείου, βρέθηκαν ισχυρές αποδείξεις επαλήθευσης της θεωρητικής υποθέσεως. Συγκεκριμένα, εξετάζοντας την επίδραση της ανεργίας στην κακοποίηση των γυναικών από τους συντρόφους στην Αγγλία και την Ουαλία, η εμπειρική μελέτη συμπέρανε ότι ο αυξημένος κίνδυνος ανεργίας των ανδρών μπορεί να μειώσει τη συχνότητα άσκησης βίας στους συντρόφους τους, ενώ ο αυξημένος κίνδυνος ανεργίας των γυναικών οδηγεί σε υψηλότερο ποσοστό ενδο-οικογενειακής κακοποίησης. Η διαπίστωση αυτή συμφωνεί, μάλιστα, με τα στοιχεία που προκύπτουν από την Βρετανική Έρευνα μέτρησης του Εγκλήματος. Ειδικότερα, τα εμπειρικά αποτελέσματα της έρευνας

²²³ Μπουγάδη Σ., «Οικονομία και εγκληματικότητα: Η σχέση μεταξύ των οικονομικών συνθηκών και των εγκλημάτων κατά της περιουσίας στην Ελλάδα την περίοδο 1999-2009» (Διδακτορική διατριβή), Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2016, σ.112. Ανακτήθηκε από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/37981>

²²⁴ Anderberg D., Rainer H., Wadsworth J. & Wilson T., “Unemployment and Domestic Violence: Theory and Evidence”, *The Economic Journal*, Vol. 126, No. 597, November 2016, σσ.1947-1979. Ανακτήθηκε από: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/econj.12246>

έδειξαν ότι μια αύξηση μίας ποσοστιαίας μονάδας στο ποσοστό ανεργίας των ανδρών προκαλεί μείωση της συχνότητας σωματικής κακοποίησης κατά των γυναικών κατά περίπου 3%, ενώ αντίστοιχη αύξηση στο ποσοστό ανεργίας των γυναικών έχει το αντίθετο αποτέλεσμα. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας εξορθολογούν, κατά αυτό τον τρόπο, τα ευρήματα προηγούμενων μελετών που αναφέρουν μηδενικές σχεδόν επιπτώσεις του συνολικού ποσοστού ανεργίας στην ενδο-οικογενειακή βία.

Τέλος, κατά τους συγγραφείς, τα εμπειρικά αποτελέσματα της έρευνας έρχονται σε αντίθεση με την ισχύουσα άποψη ότι η ανεργία των ανδρών είναι βασικός καθοριστικός παράγοντας της ενδο-οικογενειακής βίας. Αντίθετα, οι κακοποιητικοί άνδρες που φοβούνται μήπως χάσουν τη δουλειά τους ή που την έχουν ήδη χάσει, μπορεί να αποφεύγουν βίαιες συμπεριφορές, καθώς έχουν οικονομικό κίνητρο να αποφύγουν το διαζύγιο ή φοβούνται την πιθανή απώλεια της συζυγικής ασφάλειας. Ωστόσο, όταν οι γυναίκες διατρέχουν υψηλό κίνδυνο ανεργίας, η οικονομική εξάρτηση από τους συζύγους μπορεί να τις εμποδίσει να εγκαταλείψουν το κακοποιητικό περιβάλλον. Αυτή η εξάρτηση μπορεί να ωθήσει τους άνδρες σε κακοποιητικές συμπεριφορές, κι' έτσι, η υψηλή ανεργία των γυναικών να προκαλεί αυξημένο κίνδυνο ενδο-οικογενειακής βίας.

Τη σχέση μεταξύ βίαιης εγκληματικότητας και ανεργίας εξέτασαν και οι **Guza G. M., Musa A. B. και Elijah S.**²²⁵ μέσα από τη μελέτη της υπόθεσης ύπαρξης μακροχρόνιας σχέσης μεταξύ των ποσοστών εγκληματικότητας και της ανεργίας στη Νιγηρία για τη χρονική περίοδο 2004-2016, χρησιμοποιώντας δεδομένα από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία.

Κίνητρο πίσω από την παρούσα μελέτη ήταν η ύπαρξη μερικών εμπειρικών μελετών σχετικών με τη σχέση μεταξύ των ποσοστών βίαιης εγκληματικότητας στην οικονομία του τρίτου κόσμου, ιδιαίτερα στη Νιγηρία, και του οικονομικού παράγοντα που μετριέται με γνώμονα τα ποσοστά ανεργίας.

Ακολουθώντας μια μέθοδο συνολοκλήρωσης των ορίων (ARDL)²²⁶, η οποία κρίθηκε ως αποτελεσματικότερη για μικρά δείγματα, και λαμβάνοντας ως δείκτη

²²⁵ Guza G. M., Musa A. B. και Elijah S., "Violent Crime and Unemployment in Nigeria: An ARDL Bound Test Cointegration", *Journal of Economic Info*, Vol. 6, No. 4, October 2019, σσ.21-24.

Ανακτήθηκε από:

https://www.researchgate.net/publication/337537281_Violent_Crime_and_Unemployment_in_Nigeria_An_Ardl_Bound_Test_Cointegration

²²⁶ Η μέθοδος ARDL (Autoregressive Distributed Lag) σε σύγκριση με τις άλλες μεθόδους συνολοκλήρωσης μπορεί να διακρίνει και να εξαλείψει τα προβλήματα που μπορεί να παρουσιαστούν

οικονομικής κρίσης την ανεργία και ως δείκτες βίαιης εγκληματικότητας συγκεκριμένα είδη βίαιων εγκλημάτων, όπως ληστεία, δολοφονία, επιθέσεις και σεξουαλική βία, η έρευνα έδειξε ότι η ανεργία και το βίαιο έγκλημα συσχετίζονται. Μάλιστα, τα αποτελέσματα των μακροπρόθεσμων συντελεστών έδειξαν ότι το ποσοστό ανεργίας έχει θετική και σημαντική επίδραση στις ανθρωποκτονίες, τη σεξουαλική βία και τις επιθέσεις.

Ταυτόχρονα, τα αποτελέσματα της συνολοκλήρωσης του τεστ ορίων έδειξαν ότι το ποσοστό ανεργίας έχει μια μακροχρόνια σχέση με τις δολοφονίες, τη σεξουαλική βία και τις επιθέσεις. Αυτό, κατά τους μελετητές, υποδηλώνει ότι η ανεργία είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας παρακίνησης εγκληματικότητας στη Νιγηρία. Ωστόσο, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τα ποσοστά που προέκυψαν μπορεί να μην περιλάμβαναν την πραγματική εικόνα των εγκληματικών συμπεριφορών στη Νιγηρία, καθώς και ότι υπάρχουν και άλλες μακροοικονομικές μεταβλητές, οι οποίες αποτρέπουν τα άτομα από τη διάπραξη εγκλημάτων.

Ενδιαφέρουσα συνιστά και η μελέτη του **Caruso R.**²²⁷, η οποία αναλύει εμπειρικά τη σχέση μεταξύ ανεργίας και βιασμού σε μια ομάδα ευρωπαϊκών περιφερειών. Έχοντας ως βασική ερευνητική υπόθεση αν ο βιασμός συνδέεται θετικά ή αρνητικά με την ανεργία, στόχος της εν λόγω μελέτης ήταν να ελέγξει εάν υπάρχει κάποια «ευκαιρία πρόβλεψης», συγκεκριμένα, για το γυναικείο βιασμό.²²⁸

Η εμπειρική έρευνα βασίστηκε σ' ένα δείγμα εξήντα ευρωπαϊκών περιοχών του Βελγίου, της Γερμανίας, της Ιταλίας και της Ολλανδίας και ακολούθησε τη μέθοδο της οικονομετρικής ανάλυσης, ενώ για λόγους ακρίβειας χρησιμοποιήθηκαν δύο μέτρα βιασμού: (i) το ποσοστό βιασμών ανά 100.000 κατοίκους και (ii) ο αριθμός των βιασμών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο βιασμός και η ανεργία συνδέονται θετικά, με τις περιφέρειες του Βελγίου που είχαν τα υψηλότερα επίπεδα ανεργίας να είναι αυτές που παρουσιάζουν και τα υψηλότερα ποσοστά βιασμών. Εστιάζοντας, στη συνέχεια,

μεταξύ των εξαρτώμενων και ανεξάρτητων μεταβλητών, όπως αυτό της αυτοσυσχέτισης και της ενδογένειας. Βλ. περισσότερα στο:

http://esi-stat.gr/sites/default/files/tmp/proceedings/Πρακτικά%2027ου%20Πανελληνίου%20Συνεδρίου_0.pdf

²²⁷ Caruso R., “What is the relationship between unemployment and rape? Evidence from a panel of European regions”, *SSRN Electronic Journal*, March 2014. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/314535988_What_is_the_Relationship_between_Unemployment_and_Rape_Evidence_from_a_Panel_of_European_Regions

²²⁸ Εν συντομία, η «ευκαιρία πρόβλεψης» ερμηνεύει το επίπεδο της ανεργίας ως δείκτη «κοινωνικής αδράνειας», έτσι ώστε να προβλέπεται μια αρνητική σχέση μεταξύ της εγκληματικότητας και της ανεργίας.

στο φύλο φάνηκε ότι συγκεκριμένα μόνο η γυναικεία ανεργία εξηγεί τη θετική αυτή συσχέτιση ανεργίας και βιασμού. Ακόμη, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι νέοι άνεργοι αναμένεται να οδηγηθούν πιο εύκολα στην υιοθέτηση βίαιης συμπεριφοράς, λόγω της ηλικιακής τους δομής, αλλά και της απογοήτευσής τους, αυξάνοντας έτσι την πιθανότητα διάπραξης σεξουαλικών εγκλημάτων, η εμπειρική ανάλυση εστίασε το ενδιαφέρον της στην ανεργία των νέων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι και σε αυτή την περίπτωση υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ ανεργίας και βιασμού.

Ενδιαφέρουσα είναι και η διαπίστωση ότι η εκπαίδευση στην παρούσα μελέτη φάνηκε να συσχετίζεται θετικά με το βιασμό. Η λογική ερμηνεία αυτού του αποτελέσματος δεν είναι ότι η εκπαίδευση αυξάνει το βιασμό, αλλά μάλλον αυξάνει τον «καταγγελλόμενο βιασμό». Τέλος, μπορεί αυτή η εργασία να έχει αρκετούς περιορισμούς λόγω έλλειψης δεδομένων, ποικιλίας ορισμών και περιορισμού στις συναθροίσεις δεδομένων, εντούτοις, τα στοιχεία είναι αρκετά ισχυρά και σε κάθε περίπτωση, κατά τον ερευνητή, επιβεβαιώνεται ότι ο βιασμός συνδέεται θετικά με την ανεργία.

Με αφορμή την ανεργία των νέων που προαναφέρθηκε, μια τελευταία μελέτη εξέτασης της σχέσης ανεργίας και βίαιου εγκλήματος είναι αυτή του **Adekoya A. F.**²²⁹ για τις αναπτυσσόμενες χώρες της Αφρικής.

Η εν λόγω έρευνα έθεσε δύο ερευνητικές υποθέσεις. Πρώτον, εάν η ανεργία των νέων αυξάνει το βίαιο έγκλημα και, δεύτερον, εάν η απασχόληση στη γεωργία μειώνει το βίαιο έγκλημα. Για το λόγο αυτό, εξέτασε τη σχέση μεταξύ ανεργίας των νέων και βίαιου εγκλήματος, χρησιμοποιώντας τα διαθέσιμα δεδομένα που υπήρχαν από τον Παγκόσμιο Δείκτη Ανάπτυξης για το χρονικό διάστημα 2006-2016, για δέκα αναπτυσσόμενες χώρες της Αφρικής²³⁰, και αναλύοντάς τα με τη βοήθεια της Προσέγγισης Τυπικού Σφάλματος Διορθωμένου Πίνακα (Panel Corrected Standard Error Approach).

Εν κατακλείδι, η παρούσα μελέτη διαπίστωσε ότι η ανεργία των νέων και η πληθυσμιακή αύξηση συνδέονται θετικά με τη βίαιη εγκληματικότητα. Όμως, όπως προέκυψε, η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος και η απασχόληση στη γεωργία

²²⁹ Adekoya A. F., “Youth unemployment and violent crime: Evidence from developing countries in Africa”, *Journal of academic research in economics*, Vol. 12, No. 3, November 2020. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/347973524_YOUTH_UNEMPLOYMENT_AND_VIOLENT_CRIME_EVIDENCE_FROM_DEVELOPING_COUNTRIES_IN_AFRICA

²³⁰ Μποτσβάνα, Μαρόκο, Μαυρίκιος, Ναμίμπια, Νιγηρία, Ρουάντα, Σενεγάλη, Σιέρα Λεόνε, Νότια Αφρική και Ζάμπια.

μπορούν να τη μειώσουν. Σύμφωνα με τον ερευνητή, καθώς η γεωργία είναι ικανή να προσφέρει εισόδημα και απασχόληση στο μεγάλο νεανικό πληθυσμό της Αφρικής, μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο αποθάρρυνσης για τη συμμετοχή των νέων σε βίαια εγκλήματα, μειώνοντας κατά αυτό τον τρόπο τα ποσοστά βίαιης εγκληματικότητας. Όπως υποστηρίχθηκε, η απασχόληση στη γεωργία θα αποθάρρυνε τους νέους της υπαίθρου να μετακινηθούν στις πόλεις, ενώ ταυτόχρονα θα μπορούσε να προσελκύσει τη νεολαία των αστικών περιοχών να μετεγκατασταθεί σε αγροτικές περιοχές, μειώνοντας έτσι το ποσοστό ανεργίας των νέων. Τέλος, δεν θα μπορούσε να μην υπάρξουν κάποιοι περιορισμοί όσον αφορά το σύνολο των δεδομένων για το βίαιο έγκλημα. Ωστόσο, δεν δημιούργησε κάποιο κώλυμα στην εξέταση της σχέσης μεταξύ ανεργίας των νέων και βίαιης εγκληματικότητας.

2.2 Έρευνες συσχέτισης της βίαιης εγκληματικότητας με την εισοδηματική ανισότητα και τη φτώχεια

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι οικονομικοί δείκτες της εισοδηματικής ανισότητας και της φτώχειας συνιστούν δυο πολυεπίπεδους αιτιολογικούς παράγοντες για το έγκλημα και τη βία. Για το λόγο αυτό, απαιτούν περισσότερη προσοχή και εκτενέστερη μελέτη κατά την εξέτασή τους.

Ο **Eric Neumayer**²³¹, για παράδειγμα, στην έρευνά του υποστηρίζει ότι η σύνδεση μεταξύ της εισοδηματικής ανισότητας και του βίαιου εγκλήματος κατά της ιδιοκτησίας και της ανθρωποκτονίας μπορεί να είναι ψευδής. Τα αποτελέσματα της έρευνάς του έδειξαν ότι εάν επιτρέψουμε ένα πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα και έλεγχο για σταθερές επιδράσεις ανά χώρα, τότε η εισοδηματική ανισότητα δεν είναι πλέον στατιστικά σημαντικός καθοριστικός παράγοντας του βίαιου εγκλήματος.

Αντιθέτως, η έρευνα των **Pablo Fajnzylber, Daniel Lederman και Norman Loayza**²³², έδειξε ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της εισοδηματικής ανισότητας και των ποσοστών ανθρωποκτονιών.

Λαμβάνοντας, αρχικά, δεδομένα από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας και μελετώντας ένα δείγμα 39 χωρών κατά την περίοδο 1965-95 για το έγκλημα της

²³¹ Neumayer E., "Inequality and Violent Crime: Evidence from Data on Robbery and Violent Theft", *Journal of Peace Research*, Vol. 42, No. 1, January 2005, σσ. 101-112. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/30042245>

²³² Fajnzylber P., Lederman D. & Loayza N., "Inequality and violent crime", *The Journal of Law and Economics*, Vol.45, No.1, April 2002, σσ.1-39. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/10.1086/338347>

ανθρωποκτονίας, και 37 χωρών κατά την περίοδο 1970-1994 για το έγκλημα της ληστείας, χρησιμοποίησαν μια ποικιλία στατιστικών τεχνικών, από απλές συσχετίσεις έως αναλύσεις παλινδρόμησης. Όλες οι χώρες που συμπεριλήφθηκαν στα δείγματα, είχαν, τουλάχιστον, δύο διαδοχικές πενταετείς παρατηρήσεις, ενώ το δείγμα περιλάμβανε 19 βιομηχανικές χώρες²³³ για τις παλινδρομήσεις ανθρωποκτονιών, και 20 βιομηχανικές χώρες²³⁴ για τις παλινδρομήσεις ληστειών.

Η εμπειρική αυτή προσπάθεια έδειξε ότι η εισοδηματική ανισότητα και τα ποσοστά βίαιης εγκληματικότητας, και συγκεκριμένα τα ποσοστά ανθρωποκτονιών, συσχετίζονταν θετικά, τόσο εντός, όσο και μεταξύ των χωρών.

Το βασικό συμπέρασμα της μελέτης ήταν ότι αντανάκλαται μια αιτιώδης συνάφεια της εισοδηματικής ανισότητας με τα ποσοστά εγκληματικότητας, ακόμη και ελέγχοντας άλλους καθοριστικούς παράγοντες του εγκλήματος. Ωστόσο, η εν λόγω μελέτη είχε δύο σημαντικές ελλείψεις. Πρώτον, δεν παρείχε έναν τρόπο δοκιμής ή διάκρισης μεταξύ των διαφόρων θεωριών σχετικά με την επίπτωση της ανισότητας στο έγκλημα, και δεύτερον, δεν εντόπισε τους μηχανισμούς μέσω των οποίων η υψηλότερη εισοδηματική ανισότητα μπορεί να οδηγήσει σε υψηλότερη εγκληματικότητα.

Στην ομάδα αυτή των ερευνών που εξετάζει τη σχέση της εισοδηματικής ανισότητας και των βίαιων εγκλημάτων εντάσσεται και μια παλαιότερη έρευνα του **Steven F. Messner**²³⁵, της οποίας τα πορίσματα είναι άξια αναφοράς. Έχοντας ως σκοπό την αναφορά ευρημάτων σχετικών με τη σχέση μεταξύ εισοδηματικής ανισότητας, φτώχειας και ποσοστού ανθρωποκτονιών, ο S. F. Messner μελέτησε ένα δείγμα 204 περιφερειακών περιοχών της Αμερικής, λαμβάνοντας δεδομένα από τα Uniform Crime Reports του FBI το 1970.

²³³ 10 χώρες από τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική, 4 από την Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη, 4 από την Ανατολική Ασία, τη Νότια Ασία και τον Ειρηνικό και 1 από την Αφρική.

²³⁴ 5 χώρες από τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική, 4 από την Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη, 10 από την Ανατολική Ασία, τη Νότια Ασία και τον Ειρηνικό, και 1 από την Αφρική.

²³⁵ Messner S. F., "Poverty, inequality and the Urban Homicide Rate", *Criminology*, Vol. 20, No. 1, March 2006, σσ.103-114.

Ανακτήθηκε από:

https://www.researchgate.net/publication/229440728_Poverty_Inequality_and_the_Urban_Homicide_Rate_Some_Unexpected_Findings

Όπως προέκυψε από την έρευνα, υπήρξε μια μέτρια θετική συσχέτιση μεταξύ του συντελεστή Gini²³⁶ της εισοδηματικής ανισότητας και του ποσοστού δολοφονιών, παρόλο που οι μητροπολιτικές περιοχές με υψηλά επίπεδα ανισότητας έτειναν να σημειώνουν, επίσης, υψηλά ποσοστά δολοφονιών. Το ίδιο έδειξε και το απόλυτο μέτρο της φτώχειας.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να γίνει αναφορά και σε μια πρόσφατη μελέτη του **Joseph Quednau**²³⁷, η οποία αξιολογεί τον αντίκτυπο που έχει η φτώχεια στα ποσοστά βίαιης εγκληματικότητας σε πόλεις των Ηνωμένων Πολιτειών.

Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης ήταν να συζητήσει εάν η φτώχεια έχει θετική σχέση με τα ποσοστά βίαιης εγκληματικότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες. Για να γίνει αυτό, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία για τα ποσοστά φτώχειας από τη βάση δεδομένων της American Community Survey Census και της Statista για 30 κορυφαίες πόλεις κατά το έτος 2018, προκειμένου να συγκριθούν με τα ποσοστά βίαιης εγκληματικότητας αυτών των πόλεων. Με τον τρόπο αυτό, προσπάθησε να ελέγξει την υπόθεση ότι όταν αυξάνεται η φτώχεια, θα αυξάνονται και τα ποσοστά βίαιης εγκληματικότητας. Αυτή η υπόθεση διερευνήθηκε μέσω των περιγραφικών στατιστικών και της ανάλυσης παλινδρόμησης των μεταβλητών φτώχειας, ηλικίας, φυλής, κατάστασης απασχόλησης και μορφωτικού επιπέδου.

Τα ευρήματα της εν λόγω έρευνας έδειξαν, μεταξύ άλλων, ότι υπήρξε σημαντική συσχέτιση μεταξύ της φτώχειας και των ποσοστών βίαιης εγκληματικότητας. Μάλιστα, κατά τον Quednau, δεδομένου ότι η φτώχεια συνδέεται άμεσα με τα ποσοστά βίαιης εγκληματικότητας, αυτό σημαίνει ότι μπορούμε να σταματήσουμε το βίαιο έγκλημα μέσω έργων ή πρωτοβουλιών για τη μείωση της φτώχειας. Μια τέτοια λύση, κατά την άποψή του, είναι τα έργα βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης, η μείωση της ανεργίας, οι προοδευτικοί φόροι, η αύξηση των παροχών στους φτωχούς και η αύξηση των θέσεων εργασίας.

²³⁶ Ο συντελεστής Τζίνι ή συντελεστής Gini αναπτύχθηκε από τον Ιταλό στατιστικό και κοινωνιολόγο Κοράντο Τζίνι και είναι μια μέτρηση της στατιστικής διασποράς που προορίζεται να αντιπροσωπεύει την κατανομή του εισοδήματος ή του πλούτου των κατοίκων ενός έθνους και είναι το πιο συχνά χρησιμοποιούμενο μέτρο της ανισότητας.

Βλ. περισσότερα στο: https://el.wikipedia.org/wiki/Συντελεστής_Τζίνι

²³⁷ Quednau J., “How are violent crime rates in U.S. cities affected by poverty?”, *The Park Place Economist*, Vol. 28, No. 1, September 2021.

Ανακτήθηκε από:

<https://digitalcommons.iwu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1530&context=parkplace>

2.3 Έρευνες συσχέτισης της βίαιης εγκληματικότητας με το Ακαθάριστο

Εγχώριο Προϊόν και το καταναλωτικό συναίσθημα

Μια άλλη κατηγορία ερευνών εξέτασης της συσχέτισης της βίαιης εγκληματικότητας με οικονομικούς δείκτες είναι αυτή που εξετάζει το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) και το καταναλωτικό συναίσθημα. Μπορεί ο όγκος αυτών των ερευνών να είναι πιο περιορισμένος συγκριτικά με τις άλλες κατηγορίες ερευνών, ωστόσο η συμβολή τους στην εξέταση της συσχέτισης των δύο φαινομένων είναι εξίσου σημαντική.

Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ινδία το 2018 με τίτλο «Παρακολούθηση του αντίκτυπου της οικονομικής κρίσης στο έγκλημα στην Ινδία με τη χρήση μηχανικής μάθησης» από τους **Mamta Mittal, Lalit Mohan Goyal, Jasleen Kaur Sethi και D. Jude Hemanth**.²³⁸ Σκοπός της εν λόγω μελέτης ήταν να παρακολουθήσει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα ποσοστά εγκληματικότητας της Ινδίας, καθώς η αύξηση των εγκλημάτων σε οποιοδήποτε σημείο της χώρας, ιδίως των εγκλημάτων κατά των γυναικών, παιδιών και ασθενέστερων ομάδων της κοινωνίας, αποτελούσε ανησυχητικό παράγοντα για την ινδική κυβέρνηση.

Για την ανάλυση του συνόλου δεδομένων εγκλήματος ελήφθησαν, πρώτα, δεδομένα από διάφορους κυβερνητικούς ιστότοπους και κυρίως από τον ιστότοπο του NCRB (National Crime Records Bureau) για το χρονικό διάστημα 1971-2013. Μετά τον καθορισμό και το μετασχηματισμό των δεδομένων, πραγματοποιήθηκε ανάλυση του συνόλου δεδομένων εγκλήματος, χρησιμοποιώντας αλγόριθμους μηχανικής μάθησης, ενώ τα αποτελέσματα αξιολογήθηκαν χρησιμοποιώντας αριθμούς παραμέτρων, όπως είναι ο συντελεστής συσχέτισης και η ακρίβεια.

Για τους σκοπούς της έρευνας, ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, καθαρό εγχώριο προϊόν, κατά κεφαλήν καθαρό εγχώριο προϊόν, ποσοστό ανεργίας και δείκτης τιμών καταναλωτή εξετάστηκαν συνολικά από το 2004 έως το 2013, προκειμένου να παρακολουθήσουν τον αντίκτυπο που έχουν οι πιθανές αυξήσεις ή μειώσεις αυτών των οικονομικών δεικτών σε τρία συγκεκριμένα αδικήματα, την κλοπή, τη ληστεία και τη διάρρηξη.

²³⁸ Mittal M., Goyal L. M., Sethi J. K. & Hemanth D. J., “Monitoring the Impact of Economic Crisis on Crime in India Using Machine Learning”, *Computational Economics*, Vol. 53, No. 4, April 2019, σσ.1467-1485. Ανακτήθηκε από: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10614-018-9821-x>

Έτσι, υπολογίστηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson²³⁹ των διαφόρων οικονομικών δεικτών με τις μεταβλητές στόχους (κλοπή, διάρρηξη και ληστεία), και για τη μοντελοποίηση του συνόλου δεδομένων του εγκλήματος χρησιμοποιήθηκαν διάφοροι αλγόριθμοι μηχανικής μάθησης, όπως είναι το Δέντρο αποφάσεων (decision tree)²⁴⁰, τα Τυχαία Δάση (random forest)²⁴¹, η Γραμμική Παλινδρόμηση (linear regression)²⁴² και το Νευρωνικό Δίκτυο (neural network)²⁴³. Από τους τέσσερις αλγόριθμους μηχανικής μάθησης, η γραμμική παλινδρόμηση ξεπέρασε τους άλλους αλγόριθμους και είχε την υψηλότερη ακρίβεια.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι υπήρξε μια μονοκατευθυντήρια αιτιώδης σχέση μεταξύ της ληστείας και του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, του ποσοστού ανεργίας και της ληστείας, καθώς και μεταξύ της ληστείας και του κατά κεφαλήν εισοδήματος, αλλά και μεταξύ της ληστείας και της οικονομικής παραγωγής του κράτους ανά άτομο (NDP).

²³⁹ Η συσχέτιση αναφέρεται σε μια ευρεία κατηγορία στατιστικών σχέσεων με τη συμμετοχή της εξάρτησης, αν και σε κοινή χρήση συχνότερα αναφέρεται στο βαθμό με τον οποίο δύο μεταβλητές έχουν μια γραμμική σχέση ή μία με την άλλη. Σε χαλαρή χρήση, η συσχέτιση μπορεί να αναφέρεται σε οποιοδήποτε απόκλιση δύο ή περισσότερων τυχαίων μεταβλητών από την ανεξαρτησία, αλλά τυπικά αναφέρεται σε πολλούς από τους πιο εξειδικευμένους τύπους σχέσης μεταξύ μέσων τιμών. Υπάρχουν διάφοροι συντελεστές συσχέτισης, συχνά συμβολίζονται ρ ή r , μετρώντας το βαθμό συσχέτισης. Ένα από τους πιο κοινούς είναι ο συντελεστής συσχέτισης Pearson, ο οποίος είναι ευαίσθητος μόνο σε μια γραμμική σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών (που μπορεί να υπάρχει ακόμη και αν η μία είναι μια μη γραμμική συνάρτηση της άλλης).

Βλ. περισσότερα στο: [https://el.wikipedia.org/wiki/Συσχέτιση_και_εξάρτηση_\(Στατιστική\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Συσχέτιση_και_εξάρτηση_(Στατιστική))

²⁴⁰ Τα δέντρα αποφάσεων, όπως και άλλα μαθηματικά μοντέλα επιχειρηματικής έρευνας, είναι μια απλοποιημένη μορφή ενός πραγματικού προβλήματος και περιλαμβάνουν τις κύριες ενέργειες και γεγονότα. Εάν κατά την ανάλυση διαπιστωθεί ότι χρειάζεται πιο λεπτομερής ανάπτυξη ορισμένων τομέων, μπορεί να γίνει εκ των υστέρων. Εάν όλες οι πιθανές ενέργειες και τα πιθανά συμβάντα περιλαμβάνονται στο δέντρο αποφάσεων, περιπλέκουν την ανάλυση του προβλήματος με λεπτομέρειες που δεν είναι άμεσα χρήσιμες.

Βλ. περισσότερα στο: <http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/2405/1/022005x03x011.pdf>

²⁴¹ Η μέθοδος τυχαία δάση ή τα δάση τυχαίας απόφασης (random forest) είναι μια μέθοδος εκμάθησης συνόλου για ταξινόμηση, παλινδρόμηση και άλλες εργασίες που λειτουργεί με την κατασκευή πολλών δέντρων αποφάσεων κατά το χρόνο εκπαίδευσης. Για εργασίες ταξινόμησης, η έξοδος του τυχαίου δάσους είναι η κλάση που επιλέγεται από τα περισσότερα δέντρα. Βλ. περισσότερα στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Random_forest

²⁴² Στη στατιστική, η γραμμική παλινδρόμηση είναι μια προσέγγιση για τη μοντελοποίηση της σχέσης μεταξύ μιας βαθμωτής εξαρτημένης μεταβλητής Y και μία ή περισσότερες επεξηγηματικές μεταβλητές (ή ανεξάρτητη μεταβλητή) συμβολίζεται X . Περίπτωση μιας επεξηγηματικής μεταβλητής ονομάζεται απλή γραμμική παλινδρόμηση. Για περισσότερες από μία επεξηγηματικές μεταβλητές, η διαδικασία ονομάζεται πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση.

Βλ. περισσότερα στο: https://el.wikipedia.org/wiki/Γραμμική_παλινδρόμηση

²⁴³ Ένα νευρωνικό δίκτυο είναι μια σειρά αλγορίθμων που προσπαθεί να αναγνωρίσει τις υποκείμενες σχέσεις σε ένα σύνολο δεδομένων μέσω μιας διαδικασίας που μιμείται τον τρόπο λειτουργίας του ανθρώπινου εγκεφάλου. Με αυτή την έννοια, τα νευρωνικά δίκτυα αναφέρονται σε συστήματα νευρώνων, είτε οργανικής είτε τεχνητής φύσης.

Βλ. περισσότερα στο: <https://www.investopedia.com/terms/n/neuralnetwork.asp>

Παράλληλα, η έρευνα των **Richard Rosenfeld και Robert Fornango**²⁴⁴ θέλοντας να εξετάσει σε ερευνητικό επίπεδο τον ισχυρισμό πολλών θεωριών ότι οι συλλογικές αντιλήψεις για την οικονομική δυσπραγία μπορεί να έχουν επιπτώσεις στο έγκλημα, μελέτησε τις σχέσεις μεταξύ του δείκτη καταναλωτικού συναισθήματος και των ποσοστών ληστειών, διαρρήξεων και κλοπών στις μητροπολιτικές περιφέρειες των Ηνωμένων Πολιτειών για το χρονικό διάστημα 1970-2003.

Ελέγχοντας διάφορους παράγοντες που υποστηρίζεται ότι επηρεάζουν τη χρονική διακύμανση των ποσοστών εγκληματικότητας, διαπιστώθηκε ότι το καταναλωτικό συναίσθημα είχε σημαντικές επιπτώσεις στα ποσοστά ληστειών και των υπολοίπων εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας την περίοδο των τριών συγκεκριμένων δεκαετιών. Διαπιστώθηκε, μάλιστα, ότι το καταναλωτικό συναίσθημα αντιπροσώπευε ένα σημαντικό κλάσμα μείωσης της εγκληματικότητας κατά τη δεκαετία του 1990. Συγκεκριμένα, περίπου το ένα τρίτο της μείωσης των ποσοστών ληστειών και διαρρήξεων, το μισό της μείωσης των κλοπών και το ένα τέταρτο της μείωσης των κλοπών αυτοκινήτων κατά τη δεκαετία του 1990 αποδόθηκε στη βελτίωση του καταναλωτικού κλίματος εκείνη την περίοδο.

Τέλος, αν και το καταναλωτικό συναίσθημα στην εν λόγω μελέτη είχε πιθανότατα σημαντικό αντίκτυπο στη μείωση της εγκληματικότητας, υποστηρίζεται ότι δεν είναι εφικτό να προσδιοριστεί με βεβαιότητα το μέγεθος της επίδρασης αυτής. Για το λόγο αυτό, κρίνεται αναγκαία, κατά τους συγγραφείς, μια μελλοντική έρευνα που θα βασίζεται σε μεγαλύτερο αριθμό δεδομένων, έτσι ώστε να μπορεί να εκτιμηθεί πιο αποτελεσματικά η επίδραση του καταναλωτικού συναισθήματος και σε άλλα βίαια εγκλήματα, όπως είναι οι ανθρωποκτονίες.

²⁴⁴ Rosenfeld R. & Fornango R., “The impact of economic conditions on robbery and property crime: the role of consumer sentiment”, *Criminology*, Vol. 45, No. 4, November 2007, σσ.735-770. Ανακτήθηκε από:

https://www.researchgate.net/publication/227723243_The_Impact_of_Economic_Conditions_on_Robbery_and_Property_Crime_The_Role_of_Consumer_Sentiment

2.4 Έρευνες συσχέτισης της βίαιης εγκληματικότητας με ένα σύνολο οικονομικών δεικτών

Η έρευνα με τίτλο «Παρακολούθηση της επίπτωσης της οικονομικής κρίσης στο έγκλημα» (“Monitoring the impact of economic crisis on crime”²⁴⁵) εκπονήθηκε το 2011 από το Τμήμα Στατιστικών και Ερευνών του Γραφείου Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (**UNODC**) και είχε ως στόχο τον εντοπισμό και την ενημέρωση σε παγκόσμιο, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο σχετικά με τις πιθανές επιπτώσεις της οικονομικής πίεσης στο έγκλημα.

Συγκεκριμένα, εξέτασε την περίοδο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης κατά το 2008-2009, χρησιμοποιώντας αστυνομικά στατιστικά στοιχεία για τρία συγκεκριμένα αδικήματα, την εκ προθέσεως ανθρωποκτονία, τη ληστεία και την κλοπή οχημάτων, καθώς και οικονομικά δεδομένα από τις Διεθνής Χρηματοοικονομικές Στατιστικές του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) και τις εθνικές στατιστικές υπηρεσίες.

Κριτήριο επιλογής των συγκεκριμένων αδικημάτων αποτέλεσε ότι είναι συγκριτικά καλά καθορισμένα, αναφέρονται συχνά στις επίσημες αρχές και είναι συνήθως διαθέσιμα στις επίσημες στατιστικές.

Δείγμα της εν λόγω έρευνας αποτέλεσαν δεκαπέντε χώρες²⁴⁶ και τέσσερις πόλεις²⁴⁷, οι οποίες επιλέχθηκαν βάσει ορισμένων κριτηρίων που αφορούσαν τα συνολικά επίπεδα εγκληματικότητας, την εμπειρία της οικονομικής ύφεσης κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης, την ικανότητα παροχής δεδομένων εγκλημάτων υψηλής συχνότητας που καταγράφονται από την αστυνομία, και την ευρεία γεωγραφική κατανομή τους.

Η έρευνα επιχείρησε αυτόν το στόχο μέσω της ανάπτυξης ενός διαδικτυακού εργαλείου για την αναφορά δεδομένων υψηλής συχνότητας και της στατιστικής ανάλυσης χρονοσειρών για τα εγκλήματα και τα οικονομικά δεδομένα. Σ’ αυτή την έκθεση, η αναδρομική ανάλυση των χρονοσειρών για τα τελευταία είκοσι χρόνια χρησιμοποιήθηκε για την αναζήτηση πιθανών συσχετίσεων μεταξύ εγκλήματος και οικονομικών παραγόντων. Όπου υπήρξε εκ πρώτης όψεως απόδειξη τέτοιας

²⁴⁵ Όλα τα στοιχεία αναφορικά με την έρευνα είναι διαθέσιμα στο:

https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08abe40f0b64974000744/UNODC_draftfinal_22jun11.pdf

²⁴⁶ Αργεντινή, Βραζιλία, Καναδάς, Κόστα Ρίκα, Ελ Σαλβαδόρ, Ιταλία, Τζαμάικα, Λετονία, Μαυρίκιος, Μεξικό, Φιλιππίνες, Πολωνία, Ταϊλάνδη, Τρινιντάντ και Τομπάγκο, και Ουρουγουάη.

²⁴⁷ Μπουένος Άιρες, Μοντεβιδέο, Σάο Πάολο και Ρίο ντε Τζανέιρο

συσχέτισης, χρησιμοποιήθηκε ένα στατιστικό μοντέλο για να διερευνηθεί εάν η γνώση των οικονομικών αλλαγών μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την πρόβλεψη πιθανών αλλαγών σε περιπτώσεις εγκλήματος.

Σημείο εκκίνησης για την ανάλυση της σχέσης μεταξύ οικονομικής κρίσης και εγκλήματος αποτέλεσε η απλή απεικόνιση των περιόδων οικονομικής κρίσης και εγκληματικότητας, καθώς μια τέτοια προσέγγιση μπορεί να βοηθήσει στον εντοπισμό και, σε κάποιο βαθμό, στον ποσοτικό προσδιορισμό των περιόδων οικονομικής δυσπραγίας ή «κρίσης», καθώς και κάθε πιθανής συνέπειάς της στα επίπεδα της εγκληματικότητας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, κατά την χρονική περίοδο 2008-2009, από τις δεκαπέντε χώρες του δείγματος οι έντεκα εμφάνισαν σημαντικές αλλαγές στους οικονομικούς δείκτες, και κυρίως στον Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ), το ΑΕΠ και την ανεργία.²⁴⁸ Από αυτές τις έντεκα χώρες οι επτά εμφάνισαν σημαντικές αυξήσεις σε τουλάχιστον έναν από τους τύπους εγκλήματος που εξετάστηκαν²⁴⁹, ενώ σε καμία χώρα δεν παρατηρήθηκε μείωση της εγκληματικότητας. Η απεικόνιση έδειξε ότι μεγαλύτερη αύξηση σημείωσαν οι ληστείες, ύστερα οι κλοπές οχημάτων και τελευταία οι ανθρωποκτονίες, ενώ ενδιαφέρον αποτέλεσε το γεγονός ότι η ανθρωποκτονία φάνηκε να σχετίζεται με οικονομικές αλλαγές σε χώρες με γενικά υψηλά επίπεδα βίας.²⁵⁰ Η απεικόνιση έδειξε, κατά αυτό τον τρόπο, ότι δεν μπορούν να επηρεαστούν όλοι οι τύποι εγκλημάτων με τον ίδιο τρόπο κατά τη διάρκεια περιόδων οικονομικής κρίσης. Αντίθετα, όταν υπάρχει προϋπάρχουσα τάση, ο βραχυπρόθεσμος αντίκτυπος των αλλαγών σε υποκείμενους παράγοντες μπορεί να είναι πιο δύσκολο να εντοπιστεί. Παράλληλα, με την απεικόνιση κατάφερε να διαπιστωθεί ότι το εποχιακό μοτίβο ποικίλλει ανάλογα με τον τύπο του εγκλήματος, με πολλούς τύπους εγκληματικότητας να είναι συνήθως υψηλότεροι το καλοκαίρι από τους χειμερινούς μήνες.

Ωστόσο, η απλή απεικόνιση θεωρήθηκε ανακριβής, όταν επρόκειτο να γίνει αναφορά εγκληματικών ή οικονομικών μεταβλητών σε μακροχρόνιες τάσεις και για τον λόγο αυτό ακολουθήθηκε μια στατιστική ανάλυση, ικανή να ανιχνεύσει και να μοντελοποιήσει τέτοιες συσχετίσεις. Η στατιστική ανάλυση φάνηκε να έχει ίδια συμπεράσματα με την απλή απεικόνιση δεδομένων, αλλά μόνο όσο αφορά μικρότερες

²⁴⁸ Μόνο οι Φιλιππίνες, η Πολωνία και η Ουρουγουάη προσδιορίστηκαν ότι πιθανότατα δεν είχαν εισέλθει σε περίοδο σημαντικής οικονομικής ύφεσης κατά το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.

²⁴⁹ Μόνο στη Λετονία, τον Μαυρίκιο και το Τρινιντάντ και Τομπάγκο ήταν δύσκολο να διακρίνει κανείς κάποια ιδιαίτερη αύξηση της εγκληματικότητας κατά την περίοδο οικονομικής ύφεσης.

²⁵⁰ Όπως Βραζιλία, Ελ Σαλβαδόρ και Τζαμάικα.

γεωγραφικές ενότητες, όπως είναι οι πόλεις. Για το λόγο αυτό, χρησιμοποιήθηκε μια στατιστική μέθοδος, βασισμένη στα Αυτοπαλινδρομικά Μοντέλα Κινητού Μέσου Όρου (ARIMA)²⁵¹, τα αποτελέσματα της οποίας έδειξαν ότι, τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο πόλης και ανεξάρτητα από το αν υπάρχει οικονομική κρίση ή όχι, οι οικονομικοί παράγοντες παίζουν πιθανότατα ρόλο στην εξέλιξη συγκεκριμένων ειδών εγκλημάτων.

Τέλος, η μελέτη διαπίστωσε ότι τα ποσοστά βίαιων τύπων εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας, όπως είναι η ληστεία, αυξάνονται σε περιόδους οικονομικής κρίσης, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις, τα ποσοστά ανθρωποκτονιών μπορεί να επηρεαστούν από ξαφνικές έντονες οικονομικές αλλαγές. Αυτό σημαίνει ότι οι αλλαγές στις οικονομικές συνθήκες που οφείλονταν στη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008-2009 συνδέθηκαν με αυξήσεις των επιπέδων ανθρωποκτονιών σε ορισμένες χώρες. Στην Τζαμάικα, για παράδειγμα, μια χώρα με γενικά υψηλό ποσοστό ανθρωποκτονιών και υψηλά επίπεδα βίας, ορισμένες από τις αυξήσεις στα επίπεδα ανθρωποκτονιών σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, η οποία εκτιμήθηκε μέσω της αύξησης του ΔΤΚ και της μείωσης του ΑΕΠ σηματοδοτούν την οικονομική κρίση του 2008-2009.

Παράλληλα, σε μια πιο πρόσφατη μελέτη που δημοσιεύθηκε το 2019 και αφορά 126 χώρες παγκοσμίως για το χρονικό διάστημα 2012-2016 αναδύεται η σχέση της οικονομικής ανάπτυξης με τη θανατηφόρα βία. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το τέταρτο μέρος της Παγκόσμιας Μελέτης για την Ανθρωποκτονία (**“Global Study on Homicide 2019”**)²⁵², η εμπειρική αυτή μελέτη διεξήχθη από το Γραφείο Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC) και είχε ως γενικό στόχο να παρασχεθεί μια βάση αποδεικτικών στοιχείων για τη χάραξη πολιτικής, η οποία θα συμβάλλει στη μείωση της βίας καθώς θα προάγεται η βιώσιμη ανάπτυξη.

Μέσα από μια μακροανάλυση του βαθμού στον οποίο τα ποσοστά ανθρωποκτονιών μπορούν να εξηγηθούν από τα εθνικά επίπεδα ανάπτυξης, η ανάλυση βασίζεται σε ένα σύνολο μοντέλων, το οποίο ενσωματώνει τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα

²⁵¹ Τα ολοκληρωμένα αυτοπαλινδρομικά μοντέλα κινητών μέσων όρων ARIMA (Auto Regressive Integrated Moving Average) είναι στοχαστικά μαθηματικά μοντέλα τα οποία μας βοηθάνε να αναλύσουμε και να προβλέψουμε την εξέλιξη μεγεθών.

Βλ. περισσότερα στο:

<https://eclass.unipi.gr/modules/document/file.php/DES103/Δαγούμας/ARIMA/Αυτοπαλινδρομικά%20Μοντέλα%20Κινητού%20Μέσου%20Όρου%20%28ARIMA%29.pdf>

²⁵² Όλα τα στοιχεία αναφορικά με την έρευνα είναι διαθέσιμα στο:

<https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/global-study-on-homicide.html>

δεδομένα ανθρωποκτονιών και λαμβάνει υπόψη τους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες που συσχετίζονται περισσότερο με τα ποσοστά ανθρωποκτονιών μεταξύ των χωρών. Συγκεκριμένα, η μελέτη εξέτασε, μεταξύ άλλων, τη σχέση της ανθρωποκτονίας με τους δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης, της φτώχειας, της ανισότητας και της ανεργίας των χωρών. Έπειτα, εστιάζει στην κοινωνική ανάπτυξη, λαμβάνοντας υπόψη ορισμένες ειδικές πτυχές, όπως νέοι, εκπαίδευση και βία, υγεία και ευημερία, ανισότητα των φύλων, αστεακή βία και μετανάστευση.

Κατά τη διεξαγωγή μιας μακρο ανάλυσης των κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων που συνδέονταν στενότερα με την ανθρωποκτονία σε διάφορες χώρες, η μελέτη συμπέρανε ότι, συνολικά, υπάρχει ισχυρή σύνδεση μεταξύ του ποσοστού ανθρωποκτονιών μιας χώρας και του επιπέδου ανάπτυξής της. Αυτά τα δύο στοιχεία, σύμφωνα με τους μελετητές, αποτελούν μέρος ενός φαύλου κύκλου, καθώς ένα χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης ενδέχεται να αυξήσει το ποσοστό ανθρωποκτονιών και αυτό με τη σειρά του να εμποδίσει περαιτέρω την ανάπτυξη μιας χώρας. Ωστόσο, ορισμένα από τα υψηλότερα ποσοστά ανθρωποκτονιών που έχουν καταγραφεί παγκοσμίως δεν μπορούν να εξηγηθούν μόνο από το επίπεδο ανάπτυξης, καθώς υπάρχουν κι' άλλοι εξηγητικοί παράγοντες πέρα από την κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη.

Επιπλέον, η σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και ανθρωποκτονίας δεν ήταν ομοιόμορφη μεταξύ περιοχών και χωρών. Τα ποσοστά ανθρωποκτονιών στην Ασία και την Ευρώπη έδειξαν ισχυρότερη συσχέτιση με τα επίπεδα ανάπτυξης από ό,τι σε άλλες περιοχές. Σε όλη την Αμερική, τα ποσοστά ανθρωποκτονιών ποικίλλαν σε μεγάλο βαθμό και αυτές οι διακυμάνσεις δεν μπορούσαν πάντα να ληφθούν υπόψη από το επίπεδο ανάπτυξης των επιμέρους χωρών.

Σύμφωνα με τους ερευνητές της παρούσας μελέτης, όπως τα υψηλά επίπεδα βίας μπορούν να εμποδίσουν την οικονομική ανάπτυξη, έτσι και η αδύναμη ή φθίνουσα οικονομική ανάπτυξη μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες που ευνοούν την αύξηση της βίας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η καθυστερημένη ανάπτυξη μπορεί να αυξήσει τους εγκληματογόνους παράγοντες κινδύνου και να εμποδίσει τη λειτουργία των συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης, γεγονός που με τη σειρά του ενθαρρύνει το βίαιο έγκλημα, συμπεριλαμβανομένης της ανθρωποκτονίας.

Από την άλλη, η οικονομική ανάπτυξη μπορεί να μειώσει τη φτώχεια, να προσφέρει ευκαιρίες απασχόλησης στους ανθρώπους και να προάγει την ανθρώπινη ανάπτυξη με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Ωστόσο, η οικονομική ανάπτυξη από μόνη της δεν εγγυάται μείωση της βίας. Για παράδειγμα, παρά τα ισχυρά επίπεδα

ανάπτυξης την τελευταία δεκαετία, ορισμένες χώρες στη Λατινική Αμερική, την Καραϊβική και στην Αφρική εξακολουθούν να υποφέρουν από την έντονη βία. Επιπλέον, υπάρχουν περιπτώσεις, όπως η Βραζιλία, όπου οι αυξήσεις στον ρυθμό ανάπτυξης συσχετίστηκαν θετικά με υψηλότερα επίπεδα βίας.

Κατά τους συγγραφείς, μια πιθανή εξήγηση για τα παραπάνω ευρήματα είναι ότι όταν τα οφέλη της οικονομικής ανάπτυξης δεν κατανέμονται ομοιόμορφα στην κοινωνία κι' εκείνοι που αισθάνονται περιττοί, μπορεί να καταφύγουν σε βίαιες και εγκληματικές δραστηριότητες. Όπως υποστηρίζεται στην παρούσα μελέτη, η οικονομική ανάπτυξη που επιδεινώνει την εισοδηματική ανισότητα, τόσο εντός, όσο και μεταξύ των χωρών, μπορεί να αυξήσει τα επίπεδα εγκληματικής βίας.

Οι συγκεκριμένοι παράγοντες ανάπτυξης που συνέβαλλαν στα ποσοστά ανθρωποκτονιών ποικίλλαν, επίσης, ανά περιοχή. Τα συγκριτικά υψηλότερα ποσοστά ανθρωποκτονιών που παρατηρήθηκαν στην Αμερική και την Αφρική συνδέθηκαν σημαντικά με τους μεγάλους πληθυσμούς νέων στις χώρες αυτών των περιοχών, ενώ τα συγκριτικά χαμηλότερα ποσοστά γονιμότητας και το υψηλότερο ΑΕΠ των χωρών στην Ευρώπη και την Ασία ήταν μερικοί από τους βασικούς λόγους που τα ποσοστά ανθρωποκτονιών ήταν γενικά χαμηλότερα.

Παράλληλα, παρατηρήθηκε ότι τα ποσοστά ανθρωποκτονιών ορισμένων χωρών ήταν σημαντικά χαμηλότερα από το επίπεδο ανάπτυξής τους. Αυτό μπορεί να οφείλεται, κατά τους ερευνητές, στη μειωμένη επίσημη καταγραφή των ποσοστών ή σε συγκεκριμένες εθνικά συνθήκες που λειτουργούν ως τροχοπέδη στη βία ή σε εθνικά πρότυπα ανάπτυξης που είναι πολύ διαφορετικά από εκείνα των άλλων χωρών.

Τέλος, η έρευνα έδειξε ότι υπάρχει μια σαφής και καλά εδραιωμένη σχέση μεταξύ των ποσοστών ανθρωποκτονιών και της εισοδηματικής ανισότητας, καθώς παρατηρήθηκε ότι οι χώρες με έντονη εισοδηματική ανισότητα είναι πιθανό να έχουν υψηλότερο ποσοστό ανθρωποκτονιών από εκείνες με μικρότερες εισοδηματικές διαφορές. Μάλιστα, διαπιστώθηκε ότι η φτώχεια, ιδιαίτερα όταν συνοδεύεται από εισοδηματική ανισότητα, συνδέεται με υψηλά επίπεδα βίας λόγω της επίδρασης που έχει στην αποδυνάμωση των οικογενειακών και κοινοτικών δεσμών μεταξύ των γενεών. Αυτή η σχέση είναι τόσο ισχυρή που αντιπροσωπεύει σχεδόν το 40% της διακύμανσης στα ποσοστά ανθρωποκτονιών μεταξύ των χωρών. Ωστόσο, αυτό δε φάνηκε να ισχύει παγκοσμίως, καθώς στις ασιατικές χώρες, για παράδειγμα, δεν υπήρξε φανερή σχέση μεταξύ της εισοδηματικής ανισότητας και των ποσοστών

ανθρωποκτονιών, ενώ, παράλληλα, πρέπει να σημειωθεί ότι τα μέτρα εισοδηματικής ανισότητας ήταν διαθέσιμα μόνο για περιορισμένο αριθμό χωρών.

2.5 Συμπεράσματα

Λαμβάνοντας υπόψη τα πορίσματα των παραπάνω εμπειρικών ερευνών και εργασιών, προκύπτει ότι υπάρχει μια θετική συσχέτιση της οικονομικής κρίσης με τη βίαιη εγκληματικότητα.

Συγκεκριμένα, προέκυψε ότι υπήρξε μια θετική σχέση μεταξύ των ποσοστών ανεργίας και των εγκλημάτων της ενδο-οικογενειακής βίας, της ανθρωποκτονίας και του βιασμού. Στην πρώτη έρευνα βρέθηκαν ισχυρές αποδείξεις επαλήθευσης ότι η αύξηση της ανεργίας των γυναικών αυξάνει την ενδο-οικογενειακή κακοποίηση σε βάρος τους, καθώς η οικονομική τους εξάρτηση από τους συζύγους μπορεί να τις εμποδίσει να εγκαταλείψουν το κακοποιητικό περιβάλλον. Στη δεύτερη έρευνα που έγινε στην Νιγηρία κατά την περίοδο 2004-2016, προέκυψε ότι το ποσοστό ανεργίας έχει μια μακροχρόνια σχέση με τις δολοφονίες, τη σεξουαλική βία και τις επιθέσεις. Αυτό, κατά τους μελετητές, υποδηλώνει ότι η ανεργία είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας παρακίνησης εγκληματικότητας στη Νιγηρία. Ομοίως, η μελέτη του Caruso R., η οποία ανέλυσε εμπειρικά τη σχέση μεταξύ ανεργίας και βιασμού σε μια ομάδα ευρωπαϊκών περιφερειών, έδειξε ότι ο βιασμός και η γυναικεία ανεργία συσχετίζονται. Η τελευταία αναφερόμενη μελέτη εξέτασης της σχέσης ανεργίας και βίαιου εγκλήματος του Adekoya A. F. για τις αναπτυσσόμενες χώρες της Αφρικής, διαπίστωσε ότι η ανεργία των νέων και η πληθυσμιακή αύξηση συνδέονταν θετικά με την καταγεγραμμένη βίαιη εγκληματικότητα.

Μελετώντας, στη συνέχεια, τη σχέση της εισοδηματικής ανισότητας και της φτώχειας με τα βίαια εγκλήματα, προέκυψε ότι υπάρχει επίσης μια θετική συσχέτιση μεταξύ αυτών, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις όχι τόσο ισχυρή. Για παράδειγμα, η μελέτη του E. Neumayer έδειξε ότι η σύνδεση μεταξύ της εισοδηματικής ανισότητας και του βίαιου εγκλήματος κατά της ιδιοκτησίας και της ανθρωποκτονίας μπορεί να αποδειχθεί ψευδής, εάν εξεταστεί ένα μεγαλύτερο δείγμα, καθώς όπως προέκυψε, η εισοδηματική ανισότητα δεν αποτελεί στατιστικά σημαντικό καθοριστικό παράγοντα του βίαιου εγκλήματος. Αντιθέτως, η έρευνα των P. Fajnzylber, D. Lederman και N. Loayza έδειξε ότι υπάρχει μια θετική συσχέτιση μεταξύ της εισοδηματικής ανισότητας και των ποσοστών ανθρωποκτονιών, τόσο εγχώρια, όσο και μεταξύ των χωρών.

Ακόμη, μια μέτρια θετική συσχέτιση μεταξύ του συντελεστή της εισοδηματικής ανισότητας και του ποσοστού δολοφονιών έδειξε και η προγενέστερη έρευνα του S. F. Messner, ενώ από την πρόσφατη μελέτη του J. Quednau σε ορισμένες πόλεις των Ηνωμένων Πολιτειών, προκύπτει ότι η συσχέτιση μεταξύ της φτώχειας και των ποσοστών βίαιης εγκληματικότητας είναι ιδιαίτερα σημαντική.

Μια ισχυρή σύνδεση προκύπτει και μεταξύ του ΑΕΠ και του καταναλωτικού συναισθήματος με τη βίαιη εγκληματικότητα, και ιδιαίτερα με τις ληστείες. Μέσα από τη σύντομη αναφορά της πρόσφατης μελέτης που έγινε στην περίπτωση της Ινδίας το 2018, προκύπτει ότι υπάρχει μια μονοκατευθυντήρια αιτιώδης σχέση μεταξύ της ληστείας και του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, του ποσοστού ανεργίας και της ληστείας, καθώς και μεταξύ της ληστείας και του κατά κεφαλήν εισοδήματος, αλλά και μεταξύ της ληστείας και της οικονομικής παραγωγής του κράτους ανά άτομο. Όσον αφορά τη σχέση του δείκτη καταναλωτικού συναισθήματος και των βίαιων εγκλημάτων, η παλαιότερη έρευνα των R. Rosenfeld και R. Fornango στις μητροπολιτικές περιφέρειες των Ηνωμένων Πολιτειών για το χρονικό διάστημα 1970-2003, έδειξε ότι το καταναλωτικό συναίσθημα είχε σημαντικές επιπτώσεις στα ποσοστά ληστειών και των υπολοίπων εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας την περίοδο των τριών συγκεκριμένων δεκαετιών.

Τη θετική αυτή συσχέτιση διαφόρων οικονομικών δεικτών με διάφορα βίαια εγκλήματα μπορεί να εντοπίσει κάποιος και μέσα από τις μελέτες που έγιναν το 2011 και το 2019 από το Τμήμα Στατιστικών και Ερευνών του Γραφείου Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC). Συγκεκριμένα, η πρώτη έρευνα που εξέτασε την περίοδο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης κατά το 2008-2009, διαπίστωσε ότι τα ποσοστά βίαιων τύπων εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας, όπως είναι η ληστεία, αυξάνονται σε περιόδους οικονομικής κρίσης, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις, τα ποσοστά ανθρωποκτονιών μπορεί να επηρεαστούν από ξαφνικές έντονες οικονομικές αλλαγές. Αυτό σημαίνει ότι οι αλλαγές στις οικονομικές συνθήκες που οφείλονταν στη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008-2009 συνδέθηκαν με τις αυξήσεις των επιπέδων ανθρωποκτονιών σε ορισμένες χώρες.

Στη συνέχεια, η δεύτερη αναφερόμενη μελέτη που αφορούσε 126 χώρες παγκοσμίως για το χρονικό διάστημα 2012-2016, ανέδειξε τη σχέση της οικονομικής ανάπτυξης με τη θανατηφόρα βία. Συγκεκριμένα, η μελέτη αποκάλυψε ότι, συνολικά, υπήρξε μια ισχυρή σύνδεση μεταξύ του ποσοστού ανθρωποκτονιών μιας χώρας και του επιπέδου ανάπτυξής της. Ωστόσο, ορισμένα από τα υψηλότερα ποσοστά

ανθρωποκτονιών που καταγράφηκαν παγκοσμίως δεν μπορούσαν να εξηγηθούν μόνο από το επίπεδο ανάπτυξης, καθώς υπήρχαν κι' άλλοι εξηγητικοί παράγοντες πέρα από την κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη. Έτσι, τα συγκριτικά υψηλότερα ποσοστά ανθρωποκτονιών που παρατηρήθηκαν στην Αμερική και την Αφρική συνδέθηκαν σημαντικά με τους μεγάλους πληθυσμούς νέων στις περιοχές αυτές των χωρών, ενώ τα συγκριτικά χαμηλότερα ποσοστά γονιμότητας και το υψηλότερο ΑΕΠ των χωρών στην Ευρώπη και την Ασία ήταν μερικοί από τους βασικούς λόγους που τα ποσοστά ανθρωποκτονιών ήταν γενικά χαμηλότερα.

Τέλος, η έρευνα έδειξε ότι υπάρχει μια σαφής και καλά εδραιωμένη σχέση μεταξύ των ποσοστών ανθρωποκτονιών και της εισοδηματικής ανισότητας, καθώς παρατηρήθηκε ότι οι χώρες με έντονη εισοδηματική ανισότητα είναι πιθανό να έχουν υψηλότερο ποσοστό ανθρωποκτονιών από εκείνες με μικρότερες εισοδηματικές διαφορές. Μάλιστα, διαπιστώθηκε ότι η φτώχεια, ιδιαίτερα όταν συνοδεύεται από εισοδηματική ανισότητα, συνδέεται με υψηλά επίπεδα βίας λόγω της επίδρασης που έχει στην αποδυνάμωση των οικογενειακών και κοινοτικών δεσμών μεταξύ των γενεών.

3. Βίαη εγκληματικότητα και κοινωνικο-οικονομική κρίση: Η ελληνική εμπειρία

Λαμβάνοντας υπόψη την πληθώρα των ερευνητικών εργασιών που παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, προκύπτει ότι το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας για τη σχέση οικονομικής κρίσης και βίαιου εγκλήματος είναι μεγάλο. Ιδίως την τελευταία εικοσαετία, φαίνεται να έχει ενταθεί ιδιαίτερα η επιστημονική έρευνα και συζήτηση σχετικά με τους κοινωνικο-οικονομικούς παράγοντες που σχετίζονται με τη βίαη εγκληματικότητα, όπως είναι η ανεργία, η φτώχεια και η εισοδηματική ανισότητα.²⁵³

Εντούτοις, η σχέση μεταξύ της οικονομικής ύφεσης, αφενός, και των επιπέδων και των μορφών εγκληματικότητας, αφετέρου, δεν έχει λάβει ακόμη την απαραίτητη εγκληματολογική προσοχή από τις μη αγγλόφωνες χώρες²⁵⁴, όπως είναι η Ελλάδα. Μάλιστα, είναι άξιο απορίας το γεγονός ότι ο όγκος των ερευνητικών εργασιών στην

²⁵³ Κωνσταντακόπουλος Γ., Γ. Τσούβελας Γ. & Κονταξάκης Β., *ό.π.*, σσ.36-45.

²⁵⁴ Xenakis S. & Cheliotis L. K., "The politics of crime and the financial crisis in Greece", *European Society of Criminology*, Vol. 11, January 2012, σ.5. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/278821513_The_Politics_of_Crime_and_the_Financial_Crisis_in_Greece

Ελλάδα είναι περιορισμένος, παρά το έντονο ενδιαφέρον του επιστημονικού και πολιτικού κόσμου για την πρόσφατη ισχυρή οικονομική ύφεση.

Για το λόγο αυτό, στόχος του συγκεκριμένου κεφαλαίου είναι η προσέγγιση της σχέσης βίαιου εγκλήματος και κοινωνικο-οικονομικής κρίσης μέσα από την ελληνική εμπειρία, και ιδίως μέσα από την εικόνα της ελληνικής πρωτεύουσας, κάνοντας μια σύντομη αναφορά στην εικόνα της Ελλάδας και της Αθήνας κατά τη διάρκεια της πρόσφατης οικονομικής ύφεσης και αναλύοντας τα επίσημα στατιστικά στοιχεία που αφορούν συγκεκριμένα βίαια εγκλήματα. Στη συνέχεια, κρίνεται απαραίτητη η αναφορά προγενέστερων εμπειρικών μελετών που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα, καθώς και μια ενδεικτική προσέγγιση των δεδομένων του πρόσφατου ερευνητικού έργου με τίτλο “Urban Crime: Spatial of Crime and Insecurity in the Era of Economic Crisis: Trends, Dimensions and Correlations” - «Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί», προκειμένου να υπάρξει μια πιο ολοκληρωμένη και σφαιρική εικόνα για τη σχέση των δυο υπό μελέτη φαινομένων.

3.1 Το οικονομικό πλαίσιο της Ελλάδας και η εικόνα της Αθήνας κατά τη διάρκεια της πρόσφατης οικονομικής κρίσης

Ως γνωστόν, η Ελλάδα βυθίστηκε σε ύφεση το 2008 και σε πλήρη οικονομική κρίση το 2009. Από τότε η οικονομία της συνέχισε να συρρικνώνεται ολοένα και περισσότερο.²⁵⁵ Ακόμη όμως και πριν την κρίση, η Ελλάδα εμφάνιζε από τα υψηλότερα επίπεδα φτώχειας και εισοδηματικής ανισότητας στην Ευρώπη.²⁵⁶

Συγκεκριμένα, από το 2005 κι’ έπειτα αρκετοί δείκτες ανταγωνιστικότητας στον τομέα του τουρισμού, της ναυτιλίας και των κοινοτικών επιχορηγήσεων ξεκίνησαν να παρουσιάζουν μια πτωτική τάση, ενώ λίγο αργότερα άρχισε και η πτώση κερδοφορίας των τραπεζών που με τη σειρά της οδήγησε στον περιορισμό των δανειακών χορηγήσεων. Λίγο αργότερα, εξαιτίας του συνδυασμού της εγχώριας και παγκόσμιας εξωτερικής κρίσης που άρχισε να γίνεται αισθητή από το 2008, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν μειώθηκε και, κατ’ επέκταση, το δημόσιο έλλειμμα και

²⁵⁵ Βλ. περισσότερα στο Βαρουφάκης Γ., Πατώκος Τ., Τσερκέζης Λ. & Κουτσοπέτρος Χ., *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011*, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Αθήνα, 2011, σσ.40-45. Ανακτήθηκε από: <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/study-17.pdf>

²⁵⁶ Τσίγκανου Ι., «Οικονομική κρίση και έγκλημα», στο Ζαραφονίτου Χ. (επιμ.), *«Πόλη, εγκληματικότητα και ανασφάλεια στην εποχή της οικονομικής κρίσης»* (Πρακτικά Ημερίδας), Εκδόσεις ΔΙΟΝΙΚΟΣ, Αθήνα, 2013, σ.48.

χρέος της Ελλάδας αυξήθηκαν. Αυτό είχε ως επακόλουθο, το φθινόπωρο του 2009 η Ελλάδα να χαρακτηριστεί ως η χώρα με το μεγαλύτερο κίνδυνο χρεοκοπίας.²⁵⁷

Στη συνέχεια, με την έναρξη των πακέτων μέτρων στήριξης που ελήφθησαν, υπήρξαν σοβαρές συνέπειες²⁵⁸ όχι μόνο στη λειτουργία της οικονομίας, αλλά και στην κοινωνική κατάσταση της χώρας. Η πρώτη δραματική αλλαγή αφορούσε τους μισθούς, καθώς οι υψηλές περικοπές στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, η εξατομίκευση των αμοιβών, η διόγκωση της φορολογίας και η μετατροπή της πλήρους απασχόλησης σε μορφές ευέλικτης και αδήλωτης εργασίας μείωσαν κατά πολύ το οικογενειακό και ατομικό εισόδημα. Ταυτόχρονα, η σωρευτική αύξηση των τιμών στα καταναλωτικά είδη, το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας²⁵⁹ στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη (κατά το έτος 2013) και οι αλλεπάλληλες μειώσεις των συντάξεων, είχαν ως αποτέλεσμα την καταβράθρωση του επιπέδου ζωής για μια σημαντική μερίδα του πληθυσμού. Σε αυτό, φυσικά, συνέβαλε και η αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων²⁶⁰, η οποία οδήγησε σε μια αντίστοιχη αύξηση της φτώχειας.²⁶¹ Ακόμη, η αύξηση της αστεγίας²⁶², της χρήσης ναρκωτικών και των αυτοκτονιών που διπλασιάστηκαν, αναδεικνύουν ορισμένες επιπλέον πτυχές της κοινωνικής αποδιοργάνωσης της ελληνικής κοινωνίας εκείνης της περιόδου.

Κατά το χρονικό αυτό διάστημα, λοιπόν, η Αθήνα βίωσε εντονότερα τις επιπτώσεις τις κοινωνικο-οικονομικής κρίσης, καθώς τα οξυμένα κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα εκείνης της περιόδου σε συνδυασμό με την ανωνυμία, την πληθυσμιακή ετερογένεια και την εξασθένηση της κοινωνικής αλληλεγγύης που την χαρακτηρίζουν ως μεγάλο αστικό κέντρο, οδήγησαν στην περαιτέρω υποβάθμιση της ποιότητας ζωής μεγάλης μερίδας του πληθυσμού της. Ποια ήταν, ωστόσο, αυτά τα ιστορικά σημεία που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη σημερινή διαμόρφωση της εικόνας της πρωτεύουσας;

Με την ανακήρυξη της Αθήνας το 1833 σε πρωτεύουσα του νεοσύστατου, τότε, ελληνικού κράτους, η πόλη γνώρισε μια ιδιαίτερα σημαντική οικοδομική, οικονομική, αλλά και δημογραφική ανάπτυξη. Η ανάγκη δημιουργίας μιας νέας, ισχυρής εθνικής ταυτότητας και ανάδειξης της πολιτισμικής κληρονομιάς, οδήγησε στην ανέγερση

²⁵⁷ Σακελλαρόπουλος Σ., *Κρίση και κοινωνική διαστρωμάτωση στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2014, σ.70.

²⁵⁸ Στο ίδιο, σσ.101-107.

²⁵⁹ Η ανεργία αυξήθηκε από το 6,6% του 2008 στο 25-27% του 2013.

²⁶⁰ Καθώς αυξήθηκε ο αριθμός των πολύ πλουσίων ανθρώπων.

²⁶¹ Το 2011 ανήλθε στο 31%.

²⁶² Από 8.000 που είχαν καταγραφεί το 2008 ανήλθαν στους 20.000 το 2011.

μεγαλοπρεπών δημοσίων κτιρίων. Η άνοδος της οικοδομικής δραστηριότητας είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση ζήτησης εργατικών χεριών, η οποία, προκειμένου να καλυφθεί, οδήγησε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού στην Αθήνα. Προς χάριν λύσης της ανάγκης για άμεση στέγαση, κατασκευάστηκαν πρόχειρα παραπήγματα στις παρυφές της πόλης, τα οποία στη συνέχεια έπαιρναν ολοένα και μονιμότερο χαρακτήρα και μετεξελίσσονταν σταδιακά σε μικρές, μόνιμες και ιδιόκτητες κατοικίες.²⁶³

Στη συνέχεια, η έλευση και η εγκατάσταση των Μικρασιατών προσφυγών στην Αθήνα, πέρα από το στεγαστικό πρόβλημα εκρηκτικών διαστάσεων που προκάλεσε, αποτέλεσε και ευκαιρία για οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση της χώρας μέσα από τον εμπλουτισμό του ελληνικού παραγωγικού μηχανισμού.²⁶⁴ Έτσι, κατά την περίοδο 1924-1928, στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας και του Πειραιά συγκεντρώθηκαν οι μεγαλύτερες ελληνικές επιχειρήσεις²⁶⁵, όλες οι ελληνικές τράπεζες και οι ξένες εταιρείες που δραστηριοποιούνταν οικονομικά εκείνη την περίοδο.²⁶⁶

Ωστόσο, η σημερινή εικόνα της ελληνικής πρωτεύουσας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην περίοδο της αντιπαροχής, καθώς ο όγκος των κτιρίων που κατασκευάστηκαν με βάση τις αρχές του συγκεκριμένου προτύπου ήταν τεράστιος. Κατά την περίοδο αυτή, το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας μετατράπηκε σ' ένα εξαιρετικά πυκνοδομημένο και πυκνοκατοικημένο περιβάλλον, με αποτέλεσμα να αποτελεί έως και σήμερα το κεντρικό γεωγραφικό πρόβλημα όλης της χώρας.²⁶⁷

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην ισχύουσα εικόνα της Αθήνας διαδραμάτισε και η τελευταία τριανταετία, η οποία αποτελείται από δύο μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα. Τόσο το πρώτο σύγχρονο μεταναστευτικό ρεύμα που εμφανίστηκε μετά το 1990 και προερχόταν κυρίως από βαλκανικές χώρες, όσο και το δεύτερο, το οποίο άρχισε να εκδηλώνεται από το 2005 και ύστερα από χώρες κυρίως της Αφρικής και της Ασίας, επηρέασαν τη φυσιογνωμία της κοινωνικής ζωής της πρωτεύουσας και κυρίως των κεντρικών περιοχών της, εμφανίζοντας μεγάλη

²⁶³ Τσιάλιος Δ., «*Αστική ανάπτυξη και κοινωνικός διαχωρισμός. Το παράδειγμα της Αθήνας του μεσοπολέμου*» (Διπλωματική εργασία), Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2013, σσ.88-93.

²⁶⁴ Λεοντίδου Λ., *Πόλεις της Σιωπής. Ο εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά, 1909- 1940*, ΕΤΒΑ Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα, Αθήνα, 2011, σ.166.

²⁶⁵ Η πλειονότητα των εν λόγω ξένων εταιρειών είχε αναλάβει τη δημιουργία και εκμετάλλευση των βασικών έργων υποδομής της πρωτεύουσας, όπως υδροδότηση, ηλεκτροδότηση, αποχέτευση, τηλεπικοινωνίες, αστικές συγκοινωνίες και οδικό δίκτυο.

²⁶⁶ Μαρμαράς Μ., *Η αστική πολυκατοικία της Μεσοπολεμικής Αθήνας. Η αρχή της εντατικής εκμετάλλευσης του αστικού εδάφους*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 1990, σ.88.

²⁶⁷ Burgel G., *Αθήνα: Η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας*, Ρυλμόν Π. (μτφρ), εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, 1976, σ.22.

ετερογένεια. Έτσι, η εκδήλωση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης σε συνδυασμό με το πυκνοκατοικημένο και ταυτόχρονα απρόσωπο πλέον περιβάλλον της Αθήνας, καθώς και το δεύτερο μεταναστευτικό ρεύμα, είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση των κοινωνικών προβλημάτων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται η ποσοτική και ποιοτική εξέλιξη της εγκληματικότητας, καθώς και η έντονη ανασφάλεια των κατοίκων της πόλης.²⁶⁸

3.2 Ανάλυση της εμφανούς βίαιης εγκληματικότητας κατά τη χρονική περίοδο 2008-2019

Μια από τις πιο συνηθισμένες πηγές της εγκληματολογικής έρευνας είναι η μελέτη των επίσημων στατιστικών δεδομένων²⁶⁹, τα οποία, τουλάχιστον όσον αφορά την περίπτωση της Ελλάδας, αποτελούν στοιχεία της Στατιστικής Επετηρίδας της Ελληνικής Αστυνομίας και αποστέλλονται προς δημοσίευση στην Εθνική Στατιστική Υπηρεσία.²⁷⁰

Βάση για το χαρακτηρισμό του κάθε αδικήματος στις αστυνομικές στατιστικές είναι οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα και των Ειδικών Ποινικών Νόμων, έτσι ώστε να περιορίζονται κατά το δυνατό τα προβλήματα αξιοπιστίας και ανακρίβειας των εγκληματολογικών στατιστικών. Εντούτοις, οι αστυνομικές στατιστικές έχουν εγείρει κριτική ως προς την αξιοπιστία τους, όχι μόνο λόγω της ερμηνείας και των ανθρωπίνων λαθών κατά την καταγραφή των αδικημάτων στα επίσημα στατιστικά δεδομένα, αλλά και εξαιτίας της απόστασης των αναφορών και των καταγραφών στις σχετικές καταχωρίσεις. Αυτό μπορεί να οφείλεται είτε στη διακριτική ευχέρεια χαρακτηρισμού των αδικημάτων από τους αστυνομικούς είτε στην έλλειψη εμπιστοσύνης των θυμάτων ως προς την αποτελεσματικότητα των διωκτικών αρχών, γεγονός που μπορεί να τα αποτρέψει πιθανότατα να καταγγείλουν κάποιο αδίκημα.²⁷¹

Βασικό πρόβλημα, λοιπόν, στα επίσημα στατιστικά δεδομένα και, κατ' επέκταση, στην εγκληματολογική έρευνα συνιστά ο λεγόμενος «σκοτεινός αριθμός»²⁷²

²⁶⁸ Ζαραφωνίτου Χ., *ό.π.*, σ.22.

²⁶⁹ Ροϊνιώτη Ε., «Η γνώση μας για το έγκλημα στη βάση ποσοτικών δεδομένων», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τομ. 129, Αθήνα, 2014, σ.33. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.12681/grsr.86>

²⁷⁰ Τσίγκανου Ι., *Το εγκληματικό φαινόμενο στην Ελλάδα σήμερα. Δεδομένα και Αναγνώσεις*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2016, σ.128.

²⁷¹ Στο ίδιο, σ.131.

²⁷² Ο όρος αυτός αναφέρεται στο σύνολο των αδικημάτων που είτε αποσιωπηθήκαν, για προσωπικούς, ηθικούς ή και για ευρύτερα κοινωνικούς λόγους, είτε δεν καταγγέλλθηκαν, είτε αφορά ανεξιχνίαστες υποθέσεις.

του εγκλήματος, ο οποίος αποκρύπτει ένα σημαντικό μέρος της εγκληματικότητας.²⁷³ Ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα σκοτεινού αριθμού είναι αυτό του βιασμού και της ενδο-οικογενειακής βίας, δύο αδικήματα με μεγάλο σκοτεινό αριθμό εγκληματικότητας και ιδιαίτερα δύσκολη διερεύνηση.

Λαμβάνοντας, επομένως, υπόψη τους παραπάνω περιορισμούς, σε αυτό το κεφάλαιο θα επιχειρηθεί μια σύντομη ανάλυση των στατιστικών δεδομένων για το αδίκημα της ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως, της ληστείας, του βιασμού και της ενδο-οικογενειακής βίας, δανειζόμενων από την επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας²⁷⁴ και την επίσημη ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας Φύλων²⁷⁵, αναφορικά με το αδίκημα της ενδο-οικογενειακής βίας. Στόχος είναι να παρακολουθηθεί η πορεία της βίαιης εγκληματικότητας κατά τα έτη 2008-2019, τόσο σε επίπεδο επικράτειας, όσο και περιφέρειας Αττικής, προκειμένου να κατανοηθεί η διακύμανση των ποσοστών βίαιων εγκλημάτων και να διαπιστωθεί αν η βίαιη εγκληματικότητα ήταν εντονότερη στο περιβάλλον της πόλης κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης.

3.2.1 Ανθρωποκτονίες εκ προθέσεως

Ειδικότερα, η ανθρωποκτονία εκ προθέσεως στην Ελλάδα αυξήθηκε ήδη από την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης μέχρι και το 2010, σημειώνοντας μια αύξηση της τάξης του 11,8% συνολικά (τετελεσμένες και απόπειρες). Από το 2011 και ύστερα, σημείωσε μια σταδιακή μείωση μέχρι και το χρονικό έτος 2018, οπότε υπήρξε ξανά μια αύξηση της τάξης του 21,8% στις τετελεσμένες ανθρωποκτονίες εκ προθέσεως. Δηλαδή, από τις 78 τετελεσμένες ανθρωποκτονίες εκ προθέσεως που σημειώθηκαν κατά το χρονικό έτος 2017, το 2018 ανήλθαν στις 95, και την αμέσως επόμενη χρονιά ο αριθμός των τετελεσμένων ανθρωποκτονιών μειώθηκε ξανά στις 76 περιπτώσεις (-20%).

²⁷³ Ροϊνιώτη Ε, *ό.π.*, σ.55.

²⁷⁴ Ελληνική Αστυνομία. Στατιστικά Στοιχεία. Διαθέσιμα στο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

²⁷⁵ Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, Στατιστικά Στοιχεία-Μελέτες. Διαθέσιμα στο: <https://isotita.gr/statistika-stoixeia-meletes/>

Πίνακας 1: Ποσοστιαία μεταβολή ανθρωποκτονιών εκ προθέσεως σε όλη την επικράτεια, 2008-2019²⁷⁶

Ανθρωποκτονίες εκ προθέσεως ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ 2008-2019					
ΕΤΗ	ΤΕΤΕΛΕΣΜΕΝΑ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒ ΟΛΗ%	ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΤΕΤΕΛΕΣΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ %
2008	139	-	165	304	-
2009	143	2,9	187	330	8,6
2010	176	0,2	193	369	11,8
2011	184	4,5	182	366	-0,8
2012	165	-10,3	185	350	-4,4
2013	141	-14,5	177	318	-9,1
2014	105	-25,5	155	260	-18,2
2015	86	-18	169	255	-1,9
2016	81	-5,8	132	213	-16,5
2017	78	-3,7	150	228	7
2018	95	21,8	124	219	-3,9
2019	76	-20	117	193	-11,9

Στην περιφέρεια Αττικής, όπως αναφέρεται στην επίσημη ιστοσελίδα της ΕΛ.Α.Σ., το 2019 υπήρξαν μόλις 84 υποθέσεις τετελεσμένων και αποπειρών ανθρωποκτονιών εκ προθέσεως, ενώ το 2008 είχαν καταγραφεί 131. Στο μέσο διάστημα, ωστόσο, παρατηρήθηκε ότι οι ανθρωποκτονίες από το 2008 μέχρι και το 2011 αυξήθηκαν κατά 22,9 % (τετελεσμένες και απόπειρες), με εξαίρεση το 2010 που σημείωσαν μια μικρή μείωση της τάξης του -1,3%, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Σ' αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί ότι το χρονικό έτος με το μεγαλύτερο αριθμό τετελεσμένων και αποπειρών ανθρωποκτονιών εκ προθέσεως ήταν το 2011, με 86 τετελεσμένες και 75 απόπειρες ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως.

Από το 2012 και ύστερα, ακολούθησαν μια πτωτική πορεία, σημειώνοντας μια σημαντική μείωση στις τετελεσμένες ανθρωποκτονίες κατά το έτος 2014 (-25,9%), μέχρι και το 2015, οπότε αυξήθηκε κατά 4%, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού αποπειρών (103 απόπειρες ανθρωποκτονίας). Η μεγαλύτερη αύξηση, ωστόσο, στις τετελεσμένες ανθρωποκτονίες παρατηρείται το 2016, σημειώνοντας μια αύξηση της τάξης του

²⁷⁶ Ο πίνακας σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο:
http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

39,2%, και ύστερα το 2018 (+28,6). Από το 2018 μέχρι και το επόμενο έτος, οι τετελεσμένες ανθρωποκτονίες μειώθηκαν κατά 20% στην περιφέρεια.

Πίνακας 2: Ποσοστιαία μεταβολή ανθρωποκτονιών εκ προθέσεως στην περιφέρεια Αττικής, 2008-2019²⁷⁷

Ανθρωποκτονίες εκ προθέσεως ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ 2008-2019					
ΕΤΗ	ΤΕΤΕΛΕΣΜΕΝΑ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ %	ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΤΕΤΕΛΕΣΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ %
2008	69	-	62	131	-
2009	70	1,5	89	159	21,4
2010	82	17,1	75	157	-1,3
2011	86	4,9	75	161	2,5
2012	66	-23,2	60	126	-21,7
2013	54	-18,1	62	116	-7,9
2014	40	-25,9	59	99	-14,7
2015	28	-30	75	103	4
2016	39	39,2	54	93	-9,7
2017	35	-10,2	61	96	3,2
2018	45	28,6	49	94	-2
2019	36	-20	48	84	-10,6

Παρατηρώντας τα παρακάτω διαγράμματα, μπορεί να διαπιστώσει κανείς ότι το αδίκημα της ανθρωποκτονίας, τόσο σε επίπεδο επικράτειας, όσο και περιφέρειας Αττικής, σημειώνει μια αυξομείωση. Η διαφορά μεταξύ των δυο παρατηρείται κατά το χρονικό διάστημα 2008-2014, καθώς στη χώρα φαίνεται να υπάρχει μια σταδιακή μείωση κατά το διάστημα αυτό, ενώ στην Αττική παρατηρούνται ορισμένες αυξήσεις, έως ότου μειωθεί ξανά το 2014.

²⁷⁷ Ο πίνακας σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο:
http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

Διάγραμμα 1: Εξέλιξη τετελεσμένων και αποπειρών ανθρωποκτονιών σε όλη την Ελλάδα, 2008-2019

278

Διάγραμμα 2: Εξέλιξη τετελεσμένων και αποπειρών ανθρωποκτονιών στην περιφέρεια Αττικής, 2008-2019 ²⁷⁹

²⁷⁸ Το διάγραμμα σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο:

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

²⁷⁹ Το διάγραμμα σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο:

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

3.2.2 Ληστείες

Όπως παρατηρείται στους παρακάτω πίνακες, ο αριθμός των καταγεγραμμένων ληστειών είναι μεγάλος σε σύγκριση με τα υπόλοιπα βίαια εγκλήματα, κι ενώ θα αναμενόταν μια σημαντικά ανοδική πορεία κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, ιδίως εξαιτίας της φύσης του ως έγκλημα που συνιστά έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας, παρατηρήθηκαν ορισμένες αυξομειώσεις κατά το διάστημα αυτό.

Συγκεκριμένα, στην Ελλάδα οι ληστείες αυξήθηκαν το 2009 κατά 42,6% (4.999 τετελεσμένες και απόπειρες) σε σύγκριση με το 2008 και συνέχισαν να αυξάνονται έως και το 2012, οπότε υπήρξε μείωση μια μείωση της τάξης του 10% (6.316 τετελεσμένες και απόπειρες). Τη σημαντικότερη μείωση, όμως, σημείωσε το 2014 καταγράφοντας 3.800 τετελεσμένες ληστείες (-22,7%), και την αμέσως επόμενη χρονιά αυξήθηκε ξανά κατά 15,7% (4.654 τετελεσμένες και απόπειρες). Έκτοτε, σημειώνει μια σταθερά αυξητική πορεία, για να καταγραφούν, τελικά, το 2019 4.582 τετελεσμένες και απόπειρες ληστείας. Σ' αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί ότι το χρονικό έτος με το μεγαλύτερο αριθμό τετελεσμένων και αποπειρών ήταν, και στην περίπτωση της ληστείας, το 2011, με 6.636 τετελεσμένες και 289 απόπειρες ληστείας.

Πίνακας 3: Ποσοστιαία μεταβολή ληστειών σε όλη την Ελλάδα, 2008-2019²⁸⁰

Ληστείες ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ 2008-2019					
ΕΤΗ	ΤΕΤΕΛΕΣ ΜΕΝΑ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟ ΛΗ %	ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΤΕΤΕΛΕΣ ΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΠΟΠΕΙΡ ΕΣ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟ ΛΗ %
2008	3.293	-	211	3.504	-
2009	4.708	42,9	291	4.999	42,6
2010	6.079	29,1	350	6.129	22,6
2011	6.636	9,2	289	7.025	14,6
2012	5.992	-9,7	324	6.316	-10
2013	4.919	-17,9	252	5.171	-18,1
2014	3.800	-22,7	223	4.023	-22,2
2015	4.316	13,6	338	4.654	15,7
2016	4.724	9,5	325	5.049	8,5
2017	4.271	-9,6	283	4.554	-9,8

²⁸⁰ Ο πίνακας σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο:

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

2018	4.358	2	297	4.655	2,2
2019	4.287	-1,6	295	4.582	-1,6

Όσον αφορά την Αττική, τα επίσημα στατιστικά δεδομένα έδειξαν ότι κι' εκεί οι ληστείες αυξήθηκαν το 2009 κατά 43,2% (3.806 τετελεσμένες και απόπειρες), σε σύγκριση με το 2008, και συνέχισαν να αυξάνονται έως και το 2012, οπότε υπήρξε μια μείωση της τάξης του 11,7% (4.663 τετελεσμένες και απόπειρες). Η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρείται κι' εδώ να σημειώνεται το 2011 (5.281 τετελεσμένες και απόπειρες), ενώ η σημαντικότερη μείωση από την αρχή της κρίσης σημειώθηκε το 2014 καταγράφοντας 2.944 τετελεσμένες ληστείες (-20,7%). Έκτοτε, ακολουθεί μια σχεδόν σταθερή αυξητική πορεία, καταγράφοντας, τελικά, 3.584 τετελεσμένες και απόπειρες ληστείες κατά το έτος 2019.

Πίνακας 4: Ποσοστιαία μεταβολή ληστειών στην περιφέρεια Αττικής, 2008-2019²⁸¹

Ληστείες ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ 2008-2019					
ΕΤΗ	ΤΕΤΕΛΕΣ ΜΕΝΑ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟ ΛΗ %	ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΤΕΤΕΛΕΣ ΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΠΟΠΕΙΡ ΕΣ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟ ΛΗ %
2008	2.519	-	138	2.657	-
2009	3.625	43,9	181	3.806	43,2
2010	4.595	26,8	190	4.785	25,7
2011	5.134	11,7	147	5.281	10,4
2012	4.495	-12,4	168	4.663	-11,7
2013	3.715	-17,3	123	3.838	-17,7
2014	2.944	-20,7	129	3.073	-19,9
2015	3.291	11,8	223	3.514	14,3
2016	3.686	12	224	3.910	11,3
2017	3.418	-7,2	175	3.593	-8,1
2018	3.460	1,2	203	3.663	1,9
2019	3.382	-2,2	202	3.584	-2,2

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω και παρατηρώντας τα Διαγράμματα 3 και 4, διαπιστώνεται ότι οι καταγεγραμμένες ληστείες (τετελεσμένες και απόπειρες) σε

²⁸¹ Ο πίνακας σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο:
http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

Ελλάδα και Αττική ακολουθούν την ίδια πορεία. Σημειώνουν, δηλαδή, μια σταθερή αύξηση κατά το χρονικό διάστημα 2008-2011, κι' έκτοτε καταγράφουν μια πτωτική πορεία μέχρι και το 2014. Από τότε και ύστερα, παρατηρήθηκε μια σταθερή αύξηση μέχρι το 2019. Αυτή η «κοινή πορεία», βέβαια, είναι λογική, εάν λάβει κανείς υπόψη του ότι η πλειοψηφία του συνολικού καταγεγραμμένου ποσοστού ληστειών τοποθετείται στην περιφέρεια Αττικής (π.χ. από τις 4.582 ληστείες που καταγράφηκαν το 2019 στην Ελλάδα, οι 3.584 έλαβαν χώρα στην περιφέρεια Αττικής).

Διάγραμμα 3: Εξέλιξη τετελεσμένων και αποπειρών ληστειών σε όλη την Ελλάδα, 2008-2019 ²⁸²

²⁸² Το διάγραμμα σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

3.2.3 Βιασμοί

Όπως προαναφέρθηκε, το αδίκημα του βιασμού συνιστά μια κατηγορία εγκλήματος με μεγάλο «σκοτεινό αριθμό», καθώς λαμβάνει, συνήθως, χώρα σε ιδιωτικό χώρο, η θεατότητα είναι περιορισμένη και τις περισσότερες φορές δεν καταγγέλλεται από τα ίδια τα θύματα για προσωπικούς, ηθικούς και κοινωνικούς λόγους ή λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης προς τις διωκτικές αρχές. Όλα αυτά και πολλά άλλα κωλύματα, εμποδίζουν την ύπαρξη μιας πιο ολοκληρωμένης εικόνας για την έκταση και την εξέλιξη του εν λόγω αδικήματος. Για το λόγο αυτό, η ανάλυση που ακολουθεί γίνεται με κάθε επιφύλαξη και τονίζοντας πάντα ότι αφορά αποκλειστικά τα επίσημα στατιστικά στοιχεία που παρέχονται από την επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας.

Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψη τα καταγεγραμμένα περιστατικά βιασμού, παρατηρείται ότι στην Ελλάδα από το 2008 έως και το 2015 τα ποσοστά βιασμού ακολουθούν μια σταθερά πτωτική πορεία, με τη μεγαλύτερη μείωση να σημειώνεται το 2015, αγγίζοντας το 60,6% στο σύνολο των τετελεσμένων και αποπειρών. Το αμέσως επόμενο έτος, ωστόσο, τα περιστατικά των τετελεσμένων βιασμών αυξήθηκαν κατά 244,4%. Από τους 78 βιασμούς (τετελεσμένοι και απόπειρες), δηλαδή, που καταγράφηκαν το 2015, το 2016 οι τετελεσμένοι μόνο ανήλθαν στα 155 περιστατικά βιασμού. Έκτοτε, δεν σημειώθηκε άλλη σημαντική αύξηση μέχρι το 2019, αλλά παρέμεινε σχεδόν στα ίδια επίπεδα.

Πίνακας 5: Ποσοστιαία μεταβολή βιασμών σε όλη την Ελλάδα, 2008-2019²⁸⁴

Βιασμοί ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ 2008-2019					
ΕΤΗ	ΤΕΤΕΛΕΣ ΜΕΝΑ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟ ΛΗ %	ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΤΕΤΕΛΕΣ ΜΕΝΑ ΚΑΙ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟ ΛΗ %

²⁸³ Το διάγραμμα σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο:

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

²⁸⁴ Ο πίνακας σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο:

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

				ΑΠΟΠΕΙΡ ΕΣ	
2008	232	-	72	304	-
2009	214	-7,7	79	293	-3,6
2010	215	0,5	77	292	-0,3
2011	172	-20	61	233	-20,2
2012	167	-2,9	79	246	5,6
2013	149	-10,7	85	234	-4,9
2014	134	-10	64	198	-15,4
2015	45	-66,4	33	78	-60,6
2016	155	244,4	82	237	203,8
2017	156	0,6	74	230	-2,9
2018	157	0,6	69	226	-1,7
2019	167	6,4	62	229	1,3

Στην Αττική πάλι, ενώ παρατηρήθηκε κι εδώ μια πτωτική πορεία, η μεγαλύτερη μείωση καταγράφηκε το 2013 με 37 τετελεσμένους βιασμούς και 26 απόπειρες (-41,1% σύνολο), και η μεγαλύτερη αύξηση την αμέσως επόμενη χρονιά με 53 τετελεσμένους βιασμούς και 27 απόπειρες (+26,9% σύνολο). Το 2016, αναφέρθηκαν 94 περιπτώσεις βιασμού (τετελεσμένα και απόπειρες), ενώ μέχρι το 2019 έφτασαν στους 101 (+18,8% από το 2018).

Πίνακας 6: Ποσοστιαία μεταβολή ληστειών στην περιφέρεια Αττικής, 2008-2019²⁸⁵

Βιασμοί ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ 2008-2019					
ΕΤΗ	ΤΕΤΕΛΕΣ ΜΕΝΑ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟ ΛΗ %	ΑΠΟΠΕΙΡ Σ	ΣΥΝΟΛΟ ΤΕΤΕΛΕΣΜ ΕΝΑ ΚΑΙ ΑΠΟΠΕΙΡ Σ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟ ΛΗ %
2008	98	-	29	127	-
2009	87	-11,2	38	125	-1,6
2010	85	-2,3	33	118	-5,6
2011	70	-17,6	19	89	-24,6
2012	72	2,9	35	107	20,2
2013	37	-48,6	26	63	-41,1
2014	53	43,2	27	80	26,9
2015	45	-15,1	33	78	-2,5
2016	57	26,6	37	94	20,5
2017	56	-1,7	38	94	0

²⁸⁵ Ο πίνακας σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο:
http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

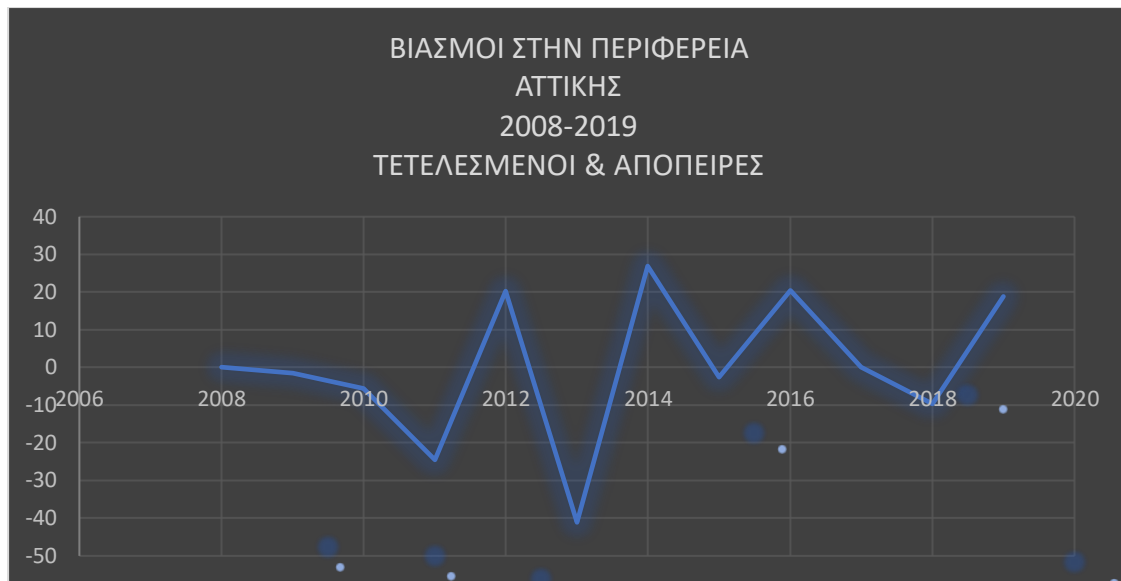
2018	59	5,3	26	85	-9,6
2019	72	22	29	101	18,8

Εστιάζοντας την προσοχή μας και στα παρακάτω γραφήματα, παρατηρείται ότι από το 2008-2014 οι βιασμοί στη χώρα είχαν μια σταθερή πορεία, ώσπου μετά από μια μικρή μείωση το 2015, ακολούθησε μια τρομερή αύξηση το 2016, για να μειωθεί ξανά το 2017 και να ακολουθήσει πάλι μια σταθερή πορεία. Απεναντίας, στην Αττική οι βιασμοί φαίνεται να μην εμφανίζουν την ίδια εικόνα με αυτή ολόκληρης της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, ενώ από το 2008 έως το 2011 σημειώνεται μια μείωση των περιστατικών βιασμού, το 2012 αυξάνονται, το επόμενο έτος μειώνονται σε μεγάλο ποσοστό (-41,1%) και αμέσως μετά αυξάνονται πάλι κατά 26,9%. Έκτοτε, συνεχίζει να καταγράφεται το ίδιο μοτίβο εξέλιξης, για να ανέλθουν το 2018 στις 101 περιπτώσεις βιασμού (τετελεσμένων και αποπειρών), δηλαδή να αυξηθούν κατά 18,8%.

Διάγραμμα 5: Εξέλιξη τετελεσμένων και αποπειρών βιασμών σε όλη την Ελλάδα, 2008-2019 ²⁸⁶

²⁸⁶ Το διάγραμμα σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο:
http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

Διάγραμμα 6: Εξέλιξη τετελεσμένων και αποπειρών λησθειών στην περιφέρεια Αττικής, 2008-2019 ²⁸⁷

3.2.4 Ενδο-οικογενειακή βία

Σε αυτό το σημείο, πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα δεν είναι ακόμα σε θέση να συγκεντρώσει αξιόπιστα και συγκρίσιμα στοιχεία για τους απαιτούμενους δείκτες της ενδο-οικογενειακής βίας. Καθώς η δικαιοσύνη δεν διαθέτει πληροφοριακό σύστημα για τα αδικήματα της ενδο-οικογενειακής βίας, η συλλογή των στοιχείων γίνεται κατόπιν αποστολής στατιστικών από οικογραφίες προηγούμενων ετών, ύστερα από αίτημα στις Εισαγγελίες Πρωτοδικών της χώρας. Πρόκειται, επομένως, για μια ενδεικτική προσπάθεια ποσοτικής προσέγγισης του φαινομένου της ενδο-οικογενειακής βίας και όχι για μια πιστή απεικόνισή του.²⁸⁸

Ακόμη, είναι αναγκαίο να αναφερθεί ότι στην περίπτωση της ενδο-οικογενειακής βίας, εκτός από τους προαναφερόμενους λόγους ύπαρξης μεγάλου σκοτεινού αριθμού, παρατηρείται μια ελλιπής διάθεση δεδομένων των προηγούμενων ετών. Τα μόνα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία που εντοπίστηκαν, ανακτήθηκαν από την Στατιστική Επετηρίδα του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για τα έτη 2014 έως 2019, και την 2^η ετήσια έκθεση για τη βία κατά των γυναικών της Γενικής Γραμματείας

²⁸⁷ Το διάγραμμα σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο:

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

²⁸⁸ Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, «2^η ετήσια έκθεση για τη βία κατά των γυναικών», Νοέμβριος 2021, Αθήνα, σ.70. Ανακτήθηκε από: <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2021/11/2h-ethsia-ekthesi.pdf>

Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων για τα έτη 2010-2013, επιπλέον. Όπως προκύπτει, λοιπόν, η ανάλυση των συγκεκριμένων στατιστικών στοιχείων για την ενδο-οικογενειακή βία μπορεί να είναι μόνο ενδεικτική.

Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψη τους παραπάνω περιορισμούς, παρατηρήθηκε, βάσει των στοιχείων της στατιστικής επετηρίδας του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη²⁸⁹, ότι σε όλη την επικράτεια η ενδο-οικογενειακή βία από το 2014 μέχρι και το 2019 ακολούθησε μια σταθερά αυξητική πορεία. Από 3.513 τετελεσμένα αδικήματα (ενδο-οικογενειακής βίας) που καταγράφηκαν το 2014, το 2019 ανήλθαν στα 5.220. Μάλιστα, όπως προκύπτει από τα ελάχιστα δεδομένα που είναι διαθέσιμα, η ενδο-οικογενειακή βία παρέμενε σε σχετικά σταθερά επίπεδα, ώσπου σημείωσε μια σημαντική αύξηση της τάξης του 20,1% το 2018.

Από την άλλη πλευρά, οι τετελεσμένες περιπτώσεις ενδο-οικογενειακής βίας στην περιφέρεια της Αττικής από 1.204 που καταγράφηκαν επίσημα το 2014, το 2019 σχεδόν διπλασιάστηκαν (2.023). Ακολουθώντας, επίσης, μια σταθερά αυξητική πορεία, σημείωσε τη σημαντικότερη αύξηση της τάξης του 26,7% το ίδιο έτος με τη μεγαλύτερη αύξηση σε επίπεδο επικράτειας (2018). Σε αυτό το σημείο, αξίζει να παρατηρήσει κανείς ότι από το γενικό σύνολο των καταγεγραμμένων περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας, τα μισά έλαβαν χώρα στην περιφέρεια Αττικής.

Πίνακας 7: Ποσοστιαία μεταβολή καταγγελλόμενων περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας σε όλη την Ελλάδα και στην περιφέρεια Αττικής, 2014-2019²⁹⁰

²⁸⁹ Διαθέσιμα στο: <http://archive.data.gov.gr/dataset/statistikh-epethrida>

²⁹⁰ Ο πίνακας σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Στατιστικής Επετηρίδας του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη Διαθέσιμα στο: <http://archive.data.gov.gr/dataset/statistikh-epethrida/related>

ΕΝΔΟ-ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ 2014-2019			ΕΝΔΟ-ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΑΤΤΙΚΗ 2014-2019		
ΕΤΗ	ΤΕΤΕΛΕΣ ΜΕΝΑ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ %	ΕΤΗ	ΤΕΤΕΛΕΣ ΜΕΝΑ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ %
2009	-	-	2009	-	-
2010	-	-	2010	-	-
2011	-	-	2011	-	-
2012	-	-	2012	-	-
2013	-	-	2013	-	-
2014	3.513	-	2014	1.204	-
2015	3.572	1,7	2015	1.244	3,3
2016	3.846	7,7	2016	1.287	3,4
2017	3.929	2,1	2017	1.450	12,6
2018	4.720	20,1	2018	1.838	26,7
2019	5.220	10,6	2019	2.023	10

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και τα δεδομένα από τη δεύτερη ετήσια έκθεση για τη βία κατά των γυναικών που αφορούν τετελεσμένα περιστατικά ενδο-οικογενειακής βίας σε όλη την επικράτεια από το 2010 και ύστερα. Καθώς από το 2014 κι' έπειτα τα δεδομένα της έκθεσης σχεδόν ταυτίζονται με τα στοιχεία της στατιστικής επετηρίδας του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, γίνεται μια ειδική εστίαση στο διάστημα 2010-2014. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι το 2011 τα καταγγελλόμενα εγκλήματα ενδο-οικογενειακής βίας σχεδόν διπλασιάστηκαν από το προηγούμενο έτος. Συγκεκριμένα, από 1.303 καταγγελλόμενα περιστατικά κατά τη διάρκεια του 2010, το 2011 ανήλθαν στα 2.005, σημειώνοντας μια αύξηση της τάξης του 53,9%. Έπειτα ακολούθησε μια σταθερά αυξητική πορεία, έως ότου το 2019 ο ετήσιος αριθμός καταγγελλομένων εγκλημάτων έφτασε να είναι σχεδόν πέντε φορές υψηλότερος από το 2010 (+300,6% αύξηση).

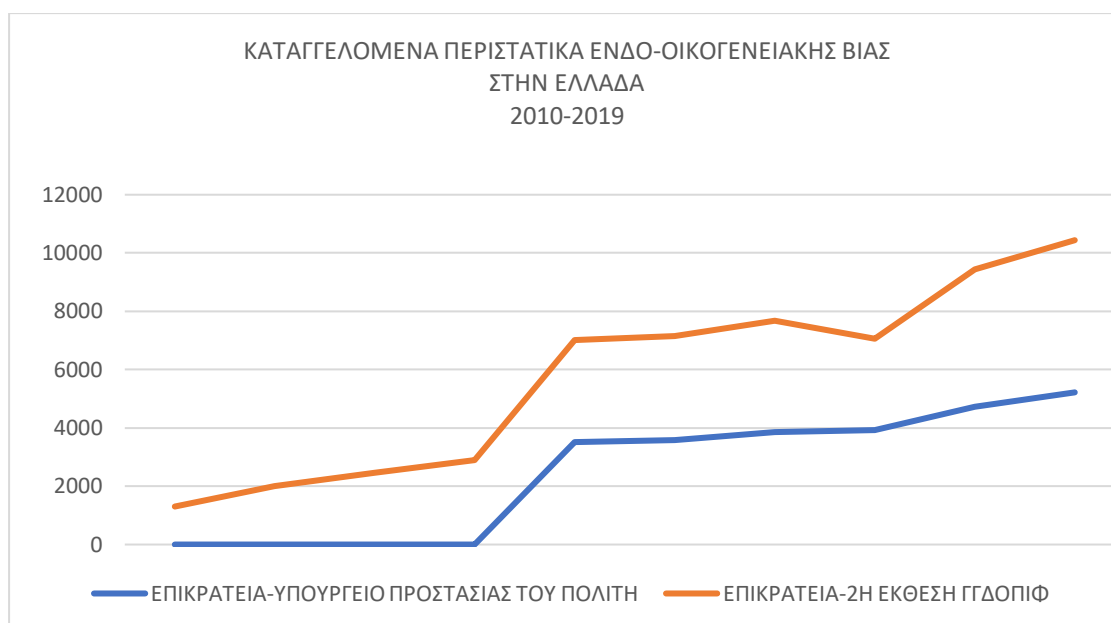
Πίνακας 8: Ποσοστιαία μεταβολή καταγγελλόμενων περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας σε όλη την Ελλάδα, 2010-2019²⁹¹

Ενδοοικογενειακή βία ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ 2010-2019										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019

²⁹¹ Ο πίνακας σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της Γενικής Γραμματείας Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων. Διαθέσιμα στο: <https://isotita.gr/category/statistika-stoixeia-meletes/>

Ετήσιος αριθμός καταγγελλόμενων εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας	1.303	2.005	2.455	2.896	3.512	3.572	3.839	3.134	4.722	5.220
ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ %	-	53,9	22,4	17,9	21,3	1,7	7,5	-0,2	50,7	10,5

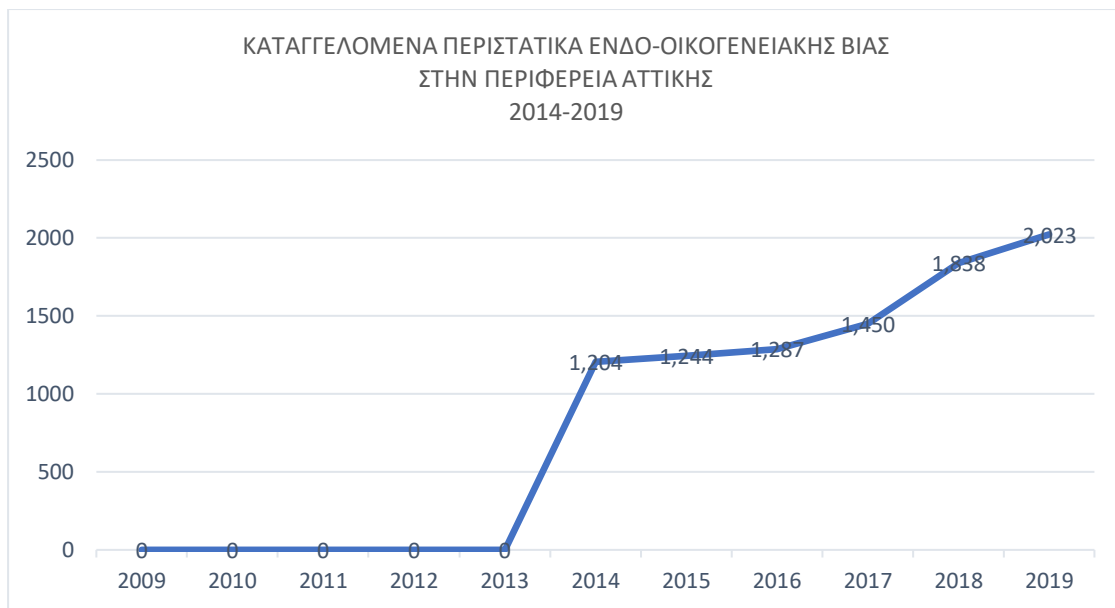
Τέλος, όπως αποτυπώνεται και στα διαγράμματα 7 και 8, η καταγγελλόμενη ενδο-οικογενειακή βία κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης καταγράφει μια ολοένα και αυξανόμενη πορεία, τόσο σε επίπεδο χώρας, όσο και περιφέρειας Αττικής. Αυτό, βέβαια, μπορεί να οφείλεται είτε σε πραγματική αύξηση των περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας κατά τη διάρκεια της κοινωνικο-οικονομικής κρίσης είτε στις πολλαπλές δράσεις που πραγματοποιούνται τα τελευταία έτη με σκοπό την ενημέρωση και παρότρυνση των θυμάτων να καταγγείλουν σε περίπτωση που έχουν θυματοποιηθεί εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Διάγραμμα 7: Εξέλιξη καταγγελλόμενων περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας σε όλη την Ελλάδα, 2010-2019 ²⁹²

²⁹² Το διάγραμμα σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Στατιστικής Επετηρίδας του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και της Γενικής Γραμματείας Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

Διαθέσιμα στο: <http://archive.data.gov.gr/dataset/statistikh-epethrida/related> και στο: <https://isotita.gr/category/statistika-stoixeia-meletes/>

Διάγραμμα 8: Εξέλιξη καταγγελλόμενων περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας στην περιφέρεια Αττικής, 2014-2019 ²⁹³

3.2.5 Συμπεράσματα

Έχοντας πραγματοποιήσει μια ενδεικτική ανάλυση των στατιστικών στοιχείων για την εξέλιξη της βίαιης εγκληματικότητας, τόσο σε επίπεδο χώρας, όσο και περιφέρειας Αττικής, παρατηρείται ότι υπήρξε μια σημαντική αύξηση των ληστειών, καθώς και της καταγγελλόμενης βίας εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος (ενδο-οικογενειακή βία). Το ίδιο, ωστόσο, δεν παρατηρήθηκε για την περίπτωση των ανθρωποκτονιών εκ προθέσεως και των καταγγελλόμενων βιασμών, καθώς και στις δυο συγκεκριμένες κατηγορίες βίαιου εγκλήματος σημειώθηκε μια μείωση κατά το χρονικό διάστημα της πρόσφατης οικονομικής ύφεσης.

Όπως προκύπτει από τη σύντομη ανάλυση, τα παραπάνω βίαια εγκλήματα τελέστηκαν στην πλειονότητά τους στην περιφέρεια Αττικής, γεγονός αναμενόμενο, εάν λάβει κανείς υπόψη του ότι ο μισός περίπου πληθυσμός της χώρας διαμένει εντός της συγκεκριμένης περιφέρειας. Αυτό, ίσως, να αποτελεί και την εξήγηση της «κοινής» πορείας της βίαιης εγκληματικότητας που καταγράφηκε στην Ελλάδα και την Αττική κατά το χρονικό διάστημα 2008-2019.

²⁹³ Το διάγραμμα σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της επίσημης ιστοσελίδας της Στατιστικής Επετηρίδας του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη. Διαθέσιμα στο: <http://archive.data.gov.gr/dataset/statistikh-epethrida/related>

Επίσης, αξιοσημείωτη είναι η παρατήρηση στα συνεχώς αυξανόμενα περιστατικά ενδο-οικογενειακής βίας σε Ελλάδα και Αττική, από το 2010, που διατίθενται τα πρώτα επίσημα δεδομένα, έως και το 2019. Σε αυτό το σημείο, βέβαια, κρίνεται απαραίτητο να επισημανθεί ότι μπορεί να μην αυξήθηκαν τα περιστατικά ενδο-οικογενειακής βίας, αλλά τα περιστατικά καταγγελλόμενης ενδο-οικογενειακής βίας. Το ίδιο ισχύει και για την περίπτωση του βιασμού, παρόλο που από τα επίσημα δεδομένα προκύπτει ότι υπήρξε μείωση σε αυτή την κατηγορία βίαιου εγκλήματος.

Τέλος, μια διαπίστωση, η οποία προκύπτει από την παρατήρηση της εξέλιξης των ανθρωποκτονιών εκ προθέσεως σε Ελλάδα και Αττική, είναι ότι παρόλο που υπήρξε μείωση της συγκεκριμένης κατηγορίας βίαιου εγκλήματος κατά το χρονικό διάστημα 2008-2019, το χρονικό διάστημα 2008-2011 σημείωσε μια σημαντική αύξηση, ιδίως στην περιφέρεια Αττικής.

Συμπερασματικά, με την αύξηση της βίαιης εγκληματικότητας που διαπιστώθηκε σε συγκεκριμένες κατηγορίες εγκλημάτων (ληστείες και ενδο-οικογενειακή βία), θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η κοινωνική παθολογία του βίαιου εγκλήματος είτε με βάση την ορατή του έκφραση είτε μέσα από την εκτίμηση του σκοτεινού του αριθμού, μπορεί να μην οφείλεται κατά κύριο λόγο στην οικονομική κρίση, αλλά να συνιστά ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο με πολλαπλούς ατομικούς και κοινωνικο-πολιτικούς παράγοντες. Έτσι, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι οι συγκεκριμένες κατηγορίες βίαιης εγκληματικότητας που σημείωσαν μια αυξητική πορεία την περίοδο αυτή, δεν αυξήθηκαν εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, αλλά επηρεάστηκαν στο πλαίσιο αυτής.

3.3 Οικονομική κρίση και βίαιη εγκληματικότητα στην Ελλάδα: Η εμπειρική εικόνα

Έχοντας παρακολουθήσει, ενδεικτικά, την πορεία της βίαιης εγκληματικότητας στην Ελλάδα και την Αττική κατά το διάστημα της πρόσφατης οικονομικής κρίσης με βάση τα επίσημα στατιστικά στοιχεία, στόχος του εν λόγω υποκεφαλαίου είναι να προσεγγιστεί η σχέση των δυο αυτών φαινομένων μέσα από εμπειρικές μελέτες, έρευνες και προσεγγίσεις που έχουν λάβει χώρα με αντικείμενο επιστημονικού ενδιαφέροντος την Ελλάδα της κρίσης. Αν και δεν έχουν υπάρξει προς το παρόν ελληνικές εμπεριστατωμένες έρευνες που να έχουν θέσει ως κύριο ερευνητικό ζήτημα την πιθανή συσχέτιση συγκεκριμένων τύπων βίαιου εγκλήματος με συγκεκριμένους

οικονομικούς δείκτες, μπορεί αυτή η πιθανή συσχέτιση να προσεγγιστεί μέσα από σχετικές μελέτες.

Μια εξ αυτών είναι και η έρευνα των **Kollias C. και Paleologou S.**²⁹⁴, η οποία είχε ως στόχο να εξετάσει τον αντίκτυπο της ανεργίας σε διάφορους τύπους εγκληματικότητας στην Ελλάδα, χρησιμοποιώντας στοιχεία εγκληματικότητας δημοσιευμένα από την ελληνική αστυνομία, για τη χρονική περίοδο 1991-2007.

Για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της ανεργίας και των 14 διαφορετικών τύπων εγκλήματος²⁹⁵ που επιλέχθηκαν, ακολούθησε μια σειρά από οικονομετρικά τεστ, συμπεριλαμβανομένων των δοκιμών αιτιότητας Granger²⁹⁶, μιας ανάλυσης αποσύνθεσης διακύμανσης²⁹⁷ και μιας ανάλυσης απόκρισης παρόρμησης.

Σύμφωνα με την παρούσα μελέτη, η καταγεγραμμένη εγκληματική δραστηριότητα παρουσίασε σε γενικές γραμμές μια γενική ανοδική τάση. Το συνολικό ποσοστό εγκληματικότητας μειώθηκε από το 1997 για τα επόμενα τρία χρόνια, σταθεροποιήθηκε περίπου μέχρι το 2005 και στη συνέχεια αυξήθηκε πάλι. Συγκεκριμένα, οι κλοπές οχημάτων, οι ληστείες, οι πλαστογραφίες, τα κακουργήματα περί όπλων και οι απάτες εμφάνιζαν σταθερή αύξηση καθ' όλη την περίοδο, ενώ οι ανθρωποκτονίες και οι βιασμοί παρέμειναν ως επί το πλείστον στα ίδια επίπεδα. Η ανεργία από την άλλη πλευρά, αυξήθηκε σταθερά μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και στη συνέχεια ακολούθησε γενικά μια πτωτική πορεία.

Τα εμπειρικά αποτελέσματα της εν λόγω μελέτης έδειξαν μια σημαντική συσχέτιση του ποσοστού ανεργίας με τρεις, από τους δεκατέσσερις, τύπους εγκλήματος: τις κλοπές οχημάτων, τις ληστείες και το λαθρεμπόριο. Σαφώς, βέβαια, το μικρό μέγεθος του δείγματος, αν και οριακά εντός του αποδεκτού εύρους, εγείρει ζητήματα σχετικά με την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων. Από την άλλη πλευρά,

²⁹⁴ Kollias C. & Paleologou S. (2012), "Labour market conditions and crime in Greece", *International Journal of Social Economics*, Vol. 39, No. 12, October 2012, σσ. 983-1000. Ανακτήθηκε από: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/03068291211269109/full/html>

²⁹⁵ Μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οι ληστείες, κλοπές-διαρρήξεις, ανθρωποκτονίες, βιασμοί και λαθρεμπόριο.

²⁹⁶ Το τεστ αιτιότητας Granger είναι μια τεστ στατιστικής υπόθεσης για τον προσδιορισμό του εάν μια χρονοσειρά είναι χρήσιμη για την πρόβλεψη μιας άλλης, που προτάθηκε για πρώτη φορά το 1969. Βλ. περισσότερα στο: https://wikipedia.net/el/Granger_causality

²⁹⁷ Η ανάλυση αποσύνθεσης διακύμανσης (variance decomposition) αποσυνθέτει τη μεταβολή, που προέρχεται από ένα εξωγενές γεγονός, μιας ενδογενούς μεταβλητής επιμερίζοντας την στις άλλες συνιστώσες, ανάλογα με τη χρονική περίοδο. Έτσι, η εν λόγω ανάλυση παρέχει πληροφορίες σχετικά με την σημαντικότητα της κάθε τυχαιότητας που προκαλεί το σοκ στις ενδογενείς εξεταζόμενες μεταβλητές. Βλ. περισσότερα στο: https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/10407/Koutsonikolas_Vasilis.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ωστόσο, τα εμπειρικά αποτελέσματα είναι ισχυρά σε σχέση με διάφορες στατιστικές δοκιμές που χρησιμοποιήθηκαν, κι έτσι, συνολικά, προκύπτει ότι τα ευρήματα της έρευνας στην περίπτωση της Ελλάδας είναι μικτά, καθώς δε διαπιστώθηκε συσχέτιση μεταξύ της ανεργίας και όλων των ειδών εγκληματικότητας, παρά μόνο με τις κλοπές οχημάτων, τις ληστείες και το λαθρεμπόριο.

Μια εξίσου ενδιαφέρουσα μελέτη είναι αυτή της **Laspa C.**²⁹⁸, η οποία σχεδιάστηκε για να απαντήσει σε δύο ερωτήματα. Αρχικά, ποιες παράμετροι επηρεάζουν τη συνολική εγκληματικότητα και, δεύτερον, ποιες παράμετροι επηρεάζουν συγκεκριμένα αδικήματα. Αναλυτικότερα, η εμπειρική αυτή εργασία στόχευσε στη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν ή υποκινούν τις εγκληματικές δραστηριότητες στην Ελλάδα, δεδομένων των οικονομικών συνθηκών της για την περίοδο 1991–2010. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από διεθνείς βάσεις δεδομένων και δημοσιευμένες εκθέσεις του Υπουργείου Τάξης και χρησιμοποιήθηκαν σ' ένα πλαίσιο στατιστικής ανάλυσης. Αρχικά, στην έρευνα συμπεριλήφθηκαν και διερευνήθηκαν έξι ανεξάρτητες μεταβλητές (οικονομικές και δημογραφικές)²⁹⁹ και δεκαέξι εξαρτημένες (κατηγορίες εγκλημάτων)³⁰⁰.

Κατά τη διεξαγωγή της μελέτης, παρατηρήθηκε ότι η ανθρωποκτονία τα τελευταία 20 χρόνια παρουσίαζε μια αύξηση κατά 26,8%. Οι μισές ανθρωποκτονίες σημειώθηκαν στην Αθήνα, μετατρέποντας έτσι την ελληνική πρωτεύουσα στη δεύτερη ευρωπαϊκή πόλη με τις περισσότερες ανθρωποκτονίες μετά το Λονδίνο. Οι ληστείες το 2010 αυξήθηκαν κατά 434 % σε σχέση με το 1991, και οι βιασμοί κατά 20%. Στη συνέχεια, ακολουθώντας τη σταδιακή ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή τη συνολική εγκληματικότητα, προέκυψε ότι το επίπεδο του γενικού πληθυσμού, το επίπεδο του μέσου μηνιαίου μισθού και το ποσοστό ανεργίας σχετίζονται με τη συνολική εγκληματικότητα. Ωστόσο, όταν διεξήχθη σταδιακή ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή κάθε κατηγορία εγκλήματος, καμία συσχέτιση με τους οικονομικούς παράγοντες δεν αποδείχθηκε να είναι στατιστικά σημαντική.

²⁹⁸ Laspa C., "Do the economic factors affect criminality? Evidence from Greece, 1991–2010", *European Journal of Law and Economics*, Vol. 39, No.1, February 2015, σσ.107-118. Ανακτήθηκε από: https://ideas.repec.org/a/kap/ejlawec/v39y2015i1d10.1007_s10657-013-9403-2.html

²⁹⁹ Δείκτη ανεργίας, μηνιαίου μισθού και γενικού πληθυσμού και εθνικότητα.

³⁰⁰ Ανθρωποκτονίες, απάτες, εκβιασμοί, βιασμοί, κλοπές-διαρρήξεις, κλοπές μηχανοκίνητων οχημάτων, λαθρεμπόριο, ληστείες, ληστείες σε τράπεζες, αδικήματα περί πνευματικών δικαιωμάτων, πλαστογραφία, αδικήματα περί όπλων, σεξουαλικές επιθέσεις, αρχαιοκαπηλία, επαιτεία και ζωοκλοπές.

Τέλος, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το ποσοστό ανεργίας επηρεάζει σημαντικά τη συνολική εγκληματικότητα. Επιπλέον, η εγκληματικότητα επηρεάζεται επαρκώς και από το επίπεδο του μέσου μηνιαίου μισθού και το επίπεδο του γενικού πληθυσμού. Ωστόσο, κανένας συγκεκριμένος οικονομικός παράγοντας δεν επηρεάζει κάποιο συγκεκριμένο έγκλημα, με εξαίρεση το έγκλημα του εκβιασμού που συνδέθηκε έντονα με το επίπεδο των μέσων μηνιαίων μισθών.

Σε πρόσφατη μελέτη που αφορά την πρόσφατη οικονομική κρίση, η εμπειρική μελέτη των **Tsouvelas G., Kontaxakis V., Giotakos O., Konstantakopoulos G., Kontaxaki M-I. και Papaslanis Th.**³⁰¹ είχε σκοπό να ερευνήσει την πιθανή επίδραση της οικονομικής κρίσης στην εγκληματικότητα στην Ελλάδα, κατά το χρονικό διάστημα 2008-2011. Λαμβάνοντας δεδομένα από το τμήμα καταγραφής και ανάλυσης εγκλημάτων της Ελληνικής Αστυνομίας, δημιούργησαν ένα συνολικό ποσοστό εγκληματικότητας με βάσει συγκεκριμένα εγκλήματα³⁰² και τα υπολόγισαν ανά 100.000 κατοίκους και ανά αστυνομική περιφέρεια της Ελλάδας.

Χρησιμοποιώντας το στατιστικό πακέτο SPSS για τη στατιστική ανάλυση και τον έλεγχο T-test³⁰³ για ζευγαρωμένα δείγματα, προκειμένου να εντοπίσουν τις διαφορές στα ποσοστά εγκληματικότητας κατά το χρονικό διάστημα 2008-2011, διαπιστώθηκε ότι υπήρξε σημαντική αύξηση στο συνολικό ποσοστό της εγκληματικότητας αυτό το διάστημα. Συγκεκριμένα, μεταξύ 2008 και 2011 σημειώθηκε σημαντική αύξηση στα ποσοστά ανθρωποκτονιών, απάτης, εκβιασμού, παράνομης οπλοφορίας, κλοπής-διάρρηξης και ληστείας. Δεν παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφορές στα ποσοστά σεξουαλικών εγκλημάτων, π.χ. του βιασμού, και εγκλημάτων που σχετίζονται με ναρκωτικά. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι τον κύριο περιορισμό αυτής της προκαταρκτικής έκθεσης αποτέλεσε το γεγονός ότι η μελέτη αφορούσε ένα πολύ περιορισμένο χρονικό διάστημα της οικονομικής κρίσης και για το λόγο αυτό απαιτούνται περαιτέρω στοιχεία, συμπεριλαμβανομένων περισσότερων

³⁰¹ Tsouvelas G, Kontaxakis V, Giotakos O, Konstantakopoulos G, Kontaxaki M-I. & Papaslanis T., "Financial crisis and criminality in Greece: 2008 vs 2011", *Psychiatriki*, Vol.27, No.1, January 2016, σσ.54-57. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/301643010_Financial_crisis_and_criminality_in_Greece_2008_vs_2011

³⁰² Ανθρωποκτονίες, οικονομικά εγκλήματα (απάτη, εκβιασμός), εγκλήματα που σχετίζονται με ναρκωτικά, παράνομη κατοχή όπλων, βιασμός, σεξουαλική εκμετάλλευση, κλοπές-διάρρηξεις και ληστείες.

³⁰³ Έλεγχος T ονομάζεται η παραμετρική στατιστική διαδικασία που ελέγχει τη στατιστική σημαντικότητα των διαφορών των μέσων όρων: α) δύο δείγματα στην ίδια περίσταση (ανεξάρτητα δείγματα) ή β) ενός δείγματος σε δύο διαφορετικές περιπτώσεις (εξαρτημένα δείγματα). Βλ. περισσότερα στο: <https://www.greek-language.gr/certification/research/lexicon/show.html?id=242>

ετών κατά τη διάρκεια της κρίσης, προκειμένου να διαπιστωθεί η επίδραση της ελληνικής οικονομικής κρίσης στην εγκληματικότητα της χώρας.

Παράλληλα, μια ακόμη ενδιαφέρουσα εμπειρική μελέτη που είχε ως στόχο την παροχή πληροφοριών σχετικών με τις τάσεις των ποσοστών ανθρωποκτονιών στην Ελλάδα, είναι η μελέτη των **Vrachnis N., Vlachadis N., Vlachadi N., Mastorakos G. και Iliodromiti Z.**³⁰⁴

Αναλύοντας επίσημα εθνικά δεδομένα από τα πιστοποιητικά θανάτου που ελήφθησαν από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, προέκυψε ότι το ποσοστό ανθρωποκτονιών στην Ελλάδα, που ορίζεται ως ο αριθμός των ολοκληρωμένων ανθρωποκτονιών ανά 100.000 άτομα, έχει υπερτριπλασιαστεί τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες. Αφού άγγιξε το χαμηλότερο ποσοστό το 1972, (0,51 ανά 100.000), το ποσοστό αυτό ανήλθε στο ανώτατο όριο του 1,55 ανά 100.000 το 1997, και παρόλο που υπήρξε μια απότομη μείωση 50% κατά την περίοδο 1997–2002, το 2011 άγγιξε το 1,67 ανά 100.000.

Συγκεκριμένα, κατά τη χρονική περίοδο 2009-2012, το ποσοστό ανθρωποκτονιών αυξήθηκε κατά 38%, σε σύγκριση με την τετραετία (2005–2008) πριν την κρίση. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι οι μεγαλύτερες αυξήσεις παρατηρήθηκαν στους νεότερους (20–34 ετών) και στους μεγαλύτερους (≥ 80 ετών) ενήλικες, κατά 81% και 69%, αντίστοιχα. Σε αντίθεση, μάλιστα, με το παγκόσμιο ποσοστό προτύπων όπου οι νεαροί ενήλικες είναι τα πιο συνήθη θύματα και ο κίνδυνος μειώνεται με την αύξηση της ηλικίας τους, η εν λόγω μελέτη επεσήμανε ότι στην Ελλάδα οι υψηλότερες τιμές παρατηρήθηκαν στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες. Το 2011, σε σύγκριση με το 2010, οι ανθρωποκτονίες που διαπράχθηκαν με κίνητρο τη ληστεία, αυξήθηκαν κατά 87%, με την πλειονότητα των θυμάτων να είναι ηλικιωμένοι.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εμφανίζουν και τα ερευνητικά πορίσματα της εμπειρικής μελέτης του **Laliotis I.**³⁰⁵, ο οποίος, χρησιμοποιώντας δεδομένα πίνακα³⁰⁶ σε περιφερειακό επίπεδο, τα οποία κάλυπταν την περίοδο 1999-2013, και εφαρμόζοντας σχετικές τεχνικές εκτίμησης, παρατήρησε ότι από το 2009 κι έπειτα υπήρξε μια θετική

³⁰⁴ Vrachnis N., Vlachadis N., Vlachadi M., Mastorakos G. & Iliodromiti Z., “Letter to the editor- Homicides in Greece: trends and features”, *Journal Forensic Science*, Vol.60, No.2, March 2015, σσ.536-537. Ανακτήθηκε από: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25754543/>

³⁰⁵ Laliotis I., “Crime and unemployment in Greece: Evidence before and during the crisis”, *Economics and Business Letters*, Vol.5, No.1, March 2016, σσ.10-16. Ανακτήθηκε από: <https://reunido.uniovi.es/index.php/EBL/article/view/10893>

³⁰⁶ Στα στατιστικά και την οικονομία, ο πίνακας δεδομένων είναι ένα υποσύνολο διαχρονικών δεδομένων όπου οι παρατηρήσεις γίνονται για τα ίδια θέματα κάθε φορά. Βλ. περισσότερα στο: <https://eclass.aueb.gr/modules/document/file.php/DEOS130/advanced%20panel%20data.pdf>

συσχέτιση του ποσοστού ανεργίας των ανδρών με τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και των σχετικών με τα ναρκωτικά, όχι όμως μεταξύ των συνθηκών αγοράς εργασίας και των εγκλημάτων κατά της ζωής.

Το 2018, η Γνώση Αναπτυξιακή Συμβουλευτική ΙΚΕ θέλοντας να παράσχει εξειδικευμένη υποστήριξη στο Μηχανισμό-Δομή Παρακολούθησης της Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ) που λειτουργεί στο πλαίσιο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων για την παρακολούθηση της εφαρμογής των πολιτικών ισότητας, υλοποίησε μια έρευνα με θέμα *«Η ποσοτική και ποιοτική αποτίμηση της βίας κατά των γυναικών την περίοδο 2008-2016 και η σύνδεση των ποιοτικών και ποσοτικών όψεων με την οικονομική κρίση. Νέες ευάλωτες ομάδες πληθυσμού και προκλήσεις πολιτικής»*³⁰⁷.

Έχοντας ως αντικείμενο μελέτης την καταγραφή και την ανάλυση στάσεων, απόψεων και αντιλήψεων θυμάτων έμφυλης βίας, με απώτερο στόχο την αποτίμηση των επιπτώσεων της κρίσης στο φαινόμενο της βίας κατά των γυναικών, η εν λόγω μελέτη επέλεξε ένα δείγμα 70 γυναικών που κατανοούσαν την ελληνική γλώσσα και υπήρξαν εξυπηρετούμενες συγκεκριμένων δομών και δικτύων της ΓΓΙΦ. Ακολούθησε τη μέθοδο συμπλήρωσης δομημένων ερωτηματολογίων και, κατά την κωδικοποίηση των δεδομένων, επιδιώχθηκε, στο βαθμό που ήταν δυνατή, η παραμετροποίηση και η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων.

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων επισημάνθηκε από τις γυναίκες ότι η κακοποίηση συνέβαινε και πριν την οικονομική κρίση, εν τούτοις, το 54,1% των γυναικών δήλωσε ότι η σχέση με το δράστη επιδεινώθηκε εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, και κυρίως λόγω των περισσότερων ωρών εργασίας του συζύγου ή των οικονομικών προβλημάτων που προκύπταν στην πορεία της σχέσης. Μάλιστα, σε περιπτώσεις μακροχρόνιων κακοποιητικών σχέσεων, η οικονομική κρίση και οι δυσμενείς συνέπειες στο νοικοκυριό ενίσχυσαν τη συχνότητα των περιστατικών. Ειδικότερα, υπήρξαν περιστατικά που η εύρεση εργασίας από την πλευρά των γυναικών δημιουργούσε συχνά θυμό και αλυσιδωτές αντιδράσεις λεκτικής, συναισθηματικής ή/και σωματικής βίας σε βάρος τους από το σύντροφο/σύζυγό τους.

Συνοψίζοντας, από τα ευρήματα της εν λόγω μελέτης προέκυψε ότι η οικονομική κρίση από μόνη της δεν αποτέλεσε γενεσιουργό αιτία των περιστατικών βίας, αλλά η πίεση που βίωναν τα μέλη των οικογενειών ως αποτέλεσμα της κρίσης οδηγούσε συχνά

³⁰⁷ Βλ. αναλυτικά τα πορίσματα της έρευνας στο: <https://isotita.gr/μελέτη-με-τίτλο-η-ποσοτική-και-ποιοτική/>

σε πιο έντονα περιστατικά βίας, ιδίως σε βάρος γυναικών που θεωρούνταν οικονομικά και εργασιακά ευάλωτες.

3.4 Οικονομική κρίση και βίαιη εγκληματικότητα στην Αθήνα: Η εικόνα μέσα από την πρόσφατη εμπειρική έρευνα στάσεων

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι τα δεδομένα των εμπειρικών μελετών που αφορούν την πρόσφατη ελληνική κρίση παρέχουν αρκετές ενδείξεις σχετικά με τη συσχέτιση των οικονομικών παραγόντων με τη βίαιη εγκληματικότητα, ωστόσο έχουν αρκετούς περιορισμούς. Θέλοντας, λοιπόν, να προσεγγιστεί διεξοδικότερα το βασικό ζήτημα, σκοπός του εν λόγω υπο-κεφαλαίου είναι η διερεύνηση των επιπτώσεων της πρόσφατης οικονομικής κρίσης στη βίαιη εγκληματικότητα των ευρύτερων περιοχών της Αθήνας μέσα από την επεξεργασία και ανάλυση πρωτογενών δεδομένων από την πρόσφατη έρευνα στάσεων που διεξήχθη το 2021 από το Εργαστήριο Αστεακής Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου.

3.4.1 Φυσιογνωμία της έρευνας

Στα πλαίσια της «1η Προκήρυξης ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση των μελών ΔΕΠ και Ερευνητών/τριών και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» με αριθμό πρότασης 3898, σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε από το Εργαστήριο Αστεακής Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου το ερευνητικό πρόγραμμα με τίτλο “Urban Crime: Spatial of Crime and Insecurity in the Era of Economic Crisis: Trends, Dimensions and Correlations” - «Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί»³⁰⁸, χρηματοδοτούμενο από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) και επιστημονικά υπεύθυνη την Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, κα Χριστίνα Ζαραφονίτου. Η έρευνα διεξήχθη κατά το χρονικό διάστημα 01/02/2021-30/09/2021, σε επτά δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου Αθηναίων και σε δύο ακόμη απομακρυσμένους δήμους της ελληνικής πρωτεύουσας, και συγκεκριμένα στο Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού και Κορυδαλλού, οι οποίοι είναι γεωγραφικά και κοινωνικο-οικονομικά αντίθετοι μεταξύ τους. Η επιλογή των

³⁰⁸ Ζαραφονίτου Χ., (Επιστ. Υπεύθ.), “Urban Crime: Spatial of Crime and Insecurity in the Era of Economic Crisis: Trends, Dimensions and Correlations”- «Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί», χρηματοδοτούμενο από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.), πρόταση με αριθμό 3898, Εργαστήριο Αστεακής Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2021

συγκεκριμένων υπό μελέτη δήμων βασίστηκε στο μοντέλο των ομόκεντρων ζωνών (Park, Burgess & McKenzie, 1925) της Οικολογικής Σχολής του Σικάγο (Shaw & McKay, 1942), προσαρμοσμένη, βέβαια, στα ειδικά χαρακτηριστικά του πλαισίου της παρούσας έρευνας.

Στόχος του εν λόγω ερευνητικού έργου ήταν να δώσει επιστημονικές απαντήσεις σε βασικά ερωτήματα, καθώς και μια ανασκόπηση των κρίσιμων παραμέτρων του εγκλήματος και των ζητημάτων ανασφάλειας στην Αθήνα. Για το σκοπό αυτό, τέθηκαν ένα σύνολο ερευνητικών ερωτημάτων, μεταξύ των οποίων ήταν και οι εξής ερευνητικές υποθέσεις: (1) εάν κλιμακώνεται το έγκλημα σε περιόδους οικονομικής κρίσης, και (2) εάν διακρίνεται η σχέση μεταξύ οικονομικής κρίσης και εγκληματικότητας με βάση τις διάφορες μορφές εγκλήματος (εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, εγκλήματα βίας).

Προς απάντηση των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων, η έρευνα ακολούθησε τρία στάδια: τη διαδικασία της δειγματοληψίας, τη συλλογή των δεδομένων και την ανάλυση αυτών. Συγκεκριμένα, το δειγματοληπτικό σχέδιο που προτάθηκε είναι αυτό της πολυδιάστατης στρωματοποιημένης δειγματοληψίας από πληθυσμό δειγματοληψίας που ορίστηκε με βάση τα στοιχεία που αφορούν το μόνιμο πληθυσμό της Απογραφής Πληθυσμού 2011 της ΕΛ.ΣΤΑΤ., και καλύπτει πλήρως τον πληθυσμό αναφοράς, ώστε να εξασφαλίζεται η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος.

Το ελάχιστο απαιτούμενο μέγεθος δείγματος υπολογίστηκε σε 730 νοικοκυριά (δειγματοληπτικό σφάλμα ± 5), από τους τρεις Δήμους αναφοράς ως εξής: 510 νοικοκυριά από τα 7 δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου Αθηναίων, 62 νοικοκυριά από το δημοτικό διαμέρισμα Φιλοθέης, 87 νοικοκυριά από το δημοτικό διαμέρισμα Ψυχικού και 71 νοικοκυριά από το δημοτικό διαμέρισμα Κορυδαλλού.

Για τη συλλογή των δεδομένων η έρευνα ακολούθησε τη μέθοδο της τηλεφωνικής έρευνας, η οποία πραγματοποιήθηκε με τηλεφωνικές συνεντεύξεις σε μόνιμους κατοίκους της υπό ερευνώμενης περιοχής με τη μέθοδο CATI (Computer Assisted Telephone Interview)³⁰⁹, και η επιλογή των νοικοκυριών του δείγματος βασίστηκε στον προαναφερόμενο δειγματοληπτικό σχεδιασμό, της στρωματοποιημένης συστηματικής τυχαίας δειγματοληψίας. Αναφορικά με τη διαδικασία συλλογής των δεδομένων, μετά την εφαρμογή της στρωματοποιημένης

³⁰⁹ Η μέθοδος CATI είναι η τηλεφωνική, υποβοηθούμενη από Η/Υ, συνέντευξη. Βλ. περισσότερα στο: https://www.howtosurvey.gr/local/staticpage/view.php?page=data_selection_methods

δειγματοληψίας στους τρεις δήμους της έρευνας, οι συνεντευκτές κάλεσαν τα επιλεγμένα στο δείγμα νοικοκυριά και ζήτησαν να μιλήσουν με κάποιον μόνιμο κάτοικο των συγκεκριμένων περιοχών. Ο κάθε ερωτώμενος επιλέχθηκε με τη μέθοδο της απλής τυχαίας δειγματοληψίας στο νοικοκυριό όπου διέμενε. Στο τελευταίο στάδιο της έρευνας, ακολούθησε στατιστική ανάλυση των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων που συλλέχθηκαν. Για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η πλατφόρμα του στατιστικού πακέτου SPSS, ενώ μέρος των δεδομένων μετασχηματίστηκαν με τη χρήση της γλώσσας προγραμματισμού R³¹⁰, και απεικονίστηκαν στο λογισμικό απεικόνισης Power BI³¹¹.

3.4.2 Χαρακτηριστικά δείγματος

Η πλειοψηφία του δείγματος ήταν γυναίκες με ποσοστό 54,2%, έναντι του ποσοστού των ανδρών, το οποίο ήταν 45,8%. Όσον αφορά την ηλικία, η πλειοψηφία του δείγματος αποτελούταν από άτομα ηλικίας 45 και άνω (69,8%), ενώ οι ηλικιακές ομάδες 17-44 ετών υποεκπροσωπούνταν με αντίστοιχα ποσοστά 5,3% (17-24 ετών), 8,2% (25-34 ετών) και 16,7% (35-44 ετών). Σε σχέση με την οικογενειακή τους κατάσταση, το 65,7% των συμμετεχόντων ήταν παντρεμένοι ή είχαν κάποιο σύμφωνο συμβίωσης, ενώ όσον αφορά την, κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, επαγγελματική κατάσταση των ερωτώμενων, οι περισσότεροι ήταν ιδιωτικοί (26,2%) ή δημόσιοι υπάλληλοι (12,4%), συνταξιούχοι (25,3%) και ελεύθεροι επαγγελματίες (13,7%). Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσής τους, οι περισσότεροι δήλωσαν πτυχιούχοι ΑΕΙ – ΤΕΙ (42,5%) ή Κάτοχοι Μεταπτυχιακού – Διδακτορικού (23,6%). Σχετικά με την οικονομική τους κατάσταση, το 43,34% την αξιολόγησε ως μέτρια, το 37,77% ως καλή και το 9,65% ως κακή, ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό χαρακτήρισε την οικονομική του κατάσταση «πολύ καλή» (8,97%). Η συνολική εικόνα που απορρέει, επομένως, αντανακλά μια μέτρια προς καλή οικονομική κατάσταση. Βέβαια, μια μεγάλη πλειοψηφία των ερωτώμενων, σε ποσοστό 81%, θεώρησε ότι η οικονομική του κατάσταση επηρεάστηκε με κάποιον τρόπο από την οικονομική κρίση, και κυρίως

³¹⁰ Είναι μια γλώσσα προγραμματισμού και περιβάλλον προγραμματισμού, εξειδικευμένο για υπολογισμούς στατιστικής φύσεως και οπτικοποίησης δεδομένων. Βλ. περισσότερα στο:

<https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php/ECON1242/Διαλέξεις-AM/6.R-ProgrammingLanguage-Introduction-DataTypes.pdf>

³¹¹ Το Power BI είναι μια συλλογή από υπηρεσίες λογισμικού, εφαρμογές και συνδέσεις που συνεργάζονται για να μετατρέψουν τις μη σχετιζόμενες προελεύσεις δεδομένων σας σε συνεκτικές, οπτικά καθηλωτικές και διαδραστικές πληροφορίες. Βλ. περισσότερα στο:

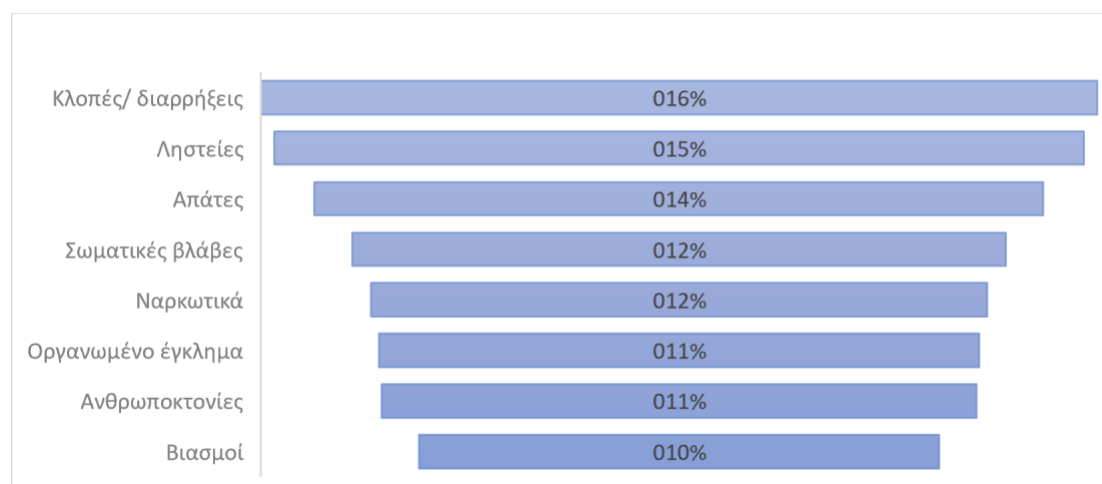
<https://docs.microsoft.com/el-gr/power-bi/fundamentals/power-bi-overview>

έχοντας αρνητικό πρόσημο, σημειώνοντας ένα ποσοστό της τάξης του 92,45%. Τέλος, όσον αφορά το χρονικό διάστημα διαμονής των συνεντευξιαζόμενων στην περιοχή κατοικίας τους, πάνω από το 85% του ποσοστού των ερωτηθέντων απάντησε ότι διαμένει στην εν λόγω περιοχή για διάστημα μεγαλύτερο των 10 ετών.

3.4.3 Ερευνητικά πορίσματα

Σε πρώτο στάδιο, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να προσδιορίσουν τους τομείς, οι οποίοι επηρεάστηκαν περισσότερο, κατά την άποψή τους, στην Ελλάδα εξαιτίας της οικονομικής κρίσης του 2009-2019. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν, προέκυψε ότι οι τομείς που επηρεάστηκαν περισσότερο ήταν αυτοί της ανεργίας (97,6%), της φτώχειας (96,2%), του εμπορίου (94,7%), της ποιότητας ζωής (94,5%) και της εγκληματικότητας (91,6%).

Στη συνέχεια, όσοι προσέδωσαν μεγάλη σχετικά συχνότητα στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην εγκληματικότητα, κλήθηκαν να ιεραρχήσουν τα εγκλήματα που πίστευαν ότι αυξήθηκαν περισσότερο κατά την περίοδο αυτή. Βάσει των απαντήσεων τους, οι κλοπές-διαρρήξεις και οι ληστείες αυξήθηκαν περισσότερο με ποσοστό απαντήσεων 15,6% και 15,1%, αντίστοιχα. Στη συνέχεια, ακολούθησαν οι απάτες με 13,6%, οι σωματικές βλάβες με 12,2%, τα ναρκωτικά με 11,5%, το οργανωμένο έγκλημα με 11,2%, αμέσως μετά οι ανθρωποκτονίες με 11,1% και τελευταίοι οι βιασμοί με 9,7%.

Διάγραμμα 9: Ιεράρχηση των εγκληματικών συμπεριφορών που σύμφωνα με τις απαντήσεις των

ερωτώμενων αυξήθηκαν κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα τη δεκαετία 2009-2019³¹²

Από την ιεράρχηση αυτή προκύπτει ότι οι συνεντευξιαζόμενοι κατέταξαν, πρωτίστως, τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (με ή χωρίς το στοιχείο χρήσης βίας), και δευτερευόντως, τα βίαια εγκλήματα κατά των προσώπων, όπως είναι οι σωματικές επιθέσεις, οι ανθρωποκτονίες και οι βιασμοί.

Ακόμη, θέλοντας να αποτυπωθεί μια εικόνα για την επίδραση της οικονομικής κρίσης στο περιβάλλον των ευρύτερων περιοχών της Αθήνας, κατά την άποψη των ερωτώμενων, ρωτήθηκαν ποιες ήταν οι σημαντικότερες συνέπειες της κρίσης στον Δήμο τους. Οι πιο πολλοί θεώρησαν ότι οι σημαντικότερες αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης εντοπίζονται στο κλείσιμο των καταστημάτων (10,7%), καθώς και στην αύξηση της ανεργίας σε επίπεδο Δήμου (10,0%). Όσον αφορά το πως επηρεάστηκαν οι ίδιοι ερωτώμενοι σε προσωπικό επίπεδο από την οικονομική κρίση, σύμφωνα με την ιεράρχηση των απαντήσεων τους, οι σημαντικότερες αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης αφορούσαν τη μείωση της εμπιστοσύνης προς τους κρατικούς φορείς (20%) και τους ανθρώπους (12,6%), καθώς και την εμφάνιση διαφόρων ψυχολογικών προβλημάτων (12,5%) και εντάσεων εντός του οικογενειακού πλαισίου (12,5%).

Σε δεύτερο στάδιο της έρευνας, θέλοντας να αποτυπωθεί η άποψη των συνεντευξιαζόμενων σχετικά με την εξέλιξη της εγκληματικότητας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2009-2019), τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και Δήμου κατοικίας, τους ζητήθηκε να απαντήσουν εάν η εγκληματικότητα κατά τη δεκαετία 2009-2019 αυξήθηκε, μειώθηκε ή παρέμεινε στα ίδια επίπεδα. Όσον αφορά την Ελλάδα, από τις απαντήσεις που έδωσαν είναι σαφές ότι η εντύπωση των ερωτώμενων, σε ποσοστό 84%, ήταν αυτή της αύξησης του φαινομένου της εγκληματικότητας. Το 10,1% των ερωτώμενων απάντησε ότι παρέμεινε ίδια, ενώ μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό της τάξης του 1,9%, απάντησε πως η εγκληματικότητα έχει μειωθεί, και, τέλος, το 4,1% δεν γνώριζε. Ομοίως, όσο αφορά την εξέλιξη της εγκληματικότητας στην περιοχή του δήμου κατοικίας τους τη δεκαετία 2009-2019, η αντίληψη των ερωτώμενων και των τριών Δήμων περιγράφει μια αυξητική τάση της εγκληματικότητας στην περιοχή τους, με ποσοστό 58,4%. Το ένα τρίτο των ερωτώμενων (32,2%) απάντησε πως η

³¹² Το διάγραμμα σχηματίστηκε βάσει των δεδομένων της έρευνας «Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί»

εγκληματικότητα παρέμεινε σταθερή, ενώ μόνο το 3,3% των ερωτηθέντων πίστευε ότι η εγκληματικότητα στην περιοχή τους μειώθηκε κατά τη συγκεκριμένη δεκαετία.

Στους σημαντικότερους λόγους, λοιπόν, που θεώρησε το δείγμα της έρευνας ότι οφείλεται η αύξηση της εγκληματικότητας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης ήταν, μεταξύ άλλων, η κακή εξέλιξη της οικονομίας, η ανεργία η φτώχεια, η μετανάστευση, η ελλιπής αστυνόμευση και η επιείκεια των νόμων.

Προκειμένου να εκτιμηθεί η έκταση της εγκληματικότητας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, τέθηκε η ερώτηση σχετικά με την εμπειρία άμεσης θυματοποίησης των ίδιων των ερωτώμενων ή κάποιου μέλους της οικογένειάς τους, κατά τη διάρκεια αυτού του διαστήματος. Σύμφωνα, λοιπόν, με τις απαντήσεις που δόθηκαν, το 66,6% του δείγματος δε θυματοποιήθηκε κατά το διάστημα αυτό. Ωστόσο, υπήρξε ένα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 33,4% που την ίδια περίοδο θυματοποιήθηκε. Ως συχνότερα αναφερόμενα αδικήματα εμφανίστηκαν οι κλοπές-διαρρήξεις, οι σωματικές επιθέσεις, η ληστεία στο δρόμο και στα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς, καθώς και οι βανδαλισμοί. Τέλος, το μεγαλύτερο ποσοστό θυματοποίησης καταγράφηκε στο Δήμο Αθηνών (34,2%), ύστερα ακολούθησε ο Δήμος Φιλοθέης-Ψυχικού (33,6%) και τελευταίος ο Δήμος Κορυδαλλού (28,2%).

3.4.4 Συμπεράσματα έρευνας

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα προαναφερθέντα στοιχεία, προκύπτει ότι οι σημαντικότερες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης αφορούν, κυρίως, τους τομείς της ανεργίας, της φτώχειας, του εμπορίου, της ποιότητας ζωής και της εγκληματικότητας. Όσον αφορά την εγκληματικότητα, συγκεκριμένα, τα αδικήματα με τη σημαντικότερη αύξηση κατά την περίοδο της κρίσης, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες των τριών Δήμων της έρευνας, είναι, αρχικά, τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, όπως είναι οι κλοπές και οι διαρρήξεις, αλλά μπορεί να έχουν και το στοιχείο της βίας, όπως είναι, για παράδειγμα, οι ληστείες. Σε δεύτερο στάδιο, λιγότερο φαίνεται να ανησυχούν τους ερωτηθέντες, βίαια εγκλήματα, όπως ανθρωποκτονίες και βιασμοί, καθώς και εγκλήματα σχετικά με τα ναρκωτικά και το οργανωμένο έγκλημα.

Όσον αφορά το πώς επηρεάστηκαν οι ίδιοι οι ερωτώμενοι από την οικονομική κρίση σε προσωπικό επίπεδο, φαίνεται ότι οι επιπτώσεις της κρίσης αφορούσαν κυρίως κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα των ερωτώμενων, τα οποία είχαν να κάνουν κυρίως με την έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους κρατικούς φορείς και τους

συνανθρώπους τους, αλλά και με εντάσεις εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος. Σε επίπεδο δήμου, από την άλλη, οι σημαντικότερες αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης, κατά τους ερωτώμενους, εντοπίστηκαν στο κλείσιμο των καταστημάτων και στην αύξηση της ανεργίας, καθώς και στις επιπτώσεις της ποιότητα ζωής, της αύξησης της επαιτείας και των αστέγων.

Συνοψίζοντας, οι απαντήσεις των ερωτώμενων σχετικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και την εξέλιξη της εγκληματικότητας το χρονικό διάστημα 2009-2019 σχηματίζουν μια εικόνα «κοινωνικής απορρύθμισης». Συγκεκριμένα, η οικονομική κρίση που βίωσε η Αθήνα το διάστημα αυτό φαίνεται να επέφερε μια δομικού τύπου κοινωνική αποδιοργάνωση, η οποία συνοδεύτηκε, μεταξύ άλλων, από την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, τη μειωμένη ποιότητα ζωής, την αυξημένη επαιτεία, καθώς και την αυξημένη εγκληματικότητα. Παρατηρήθηκε ότι η κοινωνικο-οικονομική υποβάθμιση των τριών δήμων της Αθήνας, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, συνοδεύτηκε με την ταυτόχρονη αυξητική πορεία των αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας. Σε καμία περίπτωση, ωστόσο, δεν προέκυψε από τις απαντήσεις των ερωτώμενων ότι η οικονομική κρίση επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τα λοιπά βίαια εγκλήματα, με εξαίρεση τις ληστείες.

Από τα παραπάνω, λοιπόν, προκύπτει ότι η σχέση οικονομικής κρίσης και βίαιης εγκληματικότητας δεν συνιστά μια αιτιακή σχέση. Το βίαιο εγκληματικό φαινόμενο μπορεί να επηρεάζεται από την εμφάνιση μιας οικονομικής κρίσης, αλλά δεν προκαλείται εξαιτίας αυτής. Φυσικά, πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπόψη ότι τα δεδομένα της εν λόγω έρευνας χρησιμοποιήθηκαν για τη διερεύνηση της εξέλιξης της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας που προκλήθηκε κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, και όχι για τη διερεύνηση των γενεσιουργών αιτιών του εγκληματικού φαινομένου σε περιόδους οικονομικών κρίσεων.

Γενικά Συμπεράσματα

Όπως προκύπτει από όσα ανωτέρω αναπτύχθηκαν, η διασύνδεση της κοινωνικο-οικονομικής κρίσης με τη βίαιη εγκληματικότητα, τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε εμπειρικό επίπεδο, συνιστά μια ιδιόμορφη σχέση.

Προσδιορίζοντας, στο πρώτο μέρος της εν λόγω μελέτης, τον ορισμό της κοινωνικο-οικονομικής κρίσης, διατυπώθηκε ότι οι χρηματοπιστωτικές και οι ακόλουθες οικονομικές κρίσεις έχουν επιπτώσεις όχι μόνο στην οικονομική ευημερία, αλλά και στην κοινωνική. Η οικονομική κρίση, προκαλώντας μια δευτερογενή κρίση, την κοινωνική, συμβάλλει στην όξυνση των κοινωνικών συγκρούσεων και της κοινωνικής ανισότητας, καθώς στόχος των ατόμων μιας κοινωνίας συνιστά πλέον η ικανοποίηση των προσωπικών τους συμφερόντων, με αποτέλεσμα η κοινωνική συνείδηση και αλληλεγγύη να αποδυναμώνονται. Κυριαρχεί, με άλλα λόγια, μια κατάσταση ανομίας, όπως την είχε περιγράψει και ο E. Durkheim, στα πλαίσια της οποίας ο επίσημος και ανεπίσημος κοινωνικός έλεγχος αποδυναμώνονται.

Από την άλλη, στην όξυνση των κοινωνικών συγκρούσεων συμβάλλει και η κοινωνική αποδιοργάνωση που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες κοινωνίες, και ιδιαίτερα τις σύγχρονες πόλεις, οι οποίες έχουν οδηγηθεί σε μια υποβαθμισμένη ποιότητας ζωής, λόγω της πληθυσμιακής συγκέντρωσης και ετερογένειας, της απομόνωσης και της αποξένωσης, αλλά και της υποβάθμισης του αστεακού περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα, η βία που συνιστά ένα διαχρονικό κοινωνικό φαινόμενο, παρουσιάζεται συχνά ως βασικό πρόβλημα, τόσο κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης, όσο και στα πλαίσια ενός αστεακού περιβάλλοντος.

Όλα τα παραπάνω συνθέτουν έναν ιδιαίτερο προβληματισμό για το εάν τελικά η κοινωνικο-οικονομική κρίση, η οποία αποτελεί μια ραγδαία κοινωνικο-οικονομική αλλαγή, συνδέεται με τη βίαιη εγκληματικότητα.

Λαμβάνοντας υπόψη τις ερευνητικές εργασίες που παρουσιάστηκαν στο δεύτερο μέρος της διπλωματικής εργασίας, από τη διεθνή εμπειρία προκύπτει ότι η οικονομική κρίση σχετίζεται βραχυπρόθεσμα με τη βίαιη εγκληματικότητα, και συγκεκριμένα με ορισμένες κατηγορίες βίαιων εγκλημάτων. Η συσχέτιση τις περισσότερες φορές απεδείχθη ισχυρή, αλλά όχι και άμεση. Αυτή η έμμεση συσχέτιση του βίαιου εγκλήματος με τις γενικότερες συνθήκες μιας περιόδου κοινωνικο-οικονομικής κρίσης διαπιστώνεται και από την ελάχιστη ελληνική εμπειρία που διατίθεται. Συγκεκριμένα, μέσα από την ενδεικτική ανάλυση των επίσημων στατιστικών της Ελληνικής Αστυνομίας που πραγματοποιήθηκε, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η κοινωνική

παθολογία του βίαιου εγκλήματος δεν οφείλεται κατά κύριο λόγο στην οικονομική κρίση, αλλά συνιστά ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο με πολλαπλούς ατομικούς και κοινωνικο-πολιτικούς παράγοντες. Αυτό σημαίνει ότι οι συγκεκριμένες κατηγορίες βίαιης εγκληματικότητας που σημείωσαν μια αύξηση κατά την περίοδο της κρίσης, δεν αυξήθηκαν εξαιτίας αυτής, αλλά σίγουρα επηρεάστηκαν εντός του πλαισίου της.

Το ίδιο προκύπτει και από προγενέστερες ελληνικές εμπειρικές μελέτες, αλλά και ύστερα από την επεξεργασία των πρωτογενών δεδομένων της πρόσφατης εμπειρικής έρευνας στάσεων, η οποία, μεταξύ άλλων, έδειξε ότι η ελληνική κοινωνία κατά το χρονικό διάστημα της πρόσφατης οικονομικής κρίσης βρισκόταν σε μια κατάσταση κοινωνικής αποδιοργάνωσης, η οποία συνοδεύτηκε με μια ταυτόχρονη αύξηση της εγκληματικότητας.

Όσον αφορά, ειδικότερα, τη συσχέτιση της οικονομικής κρίσης με τη βίαιη εγκληματικότητα, φαίνεται ότι η συσχέτιση προκύπτει με συγκεκριμένους τύπους βίαιων εγκλημάτων. Η πρώτη κατηγορία βίαιου εγκλήματος που φαίνεται να επηρεάζεται περισσότερο κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης, είναι αυτή της ληστείας. Η διαπίστωση αυτή προκύπτει τόσο από τις διεθνείς και ελληνικές εμπειρικές μελέτες, όσο και από την πρόσφατη ελληνική έρευνα στάσεων και τη στατιστική ανάλυση των επίσημων στοιχείων της Ε.Λ.ΑΣ. Σημαντική, εξίσου, συσχέτιση υπάρχει και με την ενδο-οικογενειακή βία, παρά το μεγάλο σκοτεινό αριθμό που την χαρακτηρίζει. Ακόμη, μέσα από τις διεθνείς και ελληνικές μελέτες, φαίνεται η οικονομική κρίση να συνδέεται, σε μικρότερο βαθμό, με τις ανθρωποκτονίες εκ προθέσεως και τους βιασμούς. Ωστόσο, μέσα από τη στατιστική ανάλυση των αστυνομικών δεδομένων, παρατηρήθηκε ότι υπήρξε μείωση των συγκεκριμένων κατηγοριών βίαιου εγκλήματος το χρονικό διάστημα 2008-2019, επομένως δεν μπορεί να επαληθευτεί μια τέτοια διαπίστωση.

Η διασύνδεση συγκεκριμένων τύπων βίαιων εγκλημάτων με την οικονομική κρίση, προέκυψε μέσα από τη μελέτη εμπειρικών εργασιών, οι οποίες μελέτησαν τη συσχέτιση συγκεκριμένων κατηγοριών του εγκλήματος με συγκεκριμένους οικονομικούς δείκτες. Οι επικρατέστεροι οικονομικοί δείκτες σε αυτές τις μελέτες ήταν ο δείκτης ανεργίας, εισοδηματικής ανισότητας, φτώχειας, ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, καταναλωτικού συναισθήματος και μηνιαίου εισοδήματος. Η διεθνής εμπειρία φαίνεται να έχει μια ιστορία στη διεξαγωγή τέτοιων μελετών. Ωστόσο, η ελληνική εμπειρία εμφανίζει μεγάλη αδυναμία στην παρουσία τέτοιων εμπειρικών εργασιών και ερευνών, με αποτέλεσμα να καθίσταται δύσκολο να εντοπιστούν εκείνοι

οι οικονομικοί δείκτες που πιθανόν να επηρεάζουν συγκεκριμένες κατηγορίες βίαιου εγκλήματος.

Στις ελάχιστες, λοιπόν, περιπτώσεις που μελετήθηκε εάν το έγκλημα κλιμακώνεται σε περιόδους οικονομικής κρίσης, και εάν διακρίνεται η σχέση αυτή μεταξύ της οικονομικής κρίσης και της εγκληματικότητας με βάση τις διάφορες μορφές εγκλήματος, εντάσσεται και το ερευνητικό έργο του Εργαστηρίου Αστεακής Εγκληματολογίας με τίτλο «Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί». Μέσα από την έρευνα που διεξήχθη στους τρεις δήμους της Αθήνας κατά το έτος 2021, διαπιστώθηκε ότι το αστεακό περιβάλλον της Αθήνας ενισχύει κατά κάποιον τρόπο τις αρνητικές συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην εξέλιξη της βίαιης εγκληματικότητας.

Συγκεκριμένα, μέσα από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, φάνηκε οι σημαντικότερες αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης να εντοπίζονται στο κλείσιμο των καταστημάτων, στην αύξηση της ανεργίας, καθώς και στην υποβάθμιση της ποιότητας ζωής, της αύξησης της επαιτείας και των αστέγων. Η οικονομική κρίση που βίωσε η Αθήνα το διάστημα αυτό φαίνεται να επέφερε μια δομικού τύπου κοινωνική αποδιοργάνωση, η οποία συνοδεύτηκε, μεταξύ άλλων, από την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους κρατικούς φορείς και τους συμπολίτες τους, καθώς και τα αυξημένα ποσοστά των αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας. Από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, η οικονομική κρίση επηρέασε σε μικρότερο βαθμό τα βίαια εγκλήματα, με εξαίρεση τις ληστείες.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η οικονομική κρίση ενός έθνους μπορεί να μετατραπεί σε κρίση συγκεκριμένων περιοχών και πόλεων, καθώς οι εθνικοί και υπερεθνικοί φορείς που ασκούν τη δημοσιονομική πίεση στις περιφερειακές και τοπικές κυβερνήσεις μέσα από τα προγράμματα λιτότητας, μπορεί να συμβάλλουν στην υποβάθμιση αυτών με οποιαδήποτε μορφή αρνητικής εξέλιξης στις φυσικές, κοινωνικές ή οικονομικές συνθήκες των συγκεκριμένων περιοχών. Μάλιστα, η επίδραση αυτή στις διάφορες διαστάσεις της αστεακής ζωής εντείνεται, όταν υπάρχουν ήδη υπάρχουσες σημαντικές οικονομικές ή κοινωνικές προκλήσεις πριν την εμφάνισή της. Επομένως, η οικονομική κρίση θα μπορούσε να έχει αρνητικές συνέπειες στα ποσοστά βίαιης εγκληματικότητας στα περιβάλλοντα των πόλεων που ήδη αντιμετωπίζουν προβλήματα βίας, ιδίως όταν έχει διαπιστωθεί και από σχετικές

μελέτες ότι η οικονομική υποβάθμιση των περιοχών συνδέεται με τη διάπραξη βίαιων εγκλημάτων.

Εν κατακλείδι, όπως κάθε εμπειρική μελέτη αντιμετωπίζει μεθοδολογικά προβλήματα, τα οποία θέτουν μεθοδολογικούς περιορισμούς και δεν επιτρέπουν κάποια γενίκευση, και η εν λόγω εργασία αντιμετώπισε ορισμένα από αυτά. Αρχικά, η απουσία ικανοποιητικού αριθμού εμπειρικών ερευνών που να αποδεικνύουν τη σχέση που υπάρχει μεταξύ της οικονομικής κρίσης και της βίαιης εγκληματικότητας, ιδίως στο περιβάλλον της πόλης, καθώς επίσης και η απουσία εμπειρικών ερευνών, σε εθνικό επίπεδο, που να εξετάζουν συγκεκριμένους οικονομικούς δείκτες και συγκεκριμένες κατηγορίες βίαιων εγκλημάτων, δημιουργούν ένα σημαντικό κώλυμα προς τη διεξαγωγή μιας πιο εμπεριστατωμένης και ορθά τεκμηριωμένης μελέτης. Ακόμη, πολλές φορές ο διαφορετικός ορισμός των βίαιων εγκλημάτων ανά χώρα και, ιδίως, ο μεγάλος σκοτεινός αριθμός που χαρακτηρίζει ορισμένες κατηγορίες βίαιου εγκλήματος, όπως είναι ο βιασμός και η ενδο-οικογενειακή βία, περιορίζει την ορθότερη προσέγγιση του ζητήματος.

Για τους παραπάνω λόγους, λοιπόν, προτείνεται η διεξαγωγή περισσότερων εμπειρικών ερευνών, στάσεων αλλά και αυτοομολογούμενης ενοχής και θυματοποίησης, έτσι ώστε να διαπιστωθεί με μεγαλύτερη ακρίβεια εάν πράγματι μια οικονομική συνιστώσα μπορεί να μετατραπεί σε κοινωνικο-οικονομική συνιστώσα, η οποία θα επηρεάσει το αξιακό πλαίσιο μιας κοινωνίας και, κατ' επέκταση, τις πιθανότητες εκδήλωσης βίαιων εγκληματικών συμπεριφορών.

Βιβλιογραφία-Πηγές

Ελληνόγλωσση

Αντωνοπούλου Μ., *Οι κλασσικοί της Κοινωνιολογίας. Κοινωνική θεωρία και νεότερη κοινωνία*, εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2008

Βαρουφάκης Γ., Πατώκος Τ., Τσερκέζης Λ. & Κουτσοπέτρος Χ., *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011*, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Αθήνα, 2011, σσ.40-45. Ανακτήθηκε από: <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/study-17.pdf>

Βλάχου Β., *Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008

Bottomore Τ., *Κοινωνιολογία. Κεντρικά προβλήματα και βασική βιβλιογραφία*, Τσαούση Δ. Γ. (μτφρ), 2^η Έκδοση, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1974

Burgel G., *Αθήνα: Η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας*, Ρυλμόν Π. (μτφρ), εκδόσεις Εξάντας, , Αθήνα, 1976

Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, «Η ποσοτική και ποιοτική αποτίμηση της βίας κατά των γυναικών την περίοδο 2008-2016 και η σύνδεση των ποιοτικών και ποσοτικών όψεων με την οικονομική κρίση. Νέες ευάλωτες ομάδες πληθυσμού και προκλήσεις πολιτικής», Αθήνα, 2018. Ανακτήθηκε από: <https://isotita.gr/μελέτη-με-τίτλο-η-ποσοτική-και-ποιοτική/>

Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, «2^η ετήσια έκθεση για τη βία κατά των γυναικών», Νοέμβριος 2021, Αθήνα. Ανακτήθηκε από: <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2021/11/2h-ethsia-ekthesi.pdf>

Γιαννακοπούλου Π., «Η ποσοτική έρευνα στη διασύνδεση της οικονομικής κρίσης και εγκλήματος», στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης*, Τιμητικός Τόμος Ν. Ε. Κουράκη, Α΄ Τόμος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα,

Αθήνα, 2016. Ανακτήθηκε από: <http://crime-in-crisis.com/η-ποσοτική-έρευνα-στη-διασύνδεση-οικο/>

Δασκαλάκης Δ., *Εισαγωγή στη σύγχρονη Κοινωνιολογία*, 2^η έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2014

Δερμάτη Σ., «Σύγχρονες αγγλο-σαξωνικές Οικολογικές προσεγγίσεις της εγκληματικότητας: Μελέτες ενδοαστικής κατανομής της εγκληματικότητας», στο Ζαραφονίτου Χ.(επιμ.), *Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, Σειρά: Τετράδια Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996

Ζαραφονίτου Χ. (επιμ.), *Η προστασία του Περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, Σειρά: Τετράδια Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996

Ζαραφονίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004

Ζαραφονίτου Χ., «Υπάρχουν ghettos στο κέντρο της Αθήνας; Εγκληματολογική διερεύνηση κοινωνικών στάσεων και αναπαραστάσεων», στο Ζαραφονίτου Χ. (επιμ.), *Εγκληματολογικές Μελέτες*, εκδόσεις ΔΙΟΝΙΚΟΣ, Τεύχος 1, Αθήνα, 2015

Ζαραφονίτου Χ., “Βίαιη εγκληματικότητα και φόβος του εγκλήματος σε εποχές «κρίσης»” στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης*, Τιμητικός Τόμος Ν. Ε. Κουράκη, Α΄ Τόμος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016

Ζαραφονίτου Χ., (Επιστ. Υπεύθ.), «Χαρτογράφηση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην εποχή της οικονομικής κρίσης: Τάσεις, διαστάσεις και συσχετισμοί», χρηματοδοτούμενο από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.), πρόταση με αριθμό 3898, Εργαστήριο Ασθεακής Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Κοτίνη Χ., «Τα ειδεχθή εγκλήματα στη σύγχρονη κοινωνία», *Crime Times*, Τεύχος 17, Οκτώβριος 2021. Ανακτήθηκε από: <https://www.crimetimes.gr/ta-eidexthi-egklimata-sti-sygxroni-koi/>

Κουλούρης Ν., λήμμα: «ανομία», στο Σπινέλλη Κ., Κουράκης Ν. και Κρανιδιώτη Μ.(επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018

Κουράκης Ν., «Περί Βίας. Μορφές, έννοια, διακρίσεις και έκταση της σύγχρονης βία» στο Κουράκης Ν.(επιμ.), *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες Β΄: Πραγματολογική προσέγγιση και επιμέρους ζητήματα*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2005. Ανακτήθηκε από: <http://www.niotho-asfalis.gr/na/meletes3.pdf>

Κουφάρης Γ., «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές», *Περιοδικό Χρήμα*, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010. Διαθέσιμο στο: https://el.wikibooks.org/wiki/Αιτίες_και_αποτελέσματα_της_οικονομικής_κρίσης#cite_note-

Κωνσταντακόπουλος Γ., Τσούβελας Γ. & Κονταξάκης Β., «Υπάρχει επίδραση της οικονομικής ύφεσης στην εγκληματικότητα; Αναλύοντας τα δεδομένα από την πρόσφατη διεθνή και ελληνική κρίση», *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, Τεύχος 35, 2018. Ανακτήθηκε από: https://www.academia.edu/36561103/Υπάρχει_επίδραση_της_οικονομικής_ύφεσης_στην_εγκληματικότητα_Αναλύοντας_τα_δεδομένα_από_την_πρόσφατη_διεθνή_και_ελληνική_κρίση

Λάζος Γ., *Κριτική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2007

Λεοντίδου Λ., *Πόλεις της Σιωπής. Ο εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά, 1909- 1940*, ΕΤΒΑ Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα, Αθήνα, 2011

Leaute J., *Η ανθρωπίνη βία*, Ι. Φαρσεδάκης (επιμ.), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991

Μαρμαράς Μ., *Η αστική πολυκατοικία της Μεσοπολεμικής Αθήνας. Η αρχή της εντατικής εκμετάλλευσης του αστικού εδάφους*, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 1990

Μπαμπινιώτης Γ., λήμμα: «κρίση», στο Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό για το σχολείο και το γραφείο*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα, 2004

Μπαμπινιώτης Γ., «Ετυμολογικά της κρίσεως», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, Μάρτιος 2011.
Ανακτήθηκε από:

<https://www.tovima.gr/2011/03/20/opinions/etymologika-tis-krisews/>

Μπουγάδη Σ., «Οικονομική κρίση και εγκλήματα κατά της περιουσίας» στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης*, Τιμητικός Τόμος Ν. Ε. Κουράκη, Α΄ Τόμος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016

Μπουγάδη Σ., «Οικονομία και εγκληματικότητα: Η σχέση μεταξύ των οικονομικών συνθηκών και των εγκλημάτων κατά της περιουσίας στην Ελλάδα την περίοδο 1999-2009» (Διδακτορική διατριβή), Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2016. Ανακτήθηκε από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/37981>

Ντούνης Α., «Η θεωρία του κοινωνικού συστήματος στον Talcott Parsons», *Social Policy*, Νοέμβριος 2016. Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy.gr/2016/11/η-θεωρία-του-κοινωνικού-συστήματος-στ.html>

Παπαδάτος Π., *Η επιθετικότητα, η βία και η καταστροφικότητα στην κοινωνική διαβίωση*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1980

Περτσέση Ντ., «Κοινωνική κρίση και έκκληση ψύχωσης» στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης*, Τιμητικός Τόμος Ν. Ε. Κουράκη, Α΄ Τόμος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016

Πολύζος Σ., *Αστική Ανάπτυξη*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2015

Ροϊνιώτη Ε., «Η γνώση μας για το έγκλημα στη βάση ποσοτικών δεδομένων», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τομ. 129, Αθήνα, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.12681/grsr.86>

Σακελλαρόπουλος Σ., *Κρίση και κοινωνική διαστρωμάτωση στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα*, εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2014

Σπινέλλη Κ., *Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*, 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014

Σπινέλλη Κ., «Οικονομική κρίση και εγκληματικότητα: Τρεις αφηγήσεις», στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης*, Τιμητικός Τόμος Ν. Ε. Κουράκη, Α' Τόμος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016

Σπινέλλη Κ., ««Ευ ζην» και αντεγκληματική πολιτική» στο Λαμπροπούλου Ε., Παπαμιχαήλ Σ. & Σχίζα Π. (επιμ.), *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*, Τιμητικός τόμος Α. Δ. Μαγγανά, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2018

Σπινέλλη Κ., λήμμα: «κοινωνική αποδιοργάνωση» στο Σπινέλλη Κ., Κουράκης Ν. και Κρανιδιώτη Μ. (επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018

Τζαννετάκη Τ., «Θεωρία «Σπασμένων Παραθύρων» και πολιτική της Μηδενικής Ανοχής», στο Σπινέλλη Κ., Κουράκης Ν. και Κρανιδιώτη Μ. (επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018

Τσιάλιος Δ., «Αστική ανάπτυξη και κοινωνικός διαχωρισμός. Το παράδειγμα της Αθήνας του μεσοπολέμου» (Διπλωματική εργασία), Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2013

Τσίγκανου Ι., «Οικονομική κρίση και έγκλημα», στο Ζαραφονίτου Χ. (επιμ.), *Πόλη, εγκληματικότητα και ανασφάλεια στην εποχή της οικονομικής κρίσης* (Πρακτικά Ημερίδας), εκδόσεις ΔΙΟΝΙΚΟΣ, Αθήνα, 2013

Τσίγκανου Ι., *Το εγκληματικό φαινόμενο στην Ελλάδα σήμερα. Δεδομένα και Αναγνώσεις*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2016

Τσουραμάνης Χ., «Δυσμενείς οικονομικές συνθήκες και εγκληματικότητα. Επισκόπηση ερευνητικών πορισμάτων» στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και Κρίση*, Τιμητικός Τόμος Ν. Κουράκη, Α' Τόμος, Ελληνόγλωσσες μελέτες, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016

Φαρσεδάκης Ι., *Η εγκληματολογική σκέψη. Απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος Α', Αθήνα, 1990

Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005

Φαρσεδάκης Ι., «Περί βίας, Προλεγόμενα», *ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ*, Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος 1, 2017. Ανακτήθηκε από:

<https://www.qualex.gr/el-GR/periexomeno/arthrografia/arthrografia?id=745546>

Φεργάδη Μ., «Περιβάλλον και Εγκληματογένεση: Οι χαρτογραφικές μελέτες της Γαλλο-βελγικής και Ιταλικής θετικής σχολής- Σύγχρονες οικολογικές έρευνες εγκληματικότητας στη Γαλλία», στο Ζαραφονίτου Χ. (επιμ.), *Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, Σειρά: Τετράδια Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996

Χαίδου Α., *Θετικιστική Εγκληματολογία. Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996

Ξενόγλωσση

Adekoya A. F., “Youth unemployment and violent crime: Evidence from developing countries in Africa”, *Journal of academic research in economics*, Vol. 12, No. 3, November 2020. Ανακτήθηκε από:

https://www.researchgate.net/publication/347973524_YOUTH_UNEMPLOYMENT_AND_VIOLENT_CRIME_EVIDENCE_FROM_DEVELOPING_COUNTRIES_IN_AFRICA

Agnew R., “Foundation for a general strain theory of crime and delinquency”, *Criminology*, Vol.30, No.1, February 1992. Ανακτήθηκε από:

<https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1992.tb01093.x>

Agnew, R., “Building on the foundation of general strain theory: Specifying the types of strain most likely to lead to crime and delinquency”, *Journal of Research in Crime*

and Delinquency, SAGE journals, Vol.38, No.4, November 2001. Ανακτήθηκε από:
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022427801038004001>

Agnew R., Brezina T., Wright J. P. & Cullen F. T., “Strain, personality traits, and delinquency: extending general strain theory”, *Criminology*, Vol. 40, No.1, 2002. Ανακτήθηκε από: http://users.soc.umn.edu/~uggen/Agnew_CRIM_02.pdf

Agnew, R., “Foundation for a general strain theory of crime and delinquency”, στο Cote S., *Criminological theories: Bridging the past to the future*, 1st edition, SAGE Publications, USA, 2002

Agnew R., λήμμα: “anomie”, στο Mclaughlin E. & Muncie J. (επιμ.), *The SAGE Dictionary of Criminology*, 3rd edition, SAGE Publications Ltd, London, 2013

Álvaro S.B., “Crisis and the city. Neoliberalism, austerity planning and the production of space”, στο Eckardt F. & Ruiz S. J. (επιμ.), *City of crisis. The Multiple Contestation of Southern European Cities*, Urban Studies, Bielefeld, 2015. Ανακτήθηκε από:
<https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/37500>

Albert J. R., Jr. & Jeffrey A. R., *Understanding and Preventing Violence: Volume 1*, National Research Council, DC: The National Academies Press, Washington, 1993. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.17226/1861>

Albertson, K., Ellison, M. & Fox, X., “How will the recession affect crime rates in Greater Manchester?”, *Safer Communities*, Vol.10, No. 3, July 2011. Ανακτήθηκε από:
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/17578041111171050/full/html?skipTracking=true>

Anderberg D., Rainer H., Wadsworth J. & Wilson T., “Unemployment and Domestic Violence: Theory and Evidence”, *The Economic Journal*, Vol.126, No.597, November 2016. Ανακτήθηκε από: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/econj.12246>

Andersen M. A., “The Place of Environmental Criminology within Criminological Thought”, στο Andersen M. A., Brantingham P. J. & Kinney B. J. (επιμ.), *Classics in*

Environmental Criminology, Simon Fraser University Publ., CRC Press, Taylor and Francis Group, Canada, New York, 2010

Becker S. G., “Crime and Punishment: An Economic Approach”, *The Journal of Political Economy*, Vol. 76, No. 2, 1968. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/1830482>

Bernburg G. J., “Anomie, Social Change and Crime. A Theoretical Examination of Institutional-Anomie Theory”, *The British Journal of Criminology*, Vol. 42, No. 4, September 2002. Ανακτήθηκε από: <https://academic.oup.com/bjc/article-abstract/42/4/729/349762?login=false>

Birmingham R. L., “Criminality and Economic Conditions by Willem Bongers” (reviewed work), *California Law Review*, Vol. 58, No. 2, March 1970. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.2307/3479669>

Blomberg S.B., Hessa G. D. & Weerapana A., “Economic conditions and terrorism”, *European Journal of Political Economy*, Vol. 20, No.2, June 2004. Διαθέσιμο στο: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0176268004000217>

Brezina T., “General Strain Theory”, *Oxford Research Encyclopedias*, February 2017. Ανακτήθηκε από: <https://oxfordre.com/criminology/view/10.1093/acrefore/9780190264079.001.0001/acrefore-9780190264079-e-249>

Buttimer A., “Social space and the planning of residential areas”, Reprinted from *Environment and Behavior*, Reprocentralen Lunds Universitet, Vol. 4, No. 3, September 1972. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1177%2F001391657200400304>

Caruso R., “What is the relationship between unemployment and rape? Evidence from a panel of European regions”, *SSRN Electronic Journal*, March 2014. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/314535988_What_is_the_Relationship_between_Unemployment_and_Rape_Evidence_from_a_Panel_of_European_Regions

Cohen A. K., “The Sociology of the Deviant Act: Anomie Theory and Beyond”, *American Sociological Review*, Vol. 30, No. 1, February 1965. Ανακτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/2091770>

Coleman C. & Norris C., *Introducing Criminology*, Cullompton, UK, 2000

Cornish D. B. & Clarke R.V., “The rational choice perspective”, στο Wortley R. & Mazerolle L. (επιμ.), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Willan Publishing, 1st Edition, London, 2008

Crutchfield R. D. & Wadsworth T., “Poverty and Violence”, στο Heitmeyer W. & Hagan J. (επιμ.), *International Handbook of Violence Research*, Kluwer Academic Publishers, USA, 2003.

Ανακτήθηκε από:

https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=jbvgBwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=international+handbook+of+violence+research&ots=Dc0C3-wWD-&sig=X69A2b0X9m_JuRFx30RvBYACpB8&redir_esc=y#v=onepage&q=international%20handbook%20of%20violence%20research&f=false

Fajnzylber P., Lederman D. & Loayza N., “Inequality and violent crime”, *The Journal of Law and Economics*, Vol. 45, No. 1, April 2002. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/10.1086/338347>

Featherstone R. & Deflem M., “Anomie and Strain: Context and Consequences of Merton's Two Theories”, *Sociological Inquiry*, Vol. 73, No. 4, November 2003. Ανακτήθηκε από: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1475-682X.00067>

Felson M., “Routine activity approach”, στο Wortley R. & Townsley M. (επιμ.), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Routledge, 2nd Edition, New York, 2017

Finklea K. M., “Economic Downturns and Crime”, *Congressional Research Service*, December 2011. Ανακτήθηκε από: <https://sgp.fas.org/crs/misc/R40726.pdf>

Graif C., Gladfelter A. & Matthew S., “Urban Poverty and Neighborhood Effects on Crime: Incorporating Spatial and Network Perspectives”, *Sociol Compass*, September 2014. Ανακτήθηκε από: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27375773/>

Guza G. M., Musa A. B. & Elijah S., “Violent Crime and Unemployment in Nigeria: An ARDL Bound Test Cointegration”, *Journal of Economic Info*, Vol. 6, No. 4, October 2019. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/337537281_Violent_Crime_and_Unemployment_in_Nigeria_An_Ardl_Bound_Test_Cointegration

Harris P., “The criminal consequences of changes in neighborhood structure due to home foreclosure”, στο Deflem M. (επιμ.), *Economic Crisis and Crime*, Emerald Group Publishing Limited, Bingley, 2011. Ανακτήθηκε από: [https://doi.org/10.1108/S1521-6136\(2011\)0000016011](https://doi.org/10.1108/S1521-6136(2011)0000016011)

Kambon, A. & Henderson G., “Exploring policy linkages between poverty, crime and violence: A look at three Caribbean states”, *Economic commission for Latin America and the Caribbean*, United Nations, May 2008. Ανακτήθηκε από: https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/5060/2/S0800466_en.pdf

Kenton W., “Financial Crisis”, *Investopedia*, April 2021. Ανακτήθηκε από: <https://www.investopedia.com/terms/f/financial-crisis.asp>

Kerrison Erin M., Bachman R. & Alvarez A., “The societal causes of violence” στο Clements P. T., Seedat S. & Gibbings E. N. (επιμ.), *Mental Health Issues of Child Maltreatment*, STM Learning, Inc, USA, 2015. Ανακτήθηκε από: https://www.academia.edu/25690505/The_Societal_Causes_of_Violence

Kollias C. & Paleologou S. (2012), "Labour market conditions and crime in Greece", *International Journal of Social Economics*, Vol. 39, No. 12, October 2012. Ανακτήθηκε από: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/03068291211269109/full/html>

Koselleck R. & Richter M.W., “Crisis”, *Journal of the History of Ideas*, University of Pennsylvania Press, Vol. 67, No. 2, April 2006.

Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/30141882>

Kubrin Ch. E., “Social Disorganization Theory: Then, Now, and in the Future” στο M.D. Krohn et al. (επιμ.), *Handbook on Crime and Deviance*, Handbooks of Sociology and Social Research, Springer Science+Business Media, 2009. Ανακτήθηκε από: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4419-0245-0_12

Laliotis I., “Crime and unemployment in Greece: Evidence before and during the crisis”, *Economics and Business Letters*, Vol. 5, No. 1, March 2016. Ανακτήθηκε από: <https://reunido.uniovi.es/index.php/EBL/article/view/10893>

Laspa C., "Do the economic factors affect criminality? Evidence from Greece, 1991–2010", *European Journal of Law and Economics*, Vol. 39, No. 1, February 2015. Ανακτήθηκε από: https://ideas.repec.org/a/kap/ejlwec/v39y2015i1d10.1007_s10657-013-9403-2.html

Lazaretou S., *Financial crises and financial market regulation: the long record of an “emerger”*, στο Working Paper, Bank of Greece, Τεύχος 140, Οκτώβριος 2011. Ανακτήθηκε από: <https://www.bankofgreece.gr/Publications/Paper2011140.pdf>

Mark S. R., “Durkheim’s Theory of Anomy”, *American Journal of Sociology*, Vol. 80, No. 2, September 1974. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1086/225803>

Marmot M. & Bell R., “How the financial crisis affect health?”, Department of Epidemiology and Public Health, London, 2009. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1136/bmj.b1314>

Merle Z., Gideon B., Maarten V. H. & Ronald V. K., “Neighborhood Decline and the Economic Crisis”, *Urban Geography*, Discussion Paper Series No. 8749, December 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.iza.org/publications/dp/8749/neighborhood-decline-and-the-economic-crisis>

Merton R., “Social Structure and anomie”, *American Sociological Review*, Vol. 3, No. 5, October 1938. Ανακτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/2084686>

Messner S. F., “Poverty, inequality and the Urban Homicide Rate”, *Criminology*, Vol. 20, No. 1, March 2006. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/229440728_Poverty_Inequality_and_the_Urban_Homicide_Rate_Some_Unexpected_Findings

Mittal M., Goyal L. M., Sethi J. K. & Hemanth D. J., “Monitoring the Impact of Economic Crisis on Crime in India Using Machine Learning”, *Computational Economics*, Vol. 53, No. 4, April 2019. Ανακτήθηκε από: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10614-018-9821-x>

Muncie J., λήμμα: “social disorganization”, στο Mclaughlin E. & Muncie J. (επιμ.), *The SAGE Dictionary of Criminology*, 3rd edition, SAGE Publications Ltd, London, 2013.

Neumayer E., “Inequality and Violent Crime: Evidence from Data on Robbery and Violent Theft”, *Journal of Peace Research*, Vol. 42, No. 1, January 2005. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/30042245>

Ompad D., Vlahov D. & Galea S., “Urbanicity, Urbanization, and the Urban Environment”, στο Galea S. (επιμ.), *Macrosocial Determinants of Population Health*, Springer, New York, 2007. Ανακτήθηκε από [10.1007/978-0-387-70812-6_3](https://doi.org/10.1007/978-0-387-70812-6_3)

Quednau J., “How are violent crime rates in U.S. cities affected by poverty?”, *The Park Place Economist*, Vol. 28, No. 1, September 2021. Ανακτήθηκε από: <https://digitalcommons.iwu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1530&context=parkplace>

Ramos R. G., “Does Income Inequality Explain the Geography of Residential Burglaries? The Case of Belo Horizonte, Brazil”, *International Journal of Geo-Information*, Vol. 8, No. 10, October 2019. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/336339940_Does_Income_Inequality_Expl ain_the_Geography_of_Residential_Burglaries_The_Case_of_Belo_Horizonte_Brazil

Rosenfeld R. & Fornango R., “The impact of economic conditions on robbery and property crime: the role of consumer sentiment”, *Criminology*, Vol. 45, No. 4, November 2007. Ανακτήθηκε από:

https://www.researchgate.net/publication/227723243_The_Impact_of_Economic_Conditions_on_Robbery_and_Property_Crime_The_Role_of_Consumer_Sentiment

Saiz-Alvarez J. M., *Handbook of Research on Emerging Business Models and the New World Economic Order*, IGI Global Publisher of Timely Knowledge, 2021. Ανακτήθηκε από: <https://www.igi-global.com/dictionary/economic-crisis/47360>

Sampson R. J. & Groves W. B., “Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory”, *American Journal of Sociology*, Vol. 94, No. 4, January 1989. Ανακτήθηκε από: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/229068>

Sapountzaki K., “The Interplay Between Socio-economic Crises and Disaster Risks: Examples from the Developed and Developing World”, Harokopio University of Athens, July 2019. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/334169717_The_interplay_between_socio-economic_crises_and_disaster_risks_Examples_from_the_developed_and_developing_world

Scottish Government, “Crime and macroeconomic performance in Scotland”, *Justice analytical services*, November 2010. Ανακτήθηκε από: <https://www.gov.scot/publications/crime-and-macroeconomic-performance-in-scotland/>

Shaluf, I.M., Ahmadun, F. & Mat Said, A., “A review of disaster and crisis”, *Disaster Prevention and Management*, Vol. 12, No. 1, 2003. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1108/09653560310463829>

Simmel G., “The number of members as determining the sociological form of the group”, *The American Journal of Sociology*, Vol. VIII, No. I, July 1902. Ανακτήθηκε από: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/epdf/10.1086/211115>

Simmel G., “The Metropolis and Mental Life”, στο Kurt H. W. (Μτφρ), *The Sociology of Georg Simmel*, Free Press, New York, 1976. Διαθέσιμο το πρώτο κεφάλαιο στο: https://www.blackwellpublishing.com/content/bpl_images/content_store/sample_chapter/0631225137/bridge.pdf

Sutherland E., *Principles of Criminology*, 4th edition, J. B. Lippincott Company, New York, 1947. Ανακτήθηκε από: <https://ia903208.us.archive.org/28/items/in.ernet.dli.2015.34192/2015.34192.Principles-Of-Criminology.pdf>

Taylor I., “Criminality and Economic Conditions”, *The British Journal of Criminology*, Vol. 11, No. 2, April 1971. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a046305>

The Editors of Encyclopaedia Britannica, “Gemeinschaft and Gesellschaft. Social theory”, *Britannica*. Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/topic/Gemeinschaft-and-Gesellschaft>

Tönnies F., *Community and Society*, Loomies C. P. (μτφρ), Dover Publication, New York, 2002. Διαθέσιμο στο: https://books.google.gr/books?id=sKcITieRERYC&pg=PP3&hl=el&source=gb_s_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false

Tsouvelas G, Kontaxakis V, Giotakos O, Konstantakopoulos G, Kontaxaki M-I. & Papaslanis T., “Financial crisis and criminality in Greece: 2008 vs 2011”, *Psychiatriki*, Vol. 27, No. 1, January 2016. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/301643010_Financial_crisis_and_criminality_in_Greece_2008_vs_2011

Turcu C., Karadimitriou N. & Chaytor S., “The impact of the global financial and economic crisis on European cities”, *UCL*, March 2015. Ανακτήθηκε από: https://www.ucl.ac.uk/public-policy/sites/public-policy/files/migrated-files/Crisis_briefing.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), “Monitoring the impact of economic crisis on crime”, Vienna, 2011. Ανακτήθηκε από:

https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), “Global Study on Homicide”, Vienna, 2019. Ανακτήθηκε από: <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/global-study-on-homicide.html>

Vrachnis N., Vlachadis N., Vlachadi M., Mastorakos G. & Iliodromiti Z., “Letter to the editor-Homicides in Greece: trends and features”, *Journal Forensic Science*, Vol. 60, No. 2, March 2015. Ανακτήθηκε από: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25754543/>

Wagers M., Sousa W. & Kelling G., “Broken windows”, στο Wortley R. & Mazerolle L. (επιμ.), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Willan Publishing, 1st Edition, London, 2008

Wortley R. & Townsley M., *Environmental Criminology and Crime Analysis*, 2nd edition, Routledge, New York, 2017

Xenakis S. & Cheliotis L. K., “The politics of crime and the financial crisis in Greece”, *European Society of Criminology*, Vol. 11, January 2012. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/278821513_The_Politics_of_Crime_and_the_Financial_Crisis_in_Greece

Xenakis S. & Cheliotis L., “Crime and economic downturn: The complexity of crime and crime politics in Greece since 2009”, *British Journal of Criminology*, Vol. 53, No. 5, September 2013. Ανακτήθηκε από: <https://academic.oup.com/bjc/article/53/5/719/338146?login=true>

Zarafonitou C. & Kontopoulou E., “Environmental degradation and fear of crime. The research evidence in the center of Athens”, *Urban Crime-An international Journal*, Vol. 1, No. 1, June 2020. Ανακτήθηκε από:

<https://ojs.panteion.gr/?journal=uc&page=article&op=view&path%5B%5D=204>

Διαδικτυακές πηγές

Ανάλυση αποσύνθεσης διακύμανσης (variance decomposition). Διαθέσιμο στο:

https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/10407/Koutsonikolas_Vasilis.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Άρθρο 330 ΠΚ - Παράνομη βία. Διαθέσιμο στο: <https://www.lawspot.gr/nomikes-pliροφοries/nomothesia/pk/arthro-330-poinikos-kodikas-paranomi>

Γραμμική παλινδρόμηση. Διαθέσιμο στο:

https://el.wikipedia.org/wiki/Γραμμική_παλινδρόμηση

Δέντρα αποφάσεων. Διαθέσιμο στο:

<http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/2405/1/022005x03x011.pdf>

Μέθοδος ARDL (Autoregressive Distributed Lag. Διαθέσιμο στο: http://esi-stat.gr/sites/default/files/tmp/proceedings/Πρακτικά%2027ου%20Πανελληνίου%20Συνεδρίου_0.pdf

Μέθοδος CATI. Διαθέσιμο στο:

https://www.howtosurvey.gr/local/staticpage/view.php?page=data_selection_methods

Οικονομικοί δείκτες. Ανακτήθηκε από:

https://www.economicsonline.co.uk/managing_the_economy/measuring_performance.html/

Νευρωνικό δίκτυο. Διαθέσιμο στο:

<https://www.investopedia.com/terms/n/neuralnetwork.asp>

Στατιστικά Ελληνικής Αστυνομίας. Διαθέσιμα στο:

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang

Ολοκληρωμένα αυτοπαλινδρομικά μοντέλα κινητών μέσων όρων (ARIMA).

Διαθέσιμο στο:

<https://eclass.unipi.gr/modules/document/file.php/DES103/Δαγούμας/ARIMA/Αυτοπαλινδρομικά%20Μοντέλα%20Κινητού%20Μέσου%20Ορου%20%28ARIMA%29.pdf>

Πίνακας Δεδομένων. Διαθέσιμο στο:

<https://eclass.aueb.gr/modules/document/file.php/DEOS130/advanced%20panel%20data.pdf>

Προγραμματισμός R. Διαθέσιμο στο:

<https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php/ECON1242/Διαλέξεις-AM/6.R-ProgrammingLanguage-Introduction-DataTypes.pdf>

Power BI. Διαθέσιμο στο: <https://docs.microsoft.com/el-gr/power-bi/fundamentals/power-bi-overview>

Random forest. Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Random_forest

Συντελεστής Gini. Διαθέσιμο στο: https://el.wikipedia.org/wiki/Συντελεστής_Τζίνι

Συντελεστής συσχέτισης Pearson. Διαθέσιμο στο:

[https://el.wikipedia.org/wiki/Συσχέτιση_και_εξάρτηση_\(Στατιστική\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Συσχέτιση_και_εξάρτηση_(Στατιστική))

Τεστ αιτιότητας Granger. Διαθέσιμο στο: https://wikipredia.net/el/Granger_causality

T - Test. Διαθέσιμο στο: [https://www.greek-](https://www.greek-language.gr/certification/research/lexicon/show.html?id=242)

[language.gr/certification/research/lexicon/show.html?id=242](https://www.greek-language.gr/certification/research/lexicon/show.html?id=242)

